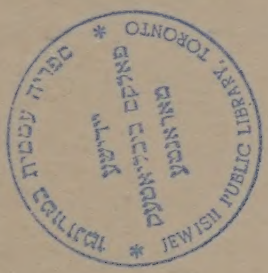
JEWISH PUBLIC LIBRARY TORONTO

ש. מיללער

ערציילונגען

פארלאג „פריינט"
קליוולאנד
1921

קליינע וועלטעלאך

ארום קלוב

ארום קלוב.

1.

— אפשר נאר אריינגיין צו חאצקלען? וויפיל איז דער זייגער? נאך פריה. צעהן מינוט צו אכט. — האלטענדיג דעם זייגערעל ביים קלייגעם קעשענקעלע, האט טשערנאוו פארקירעוועט אין דעם גענסעל, וואו חאצקעל האט געוואוינט.

— דאכט זיך, ער איז דא — האט חאצקעל געהערט זיין באלעבאסטע זאגען, דאך האט ער זיך אפילו א ריהר ניט געטאן. תוך כדי דבור איז טשערנאוו געשטאנען אין צימער.

אין דער פינסטער גאר, מעשה פאעט, שטימונגען, טרוימען.

— נארישקייטען, גיב א ציה דאס קייטעלע, אט אזוי. — חאצקעל האט זיך אויפגעוועצט אויפ'ן בעט. — איך בין אזוי געלעגען און געטראכט וועגען דער שטונדע צוויישען טאג און נאכט. ביי מיר רופט עס מאנכע מאל ארוים א פארשטעלונג, פונקט ווי דער טאג וואלט געווען אן אלטער מאן, וואס האט זיצענדיג אזוי זיך פארטראכט וועגען טויט, וואס שטייט שוין הינטער די פלייצעס. אן אנדער מאל קוקט מיר אויס דאס שטיקעל צייט, ווי א קליין קינד, וואס פארטראכט זיך אן גארנישט, נאר זיצט אזוי אנגעשפארט אויפ'ן העכטעל, און וועט מען וועקט עס אויף, גיט עס א טיפען קינדערשען זיפץ. א טייערע, רוהינע שטונדע. עס ווילט זיך ניט שיידען מיט איר, זיצט מען און מען טראכט וועגען טאג און נאכט, און טראכטענדיג איז מיר איינגעפא־לען: וואס פאר א מיאוס'ען טעות מיר מאכען, זאגענדיג „די נאכט פאלט צו". אין אמת'ען קומט דאך ניט די נאכט,

דאָס פֿאַרשווינדט דער טאָג. פֿינסטערניש איז א זאַך, וואָס איז נאָר ניט בנמצא. דאָס איז דאָך נאָר אפֿוועזנהייט פון ליכט. אין דעם האָט דיך דער שוואַרץ יאר אָנגעטראָגן. —

— א דאַנק פֿאַר דער אויפנאַמע — האָט טשערנאָוו געשמייכעלט — אויב דו דענקסט נאָך שטעלען כבוד אויף, וועלען מיר זיך אָפּטראָגן, ביז די פֿיס דיין נאָך.

— מאַך זיך ניט נאַריש. — חאַצקעל האָט זיך אויפגעשטעלט, זיך געטשובעט און געריבען די אויגען. — איך קען ניט פֿאַרטראָגן די ליכט, מיט דער ליכט פֿאַרשווינדט די גאַנצע רוהיגקייט און שטילקייט פון דער נאַכט, און איך וועל דיך פֿאַרטרויען א סוד: איך בין פֿאַרליבט אין איר, אין דער נאַכט הייסט דאָס. מיר דאַכט, אז דאָס איז די בעסטע מתנה, וואָס דער אויבערשטער, זאָל לעבען, האָט אונז געגעבען. דער היגער סמבטיון וועלט איינגעשטילט, מענשען רוהען, שלאָפֿען, און דער עיקר — ניטא קיין טומל, שטיל.

— זעהסטו, און איך בין אין דער נאַכט שוין גאָרניט פֿאַרליבט. ביי דער נאַכט קומען אלע צרות. א קראַנקער פיהלט ערגער ביינאַכט, די גרעסטע פֿאַרברעכענס וועלען אָפּגעטאָן אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט און אפילו די רוהיגקייט, די שטילקייט, וואָס דו זעהסט איז אויך ניט אזוי. דאָס איז נאָר אויבערפלעכיק, דוכט זיך עס. א מענש מיט א שארפֿ אויג קאָן נאָך גרינג דערזעהן אונטער דער רוהיגקייט און שטילקייט א שטורמדיגען ים, א וועלט מיט טראַגעדיעס און קאָמעדיעס. האָסט דאָך מסתמא געהערט, ווי צוויי מענשען, איינער א פֿשוט'ער בשר ודם און דער צווייטער א דיכטער —

— נו, א דאַנקען גאָט, איך בין ניט קיין דיכטער.

— וואָס איז דער דאַנקען גאָט? מיר דאַכט, אז יעדער איינער וואָלט געווען צופֿרידען צו זיין א דיכטער. מערסטענטייל וואָר עס זאָגט אזוי איז א איד וואָס פֿאַרווארפט די רעדאקציעס מיט מאַנוסקריפּטען, אָבער וויטער ווי אין מיסט־קאָרב גייען זיי ניט.

חאַצקעל האָט א שמייכעל געטאָן.

— וואָס פֿאַר אן איידעלער פּסיכאָלאָג דו ביזט. אָבער, ווי זאָגט שלום עליכם, פּסיכאָלאָגיע איז פֿעטרישקע. טשערנאָוו, האָסט דאָס מאָל ניט געטראפֿען. איך האָב פיינט די

דיכטער מיט זייערע שארפע אויגען, וואס קוקען אפטמאל אהין, וואו מען דארף ניט. איך האב זיי פיינט. מילא, מיט די גרויסע קום איך נאך ווי ניט איז דורך. מיר'ן זאגען, א בייראן. יענער איז ניט נאר א דיכטער געווען א גרויסער, נאר טאקע א גרויסער מענש, א שטארקער מענש אויך. און די נארישקייטען, וואס ער האט דארטען געטאן, זיינען געווען שטארקע נארישקייטען פון א גרויסען, שטארקען מענשען. ווידער ביי אזא דיכטער טייל איך אפ דעם מענש פון דעם דיכטער און עס באקומען זיך צוויי גרויסקייטען, פון וועלכע איך קאן זיך אויסקלייבען די בעסטע. די דיכטער אבער, פון וועלכע איך רייד און וועלכע איך קען, זאל טאקע קיין איד ניט קענען.

— וויפיל דיכטער קענסטו?

— מיר דאכט, אז ביי אייך אין קלוב איז אויך דא א דיכטער, ווי הייסט ער דארט, דער פאעטל... אשכנזי, יא, אשכנזי.

— נו, יענער, שטראף מיך גאט, אויך א דיכטער.

— דער, יענער, פארשטייסט, דער גרויסער דיכטער ווייל, אז מען זאל אין איהם זהען צוערשט דעם מענשען און ניט דעם דיכטער, די חברח אבער שיקען פאראוים דעם דיכטער און דאן גנב'ענען זיי זיך ארויין. זיי דעקאירען זיך מיט זייער פאעזיע. קאקעטקעם זיינען מיר אלע. דו מיט דיין לאנגער פאטלע האר, איך מיט מיין שיינעם רונדען פליק — דאס איז א סימן פון א סך דענקען — און זיי מיט זייער פאעזיע.

— אויב ווידער אלע קאקעטירען, איז דאך גוט.

— ניין, פארשטייסטו מיך, עס וועגדט זיך, ווי מען קאקעטירט. זיי טוען עס זהער פאסקודנע. איך וואלט זאגען צינוש. דו ווילסט געפעלען, איך ווייל געפעלען, יעדער איינער ווייל געפעלען, אבער מען זהעהט, וועמען צו געפעלען וועלען. ביי זיי איז דאס ניטא. זיי בראקירען ניט... היינט וועלכע מיידל וועט זיך דאס ניט פיהלען גדול'דיג, אז מיר'ן זאגען דיכטער שפרינגענבעט, וועמענס נאמען זי האט געזהען א מאל אין א צייטונג, האט איהר געשיינקט אויפמערקזאמקייט? וועלכע מיידל וועט זיך דאס ניט פארליבען אין א דיכטער, אויב ער האט נאר א קליין ביסעלע שכל? אזא

מרוף מזל האָבען זיי שוין. מען האָט זיי איינגעווויגט אין אזא ווינגלע, און יעדע מיידעל —

— נו, ניט יעדע, פּאַראַן מיידלעך —

— איך זאָג דיר אַלע. אויב דו וועסט הערען א מיידעל זאָגענדיג, אז זי האָט פיינט דיכטער, פּאַר איהר איז אַלץ איינס פּאָעט אָדער ניט פּאָעט, זאָלסטו וויסען, אז איינס פון די בּיידע, אָדער זי האָט זיך שוין א כּאל אפּגעבריהט אויף א היסען דיכטער־שוים, אדער זי איז אזא מיאוסקייט, אז אפילו אָט די עסטעטיקער ווילען אויף איהר קיין רחמנות ניט האָבען. אָט אזוי זיינען שוין די מיידלעך. און זיי, די חברה, נוצען זיך נעמיין אוים דערמיט. יא, לאָמיר דיר זאָגען, אז נעמיין. ביזט ניט איינשטימיג? וואר ווייל עס דען, דו זאלסט יא זיין. איך פּסק'ען דען א שאלה: און זאָג, הלכה כחאצקעל? דאָס איז מיין מיינונג.

— יעדער איז בּארעכטיגט צו האָבען זיין מיינונג.

— הם, יא, בּארעכטיגט. ווי קומסטו בעסער אהער? עפּעס פּלוצלונג אזוי אריינגעפאלען?

— איך בין געגאנגען צו מיין פּארזאמלונג, אויפ'ן וועג טראכט איך זיך, ס'איז נאָך פרי, מיר'ן אריינגיין צו חאצקלען, זעהן וואָס מאכט ער עפּעס, דער אלטער בּחור.

— דער אלטער בּחור! זיך אָפּגעזאָגט. ס'איז א סברה, אז נאָך א ריכטיגען רעכנונג וועט מיר נאך ארויסקומען א שבת. אי, דער פּליך? איז האָבן איך דאך דיר געזאגט, אז דאס קומט פון צופיל דענקען.

— מיין דענקער!

— וואָס דען, ווי דו. ניט זיך אָף מיט אזעלכע נארישקייטען. מילא, א מיידעל, דאַרט באלאנגט צו א קליב, זוכט זי א בּחור, א יונגער בּחור'ל — א מיידעל, דער — פּאָפולאריטעט, אבער דו, צו וועלכע גוטע יאר באלאנגסטו אהין? אויפהויבען די דראמא, אנטוויקלען דעם געשמאק פון דער מאסע? אין א „בעטשעלאר קלוב", אָט דאָס פּארשטיי איך! ניט דאָ, סיידען אפשר האפּסטו נאך א מאָל צו שיינען אלם א „שטערען"?

— זעהסטו, א שטערען האָסטו, מיין איך ביזטו, א גרעסערער, אבער איך גלויב, אז מען דארף ניט זיין קיין „שטערען" צו באלאנגען צו אזא קלוב. אָט די ליטעראריש

קלובס זיינען ארויסגעקומען, ווייל עס האָט זיך געפיהלט אַ נויטווענדיגקייט אין זיי. זיי האָבען זייער עקזיסטענץ־באַ־רעכטיגונג, זיי טוען גוטע ארבייט און וואָלטען געקאנט טאָן פיעל מעהר.

— יא, נו, שטעלען יאָרצייטען נאָך אידישע שרייבער.

זעהסטו, דו מאַכסט אַ גרויסען טעות. עס זיינען עס די קלובס, וואָס וואָלטען וועלען און טיילווייז טאַקע טוען זיי פאַר די שרייבער ביי זייער לעבען. דארט געפינט א אידי־שער שרייבער די פריינדליכסטע, ווארימסטע אויפנאַמע, ווייל די יונגע לייט ליבען באמת די אידישע שפּראך און די שריי־בער, וואָס שאַפען אין דער שפּראך.

— דו וועסט מיר אָבער צוגעבען, אז די ליבע איז מערס־טענס אַ פּלאַטאָנישע. מיר דאכט, אז גאר פילע האָבען מורא גאָר זיך אָנצורירען אן דער אידישער שפּראך, ווער שמועסט, אויסלייגען, שרייבען, פון דעם איז דאך אפּגערעדט...

— אדרבא, לאָ'מיך זעהן, דו זיזלסט אריינקומען זיי אויסלערנען.

— שוין גענוג, אז דו ביזט דארט דא. איך פעהל נאך דארט. אין איין וואָך צייט, דאכט זיך, וואלט איך זיך מיט אלעמען צעהרג'עט. אשרי יושבי ביתך.

— איז וואָס, דענקסטו, צו טאָן היינט אווענט?

— אָ, גאָרניט. לייענען אַביסעל, און ליו־ליו.

— וואָס לייענסטו?

— האַמסון.

— וועסטו שוין גאָר אין גאַס ניט זיין?

— מעגליך, ארום עלף, האַלב נאָך עלף, ס'וועט זיך פאַרגלוסטען אַ ביים טאָן פאַר'ן שלאָפען, וועל איך אַראָפּגיין.

— וועסטו אונז טרעפען אין קאפע. א גוטע נאכט!

— א גוטע נאכט.

— ניט קיין נאַרישער בחור, דער חאַצקעל, נאָר א צי־ניקער. און עפּעס איז ער מיר צו פיעל אָנגעשטויסען אויף די דיכטער, האָב איך אים כאָטש ניט וויי געטאָן מיט דער באַמערקונג: „יעדער איז בארעכטיגט צו זיין מיינונג"? נו, מילא, נו. חאצקעל איז א וואוילער בחור, ער וועט זיך ניט באליידיגען. ס'איז שוין בעסער שפּעט. מען האט שוין גע־מוזט עפענען די פארזאמלונג. — טשערנאָוו האָט פארגרע־

סערט דעם שפּאן און קומענדיג אין מיטינג־פּלאַץ, איז ער שנעל אַרויפגעלאָפען די טרעפּ. ער האָט בלויז באמערקט, ווי אשכנזי האָט צוגעכאפּט די האנט פון נחמה׳ס אקסל און זי האָט א ביסעלע צו שנעל און הויך געפרעגט: „אזוי שפּעט?"

דאָס צוכאפּען די האנט, איר צוטומלטקייט, די פּראגע, דאָס נאַרישע צושרעקענע אויסזען פון אשכנזי איז אים ניט געפעלען, שטאַרק ניט. געפעלען געווארען.

— איך גלויב, אז דו האסט זיך ניט געלאנגווייליגט, דיכטער אשכנזי איז א גאנץ גוטער קאָמפּאניאָן. — און מערקווירדיג, דאָס וואָרט „דיכטער" איז ארויסגעקומען אזוי שטאַרק אקצענטירט און האָט אזוי ווילד אָפּגעקלונגען, אז כאָטש די איבעריגע ווערטער זיינען געוואגט געווארען מיט א שמייכעלע, האָבען זיי איר שווער געטראָפען. שווייגענדיג זיינען אלע דריי אריין צו דער פארזאמלונג.

2.

די דעבאטע איז אין פולען ברען. שפּילען אדער ניט שפּילען. פּאָרשלעגע און אונטערשלעגע פליהען און פאַלען. מען רעדט „צום פונקט" און מען רופט צו אָרדנונג. קופער־שמידט, וועלכע האָט געהאלטען אין רייד־ען, האָט ביזן א קוק געטאָן אויף די אריינקומענדע. זיין קוק האָט געזאגט: וועל־כער שווארץ יאָר האט איך איצט אנגעטראגען און אז איר זייט שוין דאָ, טאָ זעצט זיך אַנידער און שטערט מיר ניט. דערפאר האט לערנער זיך שטאַרק דערפרייט מיט טשער־נאָוו׳ס אריינקומען.

— גוט, וואָס איהר זייט דאָ — האָט ער זיך אוש אונ־טערגעהויבען אויף זיין זיץ

— וואָס זשע, אָהן מיר האָט מען דען ניט געקענט עפענען די פארזאמלונג?

— אי, פרענט שוין ניט! אָט וועט איהר שוין הערען. — און ער הערט: און איך טענה מיר מיינס: מען דארף ניט שפּילען. אן אונטערנעמונג? מהיכא תיתא, גוט. דאס פּאר־שטיי איך, אבער מוז מען דאס אויפפירען א פיעסע? מען מאכט א ליטעראַרישען אוועגט און קאָנצערט, צי איך וויים אן אנדער מין אוועגט, אָבער ניט אויפפירען א פיעסע. האָ־בען זיך אריינגענומען אין קאָפּ שפּילען און פארטיג. גוט,

שפּילען. מ'זאגט, ס'זיינען דא ראָליסטען. איר האט דאך גארניט מיט וועמען צו גיין צום טיש. לאָמיר זיך ניט נאַ־רען...

טשערנאָוו האָט א שמייכעל געטאָן.

— אָט דאָ ליגט דער הונט באגראבען. מאָלט אייך, אזא איד ווי קופּערשמידט איז געגען אויפפירען א פּיעסע. גוטע יאָרען. ווער גאַרט נאָך אזוי צו די ברעטלעך, ווי דער איד? די צרה איז, וואָס אין דער פּיעסע איז פאר איהם קיין ראָלע ניטאָ. פעטער, מ'קען אייך — און ער בעט ביים פאָרזיצענדען א וואָרט. פאר איהם ריידען אנדערע, טשער־נאָוו הערט ניט. ער ווייס שוין, ווער עס איז מיט וועמען. קופּערשמידט האט זיך זיינע הסידים, מאַדאַם שווארץ — אירע. זאלען זיי זיך רייסען. ווער עס אינטערעסירט אים, זיינען עס די, וואס שווייגען וואס ברייגנט זיי אהער? אָט זיצט דאָרט מינץ. ער שפּאַרט זיך קיינמאָל ניט פאָראויס, רעדט קיינמאָל ניט, דאָך פארפעלט ער ניט איין פארזאמלונג. וואס ברייגנט אים אַהער? זאל עס זיין די ליבע צו דער אידישער שפּראַך און אפשר גאָר, ווי זאָגט חאַצקעל —

— פריינד טשערנאָוו! — האט דער פארזיצענדער אי־בערגעריסען זיין געדאנקען־קייטעל.

— ער וויל ניט ריידען וועגען דעם, אז אויפפירען פון צייט צו צייט גוטע ליטעראַרישע זאכען, איז איינע פון זיי־ערע ארבייטען, ער וויל בלויז אָנדייטען, אז די אונטערנע־מונג איז וויכטיג ניט אזוי פאר'ן עולם, ווי פאר דעם קלוב אליין. אָט, די מיטגלידער זיינען זיך צוקראכען און קיין נייע זיינען ניט צוגעקומען. איצט גייט צו ווינטער. מען דארף אויפנעמען פאַרשידענע ארבייטען: קורסען אין ליטע־ראטור, אראנזשירען לעקציעס און נאָך, און נאָך. פאַראַן גענוג ארבייט, אבער די ערשטע ארבייט איז אויפצולעבען די אָרגאניזאציע. דער בעסטער מיטעל דערצו איז אן אונ־טערנעמונג און א גרויסע אונטערנעמונג, דאס ברייגנט אריין לעבען און טעטיגקייט. וואס אנבאלאנגט ראָליסטען, איז דאס די קלענסטע דאגה. עס איז אפשר א מאנגעל אין ראָ־לען... אָבער פאר קיין פאל ניט אין ראָליסטען. נחמה וועט שפּילען פאַר דער טאכטער, מאַדאַם שווארץ פאר דער מוטער, דער פאַר דעם, דער פאר דעם, דאָ זיינען אלע ראָליסטען.

אין דריי וואכען צייט, מען זאל נאר אריינווארפען זיך מיט חשק אין דער ארבייט, קאן מען דורכפירען אן ערפאלגריי־כען אוועגט. ער זעהט ניט איין, ווארום מען זאל דאס ניט טאן. — ער האט זיך אוועקגעזעצט און פאררויכערט.

— פריינד אשכנזי! — רופט דער פארזיצענדער. עפעס אונאנגענעמעס האט טשערנאוו דערפיהלט ביי די צוויי ווער־טער. ער האט זיך אומגעקערט און א קוק געטאן אויף אשכנזי'ן, וועלכער האט זיך אויפגעשטעלט רעידען. אן אויפ־גערעגטער שרייט ער, פארריכט אלעמאל די ברילען און קוקט אין טשערנאוו'ס זייט. — מענשען ווילען ווערען פאפולער, ווילען זהען זייערע בילדער אין די גאסען, זייערע נעמען גע־דרוקט. זיי ווילען שפילען, זאלען זיי ווערען אקטיאָרען, דא דארף מען לערנען ליטעראטור. נאר שפילען. שפילען ווילט זיך זיי, פאפולער. —

צום אנהויב האט טשערנאוו געשמייכעלט, עס האט אים געמאכט צו לאכען דאס אויפגערעגטקייט, דער צג הוי־כער טאן, וואס אשכנזי האט געזומען, אז ער האט זיך געמוזט איבערריסען. זעהענדיג אבער, ווי אלעמענס אויגען קוקען אויף אשכנזי'ן, ווי ער היצט זיך, און אויף איהם צו וועמען די רייד זיינען געציעלט געווארען, האט ער דערפיהלט, ווי די היסע בלוט האט זיך א שפאר געטאן צום קאפ. ער האט א רייב געטאן מיט דעם פוס אין דיל, צעריבען דעם פא־פיראס צוויישען די פינגער און שארף ארויסגעזאגט:

— פריינד פארזיצענדער. — אימיצער אנדערש האט גערעדט. טשערנאוו האט ניט געהערט. שטיקלעך געדאנ־קען האבען זיך געטראגען. — אים ארט ניט, וואס די אי־בערציג רעידען. ער ווייס, אז קופערשמידט האט דארט קיין ראלע ניט און דאס איז די אייניציג אורזאכע פון זיין נענ־נערשאפט. דער טאנצט נאך קופערשמידט'ס פייפעל און דער אזוי, אבער וואס ארום איז דאס אשכנזי דאגענען און וואס זאל באריטען זיין אויפגערעגטקייט? ער איז דאך ניט ערנסט. נאך זיין כעס נאך, נאך דער אויפגערעגטקייט קאן מען זהען, אז דאס רעדט ער ניט פאר אדער געגען שפילען, נאר געגען טשערנאוו'ן. איז וואס האט אייך טשערנאוו אזוינס געטאן, הערר אשכנזי? אזוי, אזוי, דיכטער אשכנזי. מיר איז ניט געפעלען אייער אראפכאפען די האנט פון

נחמה'ס אקסעל. וואס האט חאצקעל געזאגט וועגען מייד־לעך און דיכטער?

— פרוינד טשערנאוו!

— יא — האט ער א זאג געטאן און זיך אויפגעשטעלט.

— מען באשולדיגט מיך אין וועלען זעהן דעם נאמען געדרוקט, איך זוך פאפולאריטעט. נו, איך מוז אייך זאגען, אז אום צו זעהן דעם נאמען געדרוקט, איז ניט נויטיג אויפ־צופירען א פיעסע, מען קאן שרייבען שלעכטע לידער.

א גרויער פאר כעס שפרינגט אויף אשכנזי — ער פּראָ־טעסטירט! — ניט נאָר אשכנזי, אלע מיטגלידער צוואמען מיט'ן פּאָרזיצענדען פראטעסטירען, דאך שמייכלען זיי. טשער־נאָגו באמערקט עס. ער פארענטפערט זיך גאנץ רוהיג. — ער האט ניט געוואוסט, אז מען טאָר ניט רעדען פּערזענליך, האט מען דאך אים אויך אנגעריבט, נאר אז מען טאָר ניט, וועט ער רעדען צום פונקט. — און ער רעדט. פריהער א וואונש אויסגעדריקט פאר עטליכע מיטגלידער אין קאפע — עם וואָלט געווען א גלייכע זאך, מען זאל אויפפירען צום אוועגט די פיעסע — איז עס יעצט ביי איהם א דרינגע־דער פארלאנג. אביסעל הומאָר, אביסעל גאל, מיט א שפּאס צוקלאפט ער די ארגומענטען פון די געגנער און דאן מיט אן ערנסט הויבט ער אָן רעדען. הינגעריסען פון זיינע אייגענע רייד, גלויבט ער, אז אויפפירען די פיעסע איז א נויטוועג־דיגקייט פאר דעם קלוב, און מיט טיפער איבערצייגונג גיט ער איבער זיין מיינונג צו די אנדערע. נאך דעם, ווי די מיטגלידער האבען זיך איינגעהערט, נאך דעם אויסדרוק אויף זייערע געזיכטער האט ער געזעהן, אז זיינע רייד האבען גע־האט די געווינשטע ווירקונג. א מידער זעצט ער זיך אני־דער. ער האָט ניט געצויגלט די שטימען, ניט געשטימט, ער האט נאר געהערט, אז דער פארשלאג איז דורכגענאנגען, מען וועט שפּילען, און איצט ראָליסטען.

— נחמה, איר נעמט אָן? — פרעגט דער פּארזיצענדער. דאָ קוקט ער שוין אויף איהר מיט בוידע אויגען. — וואָס איז מיט איר היינט אוועגט?

— יא — ענטפערט זי שטיל. — עס געפעלט אים ניט איר שטילקייט. א שלעכטער מענש, דער חאצקעל. דער שווארץ יאָח האָט אים געצויגען אריינצוגיין ער פיהלט, אז

דער אוועגט וועט גלאט ייט אריבערגיין. אן אומעט איז אים באפאלען. — וואָס טוט ער דאָ? שפּילען, ניט שפּילען, קופערשמידט, דער, יענער, — וואס גייט דאָס אים אָן? זיין קוק בלאָנדזשעט איבער די מיטגלידער, פונקט ווי ער זוכט זיי אויף געפרעגט: וואָס טוט איר דאָ? ער האט זיך באגעגענט מיט אשכנזי׳ם אויגען. יענער האָט זיי אראפגעלאזט. אווי, הערר אשכנזי, איר קוקט מיר נאָך. קענטיג איר אינטערעסירט זיך שטאַרק מיט מיר און אפשר נאָר מיט איר, מיטו נחמה׳ן? — זי דערפיהלט אויף זיך זיין קוק און מיט א ציטער קוקט זי זיך אום. עף האָט פאררויבערט. עס איז אים אזוי טרוקען אין האלז. וועו ענדיגט מען שוין? ער וואָלט שוין וועלען זיין אין קאפע. חאצקעל זאל כאטש דאָרט ניט זיין. און אפשר, וואס האט ער צו אים. פּאר־קערט, ער איז א קלוגער, אמת גוטער בחור און ער האט אים הארציג ליב. אבער וועו ענדיגט מען שוין, וואס רויידען זיי אזוי פיל? אייניגע מיטגלידער שטייען שוין און רויידען צווישען זיך, אנדערע מאכען א טומעל מיט זייער אראפגיין פון די טרעפּ, דער פארזיצענדער רייסט זיך דעם האלז — נאָך איין פראגע. די פארזאמלונג איז נאָך ניט געשלאסען, צוגייט זיך ניט — ער קלאפט מיט דעם האמער, אתער עס הערען זיך וועדטער: מען דארף מארגען אויפשטיין — בענקלעך רוקען זיך אוו א ליז באמערקט: — עס וועט נאר־ניט העלפען, דאס איז אן אויטאָמאטישער שלאָם. די פאר־זאמלונג פארשליסט זיך פון זיך.

3

— וואָס, א היים נאר? קומט, מיר׳ן טרינקען א גלעזעל קאוואָ. איר׳ט נאָך צייט האָבען שלאָפען, די נאכט איז שוין גרויס געווג, קומט — און מען גייט אלע אין קאפע. גייענדיג פארענדיגט מען די זיצונג — איר מיינט טאקע אין אמת׳ען אז איך אינטערעסירט די דראמא. אדער דער קלוב? — א, איר זייט א גרינער. וואדט, איר׳ט אפּזיין א שטיקעל צייט, וועט איר פארשטיין — מיר דארף מען קיין פינגער אין מויל ניט אריינלייגען — אזעלכע און ענליכע וועדטער געדארט אין דער שטיל הערען זיך, און אזוי רויידענדיג, קו־מען אלע אריין אין קאפע. מעשה שטן דארף אשכנזי אריינ־פאלען צו איין טיש מיט טשערנאָוו׳ן, געווג פאר דעם לעצ־

טען שוין ניט צו רײדען א ווארט צו די איבעריגע. ער האט אים קיינמאל ניט געזען, ווי היינטיגען אוועגט. ער קען אים שוין אזוי לאנג און האט ניט געזען, אז זיינע אויגען זיינען אזעלכע מיאוס'ע, עפעס גרין־גרוי און אזעלכע קליינע פע־רימלעך זיהען זיך איבער דעם ווייסעל. דערפאר דער פנים איז סמעטענע, דינע ליפעלעך, א שמאל מויל און די פינגער קורצע, אבער איידעלע. — פרויען האבען ליב שיינע הענט. וואס נאך? שיינע האר. ווי זיינען זיינע האר? לאנגע, אבער הארטע. צו אלדי שוואַרצע יאר., מיט זיינע האר, מיט זיינע הענט, מיט אלעמען. וואס גייט עס אים אן? וואו איז ער? על! גיב עפעס צום טרינקען. וואו איז חאצקעל? ס'א סברה אז ער וועט ניט קומען? ווער רוקט זיך עס דארטען? ניט ער? געמעגט שווערען, יא, דאס איז ער. מ'זאל דערמאנען משיח'ן.

פאמעליך, מיט א פינסטערען שמייכעל דערנעהענטערט זיך חאצקעל צום טישעל.

— א גוטען אוועגט. דאס נאנצע געזינדעל דא! זיך נארנים געריכט אויף אזא פאהיבעל.

— ויבוא המן! — זאגט אשכנזי מיט יענעם פאמיליא־רען שמייכעל, מיט וועלכען א קליין אידיש אינגעל טראגט אונטער א „דאברי וועטשער" צו א גרויסען שניץ, פאר וועל־כען ער האט מורא.

— א, גוטען אוועגט, דיכטער אשכנזי, אז איר זאגט שוין ויבוא המן, וואַרים זאלט איר שוין ניט זאגען, וואוהין ער איז געקומען. צו אחשורש'ן, און אחשורוש, ליפער אשכנזי, מלך טפוש היה. בפירוש געשריבען. ווי קומט עס, אז איר זאלט עס ניט וויסען?

— אהא, ויפתח ד' את פי האתון — לאזט ניט אפ אשכנזי. חאצקעל האט א מאך געטאן מיט דער האנט, ווי אפטרייבענדיג א פליג־אין א הייסען זומער־טאג פאר א רע־גען. — צי ווייסט איר דען דאס אויך ניט, אז בלעם'ס אייזעל האט געערדט אין גראמען? דער ערשטער דיכטער גע־ווען. א איד ווי איר וואלט געמעגט וויסען די געשיכטע פון פאעזיע. — חברה האבען זיך הארציג צעלאכט, אשכנזי האט כלומר'שט געשמייכעלט, נחמה האט אראפגעלאזט די אויגען, טשערנאוו האט בלויז א ציה געטאן מיט די ליפען.

— נו, וואָס זיצסטו אזוי אָנגעדרודעלט און זיך צע־שפרייט, ווי ביים טאַטען אין וויינגאָרטען? רוק אריין דיין בענקעל, לאָז מיר דורך. עס טוט מיר זעהר לייד, אשכנזי, אָבער איך מוז דאָס מאָל זיצען נעבען אייך. נו, מילא, פאָ־עזיע איז דאָך ניט אנשטעקענד.

— זעהט איר, ווען איך האָב עפּעס א דעה, וואָלט איך אלע ציניקער ארויסגעשיקט אויף אן איינזאַמען אינזעל. זיי זיינען די ערגסטע פּעסט.

— נו, מיר'ן זאָגען, ניט ערגער פון פּאָעטען. איך קאן אייך אָבער פארזיכערען אז א ציניקער וואלט געקאנט לע־בען אליין, ניטאָ פון וועמען און פון וואס צו שפּעטען, איז פון זיך אליין. זעהט איר, ווען איך בין דיאָגענעס און פאר מיר שטייט אלכסנדר מוקדון, וואלט איך אים געזאגט: פאר־יאָג די פּאָעטען אויף אן אינזעל. איך בין זיכער, אז קיין פּאַפּיר וואָלט אין ניוועץ ניט געגאנגען. „מיר", פּאָעטען, מוזען דאך האבען באגייסטערונג, אז ניט איז ניטאָ די מוזע. אגב, וואס הערט זיך מיט אייער מוזע? זי שפּילט? אה, זעה נאר דא זיצט דאך נעבען אייך א גאנץ שיינע מוזעלע. איר האָט עס שוין באזונגען?

און דיינע שוואַרצע אויגען,
זיי האָבען מיך צוגעצויגען...

אַנטשולדיגט, פריילין... זילבערבערג — האָט אימיצער אונטערגעכאַפּט.

— פריילין זילבערבערג, איך מיין חלילה ניט קיין שלעכטס. אגב, מיין נאמען איז חאַצקעל. איז יא נו, וואס איז מכח באגייסטערונג? איר שעפּט פון טינטער? אי, גוט, עליקס, וואָס דו ביזט צוגעקומען, טאָמער וואָלסטו אריינגע־בראכט אביסעל באגייסטערונג? ווייסט ניט, וואס דאס איז? אָבער שטימונג ווייסטו?

— וויפיל, א גאלאן?

— זאָל זיין א גאלאן. ער וואקסט א לייט, עליקס. ער ווייסט שוין פון שטימונג, איצט וועט ער שוין וויסען, וואָס באגייסטערונג איז אויך. נו, וואס זיצט איר דא אלע, ווי די נעכטיגע? איך איינער דארף דאס אונטערהאלטען דעם גאנצען עולם, א צו שווערע ארבייט פאר אזא שוואכען אי־דען, ווי איך. ווער זיצט עס ביי יענעם טיש? אויך פון

דעם געזינדעל? דארט איז אזוי לעבעדיג, לאמיר אויך אנ־הויבען ריידען רכילות. רכילות איז די בעסטע טעמא. אלזא הויבט אָן. ווער איז דער ערשטער אויפ'ן קאַפּיל? נו, וואָס איז מיט דיר היינט אווענט? לייבקע, גיב לשון. נאָך דיין זויערען פּנים נאָך און נאָך דעם, ווי פון יענעם טיש דרייט מען אלע מאל אויס א קאפּ אהער, פארשטיי איך, אז דו האסט היינט געהאט א פּאליטישע נידערלאגע. זאג אויס דעם אמת, דורכגעפאלען? כאטש א שטארקער געגנער געווען?

— דיינקסטו אזוי?

— ניט איך דענק, נאר איך הער.

— הערסט היינט מיט ביידע אויערען. לחיים.

דאָס ביסעל וויין האט געהאט א צווייענדיגע ווירקונג. פילע צינגער זיינען לויז געווארען. די גאנצע פּאליטיקע פון קלוב איז ארויפגעקומען אויפ'ן טיש, און כמעט יעדער איי־נער האט גערעדט און אימיצען בארעדט. גאנץ אנדערש האט דאס געווירקט אויף טשערנאָוו'ן און חאַצקעלען. פריהער געפּלוידערט, געמאָלען, האָט חאַצקעל נאָך די ערשטע פּאָר גלעזער אויפגעהערט צו שיטען מיט רייד, נאָר וואו ניט וואו אריינגעווארפען א שארף ווארט. טשערנאוו האט גע־טרונקען שווייגענדיג, פּאמעליך האט ער געזופּט א גלאז נאך א גלאז, געטרונקען, גערויכערט און געשוויגען. ניט נאר האט ער ניט גערעדט, נאר אויך ניט געהערט. — שפּילען, ניט שפּילען; דער איז א היפּאָקריט; דער איז אן איגנאָראמוס — וואָס מאכט דאָס אים אויס, וואס ער וויל וויסען איז — ווא־רום האט אשכנזי אראפּגעכאפּט די האנט פון איר אקסעל און ווארום ארט דאס אים אזוי? וויפיל מאָל האָט ער שוין געזעהן נחמה'ן שטיפען מיט די מיטגלידער פון קלוב, טאַקע מיט אשכנזי'ן אויך, און עס האט אים ניט געאַרט, עס איז אים אפילו אויפ'ן זינען ניט געקומען צו טראכטען עטוואס שלעכטעס, עפּעס מיאוס'עס. און איצט, איצט פיהלט ער, ווי ער וואָלט אזוי געגעבען א שאַר דעם טיש, צוקוועטשען מיט אים אשכנזי'ן צו וואנט, אים אָנשפּייען אין צורה און אוועקגיין. אפשר גאר אים נעהמען אויפ'ן צימבעל, אים אנשכור'ען און דאן אזוי מיט'ן צווייטען פינגער ארויפפאָרען אויפ'ן פּנים, פונ'ם קין ביז'ן שטערען, אדער אים אראפּרו־קען זיין הוט איבער די ברילען. — פאר זיינע אויגען שווימט

ארויס א בילד. א גרויער פריכאַרגען, א איד מיט א ציגען־בערדעל, איין הויז אראפגעלאזט, דער צווייטער אריינגעשטעקט צווישען אויער פון שוך און פוס, איינגעהויקערט, גייט אזוי איבער'ן טראָטואר, אנטקעגען אים א „טרעמפ". זיך באגעגענט, האט דער טרעמפ מיט צווויי פינגער אנגענומען דעם אידען'ס בערדעל און ווי ניט אים מיינט מען דאס, אוועקגענגען זיין וועג. זיין פלוט האט געקאכט פאר כעס — אזא באלידיגונג! — אוו ער האט זיך צעלאכט, געהאלטען זיך ביי די זייטען פאר געלעכטער. דאס א־ז ווירקליך געווען גראָטעסק. — אפשר זיך א שפיל טאָן מיט'ן דיכטער אויף אזא אופן? — ער גיט א קוק אויף אשכנזי'ס פויגעל־פנימ'ל, אויף זיינע צעווארפענע האָר, די קלייניגקע פינגערלעך. די גאנצע נישטיגקייט פון זיין קערפער רופט ביי אים ארויס א געפיהל פון עקעל. — ער, טשערנאָוו, וועט עס גיין זיך רעכענען מיט אשכנזי'ן אָט דאָ, כיט איין האנט קאן ער דאך אים צעקוועטשען. — ער האט דערפיהלט די גלאז אין זיין האנט. ער האט זי צוגעצויגען צום מויל, אויסגעטרונקען דאָס ביסעל, וואס עס איז דארט געווען און ראָש אָנגענאָסען א פולע גלאָז. נחמה האט אומרוהיג א ריק געטאָן אין זיין זייט. ער האָט עס באמערקט. — געפעלט דיר ניט, הא. ציטערסט, קעצעלע, פאר דיין פעלכעל, שרעק זיך ניט, איך וועל דיר גאָרניט טאָן. פאר א נויט וועט וושבנזי דיך באשיצען. נישט קשה פון א ריטער. פלייצעם, א ברוסמ! — א גרעלעכטער שטיקט אים, א אינווייניגסטער גרעלעכטער, וועלכער ניט ארויסקומענדיג פארוואנדעלט זיך אין א שטום שמייכעל. א פינטעל מיט'ן אויג, און דער שמייכעל פארשווינדט. — אדער זי האט זיך אפגעבריהט אויף א דיכטער'ס שוים — א ציניקער דער חאצקעלע. אָבער, גאט פארדאמט, עפעס איז דאָ. עפעס איז דאָ אזוינס, וואס ער ווייל עס ניט. ער ווייל ניט און עס וועט ניט זיין. — עה נעמט ארויס דעם זיינער. — נאָך צוועלף.

— שוין נאָך צוועלף! — כאפען זיך די איבעריגע פארוואונדערטע. שווייגענדיג באדינט טשרנאָוו, נחמה'ן דערלאנגט איר דעם הערבסט־מאנטל, דאס היטעלע, פארוויכערט אליין א פאפיראס און די גאנצע משפחה רירט זיך.

— אין וועלכע זייט גייט איר? — און איר אין וועל־

כע? — א גוטע נאכט. א גוטע נאכט. — א פאָר נאסען און טשערנאָוו מיט נחמה'ן גייען אלײן, שווייגענדיג האָט ער זיך דערפירט ביז צום טיר. זי האט זיך אומגעדרייט, ווי צו זאגען אים א גוטע נאכט. טשערנאָוו האט אנגענומען הויך איר ארעם, ארויסגעבראכט — קום — און פּשוט ארויפגע־טראגען זי אויף די טרעפ. עפּעס שטארקעס איז געווען אין דעם „קום" און דעם נעהמען אונטער'ן ארעם. ניט איינמאל צוריקקומענדיג פון א פּאַרק צי פון אן אנדער פּאַרווויילונגס־פּלאץ, פלעגט ער איר א מידע, פּיעל מיטהעלפען ביים ארויפ־גיין די טרעפ. דאן אבער האט זי זיך געפּיהלט אזוי באַ־קוועם, די שטארקע ארעמס זיינען צו דער זעלבער צייט גע־ווען, וווּ א ווייך קישעלע, יעצט זיינען זיי געווען, ווי אן אייזערנער רינג, וואס האט איר ארומגענומען אוו דעם קלעם פון דעם אייזערנעם רינג האט זי געפּיהלט אין איר גאנצען קערפּער. עפּעס שווערעס קומט. שווייגענדיג, ניט אראפּ־גענומען די היטעל, האט זיך טשערנאָוו אראפּגעלאזט אויף דעם איינציגען בויינקעל. פּאמעלעך האט נחמה ארויסגעצויגען די שפּילקע פון איר היטעלע, לאנג פּאררוכט די האָר פּאר'ן שפּיגעל, א ציה געמאַן דאס בלוזקעלע פון פּאַרענט און פון היכטען, אויסגעגלייכט דאס טישטוכעל אויפ'ן קאמאר. טשער־נאָוו האָט אפּילו די אויגען ניט אויפגעהויבען.

— ווי שפּעט איז?

— באלד איינס — ענטפערט טשערנאָוו, מיט א טויבער שטימע, נאך וועלכער עס איז שווער צו אורטיילען, אויב ער איז אין כעם, מיד אָדער... שכור. פּויזע. נחמה קאן זיך קיין אָרט ניט געפינען. מערקווירדיג, זי האט מורא זיך זעצין אויפ'ן בעט. וואַרום שווייגט ער? זי קאן דאס ניט פּאר־טראגען. — ווער איז דער חאַצקע?

טשערנאָוו האט אויפגעהויבען די אויגען.

— א קלוגער און אינטערעסאנטער בחור, מיינער א גו־טער פרייַנד. — זי וויים, זי קען אים, אבער ווער איז ער? וואָס טוט ער? — בּיזט א מאל ניט פאַרליבט אין אים, וואס דו פרעגט זיך אזוי נאך?

— אין אים פאַרליבט! — זי האט זיך הויך צעלאכט. מאדנע. איר געלעכטער איז תמיד געווען אן אנשטעקענדער. זי האט געקאנט א דיספּעפּטיקער מאכען לאכען און איצט

האט עם געקלונגען אזוי ביזן, גרילצענר, און דער עיקר, פאלש. זיינע אויגען האבען זיך פארשפיצט. — וואס איז דער גע־לעכטער? אין אים איז גרינגער זיך צו פארליבען, ווי אין דיכטער אשכנזי. — פויזע.

— אהא, מיר פארשטייען. געפלאצט דער בלאָטער. זי האָט א שאר געטאָן דאָס בוך אויפ'ן טישעל און אן אויפגערעגט זיך געלאזט צום צווייטען עק פון צימער.

— אבי. דו פארשטייסט.

— איך וויל אבער, הערר טשערנאוו, אז איר זאלט אויך פארשטיין, אז מען קאן זיין פארליבט אין איינעם איבער די אויערן, און מען מעג נאך רעידען מיט אן אנדערען אן ווארט און זיך אָנרירען אן אימיצען.

טשערנאוו האט געקוקט אויף נחמה'ן, אויף דער קליי־נער, שלאנקער מיידעל, וועלכע רעדט אזוי ענערגיש ארויס די ווערטער. היינט די אויגען גלאנצען אזוי. — אזוי, מיין טייבעלע, גאר א קעצעלע. — א שמייכעל, א קרומער, ביי־זער שמייכעל ווייזט זיך אויף זיינע צוגעמאכטע ליפען.

— איר האָט א טעות, מאדמואזעל נחמה. דאס דיינקט איר, אז מען טאָר זיך ניט אָנרירען אן אימיצען. זייט איר דאָך צוטומלט געווארען ביי מיין אריינקומען, און ער האט אראפגעכאפט, איר פארשטייט, אראפגעכאפט, און ניט צור־געמומען, די האנט, און כ'וויל, כ'וויל —

אין זיין פולער גרויס האט ער זיך געגעבען א שטעל אויף, ווידער האט נחמה אויף זיך דערפיהלט דעם אייזערנעם רינג.

— איך וויל, אז מעהר זאָלסטו מיט יענעם הונט ניט רעידען.

— אָבער, לואי!

— קיינע לואים. דו הערסט? אויב דו וועסט צו אים רעידען, קאנסטו פון מיין מויל מעהר קיין וואָרט ניט הערען. דו הערסט, וואס איך זאג? קומסט אין קלוב, איז א גוטען אוועגט, א גוט יאָר, ניט מעהר. פי'ן מיר וועט ער דאס אויך ניט הערען. דאס אלעס, און איצט א גוטע נאכט. מארגען זיבען א זייגער וועל איך קומען רעפעטירען.

4.

ביי די שוואַרצ'עס אין גאסט־צימער איז נאנץ געמיטליך

און אנגענעם. דער ווייכער דיוואן, די ווייכע וויג־שטולען, די עטוואס דונקעלע אנגענעמע ליכט, שאפען אויך א ווייכע אנגענעמע שטימונג. עס דוכט זיך, אז מען וואלט געקאנט אזוי אָפּזיצען שטונדען לאנג אויף די ווייכע שטולען, זיך וויגען, טראכטען וועגען קלייניגקייטען, אדער גארניט טראכ־טען, גלאט אזוי זיצען און שווייגען. דאס אבער דערלאזט ניט די באלעבאסטע. די אלע פארזאמעלטע זיינען היינט אווענט אירע געכט. דאס האט זי אראנזשירט א היימישען אווענט פאר די נעהענטערע מיטגלידער פון קלוב, פאר די פריינט. צווישען די געלאדענע געסט געפינט זיך אויך קו־פערשמידט, אשכנזי און נאך מיטגלידער, וועלכע זיינען גע־ווען געגען דער אויפפירונג פון דער פיעסע, האבען ביטער געשטאָכען און באליידיגט אלע, וואס האבען זיך באטייליגט אין דער אויפפירונג. א דאנק אבער מאדאם שווארץ'ס דורכ־פאל זיינען זיי אלע פריינד געווארען. ביי דער איצטיגער מינוט טיילט זי זייער מיינונג. — מען האט די פיעסע ניט געדארפט שפילען. — דאס האט איר דאך ניט געשטערט איינצולאדען טשערנאָוו'ן און איר קאנקורענטין נחמה. ווי אן עכט וועלטליכע דאמע גליטשט זי זיך ארום צווישען די געסט אין איר מיניאטור־סאלאָן, פארבינדט געשפרעכען, גייט אוועק אין קיך, וואו דער כיבוד ווערט צוגעגרייט, קומט צו־ריק, כאפט דא אויף אן אפגעריסענעם געשפרעך־פאָדים און פארקניפט אים, דא הויבט זי אן שפינען א נייעם און צע־רייסט כלומר'שט אונגערן א געשפרעך־פאָדים, ווען יענער פאסט זיך ניט אין איר געוועב. א דאנק דער פייהיגער בא־לעבאָסטע זיינען אלע געסט לעבעדיג, באריידעוודיג. ד־טעמא איז געוויינליך די אונטערנעמונג. — וואו איז ערגעץ טשערנאָוו, און נחמה? וואס זאגט איר ניט דערצו, ווי אונ זער נחמה האט עס אויסגענומען! אפלאדיסמענטען, בלומען — גיט זיך א זאג קופערשמידט, כלומר'שט תמימות'דיג, ווי ניט באגרייפענדיג, וואס פאר א שטאָך עס איז פאר דער באלעבאָסטע. זי פארשטייט עס שוין גאר גוט. דארויף איז זי דאך אבער מאדאם שווארץ. מיט א פרייליכען פנים און דעם פריינדליכסטען שמייכעל גיט זי א זאָג — אפלאָדיס־מענטען... בלומען... — און זיך וועגדענדיג צו איר מאן זאָגט זי פיעל באדייטענד — זעסטו, אלבערט, טשערנאָוו

איז קליגער פון דיר, מען קויפט בלומען, מען —

— וואָס זאָל איך טאָן, אז איך, און מיר דאכט א, אויך דו, האבען פיינט אויגענע בלומען־קרענ'ז — ענטפערט שמייכלענדיג הערר שוואַרץ, דערביי טוט ער א וואונק צו די געסט, ווי איינערט רעדט: — אי, איז זי א ממזרת!

— אזוי! — ציט אוים קופערשמידט — אבי איך האב געמיינט. —

— טשערנאוו האט געקויפט די בלומען, טשערנאוו האט געזאהן א „גראמירער", טשערנאָוו און טשערנאָוו.

— ווי דיינקט איר, ס'וועט עפעס זיין פון דעם פּאַרעל?

— פרעגט שוין קופערשמידט אין א שטיל־ערן טאָן, און וויל ער איז שטאַרק פּאראינטערעסירט, ציהט ער אוש אוים דעם האלז און בויגט זיך צו נעהענטעל צו דער באלעבאסטע.

— מיר דאכט, אז זיי רייסען זיך די לעצטע צייט. ווי דענקט איר, ס'איז עפעס א גלייכע פּאַר?

— גלייך ווי א קאַטשערע — ענטפערט די באלעבאסטע מיט אן אויסאריטעטען טאָן.

— איך דיינק אויך אזוי — פּאַטאַקעוועט קופערשמידט און זעצט זיך אוועק צוריק אין זיין פריהערדיגער פּאזיציע, א ביסעל ווייטער פון דער באלעבאסטע.

— ניט נאָר איר, א בלינדער קאן דאס זעהן. זי — א יונגע מיידעל, א לעבעדיגע מיידעל, ווי נאך לעבען, געניסען פון לעבען, זינגען, טאנצען, און ער, לא די וואס ער אליין קאן דאס ניט פּארשאַפען — זיין גבירה'שאפט ווייסט איר דאך — איז ער נאך דערצו אוא דעספּאט, אז אָהן אים לאזט ער איר קיין טריט ניט טאָן. אבער וועמען גייט עס אָן, וואָס ביי זיי טוט זיך דאָרט, דעם אמת געזאגט, זייט איר, מענער, אלע אזוי. אלע, איינער ניט בעסער פון דעם אנדערען.

— איר הערט, מר. שוואַרץ? — רופט אוים קופערשמידט מיט א דריבענעם געלעכטעריל.

— וואס דיינקט איר, ער איז בעסער — זאגט מאדאם שוואַרץ קוקענדיג אויף אים, און לאבענדיג גיט זי צו — דער זעלבער טיראן, ווי אלע מענער. ניטא נאך דער מאן, וואס —

א קלונג פון גלעקעל האט אנגעזאגט, אז אימיצער קומט.

— העלאָו, נחמה, העלא! וואו איז לואי? אזוי פארנומען?

אט דא הענג אויף. — אן אלגעמיינער גוטען אוועגט. די באלעבאסטע האט איר אנגעצייגט דעם פלאץ און אויפגענומען דעם אפגעריסענעם געשפרעך. ניטא קיין מאן, ווי ראריקאל ער זאל ניט זיין, ער זאל ניט זיין אייפערזיכטיג, וועלכער זאל ניט מוטשען זיין פרוי אדער געליבטע, זאל זי ניט באטראכטען אלס זיין שקלאף, זיין אייגענטום. ראדיקאל, ראדיקאל אויף יענעם, ווען עס קומט אפער צו זיך, זאגט ער: דו ביזט מיינע, באלאנגסט צו מיר. מען קען אויך, מענער.

— באלויזיגט נאר ניט די מענער — איז אשכנזי רויזדעוודיג געווארען. ערשטענס זיינען ניט אלע מענער, ווי איר זאגט, דעספאטען, און, צווייטענס, זיינען אין דער הינזיכט די פרויען נאך ערגער, ווי די מענער.

— צום ביישפיל? — פרעגט מאדאם שווארץ לאקאניש.

— פעלט ביישפילען! אט נעמט כאטשבי, איר האט געליינט „סאנין"? ווען סאנין'ס שוועסטער וויל באגיין זעלבסטמארד, ארט ניט סאנינען, וואס זיין שוועסטער וויל דאס טאן, נאר ווייל דאס ווייל זיך טויטען א פרוי, וועלכע קאן ברייגען מענשען גליק. דאגענען די אלע מיידלעך, וואס זיינען דארטען דא, זיינען נאך ניט דערוואקסען צום נעדאנק פון מאמענטאנעם גליק און נאכדעם, ווי זיי געניסען פון אזא גליק, פיהלען זיי זיך פאראומגליקט.

— א שיינער פארגליך, ניטא וואס צו זאגען. און ווידער פארגעסט ניט, אז דאס איז נאר אין ביכער, ביי די קינסטלער, אבער נעהמט נאר אין לעבען.

— נו, און אין לעבען, נעהמט ניין און נייניג פראצענט פון אונזערע מיידלעך זוכען זיי ניט קיין ליבע, קיין גליק, זיי זוכען פשוט א מאן, וועלכער זאל באלאנגען צו זיי, זאל ארבייטען פאר זיי טאג און נאכט, מיט אירן וואלט זיי פארשקלאפען אים.

— א שיינע פארשקלאפונג! מען נעמט א יונגע, פרייליבע מיידל און מען מאכט זי פאך א דינסט, א דינסט פאר דעם מאן, א דינסט פאר די קווארטיראנטען, א דינסט פאר די קינדער, אז גאט העלפט. קרינט זי נאך א מאן, א מענשען, וואס זארגט זיך פאר דער פרוי, זארגט פאר דער

הויז, זעהט, אז עס זאל כאטש גארנית פעלען, איז נאך ווי עס איז, ווי זאגט מען, צו דערלויבן. קריגט זי אבער אריין א ראדיקאל, באהיט גאט, איז פון א לעבען דאך שוין אפ־געראטן. ווערט זי אויסגעריסען, פארשווארצט, פארחנשכ׳ט. און טאמער חלילה דערזעהט ער א שמייכעל אויף איר פנים, ווען זי האט געראטן מיט דעם קווארטיראנט, הויבט זיך אן א סדרה מיט אייפערזוכט. איר דארפט נאר ווייט ניט גיין, — רייזעל! — רייזעלע, און גארפינקעל, און טענענבוים — אלע זיינען דורכגענאגעז דורך די מיילער, אלעמען האבען די צינגער אפגעלעקט, די ביינער דורכגעוואשען. ערשט, ווען מען איז שוין געזעסען ביים טיש, ביי גלעזלעך ווייבערשען וויין און טיי, איז ווידער ארויפגעשוואומען דער קלוב. — ווער איז דען געגען שטעלען א פיעסע? איך זאג נאר, אז ווייטער, אידער מען גייט עפעס אויפפירען, דארפען מ י ר גוט דורכשטודירען די ראלען, זעהן, ווער עס פאסט זיך ניט אזוי ווי —

— א גלאז טיי, א גלעזל ווייבערשער ווין, אן עפעל, א מארענץ — קלייניקייטען. דאך דארף מען זיין א האר־טער, אומאנגענעמער אמת׳ער מענש מיט א הויט פון א ריב־אייזען, אום ארויסצוטרעטען געגען איינעם, ביי וועלכען מען האט געקראגען כאטשפי אזא גאסט־פריינדליכקייט. האלבע ווערטער, דאך מען פארשטייט זיך, און עס ווערט געשלאסען ניט קיין געשריבענער, א ווערטרלאזער אפמאך, א בלאק ווערט געגרינדעט, די צענטראלע פיגור פון וועלכער עס איז מדאם שווארץ. די איינציגע, וועלכע האט אפשר ניט גע־זעהן די אזוי צו זאגען פאליטישע באדייטונג פון דעם אוועגט איז געווען נחמה. זי האט זיך גע׳ישוב׳ט, צי זאל זי גיין. טשערנאוו האט איר ניט געזאגט: „גיי ניט!" ער האט אבער געזאגט, אז ער וויל ניט גיין אהין, וואו האניג אויסגעמישט מיט גאל טריפט פון די ליפען. ער האט איר דערציילט, ווי מדאם שווארץ האט אים גראטולירט מיט נחמה׳ס ערפאלג און געפרעגט, ווארום ער האט איר ניט געקויפט קיין בלו־מען. דאס איז שוין געגוג צו זעהן, אויף ווי ווייט עס האט איר געקרענקט נחמה׳ס ערפאלג. און אויב זי האט נאך נאכדעם זיי פארבעטען צו זיך, פארשטייט ער, אז דאס איז ניט מעהר, ווי צוויי־פנים׳דיגקייט, פאלשקייט. און ער קאן

קוקען גלייך אין די אויגען אריין נאר א מענשען מיט איין פנים. אזוי האט טשערנאוו געזאגט, און דערביי צוגעגעבען, אז אויב זי געפינט פאר נויטיג אדער זי וויל גיין, וועט ער, נאטירלעך, איר ניט שטערען. אדרבא, ער וועט זי אפילו צופירען ביז צום טיהר. עס האט זיך איר ניט געגלוסט גיין, דאך ניט גיין: האט זי ניט געקאנט. זאל זיין, אז די שווארץ פארגינט איר ניט דעם ערפאלג דאס מאל, דערפאר איז זי אפער א קלוגע פרוי, מיט וועלכער זי האט ליב צו פארברענגען א שטונדע און צו וועלכער'ס רייד זי הערט זיך צו. ארויסגעקומען, האט זי זיך באלד פארויטערעסירט אין דעם געשפרעך און שפעטער שוין, וען מען איז געזעסען ביים טיש, האט זי זיך גאר ניט צוגעהערט צו די רייד. אירע געדאנקען האבען זיך געדרייט ארום דעספאט, טיראן, שקלאף, דינסט, אייפערזוכט, ליבע, גליק, לעב ביז עם לעבט זיך. ביים גיין אהיים האט איר באגלייטער, אשכנזי, ווי טרעפענדיג, וועגען וואס זי טראכט, אויך גערעדט פון ליבע, גליק. ער האט אזוי פיעל גערעדט, אז זי האט אפילו ניט ריכטיג געהערט, וואס ער האט געזאגט. זי האט זיך עפעס געפיהלט אזוי נידערגעשלאגען, אזוי שוואך. — ווי קומט מען שוין א היים? דאס איז נעווען איר אייגציגער געדאנק, א היים און אין בעט. — זי האט נענומען אשכנזים ארעם און כמעט געהאנגען אויף אים דעם גאנצען וועג. א גוטע נאכט. א נענויטער שמייכעל, אריין אין הויז און זיך שנעל אריינגעווארפען אין בעט.

5.

— ווי דאס בעטעל סקריפעט! — טראכט נחמה ביים איבערדרייהען זיך פון איין זייט אויף דער אנדערער. צום וויפיליטען מאל האט זי שוין אייגענגורעט דעם קאפ אין קישען — שלאפען! און עס גייט ניט. געדוכט האט זיך, אז באלד ווי זי וועט נאר אריינפאלען אין בעט, וועט זי אנטשלאפען ווערען, ווי א ג'הרג'עטע: אזא שלאף, אזא מידיגקייט איז איר באפאלען. ערשט ווי נאר זי איז אריין אין בעט, אזוי איז דער שלאף ווי מיט דער האנט צוגענומען. — מען דארף זיך קאנצענטרירען אויף דעם איינעם געדאנק: איך ווייל שלאפען — אבער קאן דען דער אויגער נעדאנק זיין א שומר פאר אלע טירען און טירעלעך. דורך וועלכע

אנדערע געדאנקען גנב'ענען זיך אריין און דרייען זיך ארום אין קאָפּ, נישטערען און זוכען און קעהרען אלעס איבער מיט'ן דנאָ ארויף? „דעספּאָט, טיראַן" — זי האָט פיינט די ווערטער. אבער אמת איז אין זיי פּאַראַן. פּאַרוואָס, פּאַר־ווָאָס איז לואי אזוי אייפערזיכטיג? ער איז דאכט זיך אזא קלוגער און ער קען זי דאָך שוין אזוי גוט. זי איז ניט אזא שלעכטע. נו, וואס איז זי שולדיג, אז זי קען ניט קומען צו א מיטינג און זיצען, ווי א נאפּודעלע, ווי א קוואטשקע, און זיך בלאָזען, ווען אימיצער גייט צו איר. טעמי רייזעל קאָן עס, אָבער זי קאָן עס ניט. זי ווייל זיך ניט באגראבען לעבעדיגערהייד, לאכט זי, שטיפט זי, וואָס נאָך טוט זי? ער וואָלט דאָך געמענט פּאַרשטיין, אז פּון די מערסטע, מיט וועמען זי פלירטעט פון צייט צו צייט, לאכט זי זיך אויס. א לייכטער פליכט און א ביסעל קאָקעטירען שאדט דאָך ניט. אי, יענע חברה זהעהן א מיידעל מיט א שמייכעל אויפ'ן פּנים און נעהמען עס אָן פאר אן איינלאדונג אויף ווייטער, איז זי דאָך ניט שולדיג דערין. פּאר איר איז דאס א פּאר־גניגען צו זעהן ווי זיי דרייען זיך ארום איר, זי האט פּאר־גניגען צו זעהן, ווי נאריש זיי קוקען, הערען זייערע קאמפּלי־מענטען, וועלכע זיינען זיסער פון פּאטיקע, שלאָגען ממש צו דער גאל. וואַרום זאל דאס אים ארגן? ער האָט זי שטאַרק ליב, זעהר ליב, זי ווייס עס. מיט אן איינגע'עקשט'טער גע־דולד וואַרט ער אויף איר „יא", איינשטימען חתונה האָבען. — חתונה — עפּעס שרעקט איר אזוי דאס וואַרט. „שקלאַ־פען, א דינסט" — בויידע זיינען גערעכט. פון צווי מענשען וועלט אין בעסטען פאל איין צווילינג שקלאַף. לואי וועט זיין א גוטער מאן, א געטרייער, ניט לאָזען זי גיין ארבייטען, און זי — ראַמען, קאכען, עסען, שלאָפען, זיך לאַנגווילינגען און דאן קינדער. ברר... עס עקעלט איר. באגעגענט אנר מעלטען שיינדלען א געוועזענע קלוב־מיטגליד. אין מיטען נאס זיך אָפּגעשטעלט צייגען דאס פּארמעגען — א קינד אין ווינגעלע. זי האָט זי מיט געוואלד אריינגעשלעפּט אין הויז, געצייגט דעם קינד'ס חכמות, דאָס מעבעל, די נייע פּאַר־האנגלעך. אין שטוב, דאכט זיך ריין, ציכטיג, דאך עס שמעקט מיט ווינדעלעך... און זי — א לעבעדיגע מיידעל גע־ווען. ערשט צווויי יאָר חתונה געהאט און שוין פּאריאכנעט.

מען פּוצט זיך נאָך, מען פארדעקט עס, אָבער זי זעהט שוין א אינדערפריהענדיגע, א צעשוואומענע, מיט א צובראַסטעטען שלאָפראָק און א גלאנציגען שטערען. פּפוי, זי האָט פיינט א גלאנציגען שטערען ביי א פרוי. ניין, זי האט נאך צייט, זי וויל נאָך לעבען. וואָס האָט ער עפּעס גערעדט, אשכנזי? זיך אפילו ניט צוגעהערט. א וואוילער בחור, א סענטימענ־טאַלער זעהר. א רחמנות אויף אים, אן עלענדער, א פאר־בענקטער, ווי האָט ער עס געזאגט? אַ האַמלעט, וועמען עס פעלט אן אָפעליא. דער בחור איז פֿארליבט אין איר. ווען טשערנאָוו ווייס, אז זי רעדט מיט אים! קאן זי אויסשטיין זיינע קאפּריזען? ער איז ברוגז, ווארום זי נאַרט אים — דער מזיק, ער געפינט עס אָבער אויס — נו, גיי, נאַר אים ניט אז פאר יעדע קליינינקייט —

מיט אמאל האט זי דערפילט דעם אייזערנעם רינג ארום איר ארעם. א פוס אירע האט זיך נערוועז א וואָרף געטאָן. זי האָט זיך איבערגעדרייט אויף דער אנדער זייט און זיך גוט איינגעקוטעט מיט דער קאָלדרע. ער איז א שלעכטער, טשערנאָוו, א געוואלדיגער עגאָאיסט. איינגעדרימעלט, האָט זיך איר גע'חלום'ט: זי איז אויף דער בינע, עפּעס אזא אפע־נער אַמפיטעאַטער, און אויף דער בינע וואקסען בוימער און זי קלעטערט, רייסט וויינשעל, אָט דאָרט היינגט אזא גרוי־סער וויינשעל, אַזש שוואַרץ. זי גיט זיך אַ ציה מיט דעם גאנצען קערפּער, זי האַלט שוין מיט די פֿינגער דאס שטענ־געלע, מיט אמאל דער צווייג גיט א טריעשטשע, בויגט זיך אראפּ און זי פאַלט, פאַלט, נאָך א ביסעלע, אַ האָר, און זי ווערט דערהרג'עט. מאַ־מ! אין דעם מאָמענט פיהלט זי ווי אימיצער כאַפּט זי אויף אין דער לופט, נעמט זי ארום, טאַנצט מיט איר אַזוי לייכט, און קושט זי אזוי צאַרט, און די פויגעלעך אויף דעם וויינשעל בוים פּישטשען אזוי מילד, צוויץ צוויץ, און קושען זיך אויך, און עס איז אַזוי גוט... מיט אמאל דערפילט זי א שווערע משא אויף די פּלייצעס, עס בויגט זי צו דער ערד און עס טוט איר אזוי וויי. זי דרייט זיך אום — טשערנאָוו האלט זיין האנט אויף איר און קוקט אַזוי שאַרף. אַ קעלט לויפט איר דורך. זי האָט זיך אויפגעכאַפּט. זי איז אין כעס אויף אים. אזא שיינער חלום און ער מיט זיין האנט קומט און צעשטערט עס. טפּו,

טפו, טפו, זי וועט איינשלאָפען, אפשר וועט זיך ווידער חלום'ן אזא שיינער חלום. אבער קיין גוטע חלומות זיינען ניט געקומען. א זויערע איז זי אויפגעשטאנען און א נאנ־צען טאג בײַ דער ארבייט געפיהלט זיך, ווי א נעכטיגע. גייענדיג אהיים, האָט זי געקלערט: טשערנאָוו וועט זיכער זיך נאָכפרעגען ווער עס איז געווען. דערמאָנען אשכנזי'ן, צי ניט? דערמאָנען — וועט ער ווערען בייז, ניט דערמאָנען — און טאָמער דערוויסט ער זיך. עה, ער איז ניט אזוי טשי־קאווע נאָכצופרעגען זיך בײַ אנדערע. און אז יא, זאלען אים אנדערע דערציילען. זי דארף אים ניט אפגעבען קיין דין וחשבון. זי האָט גענומען פעסטער גיין אהיים.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

א טעלעגראף אגענטור קאן ניט אזוי גיך צעטראגען נייעס, ווי מיטגלידער פון וועלכער ארגאניזאציאָן, קלוב, ווער שמועסט וועלן די נייעס איז א געהיימע, וואָס זייטיגע דער־פען דערפון ניט וויסען... נאָך צוועלף האָט זיך געענדיגט דער אוועגט בײַ די שוואַרץ'עס און פאר איינס האָט שוין טשער־נאָוו, וועלכער איז נאָך געזעסען אין קאָפע, געוואוסט מעהר פון אלעס וואס דארט האָט זיך געריידט, מעהר אפילו פון דעם נייעס בריינגער. גייענדיג פון די שוואַרץ'עס, האָט לערנער, פארבייגייענדיג די קאָפע, א טראכט געטאן: א קוק געבען, אפשר דא אימיצער פון אונזערע. געטראפען טשער־נאָוו'ן האט ער אים גלייך געפרעגט, ווי קומט עס, וואָס ער איז ניט געווען בײַ די שוואַרץ'עס. — וואָס זשע, איך האָב דארט אויסגעפעלט? — געווים מען האָט זיך נאכגעפרעגט. — ווער זיינען די נאכפרעגער, ווער איז געווען? — ברע־נער, אקסעלראָד, קופערשמידט, נחמה, אשכנזי, שטיינבערג און —

טשערנאָוו האָט שוין געוואוסט מעהר ווי לערנער. — אשכנזי איז דארט געווען. איז זי ניט געגאנגען אהין אר־מיסטנע, אום זיך צו טרעפען דארט? — ווער האָט אָפּגע־פירט נחמה'ן אהיים? —

לערנער ווייסט ניט אויף זיכער, דאכט זיך אשכנזי, יא, ווייל —

— אזוי איז עס. הייסט עס, אז הינטער זיין רוקען שטעלט מען אים א פייג. מען מאכט ראנדע־וואוס, און דאס

יונגע ווייבעל איז דאס די שדכנ׳טע, פיין. אויסגעצייכענט. אפשר גאר צוגיין אהין. מעגליך, ער וועט נאך טרעפען דעם בחור שטייענדיג ביים ארויפגאנג און זיפצען אנטקעגען דער לבנה, און מעגליך... אפשר טאקע א שפאן טאן. אין וועלכער זייט גייט איר, לערנער?

— און אפשר? ניין, צו אלדי טייפלען, ניין! טשערנאוו טוט דאס ניט. ער וועט בעסער א גאנצע נאכט ליגען און זיך גרייזשען, אבער צו איר מוז ער קומען א רוהיגער און גאנץ געמיטליך זיך אפרעכענען מיט איר. פארוואס? איז איר ניט ערלויבט צו גיין וואוהין זי ווילן? יא, אבער ווארום לייקענט זי? ער איז זיכער, אז זי וועט אים ניט דערציילען, דאס אשכנזי האט איר אפגעפירט אהיים. זי וועט עס ניט טאן. אמת, ער האט איר פארבאטען צו רעדען מיט אים. זי דארף דאך אבער אים ניט נעהמען אזוי ביליג, ער זאל ניט ערלויבען א מענשען זי׳ אפפירען שפעט אהיים ביי נאכט. זי וועט עס ניט טאן. ער קען שוין נחמה׳ן. אויב אזוי, פון וואנען וויים ער, אז זי באגענענט זיך ניט מיט דעם דיכטער־רושקע ערגעץ אנדערשוואו, פון וואנען וויים ער עס? — איין נאקעטע פוס אויף דער צווייטער, נאך א באשוכטער, ער זיצט. ער הויבט זיך אן דערמאנען אן די פארנאנענע עטליכע וואכען. ער שאפט פאר זיך נחמה׳ס בילד ביי די קלוב זיצונגען. אשכנזי׳ס. — עפעס אין דער דוהיגקייט, ספעציעל אין זיינער, איז קענטיג, אז זיי באגענען זיך יא. יא, דאס איז זיכער. די גאנצע צייט געוואוינ, ווי אויף א יאריד, ניט געזען גארניט, זיך ניט צוגעקוקט. איין קלייניגקייט, אזא אונטערנעמונג. נאר דער אקסען־קאפ אשכנזי האט געקאנט דיינקען, אז ער זוכט פאפולאריטעט. ער איז דאך אפילו אויף דער בינע ניט געווען. ס׳הויסט, געווען איז ער, יא. געהארעוועט דארט, ווי אן אייזל. די אלע ערענאפטע געגנער האבען דאך נאר געשפריצט מיט בלאטע קיין האנט אין קאלטע וואסער ניט ארייגעטאן. אלעס גוט, אלעס וואויל. ער וואלט נאך אמאל אזוי פיל געארבייט, בלויז צו האבען דעם פארגניגען צו זעהן ביי מאדאם שוואריץ אין די אויגען יענע גרינע פייערלעך. היינט זי. נחמה׳ן דריקט מען די האנט, מען שיט קאמפלימענטען, זי איז אויפ׳ן זיבענטען הימל. ער איז ווייט פון איר. נאר פון זיבענ־

טען הימעל ווינקט א שטערענדעל. ווי פרייליך, ווי ליכטיג איז אים געווארען פון אט דעם וואונק. א צוזאג אויף גליק איז דאס געווען. און דער צוזאג איז קיין פאלשער געווען. ער געדיינקט נאך דעם פנים פון דעם „טרעמפ", וואס האט אים באנעגענט, וועו ער איז געגאנגען פון נחמה'ן. ער וויים ניט, ווי שפעט עס איז געווען, ער וויים ניט, וואס דער „טרעמפ" האט געפעטען אויף נאכט־לעגער, צי אויף אנבייסען, ער גע־דיינקט נאר, אז ער האט ארויסגענומען די עטליכע דאלאר, וואס ער האט געהאט אין קעשענע און זיי אים אוועקגענפען. די מינע זיינע! עס כאפט אים אזש אן א געלעכטער, ווי דער בחור איז געשטאנען א צעמישטער, געהאלטען דאס געלט אין האנט, געקוקט אויף אים, וגי איינער רעדט: ביזט משוגע, וויסט, וואס דו טוסט — דאס געלד שנעל ארויסגערוקט טיף אין קעשענע אונטערגעהויבען די היטעל און אוועק. דער „טרעמפ" האט זיכער געמיינט, אז דאס איז א שכור, בא־לעבאטיש קינד, און אפשר טאקע א משוגענער. ער האט ניט געוואוסט, אז דאס האט א גליקליכער מענש, איבערפולט פון גליק אים בלויז צוגעוואַרפען א ביינדעל. געלט! וואס פאר א ווערט האט עס פאר א גליקליכען, וואס קאן ארומנע־מען די גאנצע וועלט און זאגן: וועלט, דו גרויסע וועלט, ביזט א שיינע און א גוטע. ער איז גליקליך געווען. און איצט — פארסמ'ט, פארסמ'ט. ער קאן ניט טראכטען רו־היג. זיץ, לעג זיך, אלץ איינס. די קישען ברענט, דער מאט־ראץ שטעכט, א טראפען גיפט ארייננעגאסען און עס צוגייט זיך איבער אלע גלידער, גרייכט דעם מארך. ער ליבט זי אויפריכטיג, זי שפילט מיט אים א ליבע. אבער די שפיל מוז זיך ענדיגען. מארגען. נאר רוהיג. יא, ער וועט זיין רוהיג, ווי א פראפעסאר פון מאטעמאטיק.

ווארטען א שטונדע אויף א צוג, וואס האט זיך פאר־שפעטיגט, ציהט זיך ניט אזוי לאנג, ווי יענער טאג פאר טשערנאוו'ן און אין אוועגט האט ער אין פאפיראס ביים צווייטען פאררויכערט, דאך פריהער ווי געווינלעך איז ער ניט געגאנגען.

— עפעס גוט פארבראכט? געווען פרייליך? ווער איז געווען? — אשכנזי'ם נאמען האט געפעלט. — ווי.ר האט זי אפגעפירט אהיים?

— וואָס הייסט ווער? מען איז געגאנגען אלע צוזאמען.
— זי גנב'עט, זי זאָגט לויגען. וואָלט ער עס ניט גע־
וואוסט, וואָלט ער דערקענט אן דעם טאן אירען, אין דער
טרוקענקייט פון אירע ענטפערס, אין אירע אויגען. זי נארט
אים.

גרינג צו באשלוסען צו זיין רוהיג, אבער זעהענדיג אירע
אויגען, אראפגעלאזטע ביים ריידען און ארויסרופענדע, אין
איר שווייגען, ווערט דער באשלום א שווערע משא, וועלכע ער
קאן ניט דערטראגען. ניין, ער קאן ניט זיין רוהיג. ווי גוט
עס וואלט געווען זי אננעמען אט אזוי און א טרייסעל טאָן,
בלויז א טרייסעל טאָן — זאג דעם אמת! די הענט אין קו־
לאקעס, א קריץ מיט די ציין און דורך פארבייסענע ליפען
דורכגעצויגען,— אזוי. — מער האָט ער ניט געדארפט. אהן
א גוטע נאכט איז ער אוועק.

6.

— וואָס צאר א טייערע זאך די קינעמאטאָגראפס, און
ער האָט זיי פיינט געהאט, זעלטען וועט באזוכט. הערענדיג
ווי די ארבייטער ביי דער ארבייט זיצען און דערציילען אייי־
נעם דעם אנדערען די בילדער וואָס זיי האָבען געזען, פלעגט
ער זיך טראכטען: פון וואס מענשען ריידען. — היינט —
ער האט ליב ווילליאם ס. האַרט, זיינע קלייניע אויגען, זיין
מאַרדע, זיין אויבערשטע ליפ וועלכע פאסט זיך אזוי גוט
אריין אין דער אונטערשטער. היינט טשארלי טשאפלין.
זאָלען זיך די עסטעטיקער זאג.ן וואָס זיי ווילען ער האָט ליב
דעם בחור, זיינע פיסעלעך, זיין גאנגעלע און זיין דינאמא
באוועגליכען פנים. א טייערע זאך די קינעמאָ'ס. די צרה
איז נאר וואָס מער ווי דריי פלעצער אין אוועגט קען ער ניט
באזוכען. אט זעט ער די מינע, וואָס דאס מיידל האט גע־
מאכט ווען ער האט נאך צען אזייגער געבעטען א ביליעט,
זי איז שוין געשטאנען גרייט אויף אוועקצוגיין, און דא —
ניט אנדערש פריש, און געזונט און משוגע. דאס האט ער
איבערגעלייענט אויף איר פנים. און דער שמייכל וועלכער,
ער האָט געפילט, האָט זיך באוויזען אויף זיין פנים, האָט
געזאגט: אנטשולדיגט. ס'איז טאקע שפעט, אבער גוט איז
פופצען מינוט. יא, פופצען מינוט, אמאל דאס אויך ניט.
אפטמאל טרעפט ער שוין, געזעהענע בילדער. אלעם צוזאמען

איז ער עלף אזייגער פריי. און די אווענטען זיינען אזעלכע לאנגע. שוין אפגעשטעקט א וויזיט חאצקעל'ן אויך. אָפּגע־זעסען א האלבע שטונדע און געשוויגען ווי די פיש. צו אפט קאן מען אזעלכע וויזיטען ניט מאכען. וואו טוט מען זיך אהין? לייענען — אוממעגליך, און די נעכט אזעלכע לאנגע. שלאָפען, אָבער צו אלדי רוחות, שלאָף, אז עס שלאָפט זיך ניט. קוקען אויף איין פינטעל. גוט, ער קוקט אויף א פינטעל און באלד ווערט פון דעם איינעם פינטעל צוויי, דאן א נאָז, א שטערען, האָר — נחמה. צי א לאכענדע, צי א ווייי־נענדע, א צוגעלאזטע, א ברוגז'ע. זי אין זי. שוטה! פערד! דו ליגסט און טראכטסט פון איר און זי הויבט אפילו ניט אָן צו דיינקען פון דיר, אונטערהאלט זיך גאנץ פיין מיט אשכנזין. א מאן און אזוי שוואך. ווארום שפילט זי די ראָלע אזוי גוט. קומט אין קלוב מיט א פרייליכען שמייכעל, רעדט צ יעדערען און מער פון אלעמען צו אשכנזי'ן. זי האט אין א בריף געפרעגט פאר וואס ער איז ברוגז. פארוואס? זי ווייס גאנץ גוט דער שד, פארוואס און טוט אלעס מעגליכעס איב וויי צו טאָן. און טוט עס אזוי גרינג, אזוי שיין. ווי עס טוט אים וויי, דאָך מוז ער עס באוואונדערען. זי שפילט אויסגעצייכענט, און ער? געווען א מאמענט. זי און אשכנז זיינען געגאנגען פון דער פארזאמלונג געאָרעמט. ער איז א שטיק וועג נאכגעגאנגען. געוואלט האט זיך אים מיט אן אויסגעשטעלטער ברוסט און א פעסטען שפאן, דורכגיין צוויי־שען זיי, אויסציהען זיינע הענט, ווי א פרומער איד ווען ער מעסט רצועות, און אזוי געבען יעדען „א קעלניע", זי זאל פארפליהען אין איין זייט און אשכנזי אין א צווייטער, און זיך ניט אומקוקענדיג אויף זיי דורכגיין זיין וועג. יא, ער האט עס געוואלט. צו האט ער עס אבער געטאָן? הענט און פיס האָבען אים אָפּגענומען, א קאלטער שווייס האט אים באשלאגען, ער האט אכילו קיין זידעל־וואָרט ניט געקענט ארויסבריינגען; אים איז שווער געווען אָפּצורייסען די אויי־בערשטע ליפּ פון דער אונטערשטער. ווי נאָך חלשות קוים זיך פארשלעפט צו זיך אין קאנורע. ער קאן ניט, ער קאן ניט. צייי וואכען צייט און ער פיהלט אז ער איז עלטער געוואָרען, און דער עיקר — פוסט. זי האט דאָך זיין לעבען אויסגעפילט. אט דאס איז דער אומגליק. ער האט זי גע־

פיהלט אין זיך. קיין פּלאץ איז ניט געווען פּאר עפּעס אנדערש אימיצען אנדערש. און זו. ס'איז דאך נארישקייטען. זי ליבט דאך נישט אָט די לעמעשקע אשכנזי. מעג ער זיין א ענגיע א דיכטער, אבער אז ער איז א לעמעשקע דאָס ווייסט זי. אויב זי ליבט אימיצען, איז עס אים, אָבער ער פּאר־ נעמט ניט ביי איר דעם פּלאץ, וועלכען ער דארף. ווי זאגט דאָרט האמלעט: „די מאטערניש פון אונטערשאָטער ליבע".

— יא, זי איז ניט בכח אפּצושאצען, זי פּערשטייט ניט זיין ליבע. א ליבע, וועלכע האט זיך אסימילירט אין זיין לע־ בען גופא. ס'אליגען! ער טרייבט זי צו קיין זאך ניט. וואלט זי אים פּערשטאנען, וואלט זי גאָר ניט געדיינקט אזוי. די צרה איז, זי פּערשטייט אים ניט. קאן ער איר דען דאם ער־ קלערען? קאן ער איר ערקלערען זיין לעבען, זיין עצם, זיין נאנצעם וועזען? אוממעגליך צו ערקלערען, דאם דארף מען פיהלען. זי פיהלט דאם ניט. זי פיהלט דאם ניט —

זיין נעדאנק איז מיר. ער האט זיך אפּגעשטעלט, טראכט מער נארניט, ער ליגט און הערט. און אימיצער רעדט אזוי שטיל: אבער ניט שטיין פון ווייטען. מיט שפּילען ברוגז'לעך, וועסטו ניט מאכען יענעם צו פּערשטיין, צו פילען, פּערקערט.

— ער קען ניט גיין. זיין שטאָלץ, דער מענש אין אים לאָזט ניט. קומען, אנבויגען דעם קאָפּ — חטאתי. ניין, ניין און ניין! — אין ער פיהלט אז ער וועט גיין, היינט, מאָרגען, איבערמארגען, גיין וועט ער. ער איז געגאנגען, ער איז מיט איר צו דער זיצונג געקומען, זי אחיים אפּגעפירט, געווען טרערען, פּאַרווירפּע, חנ'דעלעך, כלומרשטע ברוגז'לעך און לייכטער שפּאם געענדיגט מיט צערטליכקייטען. דוכט זיך אלעם איז אריין אין דער קאלעע, דער וואגען איז נע־ גאנגען גליק, פירענדיג ביידע אויפ'ן וועג צום גליק. מ'האט ביידע געריבט וועגען גליק, א היים און געדוכט האט זיך ביידען, אז צו דער היים איז שוין ניט ווייט. מער ניט א קליין וואלקענדיל האט זיך געטראגען איבער'ן הימעל, א לייכ־ טער ווינטעל האט געבלאזען, און ס'איז שוער געווען צו זא־ גען, וועט דער ווינטעל דאם וואלקענדיל פּארטרייבען און דער הימעל וועט א קלארער בלייבען און אפשר וועט עס אניאגען נאך וואלקענס און א שטורם וועט אויסברעכען. א קליין

וואלקענדעל, אבער א פארדעכטיגעס, געבוירען פון פארדאכט.

— מ'דארף גלויבען און ניט פארדעכטיגען. ער וויים עס. ווי אבער אז ער גלויבט ניט? אט האט ער דערזען בלומען ביי איר אויפ'ן טישעל, און ווי ער האט דערזען די בלומען, איז זיין ערשטער געדאנק געווען: אום הערבסט בלומען? רעדט אימיצער צו איר ניט אויף א בלומען־שפראך? ער האט אומיסטנע א שמעק געטאן די בלומען און מיט איין אויג געקוקט אויף איר. זי האט געהאלטען די אויגען אראפ געלאזט. זי פיהלט זיך אומבאקוועם. הייסט עס אז זי פארדאכט איז א בארעכטיגטער. יענער רעדט, ענטפערט זי? ער האט עס געמוזט וויסען. שפיאנירען איז זיכער א בילי־גער מיטעל און לייענען אימיצענס א בריף איז געמיין, א נידערטרעכטיגקייט, אבער ער האט עס געמוזט טאן, געמוזט, ניט געקאנט ניט טאן. זיבען אזייגער האט ער באדארפט קומען. ער איז געקומען. צען, פופצען, צוואנציג, דרייסיג מינוט — זי איז ניטא. ער שפאנט איבער'ן צימער, באקוקט, באטראכט. א בוך אויפ'ן טישעל. ער דיינקט ניט צו לייענען, אפילו איין שורה וואלט ער ניט געקאנט איבערלייענען, דאך עפענט ער דעם בוך. א בריף. אן ארטיגער שטעמפעל, די מארקע קרום, צוגעקלעפט, א בלויער קאנווערט. א באקאנטע האנטשריפט. וואם גייט עס אים אן? געהאלטען א וויילע, באטראכט און אנידערגעלייגט. ער קוקט ווידער אויפ'ן בריף. נעמט אים אין האנט, קוקט אריין אינעווייניג. אסור אויב ער פילט אז ער ציט ארויס דאם גע־שריבענע.

— טרייסט מיינע!

— אזוי. — ווייטער —

אין רער גריכישער מיטאלאגיע — א געשיכטע — טיסבי — פיראמוס — גריכישע מיטאלאגיע, אט פון וואנען.

די וואנט, ווי גראב זי זאל ניט זיין, קאן ניט שטערען טיסבי און פיראמוס צו רעדען. פאר א נויט גייען זיי צום טויך דארט אונטער'ן הויכען בוים. — זעהען זיך אין בי־ליאטק.

— אזא געצוקטע אונטערשריפט. — פאמעליך לייגט ער אריין דעם בריף.

— אזוי, איצט איז עס א ראנדע־וואו צוויישען זיין גע־

ליבטער און איר געליבטען. אווי קומט עס אויס. און ער, דער הויכער, שטאַרקער טשערנאָוו גייט ארום דאָ אין שטייג און רויכערט, אויסגעצייכענט. טיסבי און פּיראמוס. נו, און וואס הערט זיך עפּעס מיט'ן לייב? וויפּיל איז דער זייגער? די ביבליאָטעק פארמאכט זיך נישן. צען מינוט גאנג. הייסט עס, אז בין דאן עקזיסטירט ניט טשערנאָוו. ווער זאגט עס, אז ניין? ער איז דא, ער לעבט, ער לעבט, און, און —

— רוהיג, לייבעלע, רוהיג, אָט אזוי. פארהויכער פאר א נאווינע. אימיצער גייט אויף די טרעפּ. נו, צאפּעל זיך ניט, דו פארדאמט הארץ. און דיך, לייבעלע, דארף עס ניט וואר־פען אין הינ און אין קעלט. רוהיג. דו לייענסט א בוך. וואָס איז דער נאמען? „די גריכישע מיטאָלאָגיע". גוט דא, לייענסט די גריכישע מיטאָלאָגיע און בייזט שטאַרק פאראינטע־רעסירט דארין.

— א גוט אוועגט, שוין לאנג אז דו ווארטסט? —

עפּעס אזוי אויפגעלייגט. — ער איז געזעסען אין ביבליאָטעק —

א שאטענדעל האט זיך איבערגעטראגען איבער איר אוי־בערשטער ליפּ — מיט אמאל ער כאפּט זיך, עס איז שוין פינף מינוט צו זיבען. איז ער געלאפען ווי אן אפּגעבריטער.

— ער מוז איר אנטשולדיגען. זי האט געמוזט ארבייי־טען שפּעט.

— געווים, אנטשולדיגט ער איר. ער האט דא דער־ווייל געלייענט די גריכישע מיטאָלאָגיע. פּראכטפולע, זעל־טען־שיינע מעשה'לעך.

זי איז אנטציקט. די לעגענדע וועגען פּראָמעטעאוס איז דאך אזוי שיין, היינט וועגען קופיד און פסיכעע.

— אים איז אמפּעסטען געפּעלען די געשיכטעלע פון טיסבי און פּיראמוס. א שטארקע, זעהר שטארקע ערציילונג.

אויגען קוקען אן אויגען פאר איין אויגענבליק, א נעגא־טיוו און פאזיטיוו זיינען אין באריונג געקומען. א בליץ, א קאלט בלוי פייערל אויפגעפלאמט. א לויף צום טיש, א ריס דעם בוך און א קוק אויף דעם בריף אין בוך. איר ברוסט באוועגט זיך, די ליפּען ציטערען, די נאז וועגטלעך פליטערען. זי קאן ניט ריידען, קוקט אויף טשערנאָוו'ן. ער זיצט רו־היג און קוקט גלייך.

— לייענען יענעם'ס בריף איז די געמיינסטע געמיינ־
הייט וואָס א שפּיאָן קאן זיך ערלויבען.
ארויסגעזאגט די ווערטער האבען זיך טרערען א שפּאַר
געטאָן איר אין די אויגען. זי האָט זיך אָפּגעקערט.
— ניט געמיינער ווי צו נאַרען יענעם. באוואוסטזיניג
נאַרען. — פּויזע.
רוהיג, שטייענדיג מיט דער פּלייצע צום שפּיגעל און
שפּילענדיג זיך מיט'ן שלייפעל אויף דעם ברוסט, זי רעדט.
— איך האָב אייך ניט גענארט. דאס האט איר זיך
גענארט, איך — זיך, אבער אייך —
שטום פרעגט ער וואס דאס מיינט. און רוהיגער נאך
ווי פריהער, זאגט זי דרייסט:
— פּשוט, הערר טשערנאָוו, איך ליב אייך ניט.
דאס שלייפעל שפּילט אזוי פארשייט צווישען אירע
פינגער.
— און הערר, אנטשולדיגט, דיכטער אשכנזי ליבט איר
יא, מאדאמואזעל?
— דאס איז שוין מיין עסק.
א שמייכעל אויף די ליפּען און א לאכענדיגער קוק אָנ־
געשטעלט גלייך אויף אים. דער קוק האָט אים אויפגעהויבען.
— דאס איז שוין מיין עסק, הא? אזוי. איז אז דו
ליבסט אים, פאַר וואס גייסטו ניט צו אים? פארוואס גייסטו
ניט? גיי! גיי! גיי! —
זי האָט זיך ווי עס איז אויסגעדרייט, אפּגעשפּרונגען
פון דער טיר, פארווארפען א פּאסמע האָר, וועלכע האָט זיך
ארויסגעשלאגען, אראפּגעצויגען דאס בלוזקעלע פון הינטען און
פון פאָרענט און שארף ארויסגערעדט:
— איהר פארגעסט זיך, הערר טשערנאָוו, אז איך בין
ביי מיר אין הויז. אויב אימיצער דארף גיין, איז עס איר —
— וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? הא, וואָס, גיין? ווער?
פון וואנען? ווי קומט צו אים די היטעל אין האנט? וואָס
איז געווען? וואו איז נחמה? זי קוקט אין שפּיגעל, אזוי. —
נידעריגער בויגט זיך זיין קאָפּ. — נחמה! קיין ענטפער.
שטיל און פּאמעליך האט ער אויפגעעפענט די טיהר.

.7

...צוגעגעבען אז די ליטעראַרישע קלובס זיינען עס די

ווינקלען, וואו די אידישע שפּראך געפינט איר תיקון און פון דארט גייט זי ארויס אין גאס, וועסטו אבער פון דיין זייט צוגעבען, אז אין די זעלבע ווינקלען היינגט א סך שפּינוועבס. שפּינוועבס, געוועבט פון מענשליכע צינגער, און קריכט אריין א פליג אהין, איז זי א פארפאלענע. דו ביזט אנטלאפען זאָגסטו, פון זיך צו זיך, אבער לאמיר זיך ניט נארען — טאַקע פון בייזע צינגער אויך אנטלאפען. כ'האב אויך אמאל שיער אזוי געטאן. נאַריש. דו דארפסט זיין אין שטאָדט, צווישען מענשען, נאָר אכטונג געבען, אז די אלע קלייניג־קייטען זאלען ניט פארנעמען דיין צייט, דיין מארך. קאָנסט אויפטאן גרעסערס ווי פירען פּאליטיקע אין א וועלכען ליטע־ראריש־דראמאטישען קלוב. קום צו פאָרען, לאָמיר צוזאמען אויפנעמען דאס נייע יאָר.

דעם בריף צווישען די פינגער, ליגט טשערנאָוו אין דער ברייט פון בעט. — א קלוגער בחור חאצקעל, און האט קענ־טיג איבערגעלעבט עפּעס... און דאך... ער פארשטייט ניט ווי אזוי מ'גיט זיך אָפּ מיט קלייניגקייטען. עך, חאַצקעל, חאַצ־קעל — ניט אלע מאל קען מען אויף זיך טראגען דעם וועלט־שמערץ און ניט שטענדיג קאן מען דאגה'ן פאר גלות־השכינה. קלייניגקייטען — און ס'איז דאך נאר דורך קלייניגקייטען האט ער דערקענט זיינע „גוטע פריינד", און איצט צילעוועט ער אלע קלייניגקייטען אויף איין שנירעל און זאל ער נאר פארטיג ווערען מיט דער ארבייט, מעגליך אז ער וועט זיך אליין געפינען. היינט ווי אנגענעם עס איז אים צו בראָדיען אין אָט די קלייניגקייטען. באָרוויס נאָך א רעגען בראָדיען אין די קאליעזשעס איז ניט אזוי אנגענעם. אמת, וויפיל טעג און נעכט האט ער אוועקגעגעבען טאקע אויף קלייניגקייטען, אָבער דאס איז אלץ געווען פארבונדען מיט איר. זי איז אלע מאָל געווען די צענטראלע פיגור. און רבש"ע, פון די אלע קלייניגקייטען האט זיך דאך אויסגעוועבט א שטונדע פארגניגען און ס'זיינען עס אויך די קלייניגקייטען וואס הא־בען אים פארסמ'ט. וואס איז א האנט אויפ'ן אקסעל? ער'ט בעסער ניט טראכטען דערפון. פאָרען אויף ניי־יאָר. דעם אמת געזאגט ווילט זיך אים. ס'איז דא אזוי אומעטיג, מ'קאן שטאַרבען. אָבער עפּעס האלט דאך צוריק. די שמייכעלעך פון די באקאנטע, די נייע טעמא וואס ער וועט ווערען, די

פּאַרשענדע אויגען וועלכע מ׳וועט אויף אים אָנשטעלען. אפילו חאַצקלען אליין וועט ער זיך שעמען קוקען אין די אויגען. א מאָדנע זאַך, שוין אזוי פיל ציט באפרײַנדעט געווען מיט אים, אמת׳ע חברים, פארשטאנען איינער דעם צווייטען, און פאר דער גאנצער ציט האט זיך קיינער פון זיי צוגעריט צום אנדערענם אינטימען לעבען. א וואָרט ניט אויסגערעדט. ערשט דאָ, אין דעם פארוואַרפענעם ווינקעל, האט ער דער־פיהלט א דראנג פאר אימיצען צו רײַדען, ווי זאנט מען, אויסגיסען דאס שווער ביטער הארץ, און אנגעשריבען חאצ־קלען א בריף, דעם אינהאלט פון וועלכען ער וואלט אים קיינמאל נעזאגט פערזענליך. צו וואָס האט ער עס געטאן? א מאָמענטאלע פארגרינגערונג אויפ׳ן הארצען אום ס׳זאל נאכדעם שוועדער ווערען. גוט צו פארטרויען אימיצען ווען דו ווייסט אז וועסט יענעם קיינמאל מער ניט זען, אָבער אָט וויל דאָך חאצקעל אז זיי זאלען זיך שוין באגעגענ ן. אמת, חאצקעל איז ניט קיין נאר. אין בריף דערמאָנט ער גאר ניט וועגען דעם, אַנ׳אייזעלמאן. בונדעסטוועגען וואלט ניט געשאדט א פּאָר ווערטער. וואָס טוט זי? וואו איז זי? זיך באגעגענען מיט איר. נו, איז וואס? ארויסגעשטעלט די ברוסט, א שמייכעל אויפ׳ן פנים, ער קאן זי נאר ניט. ניי־יאָר האָט דער קלוב א הוליאנקע. דאס איז שוין א מנהג און מסתמא וועט ער היינטיגם יאָר ניט געבראכען ווערען. שיין וועט זיין, וועט ער וועט פלוצלונג ארויפאלען. ער זעט ווי קופערשמידט, שוואַרץ, לערנער און די איבעריגע קוקען אויף אים. ער הערט אפילו די פראנען וואָס מ׳שטעלט אים. כ׳לעבען, ס׳איז אינטערעסאנט. וואו וועט ער זיך אהינטאָן דאָ. די גויה האט אים איינגעלאדען צום ניי־יאָר אוועגט. א וואויל גויה. זי וועט דאס אנטוישט ווערען וועט ער וועט איר זאגען, אז ער פארט אוועק אויף ניי־יאָר. האָט מען כאָטש זיין צימער ניט פארדונגען. ער ווי ל ניט פאר־פאַרען צו חאצקלען. פיל בעסער וואלט געווען וועט ער פאר־פאַרט אויף דער אלטער קוואַרטיר, גיט א שמעק די שטאַדט־לופט און דאן ערשט קומען צו חאצקלען: אָט בין איך. יא, ער וועט אזוי טאָן. די שטאַדט, אויפשריפטען אויף פענס־טער, וועלכע ער פלענט פארבייגיין, חאצקעל, דער קלוב, אלעם שווינדלט פאר די אויגען. ער איז שוין אין שטאדט.

עס איז בלויז די באלעבאסטע וואס ווייסט ניט דערפון. א שטילער קלאפ אין טיר און זי איז אינווייניג מיט'ן בעזים.
— וואס איז, ער פילט ניט גוט? — ניין, בלויז די קאפ אביסעל דרייט זיך. — קיין וואונדער ניט, א מענש רויכערט אזוי פיל, — דענקט זי אז ער רויכערט צו פיל? -
— צו זי דיינקט! גאט אין הימעל! דאס איז דאך שרעקליך. איר מאן רויכערט אויך. נאכ'ן עסען זעצט ער זיך אריין אין ווינ־שטוב און פיפקעט זיין פיפקע. אויך נייי־יאר האט אים זיין באלעבאס געשיינקט א שאכטעל סיגארס.
— ווייסט זי, אז ער פארט אוועק אויף נייי־יאר אין שטאדט?
— ער פארט אוועק! —
ער איז געריכט פון דער אנטוישונג וואס דריקט זיך אוים אויף איר פנים. ער פילט אז ער באגייט אן עולה, א גרויסע עולה געגען דער גוטער פרוי און ווי־ל זיך כאטש ווי ס'ניט איז רעכטפערטיגען. — מ'רופט, א בריף. און ער צייגט איר דעם קאנווערט.
— ס'מוט איר אזוי לייד, א, אזוי לייד.
— אים אויך, אבער קאן זיך ניט העלפען, ער מוז פא־רען, מ'רופט.
— נו, זאל ער דארט שוין גוט פארברענגען. —
ער ווינשט איר אויך דאס זעלבע. ער וועט זיך נאך אריינקומען געזעגענען מיט'ן מאן. ער פארט ערשט מארגען.

8.

לינעדיג נאך אויפ'ן בעטעל, האט טשערנאוו הינטער־ווילאכס ארויפגעצויגען עטוואס דעם גרינעם רוגעט, געלע־גען נאך אביסעל, ניט שלאף ניט וואך, דאן זיך אויפגעזעצט, צוזאמענגעלייגט די הענט אויף די קני און מיט אן אראפגע־בויגענעם קאפ געקוקט צו דר'ערד. דאס צימער, אין דער האלב־טונקעלער ליכט, וואס האט נאר וואס אריינגערונגען, האט אויסגעקוקט אפגעלאזען, ווי עדות זאגענדיג, אז דער באלעבאסטעס פים האבען שוין לאנג ניט אריינגעשמעקט אהין. אויפ'ן דיל האבען זיך געוואלגערט אפשניצלעך פון סיגארעטען און אין שכנות מיט זיי איז זיך געמיטליך גע־לע־גען א היטעל, א קליין קלייד בעזימעל און א פאר שיך. דער טיש האט פארגעשטעלט דעמזעלבען דיל, נאר אן אונ־

טערגעהויבענעם. סיגארעטס — גאנצע, האלבע, שטיקלעך, אש, א קאלנער, א שניפסעל, א בילד, אן איבערגעקערט גלעזל און אן אנגעהויבען פלעשעל בראנפען. דאס צעוואַרפענע בעטל, טשערנאוו מיט זיין פארבלאזענעם פנים, מיט זיינע צעשוויבערטע האר, זיין קעלבערנעם פארגליווערטען קוק, וואס האט גארניט געזען, נאר האט אים צונעגעבען דעם אויסדרוק פון א מאניאק, האט פולשטענדיג הארמאנירט מיט דער אטמאספערע אין צימער.

— ווי שפעט קען עס זיין? — די ארט און ווייזע ווי ער האט אויסגעדרייט דעם קאפ צום פענסטער, האט אויסגעזען פונקט ווי ער וואלט א מכה געהאט אויף אין זייט האלז. — שטייף דער האלז, שווער די קאפ, און אין מויל אזא סמעטענע. — ער האט א ציאמקע געטאן מיט די ליפען און אויסגעשפיגען. ער האט זיך א טשוכע געטאן, עטוואס זיך אונטערגעהויבען, אנגעטאפט א סיגארעט אויפ'ן טיש, פראמפט זיך אנידערגעזעצט אויפ'ן בעטל און פארדויכערט. — פ־פ־פ־ע! א מיאוס'ע נאכט, א פאסקודנע נאכט. בראנפען, ווייך, ביער — אלעס געטרונקען. געטרונקען מיט דער דעה צו שכור ווערען. פפוי. ניין, ניכטערהייט וואלט ער אפגעטאן אלעס וואס ער האט נעכטען געטאן! וואס אזוינס איז געזעהן? ווי די קאפ ארבייט שווער. אהא, ער האט א קוש געטאן די פעלדמאן. ח־ח־ח, א נארישע מויד דאס איז, זי האט טאקע געמיינט אז ער קושט זי, און זי, פארטיידיגענדיג איר אומשולד, האט אים דערלאנגט א פראסק אין באק. ח־חי־חי, אט א נארישע מויד. זי ווייסט נאר ניט — און פון וואנען זאל זי ווייסען. און די איבעריגע, וואס זאלען זיי וויסען. טשערנאוו איז געקומען ניט קיין סקעלעט ווי זיי האבען זיך פארגעשטעלט ער דארף זיין, און אייניגע האבען דאס אפשר געוואלט. דער זעלבער ווארנעלעז, און קערט איבער א וועלט, א בייזע שמחה אויף אים. זיי האבען ניט געוואוסט, אז נאך יעדער גלאז האט אין זיין בלוט א פייער זיך אנגעצונדען, וועלכעם ער האט געזוכט מיט נאך א גלאז צו פארלעשען. געזונגען, געטאנצט, א פארע, א רויך, א סך מענשען און איבער זיי, פון זיי, זעט ער זי. פארא־יאַרען אויך געווען אויף דער הוליאנקע. היינטיגם יאר צו זיין אומגליק, אדער גליק — ווער ווייס וואס

פאר א נארישקייט ער וואלט באגאנגען — איז זי ניט געווען. אבער ער האט זי געזען. זי, די לאכענדיגע, די פרייליכע שטיפערקע, וועלכע ער האט אזוי ליב געהאט, און דאן זי, ווי זי שטייט א רוהיגע, מיט דעם ארויסרופענדען קוק, שפילט זיך מיט'ן שלייפעל — דאס האט איר זיך געגארט. — ער האט זיך געגארט! ער האט זיך געמוזט אנשכור'ן. דאכט זיך האצקעל האט אים אפגעפ'ירט אהיים.

— דאס האט איר זיך געגארט, איב ווער ס'דארף ניין אהיים, איז דאס איר, הערר טשערנאוו. — זיך איינקלאמערן מיט אלע צען פינגער אין האלז, שטיקען, ווארגען, אדער גאר מיט איין האנט א נעם טאן ביי די האר, און א שמיץ אין דר'ערד! וואסל דער שכור האט עס געקענט טאן צו זיין וויב יעוודאכא, און ער? ער איז געשטאנען ווי א געליימטער, שיער זיך ניט צעווייגט און דאן — נחמה. — דאס ווארט וועט ער זיך קיינמאל ניט פארגעסען. זיין טרומף איז געווען שטארקייט. א יונגע, א פרייליכע און דאס פנים'ל ניט מיאום איז זי געווען ביי אלעמען דער ליבלינג. די בחורים, קלוב מיטגלידער, האבען זיך ווי בינען געדרייט ארום איר. ער איז פון טיילמאל ערנסט פארטראכט, ווי א דערוואקסענער מענש, אירע אויגען גרויסע, פייכטע, טיפע, האבען ניט איין נאכט ביי אים אוועקגענומען. דאך האט ער זיך ניט געשטופט פארואוים, זי אפילו ניט באמערקט, ביז זי האט אים דערזען, איר איז געפעלען געווארען זיין שווייגען, זיינע דינע, צוגעמאכטע ליפען, זיין טיפער קנייטש צווישען די ברעמען. זי האט פיינט א „ניוניע". יא, א „ניוניע", — אזוי האט זי נעזאגט.

ווי לאנג! איז דאס געווען? שוין באלד צוויי יאר. ווי די צייט פליהט. ערשט נעכטען איז דאס געווען. איין טאג, איין לאנגער טאג. ווי שיין, ווי הערלך איז געווען דער פרימארגען. וויפיל פרייד, וויפיל ליכט. זומער, אויף דער לופט, ווייט פון באקאנטע, פון די קלוב מיטגלידער, קיינער זעט ניט, שטערט ניט. אט נעמט זי ליפען, ווי א יונגע סירנע יאגט זי זיך, שרייט, קוויטשעט, לאכט, און ער, דער גרויסער, געזונטער טשערנאוו ליפט איר נאך. א מזיק. אט האלט ער זי שוין, זיין האנט האט שוין אנגעריט איר אקסל, איז

זי אָבער בויגיג ווי א שלאנג. א בויג, א דריי און זי לויפט ישוין ווידער, ביז א מידע, א פארפלאמטע, אָטעמדיג שווער פאלט זי אריין אין זיינע ארעמס. און ווי א קינד צערטעלט ער זי.

— מיין קליין פויגעלע, זיך אנגעלאפען, טוט ווי דאס קעפעלע, גיב אהער דאס פיסקעלע. אָט אזוי...

געקומען דער ווינטער, טאָטער, קאָנצערטען. ער האט א סך מאָל געהערט די באמערקונגען: טשערנאָוו וויזיט איר א „גוד טיים". פוי, ווי ער האסט די צוויי ווערטער. ווי גראָב דאָס איז. קויפען א „באקס קענדי", גיין צו א „שאָו", „טריטען" מיט אן „אייז־קרים" און — געהאט א „סוועל טיים". זי האט ליב געהאט די אטמאספערע פון טאָטער, דעם ים ליכט, די טענער, קלאָנגען, פלענען זי פארכשופ'ען, אין אן אנדער וועלט איבערטראגען. א שווייגענדיגע מיט א פארכאפטען אָטעם פלענט זי זיצען, בלויז צווישען די אנ־טראקטען זאל ביי איר זיך אריסרייסען: ווי גוט! און דער־ביי זיך צוטוליען נעהענטער צו אים, אָנשפּאָרען איר קאָפּ אויפ'ן אקסל. און ער? דאָס טאָטער, און אלעס וואָס אין טאָטער האט פאר אים ניט עקזיסטירט. זי און נאר זי האט ער געזען, און דער אָנזען פון איר, פון אירע פארחלומ'טע פייכטע אויגען, האָט ביי אים ארויסגערופען די שענסטע מע־לאָדיען. אין אים האָט געזונגען די פידל פון ליבע. און זי האָט אים געצאָלט מיט דערזעלבער מטבע. זי האט געקאנט ליבען. געווען אויך וואָלקענדלעך. ער און זי — ביידע זיי־נען ניט געווען פריי פון דעם אייפערזוכט סם. ווי זי פלענט זיך אין אים נוקם זיין — זי האט אויך דאס געקענט. זי האָט געוואוסט אז ער ליבט זי מיט יעדען נערוו און זי האט עס אויסגענוצט אויף צו באשטראפען אים. ער האט זי אויך ניט געשאנעוועט. געווען וואָלקענדלעך — און זיי פלענען פארשווינדען. דערפאר ווי שיין, היים, גליהענד פלענט ארויס־קומען די זון. כדאי געווען די ברוגז'לעך, אבי נאכדעם זיך איבערצופעטען...

זי האט ציגיינערשע בלוט. —

דאס בעטעל האט א קרעכץ געטאָן פון דעם ציטער וואס איז דורכגעלאפען טשערנאָוו'ס לייב. ער אליין האט זיך ווי אויפגעכאפט א קוק געטאָן פאר זיך אויפ'ן טיש. ער האט

א נעם געטאָן דאס בילד און פאמעליך עס צוגעטראגען נא־
העכטער צו די אויגען. — ווי זי קוקט אויף אים! אין האלז
האָט זיך אים עפעס געשטעלט, אזוי ווארם, און די האנט צי־
טערט. ער האט צוגעדריקט דאס בילד צום ברוסט.

— ציגיינערטע מיינע, מיינע! די ציין פארקלעמט, מיט
פארמאכטע אויגען איז ער געזעסען שטום, פארגעסען, ווי
אין א הייליגען עקסטאז. דאס בילד האט זיך פאמעליך
ארויסגעגליטשט און אראפגעפאלען אויף זיינע קני. באלד
הא ער מיט א בייזער באוועגונג עס אראפגעווארפען אויף
דער ערד. ער האט זיך אויפגעהויבען, און געגומען ארום־
שפאנען איבער'ן צימער. — דאס האט איר זיך גענארט. —

— זי האט גענארט, גענארט די גאנצע צייט. געשפילט
די גאנצע צייט מיט העם, מיט יענעם, מיט ברוידען, מיט
דייטשען, מיט טענענבוים'ן, מיט אשכנזי'ן. זיין הי יט האט
זיך ווי א קולאק צוואמענגעדרוקט. — ווי א הונט וואלט ער
זי דערשאסען! די לעצטע ווערטער האָט ער כמעט ווי
אויסגעשריען. דער קלאנג פון זיינע ווערטער האט אים אפ־
געשטעלט אין מיטען צימער. ער האט א פיר געטאן מיט'ן
האנט איבער'ן פנים, זיך צוגעשלעפט צום טישעל און זיך
אראפגעלאזט אויפ'ן שטול. — און וואס איז ער שולדיג?
ער האט אים געזען נעכטען אוונט. און וואס, אפילו קיין
האס האָט ער ביי אים ניט ארויסגערופען. א סענטימענטא־
לער בחור'ל, דערזעט א מיידעל, ווערט ער צוגענגען. ווער
שמועסט ווען זי האט נאך געשמייכעלט צו אים אזוי פרייגד־
ליך, א טפוש, ער האט מסתמא געמוזט דעם שמייכעל בא־
זונגען, ניט וויסענדיג אז דאס איז ניט פאר אים קיין שמיי־
כעל, נאר פאר טשערנאוו'ן א שפילקע. א שד איז זי, א שד,
א לילית. ווי ער האסט זי, ווי ס'טוט אים ווייי, און ווי ער
ליבט זי. ס'רעדט זיך אזוי פארגעסען. פארגעס — ווען
דאס הארץ קלאפט נאך. ער האט אופגעהויבען דאס בילד.
זי שמייכעלט. זי האט דאך אים ליב געהאט, און נאך ווי
געליבט, און ווי ווען זי דאס מיט דעם זעלבען שמייכעל
באגעגענען אן אנדערען, קושען אים, אן אנדערער אין אירע
אומארמונגען. אוממגליך!

אנגעשפארט איין האנט אויפ'ן טיש. ער נורעט איין
זיין קאָפ דארט. מענליך, מענליך. א שטארקען האט זי ליב

געהאט. דער איינשניט ביי זיין מויל האט איר אָן נאַפּאָלע־אָנען דערמאָנט. און איצט, א שמאַטע איז ער און ווי אַ שמאַטע האָט זי אים ארויסגעווארפען. ארויסגעווארפען, אַ שמאַטע, א צעבראכענער שאַרבען איז ער, אָי, ווי צעבראָכען.

— גאָר אנדרימעלט געווארען, און אין מויל איז אזוי פּאַסקודנ. וואָס איז דאָס? בראַנפען. שיער ניט איבערגע־קערט. ווי קומט ער אהער? הם... א טייערער יונג, חאצ־קעל, נאָך אין זינען געהאט „נאַ פּאָחמעליע". —

ער האָט אָנגעגאָסען אַ גלעזעל, עקספּראָמט עס אויס־געטרונקען און ווידער אנגעגאסען. פּאַמעליך, ווי צו פיהלען דעם טעם פון יעדען טראָפּען באזונדער, האט ער געצויגען פון די איבעריגע גלעזלעך, קוקענדיג די גאַנצע צייט מיט זיינע גרויע, האַרטע אויגען פאַר זיך. די זון, א ווינטערדיגע זון, האט נאך אריינגעשיקט א קרומען שטראַל־ליכט, ווי רחמנות האָבענדיג אויף דעם ליידענדען, פון וויי זיך קאָר־טשענדען, מענש.

אלטווארג

אַלטוואַרג.

1.

— גוט נאָווענט.

— גוט נאָווענט. — אַ געוויינליכער פריינדליכער גוט נאָווענט. מעהר ניט, אפשר אַ סעקונדע געשטאַנען ביים טיר אַזוי ווי ניט וועלענדיג אים אריינלאָזען גלייך אין הויז, און מיט א מאָדנעם שמייכעל אין די אויגען. מיט אזא שמייכעל באַגעגענט אַ פאָטער זיין זון, ווען יענער האָט זיך בגנבה אַרויסגעשאַרט פון הויז אין, דערוואַרטענדיג זיך אויף זיין צוריק קומען, באַגעגענט ער אים מיט דעם שמייכעל, וועלכער זאָגט: מיר ווייסען!

דער קאָרידאָר אַ שמאָלער, — און זי, פאַרבלייבענדיג עטוואָס ליינגער ביי דער געעפענטער טיר, האָט אים פאַר־שטעלט דעם וועג, אַזוי, אַז ער האט זיך אן איר אָנגערירט ביי זיין אריינגיין. ווען ער איז שוין געזעסען אין גאַסט־צימער, וואס האט אויך געדינט אלס עס־צימער, אָדער אין עס־צימער, וואָס האָט אויך געדינט אַלס גאַסט־צימער, האָט ער נאָך אַלץ געזען דעם שמייכעל, און אַ בייזער געפיל האָט זיך גענומען אין אים אויפהויבען אנטקעגען דער מיידעל: — וואָס שמייכעלט זי דאָרט אַזוי? — ער האט זי שיער ניט אַ פרעג געטאָן — וואָס שמייכעלט איר? — שיער, אבער ער האָט זיך אָפּגעהאלטען. א שטוב־מענש איז דורכגעגאנגען, זיך געגריסט און געפרעגט: וואס הערט זיך עפּעס נייס? — ער וועט זיך היינט צוקריגען — האָט ער געטראכט, אַ מענש פרעגט: וואָס הערט זיך עפּעס נייעס, ווער פרעגט עס ניט די פראגע? הערענדיג אָט די סטערעאָטיפּישע, גאָרניט־מיינענדע פראַגע, האָט זיך אים געוואָלט אַ זאָג טאָן: אין כינא איז אַ רעוואָלוציע, — און אלץ צוליב דעם שמייכעל.

ער האָט א קוק געטאָן אויף איר און אזוי, מיר־ניט, דיר־ניט, א פרעג געטאָן: נו, וואָס מאכען מיר עפעס?

— א דאנקען גאָט. וואָס מאכען אינען? — האָט זי פרעגענד געענטפערט אין שפּאַסיגען „דייטש".

— לעבעדיג און פריילעך — האָט ער אויפגערוימט געענטפערט.

— אבי פריילעך. — און ווידער א שמייכעל. דאָס מאָל שוין א פיל־מער זאָגענדער.

— גוטע מענשען זיינען אימערצו פריילעך.

— נו, ניט שטענדיג.

דער שמועס האט זיך אפגעהאקט. ערגעץ־וואו האט זיך דער פאָדים פּאַרטשעפּעט און ניט געלאזט דעם געשפּרעך קנויל זיך וויטער קאטשען.

זי האָט זיך כלומרשט פארלייענט אין א בוך, ער האָט פארכויכערט, זיך געווויגט אין א וויג־שטול און אזוי דורך דעם דורכזיכטיגען רויך געכאפט א קוק אויף איר. זייערע אויגען האָבען זיך באגעגענט. זי האָט זיך צעלאכט.

— שיין נעמט איר אויף א גאסט, מ'קומט צוגיין, זעצט איר זיך אוועק לייענען. איר ווייסט? דאָס איז דאָך געגען דער עטיקעטע.

— און איר טוט עס אלעס נאָך די דינים פון דער עטיקעטע?

— נו, געווים. מיר זיינען דאָך אנשטענדיגע מענשען.

— הם... נאָר ניט געווארטעט, אז איר זייט אזא אנשטענדיגער מענש — האָט זי לאכענדיג געזאגט.

— אָבער איצט ווייסט איר שון?

— אז איר אליין האט עס געזאגט. ווידער א שמייכעל און ווידער זיך פארטיפט אין בוך. עפעס שטיקט דאָרט דער מיידעל. ער האָט זיך אויפגעהויבען, פארדושעט דעם סיגארעט אין אש־שיסעלע און אוועקזעצענדיג זיך אויף דער סאפע, זיך אָננעפויגען צו איר.

— לאָמיך כאטש זען, וואָס איר לייענט דארט.

— איר טאָרט ניט וויסען. — זי האָט פארקלאפט דעם בוך און באהאלטען הינטער'ן רוקען.

— א סוד איז א סוד. — ער האט זיך צוריק אויסגעגלייכט, און באטראכטענדיג שוין צום וויפילטען מאָל די

בילדלעך וואָס זיינען געהאנגען הויך אויף די וועגט, דאָס גלאָזוואַרג, וואס האט געפינקעלט אנטקעגען דער ליכט, דאס מעבעל, האָט ער באמערקט, אז ס'פעלט עפעס.

— וואו זיינען עס אלע שטובינג? דער —

— פארוואָס זייט איר ניט געקומען נעכטן?

— וואָס איז געווען נעכטן?

— נעכטן האָבן מיר געהאט געסט, געווען פריילעך —

— מיר איז געווען פריילעך אָהן געסט. —

— יא, איך וויים עס. — זי האָט זיך אוש א כאפ געטאָן ביים מויל, אזוי אומגערן זיינען ארוים די ווערטער.

— וואָס וויסט איר? איר וויסט גאָרניט.

— איך וויים יא!

— לאָמיר זיך וועטען אז איר וויסט ניט.

— לאָמיר זיך וועטען.

— אין א קוש.

— ניין, אין א פאטש.

— גוט, אין א פאטש. נו, וואָס וויסט איר? —

זי האָט זיך אביסעל פארריטעלט און מיט א נערוועזען ציטער, שטיל ארויסגעזאגט — איר האט נעכטן געמאכט א כוסה.

ארויסגעזאגט די פאָר ווערטער, האָט זי זיך דערפילט שטארקער, א קוק געטאָן אים גלייך אין די אויגען, — אָבער, א יאָ, כ'וויים. שטעלט אונטער די באק.

— יא, כ'מוז צוגעבען, אז צוויי איז מער ווי איינס — האָט ער ניט א פילאָזאָפיש־ערנסטען און צו דערזעלבער צייט כמעט טרויעריגען טאָן, ארויסגעזאגט, און זיך אָפגע־ווארפען צום צווייטען ברעג סאָפע.

— וואָס מיינט איר דערמיט?

— איך מיין פשוט. מ'האָט אויסגעטראכט אויף דער פרוי, אז זי האט א גרוים מויל, ערשט זי האט צווי אויערען און הערט נאָך מער ווי זי רעדט.

— גוטער וויין לאָזט זיך הערען — האָט זי שעלמיש א זאָג געטאָן.

— איז וואָס נאָך האָט מען אייך דערציילט?

— זעסט, ער איז שוין טאקע פאראינטערעסירט.

— נו, געווים, אז ניט וואלט איך דאך ניט געפרעגט.

— גאָר ניט, וואָס זאָל מען דערציילען. איר האָט זיך זעהר פרייליך פאַרבראַכט און — און... גאָרניט.

— אַזוי, אַזוי, האָט מען אייך שוין דערציילט. —

— וואָס דען מיינט איר? ניטאָ קיין פאַרבאהאלטענע זאכען. ווענט האָבען אויערען, טירען האָבען אויגען.

— און מענשען האָבען מיילער און מ'רעדט וועגען אַלץ. ווי? ניט אַזוי?

— אנטשולדיגט, קיינער האָט ניט גערעדט וועגען אייך.

— וועמען אַרט עס אַז יא!

ווידער איז שטיל געווארען. פאַררויכערענדיג אַ נייעם סיגאַרעט, האָט ער זיך האַלב ליגענדיג איינגעמאָסטעט אין דער סאָפע. אָט זעט ער ווי דאָרא מיט אירע חבר'טעס רייד־דען דאָס אַרום דעם ענין גאַנץ ברייטליך, אַז זי ווייסט שוין וועגען דער נעכטיגער הוליאנקע, מסתמא ווייסט זי דאָך פון נאָך אווענטען, ווען מ'האט געמאכט א כוסה, ווי זי האָט זיך אויסגעדריקט. און ער שטעלט זיך פאָר ווי ס'וואונדערט איר, וואָס הייסט, ער, קלויזנער, זאָל גאָר טרינקען? א שכור? ער איז, דאכט זיך, אזא אנשטענדיגער בחור. ס'אַראַ מיאוס וואָרט אָט דאָס „אנשטענדיג". אָט זעט ער פאַר זיך אַן אויסגעפּוצטען בחור'ל, דאָס טיכעלע שטעקט אַרויס ריכ־טיג פונ'ם אויבערשטען קעשענקעלע, דער שניפּס — ווי אין שוי־פענסטער אויסגעבונדען, די הויזען פאַרפּרעסט אַז זיי וואָלטען געקאנט שטיין אליין. מיט איין וואָרט, קאם־איל־פא. און אָט דאָס פיין אנשטענדיגע בחור'ל גיט א קוש דער מאַמע איידער ער גייט אַרויס און די מאַמע שרייט אים נאָך — קום ניט צו שפּעט, זונעניו! — און דער זונעניו וועט שוין ניט פאַרשפּעטיגען, צען אַזייגער וועט ער זיין אין דער היים, סיידען ער קריגט א ספּעציעלע ערלויבניש אויף נאָך דרייסיג מינוט. עס פאַרשווינדט דער מאַמע'ס זונדעל און ער זעט פאַר זיך דעם אנשטענדיגען, זעלבסטשטענדיגען בחור, אָט דעם באַברילטען יונגענמאַן ביי וועמען יעדע מינוט און יעדער גראָשען איז אויסגערעכענט. צייט איז געלט און געלט... אָה, מיט געלט קאן מען אלעס גרייכען. מ'קאן אויסשטודירען אויף דאקטאר, מ'קאן מאכען געשעפט, מ'קאן קריגען א רייכע כלה, מ'קאָן... ווי ער האַסט אָט די פלאַכע אנשטענדיגע ביר־גער, וואס ווי פאַרהארעוועטע פערד גייען זיי זיך טַריט בַּיי

טריט און כאָטש זיי קאנען קיינמאָל ניט פילען דעם טעם פון לויפען, קריכען אבער קיינמאל ניט אראפּ פון זייער גלייכען וועג, וועלכען זיי ווייסען שוין אזוי גוט. נאָך פאר־שידענע אנשטענדיגע מענשען גייען פארבייַ זיינע אויגען, יונגע, אלטע, אבער אלץ אנשטענדיגע, זעהר אנשטענדיגע, און א קרומער שמייכעל הויבט זיך אָן דרייען אַרום זיינע ליפּען. ער האט זיך אַזוי פארקוקט אויף די נאָר־וואָס פון אים געשאַפענע אנשטענדיגע מענשען, אז ער האט גאר פאַר־געסען אָן דעם סיגאַרעט צווישען זיינע פינגער, ביז ס'האָט אים אַ ברי געטאָן. ער איז אויפגעשפּרונגען, זיך אנטשול־דיגט פאַר'ן אַש וואָס איז אראפּגעפאַלען אויף דער סאָפע, און אַראָפּבלאָזענדיג עס פאָרזיכטיג, האָט ער זיך צוריק אַני־דערגעזעצט.

— וועגען וואָס האָט איר זיך אזוי פאַרטראכט? אַזש אָן אייערע סיגאַרעטען זיך פאַרגעסען.

— זיך פאַרטראַכט וועגען עפּעס בעסער ווי סיגאַרעטען נאָך.

— וועגען וואָס, א שטייגער?

— אָט, וועגען אַ גלעזעל וויין.

— אָבער, ווי איך זע, טראכט איר וועגען דעם גאַנץ אָפט.

— פאַרוואָס ניט? דאָס איז איינס פונ'ם דריידעל, איר ווייסט דאָך: וויין, ווייב און געזאנג.

— אָבער, ווי איך זע, טראכט איר מער וועגען ערשטען.

— גאַנץ פאַרשטענדליך, ווייל מיט'ן ערשטען קומט דאָס איבעריגע.

— וואָס הייסט, עס קומט?

— פּשוט, אז מ'טרינקט וויין, איז מען פרייליך, פאַר־שטייט איר שוין?

— ניין, איך פאַרשטיי נאָך ניט. מיט וויין, זאָגט איר, קומט פרייד, און וואו איז די פּאָעזיע פון אונזער לעבען?

— הם... די פּאָעזיע! — ער האָט א שמייכעל געטאָן, אים איז געפעלען געווארען ווי אזוי די פרוי האט זיך א נא־מען געגעבען, און זיין מח האָט שנעל געארבייט אָט דעם קלינגענדען נאָמען צו פאַרטויבען. און באלד האָט ער געפו־נען זיין וואָרט. ווען כ'זע פאר זיך ר ו י ט ע ל י פּ ע ן און רויטען וויין, און איך דארף דאס דער אויסקלייבער זיין,

דאכט זיך בײדע רייצענד, בײדע שיין, דאך וואלט איך דאס ערשטע געלאזט נײן, ווײל —

— ווײל וואס? — האט זי א פרעג געטאן.

— ווײל — — —

— איר זײט היינט אויפגעשטאנען אויף דער לינקער זײט, קלויזנער! — האט זי שפאטיש געזאגט, אדער, אפשר נא פאכמעליע. — זי האט זיך צעלאכט. — אפשר וואלט איר גאר אפגעקומען מיט א גלאז טיי?

— נײן, א שיינעם דאנק. איך ווײל קיין טיי ניט.

עפעס איז אים די הויז־לופט געווארען צו־שווער, אן אומעט איז אויף אים אנגעפאלען. די אנוועזנהייט פון דאר'ן האט אים בייז געמאכט. ער קאן זי ניט זען. זאל ער דא נאך אפיסעל זיצן, רײדען מיט איר, זי אנקוקן, וועט ער זי באלײדיגן. ער'ט בעסער אוועקגיין.

— ווי שפעט איז? זי וועט אים אנטשולדיגן וואס ער האט איר פארשטערט אן אוועג. ער פילט זיך ווירקליך אפיסעל צודרומשקעט. ער וועט אריינשפרינגן נאך די וואך. שא, די וואך שפילט מען עפעס א גוטע זאך אין „קאפלי סקווער" טעאטער, זי וויסט דאך, דאס קלײנינקע טעאטער'ל, זי וועט גיין? אלזו וועט ער באזארגן בילעטן. אויף ווען? גוט, אויף מיטוואך. נו, דערווײל א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט. מיט א שאטען פון טרויער אויף איר פנים האט זי אים נאכגעקוקט ווי ער טוט אן פיבער־האפט דעם ראק, געפרעגט אים צו ער זעט אראפצוגיין פון די טרעפ. ערשט וען די גאס־טיר האט א קלאפ געטאן הינטער אים, איז זי צוריק אריין אין גאסט־צימער.

.2

א קאמף פון ווינטער און פרילינג. א געמיש פון שניי און רעגען, געיאגט פון א פוילן, נאסען ווינט, האט אים אריינגעקוקט אין פנים אריין, ווי פרעגענדיג — נאר, וואוהין גייסטו איצט? קלויזנער האט אויפגעשטעלט דעם קאלנער, איינגענורעט דעם קאפ אין די אקסלען און זיך געלאזט גיין.

— צוג'אלדי שווארצע יאר, אזא מיאוס'ער דרויסען — האט ער א טראכט געטאן און עס האט אים שוין באלד באנג געטאן וואס ער איז ארוים פון הויז. א וואריימ שטוב, נאך אלעמען... אויפ'ן ראג האט דער ווינט א רים געטאן. ער

האט זיך א כאפּ געטאָן פאר זיין היטעל, זי גוט אנגערוקט און ארויף אויף דער לאנגער גאס. דאָ איז אים דער ווינט געווען אין פּלייצע. געוויינליך גייט קלויזנער גיך, איצט אָבער, ניט קוקענדיג אויף דעם נאַסען וועטער, איז ער גע־גאנגען טריט ביי טריט. דאָ אין געוועלבעל, וואו מ'פאר־קויפט דאַכט זיך סיגאַרעטען און צוקערקעס, זעט ער, ווי אין הינטערגרונד פון קלייטעל, פאַרשטעלט מיט א דינעם פאָר־האַנגעל, וואָס גייט זיך ניט צוזאַמען, זיצען חברה און מאַ־כען א קערטעל. אָט זעט ער ווי איינער לויפט נאָך זיין הי־טעל איבער דער ברייט פון גאַס, ער טוט א שמייכעל און גיט זיך א טאפּ ביי זיין היטעל. אָט זעט ער וואָס פאר א לעכערליכען פּנים דער איד מאכט, ווען דער ווינט גיט אים א שטארקען בלאָז אין פּנים אריין. דאכט זיך אלע האָבען אועלכע נארישע אויסקוקען. און זיי איילען זיך אזוי. ער האָט צייט. וואוהין האָט ער צו גיין? אהיים? וואו האָט א הונט א היים? ניחיי וואָלט כאָטש געווען א הויז, וואו מ'זאל קענען אריינגיין, זיצען און טרינקען א היימישע גלאָז טיי, פּלוידערען אביסעל, אדער גאר ליגען אויף א וויי־כען דיוואן און רויכערען, דאס רויכערען דארף גאָר האָבען אן אנדער טעם דאן. איז ניטאָ. ביי דאָרא'ן, יא, צייטענ־ווייז פילט ער זיך דארט זעהר גוט, פריי, אָבער... — ער האָט ניט געענדיגט. זיין געדאנקען־גאנג האט אנגענומען אן אנדער ריכטונג. — דאָרא, ווי לאנג איז שוין אז ער קען זי, גייט צו איר אין הויז, פארבריינגט מיט איר. איז עס די הויז וואוהין ער גייט, און זי, דאָרא, איז ניט מער ווי איינע פון די הויז באקוועמליכקייטען צו אים, ווי די ווייכע סאָפע, אָדער איז זי דער מאגנעט פון הויז, וואוהין עס ציט אים? געוויס איז דאס זי און ניט דאס הויז, זיצט ער דאך אמאל און פילט זיך באַקוועם און מיט אמאל דערזעט ער זי, און ס'גיט אים א צי צו איר. ביינקט ער דאך נאך איר ווען ער זעט זי ניט א פּאָר טעג, און דאך טרעפט, אז ווען ער זעט זי פאר זיך, קאָן ער זי ניט אָנקוקען, זי ווערט אים אפשטויסענד. וואָס איז היינט געווען? עפּעס באהאלט אין זיך די מיידעל, וויל ניט אַרויסזאָגען. שוין אייניגע מאָל האָט ער עס באמערקט, אָדער זי שווייגט אזוי מיסטעריעז, אָדער זי זאָגט ארויס א פּאָר ווערטער וועלכע מאַכען אים

קוקען אויף איר מיט פאַרוואונדערונג, ווי פרעגענדיג: איז דאָס דאָרא? ער קאן זי שוין אזוי לאנג און קאן זי ניט, א פרוי איז א רעטעניש. נאַרישקייטען, יעדער מענש איז אַ רעטעניש. און וויפיל מענשען גייט ער עס פארביי און עס פאַלט אים גאָרניט איין אויפ'ן געדאנק צו טראכטען וועגען זיי, וועגען זייער אַרט לעבען, וואָס ווייס ער פון מענשען? אַ מענש — אַ וועלט, אַ וועלט, וואו עס שוויבעלט און גרי־בעלט מיט פארלאנגען, געפילען, געדאנקען, צרות, נחת, פרייד און טרויער. א לאבירינט, אין וועלכען ער ווערט פארפלאנ־טערט שוין ביים אריינגאנג, ניט ער ווייסט וועגען די אנ־דערע מענשען, ניט זיי ווייסען וועגען אים. קיין בונד איז צווישען אים און זיי ניטאָ. אמת, אמאל פילט ער ווי דורך אלעמענס הערצער וואָלט איין דינער פאָדים געווען דורכגע־צויגען, און יעדער ציטער פון זיין האַרץ גיט זיך איבער דורך אָט דעם דינעם פאָדים צו די איבעריגע הערצער און זיי צי־טערען אויף צוזאמען מיט זיין הארץ. איצט פילט ער אָבער, אז דער פאָדים איז איבערגעריסען. מיט קיינעם פון די מענשען האָט ער קיין שייכות, און ניט נאר מיט די מענשען. אַ וועלט, אַ גרויסע וועלט, און ער, עפּעס א קלויזנער, דרייט זיך דארט ארום ווי א פרעמדער. די הייזער, די גאנצע גאס, די טעלעגראף סלופּעס, אַלעס ארום קוקט אים אויס אזוי פרעמד, פּונקט ווי ער וואָלט ערשט אראפּ פון באַן. די היי־זער זעהען אויס העכער און שרעקענדיג, די לאנטערנעס אזוי שיטער און טונקעל, ס'דוכט זיך, אז דארט מיט פופצען, צוואנציג יארד ווייטער ענדיגט זיך די גאַס און ס'הויבט זיך אָן א פעלד, א גרויס נאַקעט שוואַרץ פעלד. און ער איז אויף דעם פעלד, א קליין קינד איז ער, די זון איז פארגאנ־גען, די מאַמע איז ערגעץ וואו געבליבען און ער שטייט אליין, און פאר שרעק האָט ער מורא זיך אַ ריר צו טאָן פון אָרט. ער האָט אפילו מורא עפענען דאס מויל אויסצעשרייען: מאַמע! אַזוי פאַרלאָרען, אַזוי איינזאַם האָט ער זיך דער־פילט, אַזש ער האָט אויף זיך אליין רחמנות געקראגען. קיין וואונדער, וואס ער האט זיך אזוי א צאַפּעל געטאָן, ווען ער האָט דערפילט א שטויס, און זיך געפונען פּנים אל פּנים מיט א מענשען, וואס האט אים פארשטעלט דעם וועג.

— גוט נאָווענט — האָט קלויזנער שטיל ארויסגעזאגט

און קריינקליך א שמייכעל געטאָן.

— אָט אזוי זאָגט מען א גוט נאָווענט? א מענש גייט און זעט ניט וואו זיינע פיס שטעלען זיך. פון וואַנען שפּאַציערסטו, פון שטערען מארס? פּאַרטראַכט אין עולמות? —

— איך גיי גראַדע אויף דער וועלט און קום פון א הויז.

— אַ, א הויז! — האָט לערנער אונטערגעכאפט. — אי, א הויז, אָט איצטער־אָ, אין אזא דרויסען, זיצען פיי א סאַמאָווער טיי, דערצו א טעלער פיש, וויסט־אָך, טאַקי די אמת'ע געפילטע פיש, מיט פעפער, פּאַרבראָקט מיט מערלעך, קאַרטאָפּלעם און שטיקלעך ציבעלקע. דערצו נאָך א גוט גלעזל שנאַפּס, ס'וואָלט ניט געשאדט, ווי דענקסטו? מ'וואלט געקענט שטיל און נעמיטליך פּאַרבריינגען. דאָ שלעפּ זיך ארום, ס'איז אזוי מיאוס.

נאָכדעם נאָך ווי לערנער האָט גערעדט פון די פיש מיט די מערלעך, פונ'ם גלעזל שנאַפּס, ווי ער האט זיך אזוי פאַסמאַקעוועט, האט קלויזנער געריינקט, אז לערנער מוז זיין הונגעריג, און אים אליין האט זיך שוין געזומען אויסדוכטען, אז מ'דארף עפעס כאַפּען אין מויל.

— האָסט שוין געגעסען? — האָט ער א פרעג געטאָן לערנער'ן.

— ניין.

— טאָ קום אריין, וועלען מיר כאַפּען א ביסן.

— אַריינגיין? עפעס וויל מיר ניט גיין אין רעסטאָראן. וואוהין וועסטו זיך אהינטאָן דערנאָך? לאָמ'יך נאָר וויסען וואוהין גייסטו איצט?

— אין ערגעץ ניט.

— וואוהין האָסטו זיך געלאזט גיין?

— אומעטום, און אין ערגעץ ניט.

— אויב אזוי, וואָלט אפשר געווען א פּלאַן אריינגיין צו די שניאור'ס?

— צו די שניאור'ס? — האָט קלויזנער איבערגעזונגען לעצטע ווערטער, עפעס גלוסט זיך מיר ניט אזוי שטאַרק. —ס'גלוסט זיך דיר ניט. וואָס גלוסט זיך דיר יא? קום אריין, מיר'ן זען, וועלען מיר דארט טרעפען אזוינע אידען, וועלכע איך און דו האָבען ליב פון דערווייטען, איז א גוטע נאכט, און מ'גייט צוריק; אויב ס'איז אבער קיינער

ניטאָ, אָדער אימיצער פון אונזערע, קאָנען מיר פּאַרבריינגען אַן אוועג. וואוהין וועסטו גיין אין אזא וועטער? האָסט א בעסערען פּלאַץ?

— א בעסערען פּלאַץ! פּון מיינעטוועגען.

די ערשטע עטליכע שריט האָט קלויזנער נעמאכט פּאַמעליך. עפּעס האט לערנער אים איבערגעשלאָגען אין מיטען אויג ער איז איצט געגאַנגען, אנשטריינגענדיג דעם מח. — וועגען וואָס האָב איך דאס נעטראכט? — לערנער ווידער, וועלכער איז איינגעהויקערט געלאָפּען פּאַראויס, האט ניט געמערקט קלויזנער'ס אפּוועזנהייט און אויסגערעדט עטליכע ווערטער. כאָפּענדיג זיך אז ער האט נערעדט צום ווינט, האט ער זיך אפּגעשטעלט, און נאָך איידער יענער איז צוגעקומען, האט ער שוין געשריען:

— דו גייסט, צו דו שלאָפּסט?

איינגעהויקערטע, האָבען זיי ביידע אוועקגעשפּאַנט מיט גיכע טריט.

3.

ביי די שניאור'ס זיינען געווען בלויז א פּאָר בחורים, וואס האבען זיך אויף אריינגעכאפּט אין א הויז.

— ווי איז עפּעס אין גאס? — האט מען דאס ערשטע געפרעגט ביי די אריינקומענדע.

— פּאסקודנע, זעהר פּאסקודנע.

— וואָס זשע, עס רעגענט?

— עס רעגענט אוך שנייט אוך דרייט אז עס איז אן עבירה א משוגענעם הונט ארויסצעטרייבען.

— אוך מיר וילען דאס ערשט ארויסגיין אין גאס.

— טאָ גייט טאָקע ניט — האָט לערנער לאכענדיג געענטפערט. — אן עבירה.

— נו, אוך עסען? איר האָט שוין געגעסען?

— ניין.

— וויסט איר וואָס, חברה — האָט אָנגעהויבען דער באלעבאָס — וואוהין וועט איר זיך שלעפּען. מיר האָבען נאָך אויך ניט געגעסען, איז לאָמיר צוזאמען עפּעס נעמען אין מויל אריין. נו?

— אָבער..

— וואָס, אָבער? — האָט שניאור אומגעדולדיג אי־

בערגעפרעגט.

— איר ווילט טיי? — איז די באלעבאסטע, וועלכע איז ביי די לעצטע ווערטער אריינגעקומען, אריינגעפאלען אין די רייד.

אלע האבען זיך אומגעקוקט אויף איר, ווי זאגענדיג: וואס מיר טיי? דער באלעבאס איז געקומען צו חילף. — יא, אביסעל קארענע טיי האסטו?

— וואס מיינסטו קארענע טיי? — האט זי אויף אים אויסגעשטעלט א פאר אויגען. חברה האבען זיך צעלאכט.

— וואס ווייסען ווייבער פון קארענער טיי! מיר'ן דיר באלד זאגען, וואס מיר ווילען! — האט זיך שניאור געווענדעט צו זיין פרוי. — און איצט, חברה, אפשר וואלט טאקע געווען א פלאן אביסעל קארענע טיי?

— זונטאג, וואו קען מען עס קריגען? — האט לערנער מיט בארויערונג ארויסגעזאגט.

— אביסעל ווייך קאן מען יא.

— גוט. זאל זיין ווייך.

— וואס איז דער שכל, ווין? היינט ווין, נעכטען ווין — האט קלויזנער אומצופריעדען געפורטשעט אונטערן נאז.

— וואס איז דער שכל, וואס איז דער שכל? — האט אים לערנער איבערגעקרימט. — אין אלעם זוכט ער שכל, צום טרינקען ווין דארף מען קיין שכל, קיין ציין, בלויז ווין.

מאדאם שניאור, וועלכע איז אויך ניט געווען באגייסטערט פאר ווין, האט געדיינקט, אז זי האט אין קלויזנער'ן געפונען א פריינד, און זיך וועגדעגיג צו אים האט זי אנגעהויבען מיט אן ערנסטער מינע:

— אט אזוי ווי איר זעט, איז נאר ווין און ווין. וואס עפעס, איז ווין. שכורים, זאל איך אזוי געזונט זיין, ריכטיגע שכורים.

— אידישע שכורים — האט שניאור מיט א שמייכעל א זאג געטאן. — נא, וואס טויג דיר מעשיות, דו גיי בעסער, גרייט דארט צו עפעס עסען. דו ווייסט שוין וואס דו דארפסט דארט. און איצט, ווער גייט נאך משקה?

— קניפעלעך, ציען קניפעלעך! — האבען אלע אויפגעשטימט.

דאָס קניפּעל האָט ארויסגעצויגען לערנער.
— צום טייפּל! — האָט ער אויסגעשריען. — איר האָט עס אומישנע געמאכט. איר האָט מיך אָפּגענארט. נאָכאמאל ציען.
— וואָס מאכסטו זיך נאריש! ס'וועט דיר דען העלפען? גיי און ברייַנג עפּעס רעכטס און ניט וונציג.
אין דרויסען איז אווי מיאום — האָט לערנער געקלאגט.
— אלזאָ, גיי שוין, גיי! — האָבען חברה געשריען.
— זאָל כאָטש אימיצער מיטגיין — האָט לערנער זיך גע'חנ'דעלט.
— דו גייסט, אז ניט וואַרפט מען דיך באלד ארויס. קנייטשענדיג און קרימענדיג זיך און אויפשטעלענדיג דעם קאָלנער עטליכע מאָל, האָט זיך לערנער ארויסגערוקט אין גאַס.
— וואָלסט געמעגט שווערען, אז ער דארף דאס גיין פאר צען מייל — האָט איינער א זאג געטאן.
— וואָס זשע, באנדיטען, איר האט נעכטען אויך געטרונקען? — האָט דער באלעבאָס געפרעגט ביי קלויזנער'ן. ווידער איז ווין נעווארען די טעמא.
— נו, איז וואָס? אנדרעיעוו מעג שכור'ן? — האָט איינער געשפּאסט.
— ערשטענס, פון וואנען ווייסטו אז אנדרעיעוו שכור'ט — האָט קלויזנער אנגעהויבען מיט א האלבען גמרא טאָן — און צווייטענס, איז, פארשטייסטו מיך, וואָס דעם קינסטלער איז ערלויבט, איז אוכז, פישוט'ע בשר־ודם'ס ניט ערלויבט.
— נו, זיי ערלויבען זיך שוין צופיל — האָט יענער ווידער געשפּאסט, און דערביי פארזשמורעט מיט די אויגען.
— באַבקעס! — האָט שניאור א זאג געטאן — ערלויבט, ניט־ערלויבט, צופיל ערלויבט. איר רעדט נארישקייטען. ניטאָ אזא זאך ווי ערלויבט. יעדער מענש איז א קינסטלער, ווען ער איז שכור.
— א נייע טעאָריע!
— שוין גאָר ניט קיין נייע טעאָריע — האָט שניאור געשמייכעלט. — איך האָב זי שוין געזאָגט אַ סך מאָל. זי איז א בחור'טע אין די יאָרען — און ווערענדיג ווידער ערנסט האָט ער וויטער גערעדט: — וואָס

איז א קינסטלער ווען ער שאפט? ער טיילט זיך אָפּ פון אָט דער ארומיגער וועלט, אין וועלכער מיר אלע דרייען זיך און טראָגט זיך אַוועק אין יענער אומווירקליכער וועלט, וועלכע ער אליין באשאפט. אלזא, יעדער איינער, ווען ער איז שכור איז ער אין אן אנדער וועלט. יעדער איינער דארף זיין שכור. ווער שמועסט אונזערע אידישע יונגע חברה וואָלטען זיך אודאי געמעגט אויסלערנען די קונסט פון זיין שכור. איר פארשטייט? טאַקע זיין שכור, ארויס פון די כלים! איך האָב געקאנט איינעם א סטודענט, פאַרגעסען זיין נאָמען. מילא, ס'איז ניט וויכטיג. איז אָט יענעם בחור זען א פאַר־שניאָשקעטען, איז ממש געוועזן א פארגניגען. ר'האט איינמאָל צעוואָרפען א געמויערטען אויווען. ער פלעגט ווערען ווילד. דערפאר אבער, אז מ'האט אים איינגענומען, פלעגט ער ווע־רען מילד ווי א קינד. מען האט אים איינמאָל דערלאנגט א בוך, ער זאָל עפּעס פאָרלייענען; אז דער בחור שטעלט זיך ניט אַנידער און הויבט אָן לייענען. ווער מיר בוך, וואָס מיר בוך, אימפּראָוויזאציע. א טייערע זאך צו זיין שכור, איר זייט אין א בעסערער וועלט, אין א שענערער וועלט, איר זייט א קינסטלער דאן.

— ניטאָ וואָס צו זאָגען, איר זייט א געטרייער אפּאס־טאל פון באקכוס — האָט אָנגעהויבען לעווין. — איז מילא, דאס בין איך אייך מוחל. דיינקט איר אבער, אז דער קינסט־לער גיט אונז ז י י ן וועלט? פאַרקערט, איך דיינק, אַז ער גיט אונז אונזער וועלט. אין די מערסטע פעלע באגעגע־נען מיר זיך אליין אין דעם קינסטלער'ס ווערק.

— אַי, פארשטייט איר מיך דאך ניט — האָט שניאור אומגעדולדיג געענטפערט. — און אז עס איז אונזער וועלט, איז וואָס? איר מוזט אבער וויסען, אז אט די וועלט אייערע קריגט איר נאר ווי דער קינסטלער גיט זי אייך. איר פאַר־שטייט? די וועלט איז דורכגעגאנגען דעם קינסטלער'ס אויג, דורך זיין פאנטאזיע, — בעסער, ער האט זי אריינגענומען אין זיך און דאן ערשט זי אייך איבערגעגעבען — א בא־הויכטע מיט זיין קינסטלערישען חן און זיין נשמה. און ווי־פיל מאָל שאַפט דער קינסטלער פאר אונז א נייע וועלט, א גאנץ אנדערע פרעמדע וועלט? ער מאָלט זי אָבער אזוי שיין, אזוי גוט, אז אייך דוכט זיך, איר לעבט אין איר. דער

קינסטלער פאראמת'ט דעם ליגען און פאַרלייגט דעם אמת, אָט ווי זיין קינסטלערישער חוש זאָגט אים. און דאס איז דער סוד וואס ליגט אין קונסט. ווייל, נאָך אלעמען, איז דאָך ניט וויכטיג ו ו אָ ס דער קינסטלער שאַפט, נאָר ו ו י ע ר ש אַ פ' ט.

— ס'רעדט זיך אַזוי, ניט וויכטיג וואָס. און ווי, א שטייגער, אז א שרייבער שרייבט וועגען געניצען, איז עס אייך עפּעס אינטערעסאנט?

— געוויס, אויב נאָר ער באשרייבט דעם גענעץ אזוי, אז איר פילט דעם גענעץ, אז איר הויבט אָן אליין צו גענע־צען. וואָס זאָגט איר, פינקעל?

— איך ז־אָ־עג — האָט פינקעל זיך צעגענעצט — טפוי זאָל דאָס ווערען. שוין אזוי פיל אָנגעגענעצט, אז דאס מויל צערייסט זיך. הא־א־אפּף. איך זאָג, אז איך בין מיט אייך ניט איינשטימיג. איר פאַרשטייט, די שענסטע מיי־דעל איז א לעבעדיגע מיידעל, איר ווייסט דאך ניט די מו־זעאום שיינהייטען. נו, איז אפילו צווישען די לעבעדיגע מיידלעך, מאכט זיך איר זעט אמאל איינע א שיינקייט און גאָרניט, זי מאכט אויף אייך קיין איינדרוק. ווידער זאָלט איר זען א מיידעל, דוקא ניט קיין יפת־תואר, אבער אירע אויגען זאָגען עפּעס. און אט דאס געזאגטע מאכט אויף אייך אן איינדרוק. זעט איר, עס איז ניט שיינקייט, נאָר טאַקע דאס געזאגטע.

— הערסט א חכמה! — האָט זיך שוין שניאור גע־היצט. — טאַקע אָט דאָס זאָגעניש איז דאך די שיינקייט. אָבער דאָ איז די צרה מיט אייך אלעמען, אין אלעס זוכט איר — וואס זאגט ער? — מאי קא משמע לן?

קלויזנער האט זיך איבערגערוקט אויף זיין ביינקעל. שניאור האָט עס באמערקט און מיט א שמייכעל צוגעגעבען. — אָט ווי קלויזנער, זאָגט מען וויין, פרעגט ער: וואָס איז דער שכל? שיינקייט ווייס ניט פון קיין פארוואָס. ס'איז שיין און פּטור.

— יא, נו, און פּטור! — איז לערנער אריינגעפאלען. א וויסטע מפּלה אויף אייך. זיי זיצען דאָ אין דער ווארעם און נודענען — שיין, מיאוס — און איך דארף זיי צושטע־לען וויין. סם וואָלט מען זיי באדארפט בריינגען. ווי זאָגט

איר, מאדאם שניאור?

— ווי איז עפעס אין דרויסען? — האָבען אים חברה געגומען אויפ'ן ציימבעל.

— אי, פרעגט שוין ניט. אָפטריימלעגדיג זיך און אראַנזשירעגדיג אלעס אין קיך איז ער אריינגעגאַנגען צו די איבעריגע.

— אלזאָ, איצט הערט שוין אויף צו פלאַפלען. איר'ט קליגער ניט ווערען. רוק זיך נאָר בעסער אָפּ, דו דאַרט. אָט אזוי. מיר'ן מאכען פלאַץ פאר אלעמען. און איצט קום דו מיט מיר אין קיך. נו, זיץ ניט ווי א פרינץ וואס וואַרט אויף דער בת־מלכה. כ'בין הונגעריג ווי א וואָלף, כ'שטארב עסען.

— שוין פארטיג! — האָט די באלעבאסטע אריינגעשריען — נאר גרייטען צום טיש.

אן אמת חבר'שער מאלצייט. יעדער איינער פילט זיך פריי. מ'עסט, מ'טרינקט, מ'שפאסט. און ווי אין אלע שפאַסען איז דאָסמאל אויך געווען א ציעל ברעג, וואו צו צילעווען. דער שעיר־לעואזל איז נעווען קלויזנער.

— קלויזנער'ן גיסט ניט קיין ווײַן, ער וויים ניט דעם שכל פון ווײַן.

— אדרבא, ווייל ער וויים ניט, דארף מען אים געבען צו פארשטיין מיין איך צו פארזוכען.

— ווי איך בין א איד — איז לערנער אריין אין התפעלות — איך וואלט געוואלט זען קלויזנער'ן שכור. איך וואלט געוואלט זען ווי קוקט ער אוים דאן. קלויזנער, מיר שכור'ן דיך היינט אָן.

שניאור האָט מיט זיינע קליינע, קורצזיכטיגע איגען א קוק געטאָן אויף קלויזנער'ן. יענער האָט זיך עטוואס פאררויטעלט, געשמייכעלט און געשטאמעלט: איר קאנט מיך ניט זען שכור. איך בין אלע מאל ניכטער.

— וועלען מיר שוין זען. גיסט אים אָן א גלאָז, א גרויסע גלאָז. גיי שוין גיי, דער קאָפּ וועט זיך אים פארדרייען. הערסט, דאס וואָס מ'דארף — האָט לערנער פריי־לעך אויסגעשריען.

קלויזנער האָט אויסגעטרונקען די גלאָז ווײַן מיט איין צי.

— וו־אָ־ם! — האָט לערנער אויסגעצויגען, האלטענדיג

א שטיקעל הערינג אויף א גאָפּעל ביי די ליפּען. — אַזוי!
. — כ'האָב מורא דער בחור קען בעסער פון אונז —
האָט פ'ינקעל צוגעגעבען.

שניאור האט ווידער א קוק געטאן אויף קלויזנער'ן. יענער האָט זיך דערפילט אומהיימליך פון דעם קוק. אים האָט זיך געדוכט, אז דער איד מיט די קורצזיכטיגע אויגען, וועלכער קען ניט זען ווייטער פון זיין נאָז, זעט אבער טיפער פון אלע איבעריגע, און ער קוקט אריין צו אים טיף אין האַרצען, א פּלאץ, וואו ער וויל ניט אז א פרעמד אויג זאל אריינקוקען. ער האט זיך דערפאר נאך טיפער איינגעצויגען אין זיך געשוויגען כמעט ניט ענטפ'ערענדיג אויף די שפּאַסען וואָס זיינען אָנגעגאנגען אויף זיין חשבון.

שפּאַס האָט זיך געביטען מיט ערנסט. זיצענדיג ביים טיש נאָך, רויכערענדיג, האָט מען ארומגערעדט ליטעראַמור, קונסט, פּאָליטיק, געבויט וועלטען און צעשטערט וועלטען און ווידער געשפּאַסט. אומבאמערקטערהייד האָט אימיצער גע־זאגט א צוויידייטיגען וויץ, און צינישע וויצען, געבויט אויף העברעאישע און גמרא־ווערטלעך האבען אנגעהויבען דערציילט צו ווערען. די באלעבאָסטע, די איינציגע פרוי צווישען דער פרייליכע חברותא, האָט ניט פארשטאנען די וויצען, זי האט אבער געזען נאָך די געלעכטערס, אז זיי זיינען ניט מאָגער, און זי האט, ווי געוויינליך, פּראטעסטירט, אויפגעצייגט וואס די מענער זיינען: שכורים, מיאוס'ע מיילער, אויב שוין יא פרייליך, — איז עפּעס זינגען.

האָט מען געזונגען: אידישע, רוסישע, מאלאָרוסישע, העברייאישע ליעדער און גלאט א נגון. ערשט ווען מ'האט איינעם געצוואונגען דורכצוגיין גלייך אויף איין ברעט, איז מען זיך צעגאנגען אהיים.

— נו, וואס האסטו דערלייגט? — האָט לערנער גע־פרעגט קלויזנער'ן, גייענדיג מיט אים אין איין וועג אהיים. גאנץ פרייליך פארבראכט, — וואָס ווילסטו?

— איך וויל גאָרניט — האָט קלויזנער טרויעריגליך געענטפ'ערט.

— עפּעס ביזטו מיר היינט צעדרומשקעט. אָנגעזאלצען אויפ'ן האַרצען? זי איז ניט געקומען? ניט געטראפען זי? גיי אהיים, לייג זיך שלאָפען. זי וועט קומען צו חלום. זאָרג

ניט, שלמה־קע!

לערנער האָט אים אין שפּאַס אנגעהויבען גלעטען. קלויז־נער האָט זיך אָפּגעטרייסלט פון לערנער׳ס האַנט־באַרירונג און גארניט געענטפערט.

— נו, האָב מיר א גוטע נאכט. וועסט טרעפען די טיר? מאַך זיך ניט נאַריש. גיי און לייג זיך באלד שלאָפען. א גוטע נאכט!

— א גוטע נאכט! — האָט קלויזנער שטיל געענטפערט און איז ארויף צו זיך אין צימער.

4.

— קלויזנער! מיר שכור׳ן דיך היינט אָן. — הם. קלויזנער אליין וואָלט עס אויך געוואלט. שכור זיין, אמת שכור, אזוי, אז דער קאָפּ זאָל אויך שכור זיין. דאן — דאן אפשר וואָלט גוט געווען. ווי האָט ער געזונגען:

זיי זשע, בערעל, א בר־נש,
גים אין מויל גלייך פון פלאַש:
וועסט קומען אויף יענער וועלט
דאָרט איז ניטא קיין י׳׳ש.

— זיי זשע בערעל א בר־נש. גיי זיי, אז ס׳זייט זיך ניט. קלויזנער — א בר־נש. וואָס וועסטו זיין, שלמקה, א רב צו א דאקטאר? א רב, מאמע. מיר פאר דיר, מיין טייער קינד, מיין אוצר. דאן איז ער אלט געווען פינף יאָר. און וועלן ער איז פופצען יאָר אלט געווען, האָט דער טאטע זיך געפייזערט: האָדעווע זיי, ריים פון זיך די הויט, צי פון זיך די קליי, און זיי! אפילו א טרער ניט לאָזען אויפ׳ן טא־טענס קבר. קיין קדיש אפילו ניט זאגען. א רב האט זי געזאגט וועט ער זיין. זאָל יענע שול ברענען, וואו ער וועט דרש׳ענען. — און דאך האט ער אונטערגעשטופט א פּאָר רובעל. א קלייניגקייט, שלמקה — א דאקטאָר. א רב צו א דאקטאר. פארוואס, פארוואס האָט איר ניט געפרעגט — א קינסטלער? שלמקה, ווילסטו זיין א קינסטלער? גוטע טאטע־מאמע, א קינסטלער ווי זיין אייער שלמקה. ניט קיין טאלאנט. דאָם האָט איר אים ניט געקאנט גענעמען, איר האט עס ניט געהאט. אויף דעם טאלאנט איז ער זיי ניט מקנא.

אָבער זייער לעבען. זייער לעבען, זייער לעבען! געזעץ, מאָראל, שכל, פראגען, צווייפעל — אלעס פארשווינדט, ווערט אנטרונען וועז דעם קינסטלער׳ס געפיל רעדט. א לעבען פֿון געפיל, א געזונטער לעבען.

„זיי ערלויבען זיך שוין צופיל". — טפֿשים! פֿרובט איר זיך ערלויבען, קאנט איר עס? איר פילט דאך ניט. און קומט שוין צו אייך א שאטען פון געפיל, ציטערט איר פֿאר׳ן שאטען, וואס אייער שכל ציט פאר אייך אוים אזוי לאנג.

— וואָס ווערט מען זאָגען? מעג איך עס? — קאלטע מחות, געשלעפענע, גראָבע פינגער. וועז ער איז א מאלער. אי, וואָס פאר א בילד ער וואלט אויסגעמאלט! א קאָפּ, א קנאָפּ און א גראָבען פינגער. טו אָן א סטודענטישע היטל אויפ׳ן קאָפּ, זיידענע העגדשקעס אויפ׳ן גראבען פינגער, קנאָפּ בלייבט קנאָפּ. „איך האָב געקאנט א סטודענט... ער האט איינמאל צעווארפען אן אויוועז". מסתמא א גוי געווען. א איד איז קיינמאל ניט שכור. פֿארדאמט זאל עס אבער ווערען, איך ווייל קיין איד ניט זיין! כ׳ווייל ניט זיין ניכטער, אייביג ניכטער. שכור ווייל איך זיין. פון ווייז, פון לעבען, פון ליבע... דאָרא. — יא, נו, דאָרא. אין ציימער כמעט פינסטער, דערפאר נאָך שארפער טיילט זיך אוים איר האלז. שטיל, אבער ער פילט און הערט איר הייסען אטעם ווי ער שטראמט. די אויגען־לעדעלאך אראפגעלאזט, פארשטעלט דאס פֿייער, אבער איבער זיי שוועבט א ליכט. ער זעט עס און ווי א שמעטערלינג ציט ער זיך דערצו. קליינינקע, שטייפינקע, בריסטלעך, דוכט זיך, א שטאָכ טאָן, ניין, בלויז א דריק טאָן, אָט אזוי מיט ביידע הענט און א דין שטראמעלע הייסע מילך וועט ארויסשפריצען...

— אה, איר האָט אזעלכע קאלטע הענט!

ער האלט זי אויפ׳ן שוים, און ווי ווייט ער איז שוין פון איר. יא, אים איז ווירקליך קאלט. ניט נאָר קאלטע הענט, קאלטע פיס, א קאלטער קאָפּ. און מיט זיין קאלטען קאָפּ באטראכט ער זי און רעכענט און רעכענט, אָט פּוגקט מאלינין׳ס א „זאדאטשע". איך און זי. וועט זי קאנען גיין צוזאמען מיט מיר אין לעבען? ווייסט זי פון זיינע גראנקען? ווייסט זי וואוהין ער גייט? וועט זי קאנען מיט־

גוין?

— דו ליבסט מיך ניט! — צעווייגט זי זיך. געווים, קען א קלויזנער ליבען? אים קאן געפעלען ווערען: א שיינע זאך, א שיינע מיידעל, א שפּיצעל, אן אויפטאָ, א מיידעל א בת־דעת, אבער ליבען, פּשוט ליבען, טאקע אָט ווי א בר־נש. ליבען אָהן פּראַגען, ליבען אָהן רעכנונגען, און לעבען מיט לוסט און מיט פּאַרגניגען — דאס קען ער ניט. „ער האָט אן אלטען קאָפּ אויף זיך". וויפיל מאָל האָט ער עס שוין געהערט! יא, אן אלטער קאָפּ אויף אן אלטען מענשען. ווער זאגט עס, אז עטליכע און צוואנציג יאָר איז נאָך יונג? עך, ווען ער האָט א נשמה שפּיגעל. די אויגען זאגען אויך ליגען. גלאנצט דאך דאס קאלטע אויז אויך. א שפּיגעל, ווא אלע קנייטשען פון זיין נשמה־שטערען זאָל מען אָנזען. ווי גע־רונצעלט עס מוז זיין דער נשמה־שטערען זיינער. אלט, אלט...

— — — — — — — — — — — — — —

אויפעפענדיג די אויגען אין דער פרי און זהענדיג זיינע קליידער צעווארפען, אויסציהענדיג זיך אין דער פולער לייגג אויפן בעט, און דערפילענדיג אויף איין פוס א זאָק, האָט קלויזנער א שמייכעל געטאָן. — הייסט־אָך עס טאקע אז ער איז געווען בגלופין. אזוי, אזוי, קלויזנער, געווינן זיך צו צום ביטערען טראפען. מיט דער צייט קען נאך ארויסווואק־סען פון דיר א טייערער שכור. ער האט פּאַררויכערט א פּאפּיראָס.

— כאראקטער איז ניט מער ווי א בארג מיט געווייג־הייטען, וועלכען דער מענש טראגט אויף זיך — ער האט עס ערגעץ געלייענט און, כ'לעבען, אים דאכט זיך, אז עס איז אזוי. וויפיל יאָר איז שוין דאָ אז ער רויכערט? א יאָר צוועלף. אין אָט געדיינקט ער נאָך ווי ער האט פּאר־רויכערט דעם ערשטען פּאפּיראָס. געקומען צו לִיפשיצ'ן בּאָר־גען א פּאָר גראָשען, האָט יענער מן הסתם ניט געהאט.

— איך בין דאָך אָפּער הונגעריג.

— איך בין אויך הונגעריג! — האָט ליפשיץ געענט־פערט. טו וואָס איך טו. נא, פּאַררויכער, כ'האָב נאָך גע־נוג פּאפּיראָסען.

ווי ער האט עס אים דאן אנגעקוקט ווי א משוגענעם.

ווי קומט רויך צום מאָגען? דאך האט ער פאררויכערט, זיך פארהוסט, פארכלינעט, דער קאפּ האט זיך אים גענומען דרייען אזוי, אז ער האט שוין אן עסען פארגעסען.

— זעסטו! — האָט ליפשיץ טריאומפירט — דער קאָפּ דרייט זיך, דאס איז גארניט, אבער עסען ווילט זיך שוין ניט, איאָ ניין?

זייט דאן רויכערט ער ווי א קוימען. מער ניט, שלעכט, דער קאָפּ פארדרייט זיך ניט. ער וואָלט געווען א בעלן פאַר־זוכען דעם טעם פון אָפּיום, האַשיש. איינמאָל, בלויז איינ־מאָל. ער ליגט אויף א נידעריגען, ווייכען דיוואַן, רויכערט א לאנגע לולקע אָפּיום, און אָט דאָס קליינינקע וועלטעל מיט אירע גרויע מענשעלעך פארשווינדעט, ער איז אין א פאנ־טאסטישער בילדער־וועלט, און, און — כאָטש איינמאָל פאַר־זוכען. די צרה איז — איינמאָל פארזוכט, איז שוין שווער זיך אָפּגעוויינען דערפון. שווער אויסצוקומען אין דעם גרויען וועלטעל נאָכדעם, ווי מ'האָט כאָטש איינמאָל פארבראכט אין יענער פארבענרייכער וועלט. דאס מוז זיין א גוואלדיגער פאַרגניגען דאס קאסט אבער דאס לעבען. נו, וואס פאר א ווערט האָט אזא לעבען. פוילען און ברענען — איין פּרא־צעס. דאך איינער פלאמט אויף, באלייכט אלעס ארום זיך, און ווערט ער אויסגעלאשען, פילט מען די פינסטערקייט, און איינער פוילט זיין לעבען־לאנג אין דער פינסטערניש. א לע־בען פון א ראָב. איין יאָר, איין שעה לעבען, נאָר אין יענער שעה הויך ווי אן אדלער ארויפשיסען אין דער לופט און ריי־טענדיג אויף א וואָלקען א קוק טאָן אין אפּגרונד און פאר־לארען גיין. וואו נעמט מען אבער אדלער־פליגעל? וואס ער זעט ארום זיך איז: אפּגעהאקטע פליגעל, געפּענטעטע פיס. די לערנערס, קלויזנערס, שניאורס, ליפשיצעס. ווער ס'האָט ניט געקאנט דעם ליפשיץ, ווער ס'האט ניט געזען זיינע אויגען. פייער האבען זיי געשפּריצט.

— ליפשיץ, אפשר וואלסטו זיך גאר אפּגע'טובל'ט?

— ניט דערלעבען וועלען זיי דאס. איך — זיך שמד'ען! כ'האָב זיי טיף, טיף אין דער ערד. און וואו איז בערן, ציוריך? פאר אלע נויטען פאָר איך קיין אמעריקא. דארט ווער איך א שטיוועל־פּוצער, א צייטונגס־פארקויפער, גיי אין אוניווערזיטעט, און, זיי אויף צו־להכעיס, ערפינד

איך א שמעק־שטאָף, וואָס מ׳גיט א שמעק, און מ׳איז זאט אויף צווויי וואָכען. דאָן איז — נידער מיט׳ן בויך. אַיר׳ט שוין זען, איך בין געבוירען געוואָרען א כעמיקער.

און דער צוקונפטיגער וועלט־רעטער שפּרייזט איבער׳ן צימערל הין און צוריק, אין זיינע אויגען קוקען וויט־וויט. ס׳דוכט זיך אז דאס צימער׳ל איז ניט קיין שטיינערנער זאק, נאָר א לאבאראטאריע, א געלערנטענ׳ס קאַבינעט, וואו דער כעמיקער ליפשיץ זיצט און ארבייט פאר דער מענשהייט, וויל זי ראטעוען פונ׳ם בויך. מעגען ווינטען בלאָזען, מעג א שטורם קומען, זיין לופט־טורעם איז באשיצט, די וועלט זיינען ארומגענומען מיט א גלויבענס־פאנצער, וועלכער האט אפּגע־שטויסען פון זיך אלע פיילען. פעלזען־פעסט איז געווען זיין פאנצער מיט צוועלף יאָר צוריק. ווי זעט ער אבער איצט אוים? אים אנומעלט באגעגענט.

— וואס הערט זיך, ליפשיץ, לערענסט?

— יא, אבער — —

— וואס אבער?

— ניט דאָס וואָס אמאָל.

— וואָס מיינסטו?

— פשוט, איך לערען, ווייל כ׳האָב ניט וואס צו טאָן.

— וואָלסט זיך שוין געפינען וואס.

— דהיינו, — האָט ער א פרעג געטאָן מיט אזא אירא־נישען טאָן, און א קריינקליך פייערעל, א גאנץ פרעמדער פאר זיינע אויגען, האט זיך דארט אנגעצונדען.

— מ׳לעבט: טעאטער, קאָנצערטען, מיידלעך — א דאנה וואס?

— כ׳האָב שוין פארזוכט. עס עקעלט מיך פון די טע־אטערע, כ׳בין מיד פון די ביליגע קאָנצערטען, און דער שיינער געשלעכט? דער שיינער געשלעכט, כ׳וויים ניט. איך קאָן דריי מיידלעך, די ערשטע איז אן אינטעליגענטקע, טראָגט א שווארץ קלייד מיט א וויים קאָלנער׳ל, רעדט רוסיש וועגען טאָלסטאָי׳ען. דערזע איך זי, דערזע איך מיין שאטען, און ס׳וועדט מיר קאַלט. איך מייד זי אויס. די צווייטע איז א מיידעל, וואס לעבט און לערענט אין און פון דער גאס. זינגט גוט גאסען־לידלעך, כאָלט א פארגרייזטען ענ־גליש, איז פרייליך ווי א קאנאריקעל. נו, איז ער דאך א

„גרינער". שעקספיר, באיראן, שעלי, זאל ער זאגען פאר איר גאנץ האמלעט אויף אויסענווייניג, — וואם קומט ארויס, אז זיין שרונט איז ניט ריכטיג פארקעמט, דער נאקען ניט אפגעשארפן אזוי, ער זאל אויסקוקען ווי דער בויך פון א היימישען פעטען וויסען חזיר, אין קיין „באל" קען ער ניט שפילען, און טאנצען קאן ער אפילו ניט דעם ערשטען טריט. ער וועט שוין אויבן זיין א גרינער. די דריטע איז שוין דוקא, וואם מ'רופט, א פראסט אידיש מיידעל. א אידישע טאכטער פון א גאנץ יאר. איז ווידער א צרה. וויפיל מאל ער האט שוין ניט געזאגט צו זיך: ליפשיץ, דו גייסט צו רחל'ען, האב אין זינען וואם דו דארפט רעדן, בעסער וואם דו דארפסט נ י ט רעדן. היט ער זיך, רעדט ער מיט איר וועגען אירער א געווען חבר'טע, אז יענע האט זיך געקויפט א היטעלע פאסט עס איר ווי א חזיר — קרעלען. דאכט זיך גוט, הא? וויל זי, אויף צו־להכעים, ניט רעדן קיין לשון הרע און זאגט: די קליידער מאכען ניט דעם מענ־שען, נאר דער מענש די קליידער.

— געווים, דאם איז אמת, אבער ווייס זי: מ'האט אמאל אויפגעפירט טאלסטאי'ס א פיעסע, איז טאלסטאי געקומען אין א רובאכע, האט מען אים ניט ארייגעלאזט.

— יא, טאלסטאי, זי האט געלייענט — פטור, טאל־סטאי, אנדרעיעוו, קונסט, ליטעראטור, נעשמאק. עס גייט שוין ווי א מזמור און דער סוף איז — זי וויכט אים שוין אוים. ער ווייס שוין וואם אזא מיידעל זאגט וועגען אזעלכע פארשוינען וויי ער.

— כ'וויים ניט, ער איז א קלוגער בחור, א געבילדע־טער בחור, רעדט אזוי פיין, אבער... איך וויים ניט...

— אט דער „אבער... איך וויים ניט", איז זיין מלאך־המות. וועגען א שמאטע־הענדלער וועט זי דעם „אבער" ניט זאגען. וויזט אוים, אז ער וועט שוין פארבייבען אן אלטער בחור, פארפוילט וועלען ביי די ביכער.

— וואם פאר אן אראניע! ליפשיץ, דער רעטער פון דער מענשהייט איז מקנא דעם שמאטע־הענדלער. געווים, דער שמאטע־הענדלער וועט חתונה האבען מיט רחל'ען, מיט בתיה'ן, צו מיט פ'ייגה'ן, וועט האבען קינדערלעך און וועט זיין צופריעדען און, דו ליפשיץ, וועסט פארפוילט ווערען ביי

די ביכער, אזוי דארף עס זיין, עס קאן אנדערש ניט זיין. עס ווילט זיך דיר א רחל'ע? דו מיינסט עס ניט ערנסט. דיר קאן זיך גארניט וועלען אזן דיר טאר זיך גארניט וועלען. אט גיב א קוק אהער אין שטייג ארײן, זעסט דארט א פוי־געל דרימלען? דערקאנסט אים ניט? דאס איז דאך אן אל־טער אדלער, שניאור הייסט ער. געריינקסט, ער פלענט פלי־הען איבער שטעדט און דערפער. שטעדט האט ער חרוב געמאכט, לענדער האט ער געפויט. די גאנצע וועלט האט ער צו זיך אין הייסען, ליבענדען הארצען געוואלט אריינע־מען אזן אויסגעלייטערטע זי צוריק אוועקגענעבען. דער־קאנסט אים שוין? יא, יא, דאס איז דער פרייער פויגעל, וואס האט ניט גענעכטיגט וואו געטאגט, וועמענס נעסט איז אין די הימלען געווען. זעסט ווי ער שטייט אזוי רוהיג און דרעמלט, מאכט זיך אמאל, גיט א פריש ווינטעל א בלאז ארײן אין שטייג, דאן טשובעט ער זיך אפיסעל פאנאנדער און וויל אויסשפרייטען די פליגלען, אבער זיי זיינען שוין לאנג צוגעוואקסען, און זארגט ניט, בײם טירעל איז א גר־טער וועכטער אנידערגעשטעלט, א פרוי מיט א קינד, מע־ער אפילו פאטשען מיט די פליגעל, א שטאכעטעל אויסבערע־כען, יא, דאס קען ער טאן. די וועלטע, די מענער אזוי גוט ווי די פרויען, זעהענדיג און הערענדיג די פאטשערײ, וועלען נאך צושמייכלען. זאל ער אבער די שטייג צעברעכען, מיט א שם־המפורש די פליגעל אויסגלייכען און אוועקפליהען — די גאנצע וועלט וועט פאר אים א שפינעל זיין, א דורכזיכ־טיגער גלאז, וואוהין יעדער איינער וועט קוקען און מיט א שמוציגען פינגער טייטען, און אויף די ריינע עטהער־כוואליעס וועט זיך טראגען נאך אים דאס ווארט „פאדליעץ"!

זיצט ער אין שמייג און טרויעט וועגען יענע גוטע צייי־טען, און וואס א טאג ווערען יענע גוטע צייטען אלץ ווייטער און ווייטער, בלאסער און בלאסער, קוים צום אנזען. ווערט אומעטיג, טרויעריג אויפ'ן הארצען. מאכט מען זיך פרייליך, זינגט מען:

„טרינק און רער אומעט וועט פארגיין".

פארגיסען — פארגעסען. קאן מען לעבען אין א

שטענדיגען פארגעסען זיך? קאן מען לעבען מיט'ן אמאל? קאן ער דען איבערלעבען די פרייד וואס ער האט אמאל אי־בערגעלעבט, און קאן ער דען אזוי הארציג וויינען ווי ער האט אמאל געוויינט, איבער קלייניגקייטען, איבער נארישקייטען, וויינען, מיטפילענדיג דעם העלד פון בוך? קיין פרייד, קיין צער, טעמפע נאָגעניש, פוסטקייט, אלטקייט. אלט. שניאור, ליפשיץ, קלויזנער — אפגעהאקטע פליגעל, איינגע־בויגענע רוקענס, א צו־שווערע משא ארויפגעלייגט אויף די ווייכע רוקענס, זיך איינגעבויגען, נאָך אין דער קינדהייט, און איצט צו אלט צו אויסגלייכען. פון גלייך קרום קען מען מאכען. אויסגלייכען א קרומען רוקען איז שווער, אוממעג־ליך. און א געזונטער גייסט אין א געזונטען קערפער. שפינאָזא, מענדעלסאָן, קארלייל — נארישקייטען. דאס זיי־נען אויסנאמען, און אויך זיי —

ער דרעמעלט איין און אין דרעמלען זעט ער א מחנה קאליקעס, הויקערס, א גאנצע שורה ציט זיך. ביי די זייטען שטייען געזונטע מענשען, מאכען פאר זיי א וועג, און פון די געזונטע, אייניגע באדויערען, אנדערע לאכען, און די גע־זונדסטע קערען זיך גאר אפ. ס'עקעלט זיי. לאנגזאם גייען זיי, איינגעהויקערטע אונטער דער שווערער משא. לאנג וועט עס זיי נעמען ביז זיי וועלען קומען צום ענדע וועג און דער סוף — א הויקער וועט אפילו דער קבר ניט אויסגלייכען.

— געמיינט איר זייט זייט פארחלש'ט געווארען — האָט אים די באלעבאסטע אויפגעוועקט. — גיב נאָר א קוק, א מענש זאָל אזוי זיין אריינגעלאזט אינ'ם רויך. שלאָפט דאכט זיך — און דער פאפיראָס אין מויל. שוין פאר־ברענט דאס ציכעל? — האָט געמאָלט די באלעבאָסטע, מיט'ן קאָפ בלויז אין צימער.

— ווי שפעט איז?

— מ'דארף שוין באלד ווידער גיין שלאָפען. איר'ט דאָך פארכליאנעט ווערען, שלאפענדיג אזוי פיל. איר זייט גאָר ניט הונגעריג?

— געוויס איז ער הונגעריג. הונדערט יאר מיט נאָך צוואנציג, אויב זי וויל, דערפאר, וואס זי האט אים אויפגע־וועקט. ער שטייט שוין אויף און גייט אראפ אין גאס, וועט ער עס אריינעסען! אָנבייסען, איבערבייסען, צובייסען און

פאַרבייסען.

— א מענש שלאָפט עס! — האָט נאָך די באַלע־באַסטע געלאַזט פאַלען און פאַרמאַכט די טיר אויף יענער זייט.

א שיינעם טאָג פאַרשלאָפען! — האָט קלויזנער א טראַכט געטאָן, א קוק טוענדיג ניט אָנגעטונענערהייד אין פענסטער, און באַלד האָט ער א מאַך געטאָן מיט דער האַנט, אַריינגעפאָרען אין דער צעשויבערטער פאַטלע האָר. — א שיינער, א מיאוס'ער — גאָר ניט אָנגעוואָרען. וואו זיינען בעסער די שיך, צונ'אַלדי גוטע יאָר?

ער האָט זיך אויף גיך אָנגעטאָן און איז אַרויס אין גאַס.

5.

— וואָס איז געשען מיט קלויזנער'ן? זי דערקאַנט אים גאָר ניט. קומט ער צוגיין, זיצט ער און שווייגט אַדער רעדט אַזוי ביטער. אַן אַנדערש מאָל זאָל ער גאָר ווערען ווילד, א שרעק. דאָ אַנומעלט צעריסען א בלוזקע, א נייע זיידענע בלוזקע, באַצאָלט זעקס דאָלאַר. מיט די ציין צע־ריסען, אין סאַמע פראָנט... — זי פאַררויטעלט זיך אַזש ווען זי דערמאָנט זיך אָן דעריין. — עפּעס איז מיט אים. דערצו איז ער אַזוי נערוועז געוואָרען, רויכערט אָהן א שיער, היינט גאָר א נייס — טרינקען! ער מאַכט עס גאַנץ אָפט די לעצטע צייט. זי מוז זיך מיט אים דורכריידען, וועט ער קומען? ער האָט צוגעזאַגט קומען מיט בילעטען פאַר'ן טעאַטער.

געוויס איז ער געקומען.

— זאָל זי זיך אָנטאָן שנעלער, עס איז שוין שפּעט.

זי האָט אויף אים א קוק געטאָן: ביזט מיר שוין עפּעס ווידער צעדרייט. האָסט ניט געקאַנט קומען פריהער אַביסעל? — און אין דער הויך האָט זי געזאַגט:

— איין מינוט — און איך בין אַנגעטאָן.

די וועג אין און פון טעאַטער האָט מען געשוויגען. ערשט ווען ער איז ביי איר אויפ'ן בעטעל געזעסען, האָט זי געפּרובט פאַרבינדען א געשפּרעך.

— נו, ווי איז אים עפּעס געפעלען די פּיעסע?

— הא, די פּיעסע? ער וועט איר זאַגען דעם אמת. ער האָט גאַרניט געהערט און ווינציג־וואָס געזען.

דער רעזיגנירטער טאָן, אין וועלכען ער האָט אַרויסגע־

זאגט די ווערטער, דער שמייכעל און דער בענקענדער קוק האָט אים גערירט, ווי א קליין קינד האָט זי זיך ארויפגע־דראפעט אויף זיין שוים און גלעטענדיג זיינע האָר, פאר־קעמענדיג זיי אויף הינטען, האָט זי אים אריינגעקוקט אין די אויגען אריין.

— זאָגט מיר, קלויזנער, איך בעט אייך, וואָס איז מיט אייך די לעצטע צייט? עפעס זיינט איר אזוי פארביטערט, אזוי אומעטיג, אפילו אייערע אויגען זיינען אנדערש. עפעס ווי מיט א נעבעל איבערגעצויגען. וואָס איז מיט אייך, קלויזנער?

— וואָס איז מיר? גאָרניט. מיינע אויגען זיינען די זעלבע, כ'האָב זיי חלילה ניט פארביטען. אי, דער נעבעל? מסתמא קומט אהין די זון ניט צו. איר ווייסט דאָך, ווען די זון קומט, פארשווינדט דער נעבעל.

— אין לאנדאן פארשווינדט קיינמאל ניט דער נעבעל — האָט זי אומעטיג ארויסגערעדט.

— מסתמא קומט אהין די זון קיינמאל ניט — האָט ער געענטפערט שמייכלענדיג.

אים האָט הנאה געטאָן איר ענטפער. — אן איינפאל פון א מיידעל.

— ניין, דער נעבעל איז צו געדיכט — האָט זי טרויע־ריג געענטפערט.

ער האָט אויף איר א קוק געטאָן. ער האָט געזען ווי איר איידעל, ליינגליך פנים איז אזוי ערנסט, טרויעריג פאר־טראכט, און א נעפל פון מילדקייט, צארטקייט, האָט זיך אין אים ערווועקט. ער האט געפילט ווי אנידערצולייגען דעם קאָפּ אויף איר ברוכט און שטיל זיך אויסווויינען פאר איר, אויסווויינען זיין שוואר ביטער הארץ, דערציילען איר זיינע אומעטיגע געדאנקען, אויפדעקען פאר איר זיין קראנקע, צע־בראכענע, צו־פרי אלט־געוואָרענע נשמה און בעטען ביי איר, זי זאל היילען זיין קראנק הארץ, זיין קראנקען גייסט; זאל זי מיט איר הייסער זונען־ליבע צעשמעלצען דעם אייז־צו־דעק, וועלכער האט זיך ארויפגעדריקט אויף זיין נשמה און פּרעסט אָהן אויפהער, איינשרומפענדיג יעדען געפיל, יעדען פארלאנג, יעדע טאט. ער האָט אזוי געוואלט טאָן. ער האָט זיך ווי א קעצעלע צוגעטוליעט צו איר, אבער מאדנע, די בא־

רירונג פון איהר וואראמען קערפער האט אים ווי אפגעבריט. אפוואראפענדיג זיך צוריק האט ער אויף איר א קוק געטאן. ער האט דערזען פאר זיך א מיידעל, ניט הויך, אבער פעסט געבויט, ניט קיין מיאוס'ע — א שיינע אפילו. זי איז איצט אומעטיג. נו, דאס וועט גיך איבערגיין. זאל נאר אימיצער א שמייכעל טאן, ווי די אויגען וועלען זיך אנצינדען מיט די פייערלעך פון לעבען און לוסט; און די ליפען — אזעלכע דינינקע, שווייגענדיג ריידען זיי פון קושען. א בוזעם וואס באוועגט זיך, ציטערט, פלאטערט. א געזונטע מיידעל: געזונט אין קערפער, געזונט אין גייסט. וואס ווייל ער פון איר האבען? ואס מוטשעט ער זי? צו וואס קומט ער צו איר מיט זיין צעקאלעטשעטער נשמה, מיט זיינע קראנקהאפטע נערוון און מאטערט זי? און איצט זאל ער נאך זיך צעווייגען פאר איר; אויפדעקען זיינע ווונדען, און ווי א קרעציגער שטיין פאר איר און בעטען: קער זיך ניט אפ, הייל מיינע ווונדען! איר וועט דאך אפעקלעען פון אים; קראנקע פארגינען ניט די געזונטע; די געזונטע, אבער, עקעלט פון די קראנקע. געווים וועט זי זיך אפקערען אט די צארטע באשעפענישן, וועט פאר רחמנות ניט קאנען קוקען אויף זיינע ווונדען. און א געפיל פון האס, א האס צו דער לעבעדיגער, געזונטער מיידעל וואס זיצט נעבען אים, הויבט זיך אויף אין אים. ווי אין א היפנאטישען סאנס, ער רייסט ניט אפ זיינע אויגען פון איר, און וואס מער ער קוקט אויף איר, אלץ שטארקער האסט ער זי, אלץ פיינדליכער ווערט זיין קוק. אט האבען זיינע אויגען זיך אריינגעשטאכען אין איר בוזעם, פארשטעלט די בריסט, ער זעט ניט מער ווי א טונקעלער שאטען וואס פארלירט זיך דארט ארונטער, אבער ער פילט אין די הענט די שטייפע, קלויגע בריסט... היים... צאפלען זיך... בייסען, בייסען, ביז'ן בלוט... ער באמערקט נאר אליין ניט, מיט וואס פאר א ווילדער קראפט ער ציט זי צו זיך. זי האט זיך מיט מאטערניש ארויסגערייסען, און א צעשראקענע געפרעגט:

— קלויזנער! וואס איז מיט אייך?

— נארנישט! — ענטפערט ער מיט דעמזעלבען בייזען, פרעסענדיגען קוק, און דערבייי רייבט ער אן נערוועז א שוועבעלע צו פארדויכערן, אין מער א וואלט ניט.

— גייט אהיים, קלויזנער, — בעט זיך דאס מיידעל א צעשראקענע, א מידע פון זיין קוקען, זיין שווייגען.

— איר טרייבט מיך?

— שלמקה! —

אזוי פיל געבעט אין דעם ווארט, אזא פאָרוואורף אין די אויגען. אָט האָבען זיי זיך אָנגעפילט מיט טרערען, גע־ווארען אזוי פייכט, דער בעטען זיך איז אזוי ליבענד, גלע־טענד, א קוק וואס זאגט: איך — טרייבען? ביזט א שלעכ־טער. אָבער באלד בייט זיך דער אויסדרוק. ער קאן ליי־ענען אויף איר פנים, אז זי האט מורא פאר אים. און עס טוט אים וויי, וואס ער קאן איר איצט ניט זאגען עפעס מילד, צארט, איר זאָגען עפעס: אָט ווי אירע אויגען האָבען געזאגט, ווען זי האט ארויסגערעדט דאס ווארט „שלמקה", זי זאָל פאר אים ניט מורא האָבען. וויל ער איר דען שלעכטס טאָן? ער וויל בלויז אָנשפאַרען זיין מידען קאָפּ אויף איר ברוסט. ער איז אזוי מיד, אזוי מיד. דער מידער קאָפּ זינקט און זינקט, די אויגען מאכען זיך צו.

— קלויזנער, איר שלאָפט? ס'איז שוין שפעט — זאָגט דאָרא שוין מיט צולאָזטע האָר, גרייט מאכענדיג זיך צום שלאָפען. — אויב איר וועלט, קאן איך פאר אייך מאכען דא א געלעגער.

— ניין איכ'ל גיין אהיים — זאָגט ער — ווי זיך אייפכאפּענדיג פון א שווערען שלאף — איכ'ל גיין אהיים. איר ווייסט אפשר וואו מיין היטעל איז?

— דאָ ליגט זי.

— גוט. א גוטע נאַכט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

א ווארעם ווינטעל האָט אים באגעגענט ביים ארויס־גיין. דאס ווארעמע ווינטעל פון דעם יונגלינג־פרילינג וואָס האָט זיך אקארשט ארויסגעריסען פון דעם בייזען זיידע־ווינ־טער'ס הארטע, ביינערדיגע הענט און ארויס אין דרויסען. בייזערט זיך דער אלטער, קלאַפּט מיט'ן שטעקען, מאכט א פאָר טריט אים נאָכצולויפען, אָט דעם יונגאַטש, קערט זיך אום דער קונדס, שטעקט אים ארויס א צונג: הע, הע! ס'ט'מיך ניט כאַפּען! א בייזער, א פאַרשעמטער גייט דער אלטער צו זיין אמאל ווייכען שניי־ווייסען געלעגער, און דער

יונגער חברה־מאַן, פריי, אָהן דעם זיידענ׳ס אויג אויף זיך, לויפט, שפּרינגט, מאכט א קאזשעליק און פּייפט זיין פרייליך ליד, דאָס פרילינג ליד. ווי אננענעם צו פילען אויפ׳ן פּנים דעם ערשטען גלעט פונ׳ם פרילינג ווינטל. פעסטער, פעסטער זאָל עס בלאָזען, ווי א כוואליע זאָל עס אָנקומען, א גלעט און פּארשווינדען. קלויזנער האט פּארלאָרען דעם שלאָף. — ס׳אַרא שיינע נאכט, ס׳וויל זיך ניט גיין אין הויז. צוואמען מיט׳ן ווינט וועט ער גיין, ער וועט אין טונקעלחייט זיך אויסמישען, אין דער נאכט פּארשווינדען. פרילינג קומט, עך, ווען דאס ווארעמע ווינטל וואלט אויך קאנען אויפלעבען זיין נשמה, ווען עס זאָל אים אויפנעמען אויף זיינע פליגל און אים אוועקטראגען וויט, וויט, דארט אין דער הויך! א צו־שוועדע משא אויף זיינע פלייצעס, דאס ווינטל זאל אים אויפהויבען. ס׳אַרא ליב ווינטל, ס׳אַרא שיינע נאכט, און ווי מיאום ס׳איז אים. דאָרא... ער׳ט בעסער ניט טראכטען דערפון. גיין, גיין אָהן אן ענד, אָהן א ברעג.

דער ווינט האט א שפּיל געטאָן מיט זיין היטל און זי אויעקגעטראגען.

ער האט געפרובט זיך נאָכיאָגען נאכ׳ן שטיפער. באלד אָבער האָט ער א שמייכל געטאָן: זאָל דאָס קינד זיך שפּילען, וואָס אַרט עס אים! די היטל? נו, — מיט אן אפּגעדעקטען קאָפּ, פּילענדיג די איידלע באַרירונג פון זיינע אייגענע האָר אויף זיין שטערען, איז ער געגאנגען ניט זעהענדיג גאָרנישט, אויסער דער טונקעלער טיפקייט און די עטליכע שעמערירענדע שטערען. ער האט ניט געוואוסט ווי לאנג ער איז אזוי געגאנגען, א שטילער מענש אין דער שטילער נאכט, ביז א פּרעך קול האָט אים ניט אָפּגערופען: הער, בחור, דו האָסט פּארלאָרען דיין היטל.

ער האָט זיך אומגעקוקט: כמעט א הויכע, א גאלדענער צאָן, אין פּראָנט פון מויל, דאָס פּנים אָפּגעפּארבט און די האָר — רויט צו ברוין. ער איז צעטומעלט געווארען אין זיך אפּגעשטעלט.

— קום מיין קליין בחור׳ל, איך וועל דיר געבען א היטעלע פאר דיין קליין קעפּעלע. — און זי נעמט אים אונטער׳ן ארעם. פּונקט דער באהעלפער וואלט אים אין חדר

געשלעפּט. האָט ער זיך א ריס געטאָן.
— איך, איך דארף עס ניט.
זי האָט זיך צעלאכט.
— דו ארימער פיש, קום!
ער האָט זיך אפּגעקערט פון איר און איז אוועקגעגאנ־
גען. די שטילקייט וואס ער האט געפילט אין זיך און ארוב
איז פארשוואונדען. זי, מיט איר ריידען, מיט איר געלעכ־
טער האט עס צעשטערט. ער האט פארשנעלערט די טריט,
ווי אנטלויפענדיג פון אימיצען. דאך האט ער באלד זיך
אומגעקוקט אין דער ריכטונג וואוהין זי איז אוועקגעגאנגען,
און איז ווידער געגאנגען זיין וועג, מער ניט, עפּעס האט
זיין קאָפּ אָנגעהויבען ארבייטען שנעלער. ער האט געעפענט
די אויגען און האט פאר זיך דערזען די שפּעטע נאכט; די
נאכט, ווי זי האט זיך ארויפגעצוואונגען אויף דער שטאָדט
און זי איינגעשרומפען. מער ווי עטליכע שפּאן זעט ער
פאר זיך ניט, און דאס וואס ער זעט, איז אויך ווי איינ־
געהילט אין עפּעס. גייט ער פארביי א ראָג, דוכט זיך אים
אז אימיצער קוקט פון דארט ארויס און באלד וועט ער
ארויסקומען. די פענסטער — אזוי שווארץ און גלאנצען,
היינט די מויערען, דערנענטערט ער זיך צו איינעם, דוכט
זיך, דער מויער וואקסט מיט יעדען קוק פון דר'ערד ארויס.
א מענש איז פארבייגעגאנגען, און ס'דוכט זיך, אז ער האט
מיט זיך א שטיק געהיימנים געטראגען. עפּעס געהיימנים־
פולער, מיסטעריעזעס האט ער דערזען אין דער נאכט און א
הייליגע הכנעה האט ער דערפילט. ער האט געפילט ווי
צו פאלען אויף די קני 'פאר יענעם' אומבאקאנטען באשעפער
פון אזא מיסטעריעזער סודות־פולער נאכט. מיט אמאל אבער
איז אין דער שטילקייט, אין דער ערהאבענקייט פון דעם
געפיל, א הילכיגער קלאנג אריינגעדרונגען, א דיסאָנאנס:
אזא וואונדערבארע, מיסטעריעזע נאכט, אזא סודות־פולע
וועלט, און דו ביזט אזוי נישטיג, אזוי קליין. א קליין בא־
שעפענישעל פארקלאפּט אין א גרויסער, ליידיגער פאס.
פינסטער, דו זעסט גאָר ניט. דו פילסט בלויז ווי אימיצער
קייקעלט די פאס, און מיט ווייטאָג קלאפּסטו זיך אלע מאָל
אן די ווענטלעך, ניט וויסענדיג וואָס־ווען, ווי אזוי און פאר־
וואָס. און גייסטו ארויס פון דיין תפיסה, דערזעסטו פאר

זיך א טיפען אפגרונד, א פינסטערער, ווי די פינסטערע נאכט, און אויפ'ן ראנד פונ'ם אפגרונד גייסטו — א בלינ־דער, טאפענדיג דיין וועג.

דער קאפ דרייט זיך אים, ס'שווינדעלט אים אין די אויגען; נאך אפיסעל — און ער פאלט, פאלט... ווער וועט אים אפהאלטען? דאראַ? — דער נאמען האט אין זיין הארצען ווי אן עכא אין א הויכער, פוסטער שול אפגעקלונ־גען. זי ליגט איצט און שלאפט אזוי רוהיג און חלומ'ט עפעס א חלום. חלומ'ט זי וועגען אים? אפשר גייט ער דאס איר איצט צו חלום? ניין, זי חלומ'ט ניט וועגען אים. וואס איז ער איר, אדער ואס איז זי אים? גאר ניט. גארניט. ער טראכט אפילו ניט וועגען איר, ער דערפילט א פוסטקייט. מיט אמאל פארשווינדעט אלעס פון זיינע אויגען, ער פילט אז די ערד אונטער אים וויגט זיך. דאכט זיך, באלד וועט זי ווי וויבע, אויפגייענדע טייג זיך צוגיין, און ער וועט אזוי פאמעליך, פאמעליך זינקען און זינקען. די פים ברע־כען, מיד. ער האט זיך אפגעשטעלט, ארויפגעשארט די האר פונ'ם פייכטען שטערען און דערזעהענדיג פאר זיך א קאוועיארנע, איז ער אריין אהין.

דער קעלנער, א פארשלאפענער אדער א שלעפריגער, האט ווי א שלאפענדיגע הון אויפגעעפענט די אויגען, א בלינצעל געטאן, זיך אויסגעגליכט און זיך אויסגענענעצט.

— קאווע?

פאמעליך האט ער געצויגען די געריכטקייט און מיט א באזונדערער נייגיעריגקייט באטראכט אלץ: די טישען מיט די איבערגעקערטע בייגקלעך, דעם סאמאווער, די גע־שיר, דעם קעלנער, ווי ער שטייט אזוי האלב שלאף, האלב וואך. דערטרוימט ער נאך זיין זיסען חלום, וואס ער האט איבערגעריסען ביי זיין פריהען אויפשטיין, אדער אפשר טרוימט ער ערשט פונ'ם געלעגער, וואו ער וועט זיך צו־שפארען באלד נאר ווי זיין איבערבייטער, אויף וועלכען ער וואלט אזוי אומגעדולדיג, וועט קומען. פון קעלנער גליטשט זיך ווידער זיין קוק אויף די טעלערלעך, די פרוכטען.

— ער וועט עסען א מאראנץ און אפשר וויינטרויב־פרוכט?

— זאל זיין בוידע.

ער איז שטאַרק פאַרטיפט אין זיין עסען, ארבייט פליי־סיג מיט זיין גאָפּעל און לעפּעלע, געמעגט שווערען, אז ער האט שוין לאנג באשלאסען, אז אין דער און דער נאכט, ביי דער דריטער אשמורה, זאל ער דא זיצען און עסען, און איצט פירט ער אויס זיין וויכטיגען באשלוס. אַזוי זיצענ־דיג פילט ער, ווי די פיס לאָזען זיך אפּ, עפּעס אזעלכע דינע, גאָר דינע גרייפּעלעך קורסירען דארט אינווייניג. — זיי זיי־נען צופרידען, די חברה, וואָס מ'לאָזט זיי שטיין אויף איין אָרט און מ'לאָזט זיי רוען. אָט דאָס איז אז מ'רוט זיך אפּ, דערפילט מען די וייטאָגען. מ'דאַרף גיין.

— ווארעם אין דרויסען — שמייכעלט דער קעלנער.

— פרילינג קומט.

— הם, יאָ. ער האט אין דער מינוט פיינט געקראגען דעם קעלנער, זיין גלאנציגען פּנים, זיין שמייכעל. ער וועט שוין אהער מער ניט אריינקומען. און איצט, קריגענדיג זיין אויסגאב, איז ער צופרידען ארויסצוגיין. א פייכטקייט דערפילט ער אויף זיין געזיכט. ס'שמעקט שון מיט טאָג. צייטונגס־פאַרקויפער שרייען שוין מיט זייער אייגענטימלי־כען טאָן, און פארבייגייענדיג זיי ניט קויפענדיג קיין ציי־טונג, קוקען זיי אים נאָך, לאַכען און שרייען עפּעס.

באלויכטענע טראמווייען קורסירען שוין אפטער. דער רעש וואס זיי מאכען אן, איז גאר אן אנדערער ווי בייטאָג. פונקט ווי א סאַמאָוואר, וואָס האלט שוין אין רעכטען זידען. ער שרייט ניט אזוי הויך. דו פילסט אבער אז דארט קאכט זיך גאָר אויף אן אנדער אופן. א שווערער און גיכער גאַנג. דורך די פענסטער זעהען זיך פארשלאפענע פּנימ'ער.

— מ'פאָרט שוין צו דער ארבייט, אזוי פרי. ער גיט א קוק אין מזרח. דינע זיידענע וואָלקענדלעך וויגען זיך, ציטערען, געמעגט שווערען, עפּעס געהיימניספולעס גייט דארט פאָר הינטער דעם וואָלקען פאָרהאַנגעל. דאס גייט די נאכט צו קינד מיט'ן טאָג. דאָרט, ארום דער קינפּעטאָ־רינ'ס בעט שטייען מענשען, עפּעס טוען זיי, באוועגען זיך, דאס אלעס זעט מען דורכ'ן פאָרהאנגעל. עס איז אבער אזוי טונקל, אזוי אומקלאָר, בלויז שאטענס זעט מען. שאַ, אָט הויבט זיך פאַמעליך דער פאָרהאנג. עס גיט א שיין פאר די אויגען. ער איז דא, דער פרימאָרגען. די זון, די זון

קומט. ער האט זיך אזוי דערפרייט מיט דער ערשט גע־בוירענער זון, אז אים האט זיך פאַרוואַלט צוגיין צו איר. יא, גיין צו דער זון, זי באַגענענען.

אויסגלייכענדיג זיך, שטעלט ער פעסטער זיין פּוס, און זשמורענדיג מיט די אויגען לאזט ער זיך גיין. אבער די זון, ווי אויף צו לחכעים אים, אַננעטאָן אין דער שטראַלען־קרוין, פארנעמט זיך אלץ העכער און העכער איבער אים, און עס דוכט זיך, אז אפילו די ערשט געבוירענע זון רייצט זיך מיט אים, לאכט פון אים: ווי קומסטו צו מיר? דיר דוכט זיך, אז איך בין נעבען דיר. דו וועסט מיך אבער קיינמאל ניט גרייכען.

א מידער, א פארשוויצטער האט ער זיך אפגעשטעלט. יא, דאס איז זיין טיר. „רגליא דאינשא ערבין ביה", — ווייסען שוין דעם וועג.

האלטענדיג דאס טיר־העגטעל גיט ער נאַכאמאל א קוק אויף דער זון, ווי וועלענדיג זיך כאטש אַנקוקען אין דעם שיינעם טאָג וואָס האלט אין קומען, דאָן אריין אין הויז, און אזוי, מיט די קלידער, זיך אריינגעוואַרפען אין בעט.

6.

שוין א פּאָר חדשים ניט געווען ביי דאַראַ'ן, ניט גע־זען זי זייט יענעם אוענט. נו, געווען אמאל א מיידעל דאַרא... פונדעסטוועגען וואלט אינטערעסאנט געווען צו זען זי, ווי קוקט זי אוים. ער'ט פארמאכען די אויגען, געווים זעט ער זי: א פרייליכע, א שיינענדיגע. ער וועט ניט זיין איבערראשט, וועל ער וועט די טעג זי טרעפען מיט עפעס א בחור אונטער'ן ארעם. דאס הארץ זאגט אים, אז אזוי וועט זיין, און ער איז דאָך א הארץ־גלויביגער. נו, איז וואס? אדרבא, דאס וואלט געווען אינטערעסאנט. נאָך אלעמען, איז דאס לעבען אינטערעסאנט.

— אבער נאָך אינטערעסאנטער ווי דאס לעבען איז: צו לעבען — איז פון ערגעץ וואו ארויסגעקראכען א הינטער־געדאנקעל, און שטעלענדיג זיך אין וועג זיינע פריהערדיגע מחשבות ניט געלאזט זיי גיין ווייטער. באלד אבער טרעט עס אף דעם וועג.

— וואו שטייט עס געשריבען, אז די וועלט איז א זיינער און יעדעם רעדעלע דארף זיך דרייען, יעדער ציינדעל

ריכטיג אריינגעפאַסט אינ׳ם צווייטן? אפשר איז גאר די וועלט א בינע, וואו נאר קינסטלער קענען אויפטרעטן, — קען דאך ניט יעדער איינער א קינסטלער זיין. נו, איז ער א צושויער. זיצט ער זיך גאנץ געמיטלעך אין אוידיענץ און קוקט זיך צו צו דעם וועלט שפיל וואס רופט זיך לעבן. זעט ער פאר זיך טראגעדיעס, קאמעדיעס, אידיליעס, דראמעס און ער דארף אפילו זיינע הענט ניט באמיהען צו קלאפן בראוואו. דער קינסטלער דארף ניט זיין אויסגעקלאפטע אנערקענונג. ער שפילט, וויל ער קען ניט ניט שפילן. דער א שוישפילער און דער — א צושויער. כאכא, גוט וויי ער איז א איד.

אי, קלויזנער, ביזטו א גנב, א ליגנער. זיך אליין נאר רען! ווייסטו דען ניט, אז דאס איז א ליגן, אז דאס איז ניט מער ווי אן אויפטו, א שפיצל, אן אראפקירעוועך פון׳ם גלייכן וועג? ס׳קומט צוגוץ דער גראבער פינגער. אונטער א נויט דרייט מען מיט אים אויס א טעאריע, מ׳שפאנט זיך איין אין איר, און מיט א צופרידענעם שמייכל זאגט מען נאך: אט דאס ציימעל איז נאך מששת ימי בראשית געווען באשאפען פאר מיר און ערשט האב איך עס געפונען. קוק גלייך. זע זיך. וואס? צוליב וואס? שטייסט ביים אפגרונד, ס׳שווינדלט דיר אין די אויגן, און אין דיין וויילדען שרעק פאר אט דעם פינסטערען אומענדליכן מויל פרובסטו זיך אנהאלטן אן אזעלכע דינע שטרויעלעך, ווי ווערטער.

„קלוגע מענשען וויסען וועז צו שטארבן". ביזטו דען אזא טיפש? פארשטייסטו ניט, אז ס׳איז צייט? פילסטו ניט, אז עס פעלען ציינער אין דעם רעדעל, און די בעסטע זאך איז — ארויסווארפען דאס אלטוואַרג, מאכען פלאץ פאר א ניי־רעדעלע, וואס וועט ניט שטערען דעם גאנג? כא־כא, האסט מורא. דו ביזט ניט נאר א ליגנער, נאר אויך א פייגלינג. האסט מורא, פשוט, מורא!

ניין, ער האט ניט מורא. דאס איז ניט אמת. איז עס דען א פאקט, אז אלע די יענינע, וואס גיבען זיך איבער דעם טויט אין די הענט פרייוויליג זיינען העלדען? ניין, ס׳איז ניט אזוי. א זיידען שטריקעל, א קויל אין שטערען — ער קען דאס טאן. אפשר וועט ער עס נאך טאן, אבער

דיירוויל — דערווייל קאן ער זיך גאנץ רוהיג ארומגיין און קוקען ווי ווייט נאר זיין אויג גרייכט. א פארגניגען וועל־כען ער קען זיך נאר ערלויבען און הנאה האבען אויך. איז עס ניט א פארגניגען צו זען ווי דער, א „סאנינץ" איז „פארליבט" אין א „מיידל מיט פארגאנגענהייטען"? ער פאלגט זיי נאך, פשוט, אוים קוריאזיטעט. ער זעט אז סיי ער און סיי זי פארשטייען אויינער דעם צוויי־טען, און וואלטען זיי זיך ארויינגעקוקט אויינער דעם אנדערען אין די אויגען, וואלטען זיי בויידע זיך אליין פיינט געהאט, דאך נארען זיי זיך אליין, פארשכור'ן זיך, ארער פארטשאדען זיך און ריידען נאך פרעמדע וועדטער: מאמענטאלע ליבע, פליהענדעם גליק. אט זעט ער ווי יענער ליבט על־פי פשיבישעווסקי, ווי דער ליידעט נעבעך פונ'ם טיטול „דאן זשואן", וואס מ'האט אים געגעבען אהן זיין וויסען, און, נעבעך, ניט פארדינטערהייד. און וויפיל נאך פארדיעם פון „לעבען" זעט ער. ווי קלאר און דייטליך ער זעט איצט די לעבענס פון די שניאור'ס און ליפשיצ'עס. ניט אלע מאל קוקט זיין אויג אויף אלטווארג. עס פאלט זיין קוק אויף פרישע בלומען אויך. פרישע בלומען וואס ציען זיך צו דער זון, עפענען זיך און פארשפרייטען אן אנ־געגעמען ריח. אמאל פלענט אט דער ריינער בלומען דופט אים ערגערען. ער פלענט פילען פונקט ווי א קראנקער, ווען ער דערשמעקט א פרישען מאכל, וואס ער וואלט, דאכט זיך, מיט די אויגען געגעסען, נאר ליידער איז עס אים פארבא־טען. אבער איצט, איצט קאן ער רוהיג פארביגיין און גוט־מוטיג שמייכלען. ניט ער איז דער גערטנער, אפילו ניט דער היטער פון גארטען, א פארבייגייער בלויז. אינטערעסאנט צו זען. מ'מוז ניט קריגען דוקא א מעפיסטאפעל־שמייכל און שטאלצירען מיט'ן ציניזם ווי דער — קימעלפעלד, גאר! וועמען ארט עס, אז ס'בלאנדזשעט ארום א מענש אויף גאט'ס שיין וועלטעל, קוקט זיך איין אין דעם און רירט גאר־ניט דערפון? זיין שאטען פארשטעלט ניט די זון פון קיין יונגע בוימעלעך. נו, געווים ניט. און אז יא, דארף ער עס אימיצען פארזארגען? וואס האט ער צו טאן מיט וועמען? א שפיי אויף דעם אלעמען! ער, אזא טיפוש, ליגט און פרענט און ענטפערט. טפוי! שוין באלד דעם טאג פאר־

שלאָפֿן, אזא שיינער טאָג, ער׳ט גאר ערגעץ גיין היינט, אדער פֿאַרען. קלויזנער, אָנגעטאָן זאָל ווערען!

א שיינער טאָג. דער יונגלינג־פֿרילינג איז אומבאַמערקערהייט אויסגעוואַקסען, א בחור געוואָרען. אויף זיינע ליפּען איז נאָך פֿארבליבען עטוואָס פון זיין קינדערישער, נאַיוועד פֿרישקייט, דערפֿאַר אויף זיינע בעקלעך שפּילט שוין די פֿארשייטע, ברענענדיגע זומער זון. א שיינער טאָג, און ווי שיין זיין געסעל איז. די פֿאַדאַשעקעס אראָפּגעלאזט, די פענסטער פֿארהאנגען, שא, שטיל. די איינציגע לעבעדיגע באשעפענישׂ — א גראבע פֿרוי, וואס וויגט זיך פֿאמעליך אויפֿן וויג־שטול. ער זעט פֿאר זיך דאס שטעטל, דאס דארף און די הייסע זומער טעג, ווען דער פֿויער איז ביי דער ארבייט און דאס דארף שטייט מיט א פֿאַרכאפּטען אָטעם, וואַרטענדיג אויף זיין צוריקקומען. דאָן, פֿארנאכט, וועט עס מיטזינגען, אבער איצט, שא, מ׳שלאָפֿט. אָבלאָמאָוושטשינא. ניין, דאס איז אָבלאָמאָו געקומען ריפּ וואָן ווינקלען צו חלום. ארויס פון געסעל, און וואס ווייטער ער גייט אלץ טומעלדיגער. ער קאָן עס ניט פֿארליידען. שטילקייט וויל ער, ניט די איינגעפֿרעסטע שטילקייט צווישען פיר וועגט, נאָר די פֿרייע אָפּענע שטילקייט, וואו מ׳קאָן הערען ווי הימעל און ערד שושקען זיך. בלויז א בים טאָן און ער פֿאָרט אויסער׳ן שטאָדט.

איינער אליין האט ער ארומגעבלאָנדזשעט איבער׳ן פֿאַרק, געגאנגען טראכטענדיג וועגען אלץ אין דער וועלט און גאָרניט טראכטענדיג. א פליגעלע איז איבערגעפלויגען, א גרעזעלע האט זיך א וויג געטאָן, ערגעץ אויף א בוים האט עפּעס א קנאַק געטאָן, אלעס ציט זיין אויפֿמערקזאמקייט. די פֿאַרביגייער באטראכט ער מיט א מאַרנער פֿינקטליכקייט, זייערע קליידער, זייער אויסזען, דאָך, וועגען קיינעם פון זיי דיינקט ער ניט נאָך. וואָס גייען זיי אים אָן? ער איז מיד געוואָרען. די הענט אונטער׳ן נאקען איז ער געלעגען מיט׳ן פּנים ארויף, געקוקט צום הימעל, נאָכגעפאלגט א וואלקענדעל וואס האט זיך געצויגען, א שיינס, א וויים. ווי גיך עס רוקט זיך. אָט איז עס געווען גלייך מיט׳ן שפּיץ בוים, און אָט איז עס שוין אוועק. אָט רוקט זיך נאָך איינס, דאָס לויפֿט עס נאָך. נו, ווי דען, ניט געכאפּט? אויף דעם

ארויפגעקראכען! אָט אַזוי.

לאַנג האָט ער אזוי געקוקט אויף די קומענדע און פאר־גייענדע וואָלקענדלעך, ביז די זון האָט אויפגעהערט זיי צו פאַרבען און איז זיך רוהיג אַוועק אויף נאַכט־לעגער. פיי־ערלעך האָבען זיך דערזען, לאַמטערנעס אויף דער ערד און שטערענדלעך אין הימעל האָבען זיך אנגעצונדען. טונקעל, אים איז נאָך מער אנגענעם אין דער טונקעל, אין דער שטיל. ווי גוט עס איז צו ליגען מיט'ן פּנים ארויף און קוקען אין דער בלויער טיפקייט, וואו שטערענדלעך טוקען זיך, צינדען זיך, גליען דאָרט, און טאַנצען פאר פרייד. א זיסער אומעט נעמט אים ארום. עס ברומט זיך א ניגון. ער קומט אבער ארויס אזוי פאַרשטיקט, פּונקט ווי אין האַלז וואלט עפּעס געלעגען, דורך וואס דער ניגון דארף זיך דורכזייען איידער ער קומט ארויס. ער דרייט זיך אויף זיין געלעגער. קיל. ער רייסט אָפּ אַ פּאָר גרעזלעך. פייכט. ער הויבט זיך אויף און לאָזט זיך ניין.

— זע, ס'איז דאך שוין גוט פינסטער.

ער גיט א קוק אין דער ריכטונג פון דעם לאַמטערן פייערעל, פאַרזשמורעט די אויגען און האט הנאה פון די דינע שטראַלען, וואס ציען זיך צו זיין אויג. אָט, דוכט זיך, נעמט ער אָן א בינטעל שטראַלען, וואָס קוקט אויס ווי א צולאָזטער פעכער, פירענדיג מיט דער האַנט, וועט ער פארמאכען דעם שטראַלען־פעכער און דאן ווידער עפענען. אָדער ער וועט גאָר איבערברעכען די שטראַלען איינציגווייז. דערפאר, ווען ער עפענט די אויגען, ווערט אים נאָך פינס־טערער. נו, וועמען דארף ער עס זען?

— אנטשולדיגט! — האָט ער זיך א כאפּ געטאָן, זיך פאַרטשעפּענדיג אָן אימיצענס א פוס.

— געוויס. — אַ פרויען־שטימע. זי האָט זיך עטוואס אויפגעזעצט, איינגעבויגען די קניע און אריבערגעצויגען דאס קלייד. נאָך א מענשליכע פיגור האט זיך עטוואס אויפגע־זעצט. קלויזנער האט שוין געמאכט א טריט אוועקצוגיין און זיך אפּגעשטעלט. עפּעס א באקאנטע. געוויס! — זאָל עס זיין דאָרא? דאס הארץ האט זיך א צאפּעל געטאן. יא, דאס איז זי. ער האט אַ צי געטאָן זיין פּאַפּיראָס, און ביים שיין פון דעם קליינעם, רויטען פייערעל געוואלט דער־

קאנען. געמעגט שווערען אז דאס איז זי.

— דאָרא? — האָט ער אומזיכער א פרעג געטאָן.

— ווער איז דארט? — האט זי עטוואס דערשראקען געפֿרעגט.

ער איז צוגענאנגען נעהענטער. יא, דאס איז דאך טאקע זי.

— א גוטען נאָוועגט. ניט דערקענט? קלויזנער.

— אה, קלויזנער! איר האט מיך אזוי איבערגעשראַקען. ווי קומט איר אהער? שוין א שאק מיט יארען זיך ניט געזעהן, געמיינט, אז איר זייט געשטאָרבען.

א מאָרגע איפֿגערעגטקייט האָט זיך געהערט אין איר שטימע. דערפאר האט שוין קלויזנער גאנץ רוהיג געענטפֿערט:

— גאָר! אָט זעט איר דאך. איך בלאָנדזשע דאָ אַרום אויף נאָט'ס וועלט.

— זייט באקאנט. הערר קלויזנער, הערר גרינבלאט.

דער הערר גרינבלאט האָט זיך אויפגעזעצט, דערלאנגט די האנט, און פאר די פֿאָר מינוטען וואס קלויזנער האט געערדט מיט דאָרא'ן האט זיין פנים אויסגעקוקט ווי צו זאגען: „נו, ס'וועט נאָך לאנג נעמען? טראג זיך שוין אפֿ אמאל. און אפשר דיינקט ער נאר זיך צוועצען? אָנגעטראגען..."

נייַן, אים איז דאס נארניט איינגעפאלען.

שמייכלענדיג האט ער געזאגט א גוטע נאכט, און פֿאָמעליך זיך גלאזט גיין. ער האט נאך נעהערט א שושקעריי. דאס שטעלט זי אים פֿאָר פֿעם הערר גרינבלאט. קוקט זיך אויס צו זיין א געזונטער, נארישער בחור. בע... וואס גייט עס אים אָן?

ציענדיג א טרויעריג ניגעלע איז ער געגאנגען איבער'ן פֿאַרק, פֿארלאָרען דעם אריינגאנג אדער ארויסגאנג, געבלאָנדזשעט צווישען די בוימער. בלויז די לבנה, א חבר אין אייזאמקייט, האט אים באגלייט אין דער שטילער, סיזות'דיגער נאכט

די פאלקא

די פּאלקא*)

1.

— ווער איז די פּאלקא?

א טראציגער קוק האָט אים געענטפערט: זע ווער עס רעדט!

— האָסטו עס געדערפּט, הא? — שפּאָסט זיין חבר מילמאן.

— נישקשה פון א קוק. דו קענסט זי? ווער איז זי?

אָט די פּאָר פּראָגן האָט געשטעלט ראַבינאָוויטש זיין חבר מילמאן, שטייענדיג אין א דורכגאנג אין א געפּאקטען זאל, וואַרטענדיג דער רעדנער פון אוועגט זאָל אָנהויבען רעידען. ער האט געקראגען אן ענטפער: זי איז דאכט זיך א שטיקעל אנארכיסטקע. האָסט זי באדערפט אמאל זען אין די ראדיקאלע קרייזען. דעם נאָמען ווייסט ער ניט. אפשר איז אוא ענטפער אין אלגעמיין ניט צופרידענשטעלענד, און אפשר איז ער בלויז געווען ניט צופרידענשטעלענד אין פּראפּאַרציע צו דער נייגעריגקייט וואָס די פּאלקא האָט בייַ אים ארויסגערופען. ווי ס'ניט איז איז ראבינאָוויטש שוין געווען בייז אויף איר און ער האט געטראכט: זי ער וועט זיך מיט איר אפּרעכענען.

אין דעם קוק מיט וועלכען זי האָט אים אפּגעמאסטעט, האט ער איבערגעלייענט ניט נאָר: זע נאָר ווער עס רעדט, נאר אויך — נארישער קלייַנער אינגעל, דו קוקסט זיך שוין אויך אום אויף פּאלקאס. דער מאמע'ס מילך ליגט דאָך דיר נאָך אויף די ליפּען. און דאס איז פּאר ראבינאָוויטש'ן גענוען א ווייַ־טוענדע באַלייַדיגונג.

אמת, ער איז נאָך אין דרייסען צענדליג ווייט ניט אריין־

*) א מיידעל מיט געשאָרענע האָר.

געפאָרען, נאָך זיין אויסזען איז ער נאך די שוועל פון צוויי־טען ניט אינגאנצען אריבערגעטראטען, וועגען זיך האט ער אבער שטענדיג געטראכט ווי וועגען א זקן, ניט אין יאָרען, פאַרשטייט זיך, נאָר אין האָבען געליטען הונגער, אין טראכ־טען וועגען זעלבסטמאָרד, און אין אלץ געזען, אלץ געהערט. יא, אפילו די פאלקאס האט ער שוין געזען. ווייסט ער ניט ווער זיי זיינען? אַנאַרכיסטקעס, האַלב־אַנאַרכיסטקעס, די הויפּט זאַך אַזוינע וואָס זוכען א „פריינט" מיט וועמען צו דינגען א צימער און אין א זיבען חדשים שפּעטער דריי אדער פיר צימערען. מסתם איינע פון זיי. אבער ער האט זי נאָך קיינמאָל געזען און איצט איז ער שוין בייז פאראינ־טערעסירט אין איר און ער טראכט וועגען דעם, ווי באגע־גענט מען זיך מיט איר און מ'זאגט איר אזוינס, עפּעס שטאַרק צינישעס, וואָס זאָל איר וויי טאָן.

דער רעדנער. אבי ער האט געדיינקט אַז ד ע ר וועט זאָגען עפּעס ניים. ווייס איך וואָס. קלוגער ניט ווערען. וואו זיצט זי בעסער. זיינע אויגען בלאָנדזשען איבער די שורות זיצענדע מענשען. ווי בייטען אין א גאָרטען, גלייכע שורות היפטלעך טונקעלע קרויט, קוקען אים אויס די קעפּ. אים פאלט איין דאס ווען ער זאָל אויסשיסען אָט אזוי פאר זיך, וואָלט די קויל פריי דורכגעלאפען צווישען די צוויי שורות ניט אָנרירענדיג קיינעם. ווי שרעקליך אנגענעם עס מוז זיין דורכצופילען אזא סענסאציע, א קויל פליט צווישען אַזוי פיל קעפּ, ווער שמועסט ווען מיין קאָפּ זאָל אויך זיין אינמיטען. אבער וואו איז זי? אין די פאָדערשטע רייען האָט ער זי דערזען. — ווייזט אויס א היימישער מענש צו לעקציעס. היימישע מענשען אדער זיי זיצען אין מזרח אדער גאר ביי דער טיר. שיינע האָר. שוואַרצע? ניין, זיי מוזען ניט זיין עכט שוואַרץ, דאס איז בלויז אין אווענט פון דערווייטענס. מסתמא א טיפער ברוין קאָליר. ווי זעט מען איר פּנים. מ'דארף אקארשט אויספּרובירען די היפּנאטישע קראַפט פון די אויגען.

ראבינאוויטש האָט צייטענווייז געגלויבט אז אין זיינע אויגען איז דא אָט די קראַפט פון בריען יענעמ'ס נאַקען ווען ער קוקט נאָר אויף אים לאַנג. שטריינגט ער אָן זיינע אויגען, און אין זיך זאָגט ער: קוק זיך אום, צענדליגער מאָל.

און זי — אזוי ווי ניט איר מיינט מען דאס. גיט זי יא א דרויי דעם קאפ איז עס ניט אין זיין זייט. טראכט ער ביי זיך: זי פילט אז אימיצער קוקט אויף איר, די צרה איז וואס א געווייסער קאפ שטייט אים אין וועג, ברעכט איבער, אזוי צו זאגען, די שטראלען פון זיין אויג, און דערפאר איז די ווירקונג א שוואכע, א געברעכענע.

דער רעדנער האט גענומען א העכערן טאן, וועגדעט ער אן זיין קוק צו אים, באלד אבער פארקוקט ער ווידער צו איר. אין אירע האר איז זיכער ניטא קיין היפנאטישע קראפט, דערפאר אבער, אהן צווייפל, א מאגנעטישע; מיט קלייניע איבערריסונגען קוקען זיינע אויגען בלויז אויף אירע האר.

דער רעדנער האט געענדיגט. מ'בעט דעם עולם דאך זיצען, ס'ווילען זיין דעבאטען, דערווייל וועט מען פארקויפען ליטעראטור. דעבאטען. ער וויסט שוין צו גוט וואס אזעלכע דעבאטען מיינען. דער רעדנער פון אוועגט בלייבט אלע מאל גערעכט, און וועז ניט גערעכט זידעלט ער אפ דעם אפאנענט צו דער צופרידענהייט פון עולם וואס בלייבט. און די ליטעראטור איז ער אויך מוחל. אבער זע זי טראגט דאך א פעקעל ליטעראטור. ער גיט א טאפ אין קעשענע. געלט איז דא? גוט.

וועז זי איז שוין געהאט דורכגעגאנגען די רייען און געשטאנען אזוי ארומקוקענדיג דעם נאנצען עולם „אן מאסע", וועמען קאן מען נאך פארקויפען, — איז ער צוגעקומען.

— איר זוכט א קוק אויף אים אן א שמייכעל.

זי גיט א קוק אויף אים אן א שמייכעל.

זיינע פינגער ציטערען ביים איבערקלייבען די בראשורען, אבער אויפהויבענדיג די אויגען און ביים ארויסנעמען דעם פאפירענעם געלט בילעט פון קעשענע, קוקט ער איר בייז אין די אויגען אריין און מיט א צינישען שמייכעל, גיט ער א פרעג:

— זאגט מיר, איך בעט אייך, ווער איז אייער באר-בער?

צייכענדיג אים דעם אויסגאב אין האנט אריין, ציט זי אויף א סעקונדע, קוקט אים שטאלץ אן, — איר מוזט עס וויסען?

— איך וואָלט אויך געגאנגען צו אים.

— הם, נאָך אייער באָרד נאָך דאַרפט איר אים, דוכט זיך, נאָך ניט, און נאָך אייערע האָר נאָך, איז קענטיג, אַז איר גייט צו אים איינמאָל אין א ערב פסח.

ער האט קיין צייט געהאט ארויפשאַרען זיינע לאַנגע האָר וואָס האבען זיך צעווארפען, ווי זי איז שוין ניט גע־ווען לעבען אים. ער האט פארביסען די ליפען, האַלטענדיג דאס קליין געלט איינגעקוועטשט אין האַיט, און ניט אראפ־לאזענדיג עס אין קעשענע. — זי איז א קלוגע מיידעל, צו אלדי גוטע יאָר. ער מוז זיך מיט איר באקענען.

ער שטעלט די דעבאטאנטען צום טוידט און זיין חבר האָט ער שוין „פאַרלאָרען" ביי יעדען טריט וואס זי מאַכט צו דער טיר, גיט ער א גיי, און זעהענדיג ווי זי בלייבט שטין אינ'ם רעדעל וואס ארום דעם רעדנער, בלייבט ער אויך שטיין אויף א לייכטען ביס, קנייטשענדיג די היטעל אין האַנט. אהא, זי גייט. אין טיר טרעפט ער זי. זי דערזעט אים, אבער גלייך קערט זי אפ דעם קאפ. אין ואָס שטעלט מען זיך ווידער אפ, מ'געזעגענט זיך. ער וואקסט אויס לעבען איר.

— אין וועלכען וועג גייט איר?

זי צעלאכט זיך. ער ברענט פאר חרפה, דאך פרעגט ער:

— איז מיין פראגע אזוי לעכערליך?

א פארשולדיגטע ענטפערט זי: ניין, דאס האב איך זיך צעלאכט פון עפעס אנדערש, — און מילד ענטפערט זי וואוהין זי גייט.

— ער גייט אויך אין יענעם וועג.

— ער וואוינט דארט?

— ניט ווייט.

— הייסט עס שכנים?

— יא, ער האט זי אבער, אים דוכט, קיינמאָל געזען ביז היינט.

— און הלואי וואלט איר מיך היינט אויך ניט געזען, מוזט איר טראכטען ביי זיך.

— איר זייט טאַקע א קלוגע מיידעל, אבער וואס איך טראכט, ערלויבט מיר אליין עס צו וויסען.

— מערקווירדיג, אזא יונגער בחור און שוין אזוי צע־ווארפען אויף קאמפּלימענטען. פון וואנען ווייסט איר עס מיין חכמה?

ער איז אין כעס.

— ווי אלט זייט א י ר דאָס?

— אָה, איך בין שוין אן אלטע מויד.

— פּאָרט, ווי אלט?

— איר ווילט עס נאָך היינט וויסען?...

די גאנצע צייט וואס מ'איז געגאנגען צו איר הויז איז זיין מח געווען פּארנומען מיט ערפינדען שטעביג, ווערטער, וועלכע ארויסקומענדיג שפּיציג פון מויל, האָבען זיך אפּער אראפּגעגליטשט פונקט ווי פון א געאוילטען פּאנצער. קרי־גענדיג זיך איז מען אזוי ביז צום הויז דערגאנגען, און גע־זעגענענדיג זיך האט ער א פּרעג געטאָן: איז ווי איז אייער הייליגער נאָמען?

— מיין ה י י ל י ג ע ר נאָמען? די פּאָלקא. איר ווייסט דען ניט?

— אָהן שפּאס.

— גוט, מיין נאמען איז טאקע פּאָליא.

— פּאָליא?

— יא, פּאָליא אבראמאוונא גאלפּערין.

— אויף פּראָסט אידיש מיינט עס — פּערעל בת אברהם האלפּערן.

— זאָל זיין פּערעל ב—ת אברהם האלפּערן.

— און מיין כשר'ער נאָמען איז יוסי.

— יאָסי! איר מיינט יאָסיף.

— ניט יאָסעפּ, נאָר יוסי, יאָסעל, יאָשקע.

— יאָשקע! נו, א נאמען!

— יאָסעפּ איז שענער.

— אָסיפּ, זיכער איז עס שענער.

— אפשר פּאר אייך.

— פּאָרשטייט זיך, פּאר וועמען דען?

— איז וועלכער איז דאס אייער פּענסטער?

— איך בין ניט ראָמאנטיש.

— וואָס מיינט איר?

— איר זייט נאָך א קינד, איר ווייסט נאָך גאָרניט.

ראמאנטישע מיידלעך שלאפען ביים פענסטער, ווארטענדיג דער ריטער זאל קומען זיי ארויסגנב'ענען.

— שרעקט זיך ניט, אזא חפץ ווי איר, גנב'עט מען ניט.

— אזא וואס?

— אזא אנטיקעל.

— הם, ווי שארף. מ'נא מיר הויבען זיך שוין אן ווידער קריגען. א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט, פערעל.

— א גוטע נאכט, י־א־ש־ק־ע!

א פרייליכע איז זי ארויפגעלאפען אויף די טרעפ, געפענט די טיר. ער האט געווארט ביז אין א פענסטער האט זיך ליכט באוויזען, אים האט זיך געדוכט, ער האט געזען איר פנים ארייננערוקט אין שויב. ער האט פארדויכערט און האט זיך פאמעליך געלאזט אהיים.

2.

א פאר טעג זיינען אוועקגענאנגען איידער ער האט זי נאכאמאל געזען אן אין פארלויף פון דער צייט בלעגט אזוי, מיר ניט, דיר ניט, אפקלינגען איר שטימע ביי אים אין די אויערן, איר געלעכטער. אין אזעלכע פעלע בלעגט ער זיך מאטערען ארויסצובריינגען איר געזיכט, דאס בלענט אים אבער ניט געלינגען. דאס איינציגע וואס ער האט דיטלליך געזען איז, דעם קאפ האר, די פאלקא. עטוואס געגרויזעלטע, כמעט שווארצע, און, קענטיג, נעדיכטע; גיט זי א גיכערען טריט אזוי גיבען זיי זיך א טרייסעל. אפטמאל נעמט זי ארוים דאס ארק פארמיג קעמעלע, גיט א פיר איבער די האר און שטעקט עס אריין טיף נידעריג, דאס האלט זיך אבער ניט פעסט, ווייזט אוים, ווייל זי טוט דאס גאנץ אפט. און אפשר איז עס ביי איר א געוואוינהייט, אט ווי ביי מילמאנען באפעסטיגען אלע וויילע מיט'ן אנווייזענדען פינגער, די ברילען אויפ'ן נאז. די האר זעט ער דיטליך, אבער דאס מויל, דער קין, די ברעמען, דער נאז, די אויגען. יא, די אויגען, וואס פאר א קאליר זיינען אירע אויגען. צום טייפעל! וויפיל מאל האט ער זיך שוין אליין פארגעווארפען פאר זיין ארט באקענען זיך, בעסער, פאר זיין ארט צוקוקען זיך צו באקענטע. ביי אים איז דאך רעכט ער זאל זיין באפרייענדעט מיט א מענשען יארען לאנג און ניט ווייסען

וואָס פאר א קאָליר זיינע אויגען האָבען. אמת, ס׳איז ניט אנגענעם צו פילען אויף זיך וגי יענער מעסט דיך מיט די אויגען, קוקט זיך איין אין דיר ווי א געהיימער פאָליציי אגענט, דאָך אנדערע טוען עס, איינמאָל געזען און זיי קענען באשרייבען די פערזאָן מיט אלע דעטאלען, און ער — עך —

וואָס מער ער האט געטראכט וועגען זיין אומפעהיגקייט צו באטראכטען א כענשען פונ׳ם ערשטען קוק, אלץ שטאַרקער איז ביי אים געווארען די נייגעריגקייט זי צו זען. אירע קערפער ליגיען, אויסער די פון געזיכט, הגם ער האָט זיי ניט געזען, האָבען דאָך געשאָפען פאר אים א פאָרשטעלונג פון עפעם גאנצעם, די שטריכען פון פנים, אבער, האָט ער געזען צעשוואָמען פאר זיינע אויגען, און זיי האבען געריצט זיין פאנטאזיע. איין פנים נאָכ׳ן צווייטען האט ער זיך פארגעשטעלט און מיט כּעם געטראכט: ניין, דאם איז ניט זי. ער מוז זי זען. ארויפגיין, און פארטיג.

דעם אמת זענאזט, האָט ער מורא געהאט. ניט ווייל ער האט מורא געהאט ארויפצוקומען צו א מיידל מיט וועלכע ער האט זיך ערשט באקענט און ווייל זי נאָך אמאל זען, כאָטש זי אים האָט אפילו פון העפליכקייט וועגען ניט געבעטען דאם טאָן, נאָר דערפאר ווייל דאם מיידל איז געווען ז י. ס׳איז א חרפה, אבער וועז ער דערמאָנט זיך אָן אירע ענטפערס — און ער געדיינקט זיי אלע — טראכט ער זיך: א צינגל ווי א קלינגל, און ניט ווי קיין מילכיגם, נאָר א עכט זאוויאלאווער. אבער עס איז דאם זעלבע צינגל וואם ציט אים, ער ווייל מיט איר רידען.

דאם האָט אים נאָך קיינמאָל געטראפען, אבער דעם אוועגט, וואם נעהענטער ער איז צוגענאנגען צום הויז האָט ער אלץ פארקלענערט די שפאן, און... (א חרפה) ער האט געטראכט וואם זאל ער זאגען ביים אריינקומען, עס זאל ניט קלינגען נארוש. נו, ניט נארוש, וואָס איז ער עפעם א תם פון דער הגדה, אבער אזוינס אויף וועלכען זי זאל ניט קענען ענטפערען עטוואם וואם זאל אים מאכען צום נאר. און קומענדיג אויף די שטיגען, און דער מח האָט נאָך אלץ ניט צוגעטראכט גארניט, האט ער זיך פארלאזט אויף נאָט׳ס באראָט. אָנגענומען א בראוואדא אויסזען און אָנגעקלאפט אין טיר.

— אָה, הערר... אָה, יאָשקע! פון וועלכע הימלען פאלט איר עס אראפּ צו אונז היינט אוועק?

— קוים אויף די שטיגען ארויפגעפלויגען, מאדעמואזעל פערעל.

— איר מוזט האָבען שוואכע פליגעל. זיצט.

ער האָט זיך אוועקגעזעצט, דרייענדיג די היטעל אין האַנט, און באטראכטענדיג דעם צימער. זי האָט פארמאכט אן אָפּען ביכעל וואָס איז געלעגען אויפ'ן טיש און שמייכלענדיג געפרעגט:

— וואָס באטראכט איר אזוי?

— איך זוך די מיידעלשקייט דאָ אין צימער.

— די מיידעלשקייט!

— נו יא, איר וויסט ניט וואס דאס מיינט?

— מיר דוכט אז איך וויים יא, אבער —

— אבער וואס?

— אבער מיר דוכט אז איר האט ניט געטראפען דעם ריכטיגען פלאץ.

ביי העפליכע מענשען מיינט עס כמעט וויי א אָנצוהערעניש צו פארמאכען די טיר אויף יענער זייט.

— אנטשולדיגט, ניט דאס האב איך געמיינט.

דא גייט זי צו, צו אים און נעמט ארויס די היטעל פון האַנט.

— א שאד אייער היטעל. און וואס זיצט איר אין רָאק. דאָ איז געגוג וואַרעם, איר וועט זיך פארקילען ארויסגייענדיג.

— ווי פראקטיש איר זייט.

— אויב ניט העפליך איז כאָטש פראקטיש.

ער האָט אויסגעטאָן דעם רָאק. טראָגענדיג אים אויפ־היינגען אין קליידער שראַנק, האָט ווידער א מינע געטאָן פאר זיינע אויגען אירע האָר. דאָס מאָל איז דאס קעמעלע אינגאנצען ניט געווען און זיי האבען זיך פריי צעווארפען. עפעס וואלט זיך אים געגלוסט טאָן מיט די האָר. אָפּטמאָל גייענדיג אין גאס זעהענדיג קינדערלעך מיט אראפגעלאזטע האָר, אדער שוין אפילו אונטערוואקסענע מיידלעך, פארווילט זיך אים אזוי דורכציען מיט די פינגער, אזוי דורך דער גאנצער לייגג, און אויב דאס איז א צאָפּ, אים אָננעמען

מיט דער פולער האנט. אייניגע מאל דארף ער מיט גוואלד זיך צוריקהאלטען פון טאן דאס. ערשט נעכטען, אט די מיידעל מיט'ן בלאנדען צאפּ — — —

— וואס האט איר זיך אזוי פארטראכט — אויב איך מעג וויסען.

— אויב איר מעגט וויסען? נו, איך גלויב אז יא.

— זעהר א שוועריר יא.

— גארניט אזוי שווער, כ'האב געטראכט וועגען אייער פאלקא.

זי האט זיך עטוואס בייז צעלאכט. — ווי איך זע אינטערעסירט אייך מיין פאלקא זעהר שטארק.

— כ'וויים ניט ווי שטארק, אבער אינטערעסירען, אינטערעסירט זי מיך.

ער האט איר ארייננעקוקט אין פנים אריין. זי האט אויפגעזוכט דאס קעמעלע און עס אריינגעשטעקט אין די האר. — איך זע אין דעריין ניט קיין איבעריג אינטערעסאנטעס.

— פילייכט איר ניט, אבער איך יא.

— אפשר וויל איר האט א שארפע אויג.

— איך בין שטארק קורצזיכטיג.

— דאך דערזעט איר אזוי גוט.

— כ'וועגדט זיך וואס.

— נו, לאמיר זאגען פאלקאס.

— פאלקאס!

— איר מוזט דאך צוגעבען אז אויסער מיר טראגען נאך מיידלעך געשארעגע האר.

— הם... יא, נאך מיידלעך.

— וואס עפעס אזא פארניכטענדער טאן?

— איר נעמט זיך אן פאר אייערע געשלעכטס שוועסטער?

— איך וויים דאך נאך ניט צו איך דארף זיך פאר זיי אננעמען.

— נו, מיין מיינונג וועגען אט די געשארעגע קעפּ איז ניט אזא שמייכלענדע.

— דארפט איר דאך פריער וויסען אויב זיי רעכענען זיך מיט אייער מיינונג?

— פארשטייט זיך אז ניין, אבער דאס בייט ניט מיין מיינונג.

— אייער מיינונג!

— און ניט נאר מיינע. אזא קלוגער איד ווי שלום עליכם האט געזאגט: באהיט מיך, גאט, פון מיידלעך מיט קורצע האר, און בחורים מיט לאנגע האר.

— אויב אזוי האט איר וועגן זיך אויך ניט קיין איבערינג שמייכלענדע מיינונג.

— נאנץ מעגליך.

— דאך שערט איר ניט אף אייערע האר קורצער.

— נו לאמיך אייך זאגען.

— לאמיך אייך זאגען — — —

א קריגערייי האט זיך אנגעהויבען איבער לאנגע האר, קורצע האר, פאלקאס, אינטעליגענטען, עקס רעוואלוציאנערען. עס האט זיך ארויסגעוויזען אז די מערסטע פון אירע באקאנטע האט ער אויך געקענט, און מיט א באזונדערען פארגניגען האט ער אנגעהויבען צינישׂ צעגלידערען ווארום די טראגט געשאלטענע האר, ווארום די רערט שטענדיג רוסיש מיט א בערדיטשעווער אקצענט, ווארום די טראגט א פעלערינע, א רוסישע בלוזע. די ווייל מ'זאל דיינקען אז זי קומט ערשט פון שליסעלבורגער פעסטונג, די מ'זאל דיינקען אז זי קומט ערשט פון אוניווערזיטעט באנק. רוסיש רידען איז דאך א דיפלאמא אוף אינטעליגענץ, ווער שמועסט אז זי קען ניט קיין אידיש, איז זי דאך געבוירען ערגעץ אין טולא, אונטער דער'ס פעלערינע געפינט זיך אלע מאל די פרייהייטס פאן וועלכע זי איז גרייט אייפצעווקלען ווען נאר מ'וועט דארפען, און פאר א נויט קען מען זיך אין צווייען איינווקלען אין איר, און די אויסגענייטע בלוזקע, דאס רעדט דאך אפענע דבורים: ווייסט וואר מיר זיינען, מיר פארבי־ליגען זיך ניט.

— קענט איר זיי אלע? — האט זי מיט פארדרום א פרעג געטאן.

— נעווים קען איך זיי.

— איר קענט זיי.

— איך וויים ניט ווי זייערע מאמעס האבען געהויסען, אבער איך קען זיי געווג צו כאראקטעריזירען זיי, און ווידער

איר דארפט זיי ניט קענען, איר גיט א קוק אויף זיי און זייער פנים גיט שוין ארויס דעם אורטייל.

— אזוי? און וואס האט אייך מיין פנים געזאגט?

— אייער פנים, איך וויים ניט, עפעס —

— איר זייט א פייגלינג.

— אזוי נאר!

— איך וויל אייך ניט באליידיגען. איך וויל אייך בלויז זאגען אז די ראליע פון א ציניקער איז צו גרויס פאר אייך. איר זייט נאך, אנטשולדיגט, צו יונג אזוי, אויב איך מאך קיין טעות, צו רייך איר זאלט עס זיין. איר קענט עס ניט זיין. אט האב איך אייך א פרעג געטאן וועגען זיך און איר זייט שוין געבליבען אהן לשון. דער ציניקער און דער גלויבינער זיינען פרעי אין אויסשפרעכען זייערע מיינונגען. קיין ציניקער זייט איר ניט, און איר אליין גלויבט ניט אין דעם וואס איר זאגט, ניט מער —

זי איז געווען אויפריכטיג און אהן א סמן פון שפאס. עס האט זיך געמערקט, אדרבה, א שמערצליכער ערנסט. אנהויבענדיג ריידען, האבען אירע אויגען — איצט האט ער זיי שוין רכטיג געזוען. געזוען! קען מען אריינקוקען אין דער זון? צווויי שוואַרצע זונען, וואלט ער געזאגט. צווויי שוואַרצע זונען וואס זיינען ערגעץ טיף, טיף אין רוים און שיינען דאך צו אונז אזוי העל. מערקווירדיגע אויגען — אנהויבענדיג ריידען האבען זיי אויפגענאמען, און וען זי האט די לעצטע ווערטער ארויסגערעדט, האט זיך ווי א וואלקענדל פארצויגען איבער זיי, א וואלקענדל פון שטילען וויטאג וואס פארשטעלט דאס אויג, ניט לאזענדיג קיינעם אריינדרינגען הינטער דעם. ער האט ניט געהערט גוט וואס זי האט געזאגט, ער האט אבער געזוען, און אים האט באנג געטאן וואס ער האט איר ווייי געטאן. וואס באנג געטאן, ער איז גרייט געוועזן אויסקושען די אויגען זיי זאלען ווידער אויפגלאנצען, הגם זיי זיינען זעלטען שיין און רירענד ווען עטוואס פארשאטענט. ער האט געוואלט זי זאל וואס לענגער ריידען און ער זאל הערען בלויז דעם קלאנג און קוקען אירע איר. זי האט זיך אבער אפגעשטעלט, איר מויל האט זיך דערבייי אזוי הארט פארשלאסען. וויפיל ענערגיי, וויפיל וויללענסקראפט אין אט דעם ליפען צוואמענלויג, ווי

די אויבערשטע ליפּ שניידט זיך עס אריין אין דער אונטערש־טער און ביי די ווינקעל, געמעגט שווערען אנגעצויגענע פּרו־זשינעס האַלטען זיי צו פון אינווייניג. ער וויל עפענען דעם מויל.

— מער ניט וואס, שעמט זיך ניט, זאגט.

— שעמען זיך, גאָר! איך בין ווייט ניט פון די שע־מעוודיגע. אבער וואס האבען מיר זיך צערעדט וועגען האָר, וועגען פּאלקאר —

ווידער איז זי אריין אין דעם שפּאַסהאַפטען טאָן. ער האָט האָלט געהאַט אָט דעם אַרט ריידען אירען. א מערק־ווירדיגער, ער וואָלט זאָגען, דימענטענער שכל צייגט זיך אַרויס, אַזא פילפאַרביגקייט פאַר'ן אויער. ער האט אבער געפיהלט הינטער דעם אַרט ריידען אַ באַזונדערען מיין — אַ אָנצוהערעניש אויף האַלטען זיך פון ווייטען, און זיך אליין באהאלטען פון יענעמס אויג. דאָס איז אים ניט גע־ווען צום האַרצען. אָבער יא צום האַרצען, ניט צום האַרצען, זי רעדט שוין אין דעם טאָן און מ'מוז זיין אויף דער וואַך, און ענטפערן. אויסארבייטען א פאָרמולא פון כעמיע האָט ניט געהאלטען זיין קאָפּ אזוי אנגעשטריינגט ווי אָט דער ווערטער דועל. וואָס פאר א גוטע מיטרעדנערין זי איז. וואָס טעמא, ווער טעמא. א פייער אין א ווינטיגער נאַכט וואַרפט זיך ניט אַזוי שנעל איבער, די פאַרבען ביי א זונען אונטערגאנג בייטען זיך ניט אזוי שנעל און אומבאמערקט ווי די טעמאס. אומבאמערקט שליסט זיך איין רינגעלע אינ'ם צווייטען און די קייט איז דאַכט זיך אומענדליך, ווי די צייט אליין. עס זיינען בלויז די ווייזערס פון זייגער וועלכע שפּאַלטען די צייט אין שטיקלעך, פאַרשליסען דאָס לעצטע רינגעלע און זאָגען: גענוג, קינדערלעך, פאַר היינט. לאָזט איבער פאר מאָרגען אויך אביסעל.

מיט'ן ראָק אין האַנט ער שטייט נאָך און רעדט. לייכטע שפּאַסען, דאָך זעט מען זי איז ניט אומצופרידען. פאַרקערט, אין דעם האַנט־דרוק פילט ער — ווען זי זאָל פילען וואָס ער פילט — און ווען זי זאָגט אים: קומט אַרויף, איר וואוינט דאָך דאָ ניט ווייט, טראַכט ער זיך — פון מיינעטוועגען וואָלט איך דא גענעכטיגט און פאר־שפּאָרט שוין דאָס שטיקעל וועג היינטיגע נאכט אויך.

ער איז צופרידען פון דעם אווענט. ער פילט אז דער אווענט פאַרבראַכט אין ריידען מיט איר האָט אים געגעבען עטוואָס וואָס ער האָט נאָך מיט קיין מיידעל, און ווען ער זאָל וועלען גוט אַ טראַכט טאָן מיט זעהר וועניג בחורים, געהאַט, דאָך פילט ער ווי אַ אומעט קלייבט זיך צו אים אין האַרצען. נו, ניט קיין אומעט אבער אַזאַ ביינקעניש, אַ ביטער־זיסע ביינקעניש, עטוואס פון וואָס זיין געמיט ווערט געפאַרבט מיט פאַרשידענע קאָלירען און דאך אַזוי נעבעל־האַפט. ער קאן דאָס ריכטיג ניט זען, ער פילט אבער אז דאס איז עטוואס איידעלעס, מיט'ן האַנט ניט אָנצונעמען, דאך גוט צו האָבען.

.3

ראַבינאָוויטש איז געווען אומעטיג, און די אורזאַך פון זיין אומעט איז געווען פערעל. ביי דער ערשטער באַגעגע־ניש האָט ער צום אָנהויב געדיינקט פון איר אין דעם טער־מין — פאָלקאַ, וואָס איז געווען אַ מין סימבאָל פאר אים פון קראַנקהאַפטע מענשען־שאַטענס, וועלכע שטייען אויף דער שוועל פון דער פאַרגאַנגענהייט און צוקונפט. אַרויסגיין פון דאָרט, פאַרמאַכען די טיר הינטער זיך און זאָגען: איך וויל מער ניט זיין אין דער הויז פון פאַרגאַנגענהייט, קענען זיי ניט. שוין אזוי צוגעוויינט מיט יענער לופט אז אן אי־בערבייטעניש וואָלט געבראַכט א שנעלען קאַטאַר. זיין דאָרט אָבער אינגאַנצען, בליבען דאָרט איז שוין אויך געווען אומ־מעגליך; דער פאַרשכור'ענדער פאַרפיום אויסגעוועבט, בלויז אַ שטיקענדע לופט געבליבען. שטייט מען אויפ'ן שוועל אָטעמענדיג א צוג־לופט, ניט אהין און ניט אַהער, ביז עס קומט אימיצער, פירט אַריין אין א הויז וואו די לופט איז ניט צו פריש, צו שאַרף, דערפאַר אבער אויך ניט שטי־קענדיג. הויבט מען אָן לעבען מיט דער לעבליכער געגענ־ווארט פון א באַלעבאָסטע, פון צייט צו צייט דערמאָנט מען וועגען אַ שטורעם, מ'זאָגט, כלומרשט, מ'וואָלט עס געוואָלט נאָך אמאל איבערלעבען, אבער אין דער אמת'ען זיין צופרי־דען מיט'ן לעבליכען לעבען. די, ווידער, וואָס זיינען טאַקע פאַרבליבען אויפ'ן שוועל זיינען געווען אומגליקליך, אָבער אויך אומערטרעגליך. אָך די שוואַרצע קליידלעך, ווייסע קרייזלעך און זשעדנע אויגלעך. צו יענע האָט ער זי גע־

פרובט צורעכענען. ווען ער האט זיך אבער מיט איר געזע־
גענט איז שוין דער פאָלקא טערמין פארשוואונדען. וואָס
ער האָט געטראכט איז קלוג, שאַרף, און ווי שנעל זי רעדט.
ער האָט פיינט ווען מ׳ציט די ווערטער. און יענע, זיי ציען
דאָך אזוי די ווערטער. ביים צווייטען מאָל איז זיין מיינונג
באַשטעטיגט געווארען: קלוג, אָבער — — —

זיין א שטיוועל פוצער ביי שלמה המלך, א בעטלער
ביי א קעניגין. ראַבינאָוויטש, וועלכער איז ביי זיך פאַר
די מייסטע מיידלעך א שלמה המלך געווען, האָט פאַר דער
מלכה שבא זיך ווי א בעטלער דערפילט. אלענפאלס אזוי
באַטראכט זי אים. דער ערשטער איינדרוק איז שאַרף.
היינט די אָפטע אָנצוהערענישען: איר זייט צו יונג. און
איר מויל — אנטשלאָסען און פארשלאָסען און פארשלאָסע־
נערהייט זאָגט עס: סחור, סחור לכרמא לא תקרב. און אים
ווילט זיך דוקא צוגיין נאָהענט, נעהענטער ווי נאָהענט. ווער
איז זי? אַ נס וואָס ער ווייסט שוין איר נאָמען. ער וויל
זי זען. שוין עטליכע טעג ניט געזען. וועט עס ניט אויס־
קומען אז ער לויפט נאָך? נו, איז וואָס? און ווידער זי
האָט דאָך געבעטען אַרויפקומען.

ער איז צוגעקומען צום הויז. אין פענסטער האט זיך
קיין פייער געזען. ער איז שטיין געבליבען — וואו קען זי
זיין? פון וואַנען זאָל ער דאָס וויסען? אָבער וואוהין גייט
מען? אַהיים? ער וועט דאָרט ניט איינזיצען. ווי שפּעט?
באַלד ניין. — ער איז אריין אין א קינעמאַטאָגראַף. אַרויס־
גייענדיג אַ האַלב פאַרשלאָפענער, מיט אַ סמעטענע אין מויל,
האָט ער ווידער אַרויסגענומען דאָס זייגערעל. אַריבער א
שטונדע. דאָס אַלעס? געדיינקט אַ נאַכט דאָרט אָפּגעזע־
סען. ער האָט פאַררויכערט, זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטען.
— וואוהין גייט מען? נו, אן אווענט. ער וועט שוין צו
איר ניט אריינגיין. העפליכקייט. ער וועט בלויז זען צו
עס לייכט זיך. גייט ער פארביי פענסטער. זי קען נאָך
ניט שלאָפען אַזוי פרי. זי איז נאָך ניט געקומען. ער ווייסט
ניט וואו ער קען זי באַגעגענען, און גלייכער אז מ׳זאָל זיך
איצט ניט באַגעגענען. גייט ער אַרום אַ שטונדע, קוקט זיך
איין אין יעדער פאַרבייגייערין און מיט א גאנג פון ניטאָ
זיך וואָס צו איילען גייט ער אהיים. שטייט ער א ווייל

אין דער פינסטער, ווארפט ניט אראָפּ דעם האָק, און ווען ער צינדט שוין אָן ליכט קוקט דער צימער אויס אזוי אָפּגע־לאָזען, אזוי אומהיימליך. ער איז פויל ניט נאָר צו לייענען נאָר צו עפענען א בוך. זיצט ער אויפ'ן בעט. זיך לייגען פאַר איינס איז דאָך פשוט א חרפה. אָבער אז ס'ווילט זיך גאָרניט טאָן. כאַפּט ער זיך אויף פון בעט, א רוק א ביינקעל, שנעל ער בעט אויס, ס'נעמט ניט לאנג און ער איז אין בעט. אָבער ליגענדיג פילט ער שוין ווידער — אפאטיע. אין דער פינסטערניש פליקערט אויף דאס פייערעל פון זיין סיגאַרעט, ציט פאַמעליך, טראַכט גאָרניט. אָט ווערט ער ווי־דער בייז. אַ פאָר צי איינס נאָכ'ן צווייטען, פאַרשטיקט דעם סיגאַרעט, נורעט ער זיך איין: שלאָף.

דעם גאנצען טאָג מאָרגען האט ער געפילט ווי א נעכ־טיגער. טויטע גלייכגילטיגקייט האָט זיך געביטען מיט מי־נוטען פון שטעכענדער אומגעדולד. ער ציט זיך עס אזוי לאַנג דער טאג. און דער אווענט ניט בעסער. ער וועט צו איר ניט גיין. ער האָט פיינט צו זען אימיצען ווען זיין קוק איז א זויערער. שטייענדיג ביים הויז, זעהענדיג פייער אין איר פענסטער, ער ישוב'ט זיך נאָך: ארויפגיין? אויף א האלבער שטונדע.

— גוט נאָווענט.

— גוט נאָווענט. וואָס הערט זיך, ווארום האָט מען אייך שוין א פאָר טעג ניט געזען? נאָך א שכן.

— וואָס זשע, איר האָט געביינקט נאָכ'ן שכן?

— אז איך פרעג מן הסתם האָב איך געביינקט.

— נו, דאָס איז נאָך א קנאַפּער באַווייז. ניט איין העפליך וואָרט וואָס מ'מיינט גאָרניט, זאָגט מען ארויס ביי א באַגעגעניש.

— גלויבט איר, הייסט עס, ניט וואס איך זאג. זעהר פיין פון אייך.

— ניט איך גלויב ניט, נאר —

— נאָר וואָס?

— נאָר אז מ'ביינקט נאָכ'ן שכן, גייט מען און מ'זעט אים.

— און אז מ'ווייסט ניט וואו ער וואוינט?

— מ'געפינט שוין אויס.

— הייסט עס, גלויבט איר ניט אז כ׳האָב געבויגקט נאָך אייך. ערלויב איך אייך צו זיין א סקעפטיקער. וואָס זשע מאכט איר עפּעס?

— אָ, דאנקען גאָט, נעזונט און פרייליך.

— פרייליך אויך, דאָס איז זעהר גוט. אפשר האָט איר צופיל פון דער סחורה, האָט איר דאָ א קונה דאַרויף.

— וואָס זשע, אייך פעלט אויס דער ארטיקעל?

— ווי א מאל.

— נעכטען האָט ער אייך אויסגעפעלט?

— נעכטען? וואָס איז ג וועז נעכטען? איר זייט דאָ געווען?

— ווי האָב איך געקענט זיין אז איר זייט ניט געווען. נערעכט, איך בין נעכטען געווען צו א באַרואמלונג.

— איר האָט זיי, ווייזט אויס, גאנץ אָפּט.

— גאָרניט אזוי אָפּט, איין מאל אין א וואָך, אין צוויי וואָכען.

— מ׳יא, פארזאמלונגען, לעקציעס, פארקויפען ליטעראטור, איר ראטעווט די מענשהייט.

— און איר, ווייזט אויס, דיינקט אז מ׳קען זי שוין ניט ראטעווען.

עטוואָס טרוקענעס פארשארפטס האָט זיך געהערט אין דעם טאָן. אים איז דאָס געפעלען געוואָרען. מיט א שמייכעל האָט ער געענטפערט: פארקערט, איך דיינק זי איז אזוי גוט אז מ׳דארף זי ניט ראטעווען.

— וואַרום שפּילט איר די ראָלע פון א ציניקער? א בייזקייט איז געלעגען אין דער פראָגע. אים האָט עס אמוזירט. — וואַרום דיינקט איר, איך שפּיל נאָר א ראָלע, איך ב י ן א ציניקער.

— איר זייט א אינגעל, ניט קיין ציניקער.

דער לאקאנישער ענטפער האָט אראפגענומען דעם שמייכעל פון זיין געזיכט.

— קענט איר ניט זאָגען עפּעס נייעס? דאָס האָב איך שוין מער ווי איין מאל געהערט פון אייך.

— דאָס צייגט בלויז אז מיין מיינונג ווערט באַשטעטיגט.

— אויב אזוי, באשטעטיגט עס אויך מיין מיינונג אז

די מערסטע מענשען, נאָכדעם ווי מ'האט מיט זיי איין גע־שפּרעך, מעג מען זיכער זיין אז ביים צווייטען וועט שוין פיל נייס ניט געזאָגט ווערען. און אויב איר האָט א גוטען זכרון וועלען אייניגע ווערטער אייך קלינגען באקאנט, אדער ווי א עכאָ פון באקאנטע ווערטער.

— איר מוזט דאן האָבען א סך באקאנטע, יעדען טאָג אן אנדערער.

— פאַרקערט, זעהר ווייניג.

— דאַן ווייסט איר דאך שוין אויסענווייניג וואס זיי וועלען אייך זאגען.

— מיט מיינע פריינד שווייג איך.

— ניט אינטערעסאנט.

— מוז עס זיין אינטערעסאנט?

— ווען מיר וואלט ניט זיין אינטערעסאנט מיט אייך צו ריידען, וואלט איך ניט גערעדט, זיך ניט באגעגענט מיט אייך.

— אנטשולדיגט, איך וועל אייך לאַנג ניט אויפהאלטען. ער האָט זיך גענומען צום זייגערעל.

— איר'ט מיר אנטשולדיגען, נאָר מיר דוכט אז איר זייט אויפגעשטאַנען אויף דער לינקער זייט.

— כ'וועל אייך זאָגען דעם אמת, כ'האָב זיך ניט צו־געקוקט.

— זאָלט איר טאַקע ווייטער זיך צוקוקען.

— און ווען כ'וועל זען אז אויף דער לינקער, זאָל איך צו אייך ניט קומען.

— ראבינאָוויטש, איך הויב שוין ווירקליך אָן צו גלוי־בען אז איר זייט אויפגעשטאַנען אויף דער לינקער זייט.

— גאַנץ מעגליך. איר'ט אפשר גיין אין גאַס?

— גיין אין גאַס?

זי האָט א קוק געטאָן אויף אים. זי האָט ניט געהאט קיין איבעריגען חשק. עפּעס איז דער בחור זעהר ניט אויפ־געלייגט. אפשר וואָלט גלייכער געווען ער זאָל אליין אוועק־גיין אהיים.

— אויב איר ווילט ניט גיין, שעמט זיך ניט, זאָגט אז איר ווילט ניט.

— כ'האָב אייך שוין איין מאָל געזאָגט, איך בין ניט

קיין שעמעוודיגע. ווי איז אין דרויסען קאלט?

— אין דרויסען שמעקט שוין גראדע מיט פרילינג.

— אויב אזוי גייען מיר.

— דיינקט זיך איבער פונדעסטוועגען, אפשר ווילט איר ניט.

זי האט קרום א קוק געטאן אויף אים. — איצט רעדט איר טאקע ווי א אינגעל, איר זאלט מיר אנטשולדיגען. עפענט אויף די טיר, כ'ווילּ אויסלעשען די ליכט.

ארויסגייענדיג איז ער געווען אויף זיך אליין ברוגז. ברוגז וואס ער איז גאר ארויפגענאנגען אן ברוגז פאר בעטען זי צו גיין מיט אים. אין אזא היכטישער שטימונג דארף מען זיצען אין דער היים, אדער זיך ערגעץ אליין ארומדרייען, זייענדיג זיכער ניט צו טרעפען קיין באקאנטע.

— ס'איז דאך טאקע ווארעם — האט זי איבערגעשלאגען זיינע געדאנקען, — זאל עס טאקע שוין פרילינג קומען?

— איר האט שטארק ליב דעם פרילינג?

— א מאדנע פראגע.

— גארניט אזוי מאדנע.

די פראגע, ווי די פראגע, אבער דעם טאן פארשטיי איך ניט. קענט איר מיר געבען צו פארשטיין, וועל איך אפשר ענטפערען.

— די ערקלערונג איז א פראסטע. מענשען זיינען געוויינט געווארען צו הערען אז פרילינג איז שיין, פרילינג איז לעבען, פרילינג איז ליבע, און וואו א בחור א נאר און וואו א מיידל וואס לייענט נאדאנ'ס לידער, א „גימנאזיסט-קעלע" ריידען פון פרילינג מיט א סענטימענטאלען זיפץ, מיט פארגלאצטע אויגען.

— אהא, הייסט עס, זיינען מיר א סענטימענטאלע נ י מ נ א ז י ס ט ק ע, נו —

— ניין, פארקערט, איך גלויב אז איר האט שוין גענדיגט גימנאזיע.

— אזוי מיר ניט, דיר ניט, ניט איר מיר אן „אטעס-טאט זריעלאסטי". דיינקט איר אז מיט דעם קען איך אריין אין אוניווערזיטעט?

— א, איר קענט רעכט אנהויבען באזוכען די העכסטע

פרויען קורסען.

— די העכסטע פ ר ו י ע ן קורסען?
— נו, מענער גייען אויך, אבער די פרויען —
— וועלכע קורסען מיינט איר דאס?
— די העכסטע פרויען קורסען — חתונה האָבען.
— הם... הם... אזוי.
— אפשר אנדערש. זעט איר, דאָ וואוין איך.
— ס'איז דאָך טאקע ניט ווייט.
— א האָזען שפרונג.
— איר האָט א שיינעם צימער?
— נישקשה. איר ווילט קומט ארויף, וועט איר אים אָנקוקען.
— איך שטעל מיר פאָר, א בחור'ס צימער.
— הער נאָר, ווי זי רעדט עס, א בחור'ס צימער. וויפיל צימערן בחור'שע האָט איר שוין דאָס געזען?
— איר האָט פארגעסען אז איך האָב שוין געענדיגט גימנאזיע.

די וועלטער זיינען שוין געזאָגט געווארען כמעט ביי דער טיר.

— אייערע באלעבאטים וועלען איך ארויסווארפען, איר פירט נאָר מיידלעך צו זיך.
— איך האָב קיין באלעבאטים. ס'איז דאָ א הויז פרוי און פון איר'ט וועגען מעג איך אפילו א גאנץ האַרעם ארויפ־ברייגען.
— אויב אזוי זע איך ניט איין וואַרום איר זאלט עס ניט טאָן.
— פון וואנען וויסט איר אז איך טו דאָס ניט.
— אפשר, איך זאג ניט, אז ניין.
— דער צימער איז ווירקליך ניט קיין מיאוס'ער. גאנץ הויך, און דער פענסטער גייט ארויס אין גאס. דאָ האָט איר דאָך די לבנה.
— יא, זי איז א אפטער גאסט.
——— אזוי, אזוי, הייסט עס דא וואוינט איר.
זי האָט ארומגעקוקט דעם צימער אין אלע ווינקלען.
—כ'וואלט נעמענט שווערען איר זוכט עפעס.
— זיכער ניט די בחורשקייט.

— מ׳דארף זי ניט זוכען.
איר אויג האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפ׳ן האנטוך וואָס
— וואָס זשע?
איז געלעגען אויף דער פּאַרענטשע פון בעט. א פּאַרשול־
דיגטער האָט ער אים צוגענומען, און אים אויפגעהאנגען.
— פּאַרגעסען אויפצוהיינגען.
זי האָט א שמייכל געטאָן, און ער, וואו נאר ער האָט
זיך א ריר געטאָן האָט ער געפּונען עטוואס ניט אין אָרדנונג.
דאָ איז אויפ׳ן ברוק געלעגען אן אפּשניצל פון א סיגאַרעט,
דאָ אפּיסל אש. ער האָט נענומען מאכען אָרדנונג אויפ׳ן
טיש, אַרויפשטעלענדיג דאָס אש שיסעלע אויפ׳ן ביינקעל.
— זיצט.
זי האָט זיך אומגעקוקט.
א פּאַרשעמטער האָט ער אראפּגענומען דאָס אש שי־
סעלע, נענומען בלאָזען, זיך פּאַדרויטעלט, און אויפהויבענדיג
דעם קאָפּ און באַמערקענדיג דעם שמייכל, האָט ער אָנגע־
שאָטען אש אויפ׳ן ביינקעל.
איר קענט זיך זעצען אין בעט. ס׳מאכט ניט, ס׳מאכט
ניט, די דעק איז שוין סיי ווי א צעקנייטשטע, איך וואלגער
זיך אויף איר אזוי. נו, ווי געפעלט אייך דער צימער?
א גאנץ פיינער צימער, אבער א נאקעטער.
— וואָס האָט איר געוואלט, ער זאל זיין אנגעטאן?
וואָס א מיידל קען א זאָג טאָן: א נאקעטער צימער.
זי האָט א שמייכל געטאָן. — וואו איז אייער אלבום?
ער האָט א קוק געטאָן אויף איר. — פרעגט פריער צו
האָב איך אן אלבום.
— ווי איז דאָס א בחור אָהן א אלבום?
— מוז איך אייך זאָגען אז דאָס מאָל האָט איר ניט
געטראפען.
— איר ווילט ניט צייגען, איז ניט,
— אויף מיין וואָרט, איך האָב ניט אזא זאך.
— וואו זשע האָלט איר אייערע בילדער?
— בילדער! כ׳האָב א פּאָר, ליגען זיי אָט דאָ־א. ער
האט אנגעצייגט אויף א וואָליז וואס איז געשטאנ ן צווישען
וואַנט און בעט. — דאָ איז מיין גאנץ פּארמעגען.
— א היבש פּארמעגען.

— איר זאָלט נאָר ניט חוזק מאַכען פון מיין פאַרמע־גען, איך בין א איד אן עושר. דא האט איר עס.

שוי פאָסט קארטלעך. דאס האב איך. דערפון האָב איך געזען אין מוזעאום אַ בילד, און אזוי ווייטער דאן פאָ־טאָגראפיעס. ווער איז דער? ווער איז די? אַ געליבטע מסתם. אָ, דאָ איז זי נאָך א מאָל. העי, בחור. זע נאָר, ער איז רויט געווארען, א „זאזנאבושקא״, וואָס? מיר דאַכט כ׳האָב זי ערגעץ געזען.

— געוויס האָט איר זי געזען, זי וואוינט אין די מקומות.

— אזוי, אזוי, בחור.

פאַרטיג געוואָרען מיט׳ן איבערקוקען די בילדער, האָט ער זיי צוזאַמענגעלייגט, אריינגעלייגט אין א גרויסען קאָנ־ווערט און זיי צוריק אריינגעלייגט אין רענצעל, א שטופ טוענדיג עס מיט דער פוס צום ווינקעל צו. זי האָט דער־ווייל באַטראַכט זיין טישעל, וואָס איז געשטאַנען נאָהענט צום צוקאָפענס. א פאָר ביכלעך, לידער, פראָזא, שטיקלעך פאַפיר, פארשריבענע, ווייסע, צעקנייטשטע, פאַרשטויבטע, אַ אַש שיסעלע, אַ טינטער, און א צייכנונגס אויסשטאט. דאָס לעצטע האָט איר פאראינטערעסירט. זי האָט אויפגעעפענט דאָס שאכטעלע.

— איך וואָלט טאַקע באַדארפט אן אלבום — האט ער געזאגט צוקומענדיג. — זע נאָר, זי באַטראכט דאך די אינ־סטרומענטען.

— ווי קומט דאָס צו אייך?

— אָ, כ׳האָב אַמאָל געדיינקט צו ווערען אן אינזשעניר.

— נו, און היינט?

— היינט — היינט דיינק איך זאָלען אנדערע אינ־זשענירעווען.

— און ווארום ניט איר. אויב איך מעג וויסען.

— ווייל איך טויג אַזוי צו זיין אן אינזשעניר ווי איר צו זיין א רביצין. איר שטעלט זיך עפּעס פאר צו זיין אַ רביצין, אַזוי שטעל איך מיך פאָר אַלס אינזשעניר.

— און וואָס שטעלט איר זיך יאָ פאָר?

— גאָרניט.

דער גאָרניט איז אַרויסגעקומען אפּגעהאַקט. זי האָט אַרויפגעקוקט צו אים. ער האָט זיך דערפילט אומרוהיג.

אים האָט זיך געדוכט אז זי קוקט אים אריין טיף אין האר־צען אריין און ער האט דאס ניט איבעריג ליב געהאט. אים האָט פארדראסען זיין ענטפער. ער האט דערפילט אז אט דער נאכלעסיגער ענטפער האָט אבער מיט זיין אפגעהאקט־קייט אים פארראטען, ארויסגעגעבען עטוואס וואס איז אין אים שוין אָנגעוויטאָגט פאר א לאנגער צייט. ער האָט מורא געהאט זי זאל אים ניט נעמען פרעגען ווייטער און האָט זיך געגרייט צו ענטפערן. זיין מורא איז ניט געווען קיין אומזיסטע.

— וואָס זשע, איר דיינקט צו זיין א גאָרניט.

— מוז מען דען עס זיין עפעס, — און מיט א שמייכעל צוגעגעבען, — דאָ א דאנקען גאָט, געזונ דאָקטוירים אָהן מיר אויך און אינזשענירען וועט אָהן מיר אויך זיין א מנין. די בעסטע זאך אין דער וועלט איז צו זיין א גאָרניט.

זי איז ערנסט געווארען. זי האט אים ווידער אמאל דערמאָנט אן צינזם, אז די צינישע קלייד־ער זיינען ניט פאר אים צוגעשניטען, זיי הייבען אויף אים, און א דע־באטע האָט זיך אָנגעהויבען. לערנען, אידאאל, קאריערע, קא־טעגאריישער אימפעראטיוו. זי האָט געוואלט ערנסט, וואראם, ער — קאלט, שניידענד, אָבער אָפטמאל אויפגערעגט. — נו, איך קען שוין אויסמעסטען א פאראלעלעפיפעדאן, איז וואס וויל איר זאל איך טאָן, גיין פארקויפען בילעטען צו א סאציאליסטישער לעקציע, אדער אפשר גיין טיילען פלוג בלעטער, פארזאָרגען די מענשהייט.

— איר'ט מיר אנטשולדינען, איך ווייל פון אייך גארניט. איך פון אייך וועלען? — איר מויל האָט א צוק געטאָן, די נאָז וועלעך האָבען אויפגעציטערט. — איך ווייל פין אייך גאָרניט. און די מענשהייט, ווי איר זאָגט עס, ווייל פון אייך אויך דערווייל גאָרניט. נאָך צו פריה פאר אייך צו טיילען סאָציאליסטישע פלוג בלעטער.

ער האָט אויף איר א קוק געטאָן.

— יא, יא, צו פרי. וואָס איר דארפט איצט טאָן איז לערנען. איר פארשטייט לערנען מיט א טאָלק, מיט א סיס־מעס. א יונגער בחור ווי איר, מיט אייערע קענטניסען וואלט איר אין א קורצער צייט אויפגעטאן מער ווי טיילען פלוג בלעטער.

— פון וואַנען ווייסט איר דאס מיינע קענטניסע, אויף מיין נאָז איז דאַכט זיך ניט אָנגעשריבען.

— גייט, איר זייט א שלעכטס, איך וויל מיט אייך ניט ריידען. זי האָט געעפענט דאס שאכטעלע, עס פארמאכט און אוועקגעלייגט אויף דעם פלאַץ, וואו עס איז געלעגען, אראפּגעשלעפּט פאר'ן טאָוועל איין ביכעל פונ'ם צווייטען, אָנגענומען די בלעטער און געלאזט זיי זיך איבערמישען.

איר כלומרשטער ברוגז, אין וועלכען ער האט דערפילט אַ פריינדליכקייט, האָט געווירקט ווי א מאמעס קוש אויף דעם פלאַץ וואו דאס קינד האט זיך א קלאַפּ געטאָן. צוזע־צענדיג זיך לעבען איר אויפ'ן בעט, האָט ער אנגעהויבען ריידען אין א שטילערען, מילדערען טאָן. ער האט ניט גע־קענט די מיידעל, ניט געוואוסט ווער זי איז, די פּאָר מאָל וואָס מ'האָט זיך געזען האָט מען זיך געקריגט, און דאך האָט ער איצט דערפילט אז לעבען אים זיצט אימיצער וואס פאַר־שטייט אים, איז נאָענט צו אים. יא, א נאָענטקייט האָט ער דערפילט צו איר, און אליין ניט וויסענדיג ווי אזוי האָט ער אָנגעהויבען ריידען וועגען זיך, וועגען זיין פריהערדיגען לעבען „דארט". געווען טרוימען, שטרעבונגען, אפשר וואלט מען עס געקענט אָנרופען אידעאלען, עראינערונגען, עפּיזאָדען, אַלץ פון „דאָרט", ווען עס איז געקומען צום „דא" האָט ער אָפּגעהאקט. דא איז גארניט, דא איז אַלץ גארניט. אויס־געשטודירט דאקטאר, חתונה געהאט מיט א רייכער מיידעל אויב ס'איז ניט געבליבען קיין צוטשעפּעניש אן ארעמע, וואס האָט אים געהאָלפען שטודירען, געעפענט אַ קאַבינעט, פּאַ־ציענטען, פּאציענטען, הויזליכע קלייניגקייטען, באלעבאטישקיי טען, אן אויטאמאביל, ביליגע פארגניגענס און טעמפּע זעלבסט צופרידענקייט, איינגעשרומפענע, באשרענקטע, קליינליכע, פּראַקטישע ברואימ'לעך, עך —

— זיינען אלע אזוי?

— אלע, וואָס זיינען, דאס וואס מ'רופט אָן, ערפאָלג־רייך זיינען אַזוי. און, כ'לעבען, ס'איז בעסער צו זיין אן אַרויסגעשטויסענער און אַ אומפּראקטישער, לעבען א אומ־נאָרמאַלען לעבען, זיך פוילען, פּשוט זיך פוילען עפּעס צו טאָן, לעבען פון האנט צום מויל, איידער צו לעבען אזוי נאָרמאַל, באלעבאטיש ווי זיי.

— רעדט ניט אמאל אין אייך קנאה. די קנאה פון יע־דען איינעם וואָס מאכט א דורכפאַל און זוכט אַ טעאָריע צו באַרעכטיגען דעם דורכפאַל? איר אליין וועט נאָך אפשר שפּעטער צוגעבען אז איר ביינקט נאָך אזא לעבען ווי זייערס.

— איך זיי, מקנא! וועמען? ער האט גענומען אנרופען פערזאנען. ס'האט זיך ארויסגעוויזען אז ער קען פילע פון דער דיפּלאָמירטער אינטעליגענץ, אייניגע פון וועלכע זי האָט אויך געקענט. הערענדיג זיינע כאראקטעריסטיקעס וועגען זיי האָט זי ניט איין מאָל א שמייכעל געטאָן פון זיינע טרעפענדע באַמערקונגען. שטיל אין זיך האָט זי צוגע־געבען אז אָט די אומרוהיגע נשמה איז גערעכט אין זיין פאַר־אַכטונג צו דער פלאַכער רוהיגקייט וועלכע ער האט געזען. ס'האָט איר אבער וויי געטאן צו זען ווי אזא יונגער מענש, זי האָט אַנדערש ניט געדיינקט וועגען אים ווי וועגען א גאָר יונגען, סיי אין יאָרען, סיי אין לעבען, איז שוין אַזוי פאַר־ביטערט, האָט אין זיך אזוי פיל גאל. אירע ארגומענטען זיינען געווען ווירקונגסלאָז געגען זיין פארביטערקייט. דער פארביטערטער טאָן האָט ארויסגערופען א מין מיטלייד צו אים, ס'איז אבער גענוג געווען זי זאל א קוק טאָן אויף אים, זען זיינע אויגען, דער אויסדרוק פון וועלכע האָט זיך אזוי שנעל געביטען, אָט קאַלט, טויט, אָפּגעלעבט, דאָ פאַרחלומ'ט ווי געקוקט פון דער טיף אין דער ווייט, און דא אויפגע־גלאנצט, און זי האט א שמייכעל געטאן. — דער בחור וואָלט זיך באדארפט פאַרליבען. — זי איז אליין געווען צופרידען מיט דעם נאר וואס געבאָרענעם געדאַנק, און וואָס זי האָט ניט געהערט אים ריידען, וואס זי זאָל ניט האָבען געטראכט וועגען אים, איז דער געדאנק געקומען.

מ'האָט זיך געכאפּט ס'איז שוין שפּעט. דאָס זיינען מיר אַזוי אין גאַס געגאנגען. אים האָט ניט באַנג געטאָן וואָס ער איז אין הויז געזעסען, און וואלט נאָך איצט געקענט ווייטער זיצען אַזוי האַלב ליגענדיג, אימיצער זאָל אים גלע־טען די האָר, אָט ווי זיין חבר פלעגט עס אמאל טאָן אין די שטילע אומעטיגע פאַרביינקטע פאַרנאכטען. אויך איצט איז ער געווען אַזוי פאַרביינקט, אַזוי זיס אומעטיג געווען. ערשט ווען מען איז שוין אין גאַס געוען און די נאַכט האָט אַ וויי געטאָן מיט איר פרישקייט, האָט ער זיך ווי אויסגעטשוכעט.

ער האָט א צי געטאָן דעם אטעם מיט א פולער ברוסט א—ך. טיפען, ס'איז דאך טאקע אזא שיינע נאכט. אפשר זאלען מיר גאר ארומשפאצירען אביסעל.

מ'איז נאָך אדומגענאנגען. ווידער אמאל איז דערמאָנט געווארען דאס אנקומען פון פרילינג, אבער דאס מאל איז עס באגלייט געווארען מיט עראינערונגען וועגען ד"ם פרילינג אין דער חיים וואו דער הימל איז גרוס און טיף, די ערד איז ברייט און פרייי, וואו טייכלעך לויפען, ריטשקעלעך מורמלען, ווי ער פלעגט אכטונג געבען ווי דאס אייז ברעכט זיך, און פלעגט באוואונדערען די געהיימע כחות וואס רייסען זיך און ברעכען דורך א וועג צו א נייי לעבען. ער האָט אָנגעווארפען שטריכען פון זיין געגענד, זי פון אירען, די וועלטער בוים, גראז, וואלד און טייך זיינען געווען געמיינשאפטליך פאר זיי, און דאס בייגקעניש נאָך די זאכען הינטער די וועלטער האָט זיי צוזאמענגעבונדען.

וועג מ'איז שוין בייי איר הויז געשטאנען האט מען ביידע ביינקענד געשוויגען, געקוקט אויפ'ן הימל אכטונג געגעבען אויף א שטערען און געפרעגט איינער דעם צווייטען אויב ס'דוכט זיך ניט אז ער טאנצט דארט אין הימל און ווידער געשוויגען, ביז מ'האט זיך ענדליך שווייגענדיג די הענט דערלאנגט. אויגען האָבען זיך באגעגענט און דער האנטדרוק איז געווען א פעסטער.

— א גוטע נאכט. זי איז ארויפגעלאפען צו זיך. א פארטראכטער האָט ער אליין ניט באמערקט ווי ער האט געגומען אונטערברומען און דאן אויספייפען: לאססע פליהען מיינע לידער... די לבנה האָט זיך ווי איינגעהערט און אים שווייגענד באגלייט אהיים.

4.

אייניגע וואָכען זיינען פאראיבער. פאר דער צייט האט מען זיך געזען, זיך געקריגט און וואס מער מ'האָט זיך געאמפערט אלץ מער שלום איז מען געווארען. ניט איין מאל נאָך א לאנגען געשפרעך האָט מען געקענט הערען: האָב איך דאך דאס זעלבע געזאגט. יא, טאקע דאס זעלבע, אבער ניט דאס זעלבע, איר פארשטייט—און מ'האָט ווידער געקענט רייידען א נאכט. צייטענווייז האָט ער געדיינקט אז דאס איז א מין גייסטיגע גימנאסטיקע. זאל ער אבער דאס ניט גע-

וועז האָבען פלעגט עס אים פעלען. דאס איז געווען מער ווי גימנאסטיקע, א טאָניק, א יום טוב. און ער האָט געזוכט די ימים טובים.

מיט באזונדער אומגעדולד האָט ער געווארט אויף דעם קומענדען יום טוב. ער האָט דורך פאַסט געקראגען א קליי־נעם געשמאקפולען אלבום מיט צוויי קארטלעך אינעוויניג. איינס — דעם אלטען בחור׳ס גן עדן. — א וויג שטול לע־בען א טיש, אויפ׳ן טיש א פלעשעל, א גלעזעל, א שאכטעל סיגארען, דער בחור אין וויג־שטול מיט א סיגאר אין מויל און אינ׳ם רויך צעשוואמענע פרויען פיגורען. דאָס צווייטע — די אייביגע מוזע. — א שרייב טיש אזן א מאן בייס טיש. הינטען, צוקאָפענס א פרוי אזן באר זיינע אויגען א פרוי מיט א שמייכעל אויפ׳ן פנים אזן בלומען אין האנט. אויף יעדען קארטעל איז געווען אנגעשריבען: קוקט אויפ׳ן צווייטען קארטעל.

— אן איינפאל פון א מיידעל. א שיינער אלבום. פערעלע, פאליא! אפשר איז ערגעץ וואס אנגעשריבען? ניין, בלויז די פאָר ווערטער אויף די קארטלעך. ניט קיין מיאוסע האנטשריפט. פון וואנען וויסט ער אז דאס האט זי גע־שיקט? זיכער זי, ווער דען? א טייבעל. האָט געזען כ׳האָב קיין אלבום, האָט זי אפגעווארט עטליכע וואכען — א שד — אזן דאן אריינגעשיקט. היינט די קארטלעך. מ׳דארף זיי נאָר אקארשט גוט באטראכטען. — ער האָט באטראכט צום וויפילטען מאל די קארטלעך, דעם אלבום, אזן שפאנע־דיג איבער׳ן ציכער געטראכט: וואָס שיקט מען איר אריין עפעס אזוינס — אפשר איר גאָר אריינשיקען א בריוועל מיט „א דאנק". ניין, ער וועט זיך ניט וויסענדיג מאכען. ער וועט זי זען.

דערזעהענדיג זיך מיט איר האָט ער אָנגעהויבען לאכען.

— קוק איך היינט אוים אזוי לעכערליך?

— לעכערליך? גאָר, ס׳איז מיר פרייליך, לאָך איך. וואָס מאכט איר עפעס? — אזן ווידער געשמייכעלט.

— וואָס לאכט איר היינט אזוי? — זאגט זי האלב לאכענדיג.

— גנב׳טע, זי וויסט ניט וואָס איך לאָך.

— ניט איך ווייס וואָס איר לאכט, ניט איך האָב בייי

אויך עפעס גע'גנב'עט.

— איר האָט זיכער ניט גע'גנב'עט. אין אפשר, וואו האָט איר טאקע אוועקגע'גנב'עט אזא שיינעם אלבום מיט אזעלכע באדייטענדע קארטלעך?

— וואָס פאר אלבום, וואָס פאר קארטלעך?

— זעט נאָר ווי זי מאכט זיך ניט וויסענדיג.

— אויף מיין וואָרט איך וויים ניט.

— זי שווערט זיך נאָך.

— אז כ'וויים ניט וואס איר רעדט.

קוקט ער אויף איר אבער זי זאל דאס א פינטעל טאָן מיט אן אויג, איר מויל זאל דאָס א צוק טאָן. דערציילט ער איר פון זיין סורפריז און גיט צו אז ניט קוקענדיג אויף איר אומשולדיגער מינע — וואס איז אפטמאל א סימן פון אן אלטען גנב — איז ער זיכער אז דאָס איז איר ארבייט.

— וואָס איז נאָר זי, אפשר נאָר יענע מיידעל וואָס זי האָט געזען צווישען זיינע בילדער.

ער גיט אויף איר א מאָרנעם קוק.

— נו, זאל זיין ניט זי א פרוינד זיינער.

— איר קענט מיר ניט איינרעדן, דאס איז אייער קאָפּ.

ער זאגט יא, זי ניין.

— עפעס א שיינער אלבום? וואָס זאגט ער איז אויף די קארטלעך? א גאנץ פיינע קאָמבינאציע, ניט קיין נאָר האָט עס געטאָן, האָט אבער געוואוסט וועמען עס צו שיקען. זאל ער ביידע קארטלעך אויפהיינגען פאר די אויגען.

— איר זייט א גרויסע, גרויסע, גרויסע גנב'טע.

זי האָט ענדליך צוגעגעבען, דאס האָט זי אים אריינ־געשיקט; ווי איז דאס א בחור אָהן א אלבום. און די קארטלעך —

איבער די קארטלעך האָט זיך פארוויקעלט א דעבאטע.

— אזוי, אזוי הייסט עס, אן אלטער אויסגעלאזענער בחור אָדער א דיכטער.

— וואָס איז נאָר א דיכטער?

— די אייביגע מוזע, און ווי איך וויים מוזיצירען די מוזעס בלויז פאר דיכטער.

— איר מאכט א טעות, נאָך מיין מיינונג הייסט ניט

א דיכטער בלויז דער וואס שרייבט לידער, אדער מאלט בילדער. יעדער איינער וואס שאפט עפעס איז א דיכטער, און צו יעדער שאפען מהז זיין די מוזע — באגייסטערונג.

— ווי אבער אז ס'איז ניטא?

— קריגט מען באגייסטערונג.

— קריגט מען באגייסטערונג! וויי איז שוין צו דעם דאוגער וואס דארף גיין אין שול קריגען באגייסטערונג פון די איבעריגע דאוגער. מיין זיידע פלענט דאוגען אלע מאל איינער אליין, ביחידות, און עס איז געווען אין זיין שטיבעל וואו ער פלענט אריין אין עקסטאז און זיך דערנעהענטערען צו גאט, בעסער, גאט פלענט צו אים אראפקומען. מיין זיידע האט קיין באגייסטערונג ניט באדארפט קריגען, ער האט עס געהאט אין זיך. אבער וואס וויסט איר פון גאט, פון מיין זיידען, פון דאוגען, איר זייט דאך א גויע.

— איך בין טאקע, ווי זאגט איר, א גויע און פון אייער זיידען וויים איך גארנישט, אבער איר'ט דאך צוגעבען אז ביי די ג ו י ם זיינען געווען אזעלכע גרויסע מענשען וווי אייער זיידע און אט פון די גרויסע מענשען, נו לאמיר אנכאפען קינסטלער, זיינען פיעלע באגייסטערט געווארען פון פרויען און געשאפען קונסטווערק א דאנק זיי.

— אן אלטער ליגען. וואלטען די פראפעסיאנעלע גרייבלער ניט געקענט אויסגרייבלען קיין פרוי וואלטען זיי אוים־געגרייבעלט ערגעץ א הונט — אנטשולדיגט באר'ן פארגלייך — און געוואגט א דאנק דעם הונט האט ער געשאפען.

— ווארט, מיר'ן נאך זען, איר וועט זיך נאך אמאל פארליבען אין א מיידעל —

— איך וואלט א בעלן געווען זען די מיידעל וואס זאל מ י ך באגייסטערען צו עפעס.

— וואס זייט איר ערגער פון אנדערע.

— ערגער, בעסער, אז איך אליין וויל גארניט, גארניט.

— נאר — ניט?

— אפשר וויל איך יא, אבער כ'וויים ניט וואס איך וויל.

— ווי וויסט עס א מענש ניט וואס ער וויל?

— זעט איר דאך. און אויב איר דינקט אז איר וויסט מאכט איר אויך א טעות. ביי אונז איידן איז דא א לע־

גענדע אז הושענה רבה שפּאַלט זיך דער הימעל, און ווען אימיצער טשאטעוועט אָפּ דעם מאָמענט און זאגט ארויס מיט איין וואָרט וואָס ער וויל, קריגט ער עס. אויף דער לע־גענדע איז שוין דא א פאָלקסליד ווי מאן און ווייב שטייען און ווארטען און דערווייל קריגען זיי זיך וואָס צו בעטען, און אזוי ניט וויסענדיג וואס באשטימטעס צו בעטען, פארלירען זיי דעם מאָמענט. איך וואָלט זיך ניט געקריגט, כ'וואָלט אבער זיכער ניט געקאנט ארויסזאגען: דאס וויל איך.

— ס'איז ניט אמת, עפּעס ווילט איר יא.

— זאָל זיין ניט אמת.

— ניט זאָל זיין, נאָר ס'איז ניט. זייט איר צופרידען מיט דעם ווי איר לעבט איצט?

— זיכער ניט.

— און איר ווילט עס זאל זיין בעסער?

— נו, יא.

— הייסט עס אז וועלען ווילט איר יא.

— דאָס איז צו א ברייטער באַגריף פון איך וויל. איך פיל אז דאס לעבען וואלט געקענט זיין שענער, אינטערע־סאנטער, אינהאַלטסרייכער, און ס'ביינקט זיך נאָך דעם, אבער וועלען עפּעס, זען עטוואס באַשטימטעס וואָס זאָל בריינגען אָט די שיינקייט זע איך ניט, און איידער בלינ־דערהייד גיין איז גלייכער זיצען אין דער היים.

— ס'איז ניט גלייכער צו זיצען אין דער היים. פון אייער זיצען אדער ליגען און ביינקען נאָך אָט דער שיינקייט, מעג זי זיין ווי שיין, וועט פון איר גארניט ווערען. וואס ליינגער איר וועט ביינקען אלץ פארביינקטער וועט איר ווע־רען, דאס מיינט אַלץ פוילער און צעקראכענער. יונגע לייט ווי איר דאַרפען עפּעס טאָן צו בריינגען אָט די שיינקייט.

— קענט איר מיר ניט זאגען וואס א שטייגער זאל איך טאָן.

— די פראגע איז א נארישע, ס'איז דא גענוג וואס צו טאָן.

—זעט איר דאך ס'איז דא גענוג וואס צו טאָן און איך טו גאָרניט.

— איר זייט א פוילער, איר ווילט ניט.

— הערסט אָט דאָס האָב איך דאָך געזאגט: איך וויל

ניט. נו, האָבען מיר באדארפט ריידען אזוי פיל?
— וואַרט, איר זייט נאָך מיט מיר ניט פארטיג. ווי שפעט איז? קומט, איך דארף דא צוגיין ערגעץ.
— אודאי צו א פארזאמלונג ערגעץ.
— נו, און אז צו א פארזאמלונג, האט איר מורא?
— מורא, יאָ מורא, נאָר גייז אהין וויל איך ניט.
— קיינער צווינגט אייך חלילה ניט.
— ווי לאנג דיינקט איר דארט צו פארבלייבען?
— א פינף, זעקס שטונדען.
— ניט מער?
— אפשר נאָך א שטונדע.
— אהן שפאס.
— איך וועל בלויז ארויפגיין, איך דארף אימיצען זען, דאן גיי איך צוריק אראפ.
— זאָגט זשע אזוי.
— ווי דען זאָג איך, אנדערש? קומט.

פאר די פאָר מינוט וואס זי האָט זיך געזאמט האָט ער ארומגעשפאַנט און געטראכט: א מאָדנע מיידל. א פאלקא, א סאציאליסטקע, צו אנארכיסטקע, ארבייט, לערענט, גייט צו פארזאמלונגען און שיקט אלעמען... וועמען דארף זי דאָרט זען. וואו איז זי ערגעץ פארפאלען געווארען.

— נו, וואס האט איר זיך אזוי פארט־אכט, שטייט אזוי מיט א פארריסענעם קאפ, אפער דעם אמת, שוין זאָלט איר זאָגען, ניט געקלערט.
— דעם אמת?
— נו, קוים האט איר שוין איבערגעפֿרעגט וועט איר דעם אמת שוין ניט זאָגען. פאר דער צייט וואס איר האָט געצוויגען דעם א—מ—ת, האָט דער אמת געפֿלאצט, און איר האָט שוין צוגעטראכט א ליגען. קומט, וועלען מיר גיין.

אין דרויסען איז נעווען שטיקענד ווארעם. א פייכטע דעמפּע נעץ איז דוכט זיך געהאנגען אין דער לופטען אייג־וויקלענדיג די מענשען וואס גייען ארום.
— עס וועט נאָך הייבט רעגענען.
— פון וואַן אָן זייט איר עס געווארען אן אסטראנאם?
— איר'ט שוין זען.
— ס'זאָל כאָטש מאָרגען ניט רעגענען.

— נאָר זי זאָרגט זיך פאר'ן מאָרגען. פאר'ן מאָרגען, פלעגט מיין זיידע זאָגען, זאָל זיך גאָט זאָרגען. און מיין זיידע איז געווען א קלוגער איד.

— כ'זע דאָך די חכמה פון'ם אייניקעל.

— דאָס איז אויך א גאָט זאָך.

— עפעס רעדט איר מיר היינט צופיל מיט גאָט.

— הא, כ'האָב גאָר פארגעסען אז איך גיי מיט א אנארכיסטקע.

— אי, ווי שארף.

— זעהר שארף.

מ'איז אנטשוויגען געווארען. א קעלט האָט א וויי געטאן פון אים. ער האט האָסטיג געצויגען זיין סיגארעט. זי האָט אים שווייגענדיג באטראכט: געקומען אזוי פריילעך און איצט אזוי פינסטער ווי די נאכט אליין. זי האָט אי־בערגעפירט אין קאָפּ דעם געשפּרעך פון אווענט, אפשר האָט זי אים ווי געטאָן מיט עפּעס. ניין, סיידען מיט'ן אָנהויבען רעדען ווענען טאן עפּעס. ער האט עס ניט ליב. וואס איז מיט דעם בחור? עפּעס האָט ער טאָקע אזוי פיל געהעדט ווענען גאָט און זיין זיידען. זאָל ער נאָך האָבען געדינט צו זיין זיידענס גאָט און שוין אים האָבען פארלאָרען. ניין, ער מוז דאָך האָבען זיינעם אן אייגענעם גאָט, אבער ווארום זשע איז ער שוין אזוי גאטלאז און פארצווייפעלט. זי וואָלט געוואָלט אים צעשטרייען, אבער קיין געשפּרעך קניפט זיך ניט, זאגט זי עפּעס, ענטפערט ער יא און ניין.

— מיר דוכט עס שפּריצט.

— הם... הם...

— זייט איר דאָך טאָקע אן אסטראנאם.

— זעהר א גרויסער, — איז געווען זיין ענטפער. ער האָט ארויפגעצויגען אויף זיך דעם לייכטען מאנטל וועלכען ער האָט ביז אהער געטראגען אויפ'ן ארעם. שווייגענדיג איז מען צוגענאנגען צו איר הויז, מ'האָט זיך אפגעשטעלט.

— קומט ארויף, וועלען מיר מאכען טיי.

אים איז ניט געפעלען געווארען די איינלאדונג ארויפ־צוגיין. ס'איז שוין געווען שפּעט. א מיסטרויען האָט זיך צו אים פארגנב'עט. וואָס וועל זי פון אים האָבען, וויטער רעדען וועגען באנייסטערונג? ער איז געשטאנען און זיך

גע'ישוב'ט. זי האָט באמערקט אז ער וויל ניט ארויפגיין. אן אנדערש מאָל וואָלט זי אים אפשר דערלאנגט די האנט און געזאגט: א גוטע נאַכט, גייט אהיים. דאס מאל אבער האָט זי געוואלט מיט אים ריידען. זי האָט, אליין ניט ווי־סענדיג פארוואס, זיך געפילט שולדיג אין זיין פלוצלונגער מעלאנכאָליע, זי האָט איצט שוין פארשטאנען אז זי האט אויפגערירט א וואונד און געוואלט עס פארגלעטען, לינדערען דעם ווייטאָג.

— אלזאָ, קומט ארויף, וואָס שטייט איר, עס רעגענט דאָך.

ער איז שווייגענדיג נאָכגעגאנגען. זי האָט געמאכט טיי, ער האָט שווייגענדיג געבלעטערט א בוך. ארויפגע־שטעלט דעם טשייניק צום קאָכען איז זי צוגעגאנגען צו אים און אָהן צערעמאָניעס כמעט ווי ארויסגעריסען דעם בוך פון האַנט. ער האָט אויפגעהויבען די אויגען אויף איר.

— איר ווילט לייענען איז אין דער הויך, איך זאָל אויך הערען, שטילערהייד לייענט מען אין א ביבליאָטעק.

ער האָט זיך ווי איינגעצויגען אין זיך און געקוקט אויף איר ניט פארשטייענד, מיסטרויאיש.

— וואָס קוקט איר אַזוי אויף מיר?

— נאָך וואָס האָט איר מיך געבעטען ארויפגיין?

די פראגע איז ווי א שווערע משא אראפגעפאלען פון זיין צונג, און האבענדיג זי ארויסגעזאגט האט ער געפילט אז די פראגע איז אזוי אומגעלומפערט. זי האט א שמייכעל געטאָן. — טרינקען טיי, זיצען אביסעל. ס'איז נאָך פרי. נעמט אראפ אייער מאנטעל.

פאָרזיכטיג, אָט ווי א קבצן אין א גבירישׁ הויז, האָט ער אראפגענומען דעם מאַנטעל, געזוכט מיט די אויגען א פלאַץ וואו אים אויפצוהיינגען, און ענדליך אים אנידערגע־לייגט אויפ'ן בעט. זי האט דערלאנגט צוויי גלעזער טיי. — איר האָט ליב זיסע? שווייגענדיג האָט מען אָפגעטרונקען צו האַלבע גלעזער. זי האָט טרינקענדיג געקוקט אויף אים און ער האט געוואוסט אז זי טוט דאס. אראפשטעלענדיג די גלאָז טיי א האַלב אויסגעטרונקענע, האָט ער זי צוגעהאַל־טען מיט דער האנט און זיך כלומרשט פארטראכט, זיין גאנצער טראכטען איז אבער געווען בלויז דער באוואוסטזיין

אז זי קוקט אויף אים. ער האט אויפגעהויבען די אויגען, זי האט געזומען די גלאז צום מויל, און דוכט זיך אין די ווינק־לען האָט א שמייכעל געטאַנצט.

— וואָס קוקט איר אזוי אויף מיר?

— גאָרנישט, מ'טאר ניט קוקען אויף אייך?

— ניין, מיר דוכט אז ביי מיר אויפ'ן פנים ווילט איר איבערלייענען וואָס ביי מיר אויפ'ן הארצען טוט זיך. אלענ־פאלם אזוי לייען איך אייער קוק.

— היינט שטעלט זיך פאָר, איר מיין קוק מעגט לייענען און איך אייערען ניט.

— ווייברשע נייגעריגקייט.

ער האָט ניט דערענדיגט די טיי, פארדויכערט א סיגא־רעט און זיך א זעץ געטאָן אויפ'ן בעט. אים איז געווען שווער, אין האלז איז ווי עפעם אין דער בריסט געשטאנען, אזן דאס הארץ האָט אזוי געקאכט. זי האט זיך צוגעזעצט צו אים, און נאך א ליינגערען שווייגען גענרעגט: וואָס איז אייך?

— מיר איז גארניט.

— דאָס איז ניט אמת.

זי האָט אנגענומען זיין האנט, ער האט זי ארויסגע־צויגען, זיך אויפגעהויבען, געגעבען א פאָר שפאן איבער'ן צימער און זיך ווידער אנידערגעזעצט.

— הערט, ראבינאוויטש.

— וואָס זאל איך הערען?

זי איז אנטשוויגען געווארען. ווען ער האט אויפגע־הויבען די אויגען און דערזען איר קוק זוויף זיך האָט ער זיך פארדויטעלט. אזוי פיל ליידען אין א קוק, און דער גאנצער פנים א שטומער צער, דורך וועלבען פריינדליכקייט וויל זיך דורכרייסען, געפינען א וואָרט.

— וואס האט איר געוואלט זאגען? איר'ט מיר אנט־שולדיגען, איך בין היינט אביסעל צערדריט.

— גארניט.

— איר האט דאך יא געוואלט.

— נו, ווייברשע נייגעריגקייט.

— אנטשולדיגט, איך האָב עס ניט געמיינט.

— איר דארפט זיך ניט אנטשולדיגען פאר דעם וואס

איר דיינקט איז אמת, און איר דיינקט דאך: די מיידעל איז נייגעריג, זאגט דעם אמת.

— כ'וועל אייך זאָגען דעם אמת. כ'פֿארדעכטיג אייך ניט אין נייגעריקייט, הגם דאָס איז נארניט אזוי שלעכט. נייגעריקייט מיינט דער אָנהויב פון וויסען. וואלט איר אבער געווואלט עפעס אויסגעפינען וואלט איר עס שוין געקענט אויף א אומדירעקטען אופן. איר זייט געווג קלוג דאַרויף. ניט קיין נייגעריקייט, פאלגליך, נאָר מיר דוכט אז איר ווילט ראטעווען א זינדיגע נשמה, ניט אמת?

— דיינקט איר טאקע אז איך בין שוין ווירקליך אזוי אלט צו פארנעמען זיך מיט פילאנטראפישע ארבייט?

אויף דעם ענטפער האט ער זיך ניט געריכט. ער האט אויפגעהויבען די אויגען און זיי געמוזט אראפלאזען. אירע אויגען האבען אויסגעדריקט דעם צער וואס א לערער האט ווען נאך א פאָר מאל ערקלערען פארשטייט ערשט ניט דער שילער וואס מ'האט אים געואגט. אייניגע האָר האָבען זיך ארויסגעשלאגען פון קעמעלע און זיך פריי געוויגט. זי האט אויף אָפּגעקערט איר בליק.

— נו, ניט קיין פילאנטראפיע.

— נאר וואס דען?

— כ'וויים ניט, נאָר אייניגע מאל וועז כ'האָב געהערט אייך רעידענדיג וועגען דעם אז מ'דארף ארבייטען, אז איך דארף עפעס טאָן, האט זיך צו מיר אריינגעכאפט דער גענאנק אז די מיידעל האט אויף זיך געגומען א מיסיע מיך צו רעפארמירען. און איך...

— איר האָט פיינט רעפארמער.

— יא, כ'האָב זיי פיינט — האָט ער שטיל געענטפערט.

— נו, און ווען איר זאלט האבען אן עלטערע שוועסטער וואס זאל אייך זאגען דאס זעלבע, וואלט איר זי אויך פיינט געהאט?

— א שוועסטער? — ער האט אויף איה א קוק געטאן.

— נו, יא, א שוועסטער, אדער אזוי, א גוטער, גוטער פרוינד וועלכער זאל וועלען איר זאלט זיין דאס וואס איר קענט און דארפט זיין, וואלט איר זיי אויך פיינט געהאט?

וואס פאר א רירענדער קוק. די אויגען, טונקעל ברוינע קוקען איצט אוים שוואַרץ, א מין פייכטער נעבעל איז אי־

בער זיי איבערגעצויגען אבער הינטער דעם נעבעל זעט ער א אור גנוז, די ליכט וואס ווארעמט און לייכט, אוז גלעט און ציט צו זיך. אים האט זיך געדוכט אז די אויגען בעטען: זע, פארשטיי וואס איך פיל צו דיר.

ער איז געזעסען א פארגאפטער. אבער אט האט זי אראפגעלאזט דעם קאפ און די באוועגונג גיט אים א רים פון זיין פארגאפטען צושטאנד, אזא פאליא האט ער נאך קיינמאל ניט געזען. ווארום האט זי אראפגעלאזט די אויגען? ער פירט איבער מיט זיין האנט איבער אירע האר, מיט הער צווייטער האנט נעמט ער זי אן פאר'ן קין, הויבט אויף דעם קאפ, קוקט איר אריין אין די אויגען. זי פארמאכט זיי.

פאליא! ער האט געקושט אירע אויגען, די ליפען, דעם נאכצען פנים, ציוישען די קושען מורמלענדיג: פאליא, פערעלע, שוועסטער מיינע, פריינד. ער האט זי געקושט שנעל, שטארק, זיך אפגעריסען און ווידער צוגעפאלען. זי האט ניט געענטפערט מיט קיין קושען. פארמאכט די אויגען איז זי גלעזענען אט עפענענדיג די ליפען בריט פאנאנדער, און אט פארביסענדיג זיי. איר פנים האט געברענט. ענדליך האט זי ארומגענומען זיין קאפ, אים א שטילען, שטארקען קוש געטאן אין מויל, און האלטענדיג דעם קאפ אין ביידע הענט אים נעקושט אין ביידע אויגען און אין שטערען. איבערגעצלמ'ט אים אויף אזא אופן האט זי זיך אויפגעזעצט און אים דערלאנגט די האנט. ער האט זי געדריקט ביז צום וויי טאן. ער האט געמאכט א באוועגונג זי ארומצונעמען. זי האט אים אויפגעוועקט: גענוג מיין פריינד.

אין דרויסען האט א רעגען גענאסען. די ערד האט וויא גוט קינד איינגעבויגען דעם קאפ און גלאזט זיך וואשען. די שפעטע נאכט האט געשוויגען, איינהערענדיג זיך צו דעם רעגען מאנאלאג: טריף־טריף־טיף־טיף. א אינטאניג לידעל אין וועלכען, ווי אינ'ם טיקען פון א זיגער, יעדער איינער קאן הערען וואס ער וויל. ראפינאוויטש האט נאך דער ערשטער אויפרעגונג, בלייבענדיג שטיל, געהערט: איך ליב, איך ליב, אזוי אהן א שיעור, אהן א צאל ביז דער גראנק האט ווי אויפגעהערט צו ארבייטען. א פארגעסענהייט צוטאנד, ער איז ניט אין א צימער. ער איז אויף א פעלד, א גרוים שוואריץ, פינסטער פעלד, דורך א ביידעל, אדער

אזוי עטוואס איז ער אפגעטיילט פון פעלד און פונ׳ם הימעל וואס איבער דעם, אין דעם בירדעל קלאפען טראפענס רעגען. באלד הערט ניט דאס טריפען אויף. האט דער רעגען אויפ־ גיהערט? ניין, ער, ראבינאוויטש, איז ניט געפליבען, ער היינגט ערגעץ אין דער לופטען. ניט ער היינגט נאר ער שוועבט, ער איז מער קיין איבער הונדערט פונטיגע משא. נאר א פינטעלע, א גאז, ער פילט זיך ניט, און פילט דאך די גאנצע וועלט ארום זיך.

אויך פערעלע איז פארזונקען אין געדאנקען. אירע אויי־ גען זיינען שווארץ, שוואַרצער פון דער נאכט און ווי די נאכט טיף און סודות׳דיג. וואס טראכט זי? איז זי צופרידען מיט איר ברודער, איר נייעם פרייַנד, און הערט זיך צו צו די ערשט געבוירענע געפילען אין שטיל זי פרייט זיך מיט זיי. אדער אפשר האט די נאכט און די נייע געפילען ארוים־ גערופען אלטע געפילען וועלכע זיינען פארגעסענע געלעגען אין א הארצענס קעמערל, און איצט זיינען זיי ארויסגעקומען: מיר זיינען נאך ניט געשטארבען. זי האט א זיפץ געטאן. אזוי זיפצען אפ קליינע קינדער נאך א לאנגען פארטראכטען זיך.

ער האט זי צוגעצויגען צו זיך. זי האט זיך ניט גע־ וועהרט, האט זיך איינגענוועט מיט׳ן קאפ צו אים אין בוזעם. אייניגע ניט געהאַרכזאמע האר האבען אים א קיצעל געטאן אין נאז. ער האט ארויסגענומען דאס קעמעלע און פאמע־ ליך, פארזיכטיג, געגלעט די האר, געפירט מיט די פינגער צווישען זיי, זיי צעטיילט אויף א שרונט אין מיטען, אויף דער זייט. ער האט דאך פארטשעפט א האר, זי האט זיך א צאפעל געטאן. ער האט א גלעט געטאן די האר — נו, שא, קעצעלע, שוין מער ניט רייסען.

דאס פירען מיט די פינגער אין אירע האר האט אים אוועקגעפירט צוריק צו זיין קינדהייט. אט איז זיין מאמע. זיין קאפ איז ביי איר אויף דער פעלענע. די מאמע דער־ ציילט אים א מעשה ווי אזוי א אינגעלע האט זיך ניט גע־ לאזט אויסקאמען, האבען „זיי״ אויסגעפלאכטען א שטריק און אים אוועקגעשלעפט אין טייך אריין. ער האט מורא פאר דער שטריק און לאזט דער מאמען טאן וואס זי ווייל. פון א קינד גייט ער איבער צו דער יוגענד. ער און זיין

חבר. פאַרנאַכט, שאַ, שטיל, פינסטערליך. איינער ליגט ביים צווייטען אויף די קני און דער זיצענדער פירט מיט די פינגער צווישען די האָר, דערציילט עפּעס אין דער שטיל, אדער שווייגט, און ס'איז אזוי גוט, אזוי גוט.

ער דריקט זי צו זיך, פאַרריסט דערנאָך איר פּנים, קוקט איר אריין טיף אין די אויגען און פארמאכט זיי באַלד מיט קושען: שוועסטער מיינע, פּערעלע, פּאָליא, פּאליעטשקא. ער וואלט זי אינגאַנצען אויסגעקושט. זי ענטפערט אים ניט מיט קיין קושען. — פריינד מיינער — און זי טוליעט זיך צו אים. פון דער טיפּעניש פון זיין נשמה גנב'עט זיך אַרויס אַ פאַרבאָרגענער געפיל פון מורא, פון אומעטיגקייט.

— וואָס זייט איר אזוי אומעטיג? — פרעגט ער.

— אומעטיג! נאַריש קינד, — און זי נעמט אַרום זיין האַלז. — ס'איז אַזוי גוט.

זי באַפרייט זיך ווי עס איז פון זיינע אומארמונגען און ווידער זיצען זיי ביידע האַלב ליגענדיגע, שטילע, טרוימענ־דיגע. דער רעגען האט אויפגעהערט. אַ פרישקייט האָט זיך דערפילט אריינשטראמען אין צימער.

— וועגען וואָס האָט איר געטראכט?

מ'הויבט זיך אָן דינגען ווער ס'זאָל פריהער זאגען. זי פירט אויס. ער דערציילט שטיל, פּאַמעליך, מאָלט זיין שטעדטעל, דעם וואַלד, דעם טייך, די הייזער, האָס אינע־ווייניגסטע פון די הייזער, די קאנאפּע אויף וועלכער ער מיט זיין חבר פלעגען זיצען אָט אזוי ווי ער מיט איר און גלע־טען די האָר. דאָ רירט ער אָן אירע האָר מיט זיינע ליפּען.

— אייער חבר האט איר אויך אזוי פיל געקושט? — פרעגט זי שפּאַסיג, כלומרשט אַ פּאַטש טוענדיג אים איבער'ן מויל.

— נו, זי איז דאך מער ווי א חבר, א שוועסטער! — זאגט ער, לאַכענדיג.

— געקראגען אַ ברודער אַהן בויך־גוייטאג.

—אגב, האָט זי א ברודער, אן אמת'ן ברודער?

— ניט איינעם — דריי. און א פאטער און א מוטער. דער איז דא, דער דארט. א געשיכטע פון „צעזייט און צע־שפּרייט". דער אַרעסטירט, דער פאַרשיקט, דער אנטלאפען. זי איז ניט געזעסען אין טורמע, ניט געווען קיין מאַרטירערין.

זי האט אבער געזען, געווען אין אייניגע טורמעס. יא, זי איז געווען אין פארשידענע שטעדט. זי האט אבער ליב גע־האט דאס קומען אהיים פון צייט צו צייט. אזא גוטע היים געווען. און דער טייך, דאס פאָרען אויף שיפלעך. און דאן נאָך די שיפלעך די גרויסע שיף וואָס שנייט איבער א לעבען אויף צווייען, בריינגענדיג אהער א האלבען מענשען.

די האלבע פאָליא האָט גערעדט האלבע ווערטער. זיין פאנטאזיע האט שוין אבער דערענדיגט. ער האט געזען זייער הויז, געזען זי אלס קינד, אלס יונגע מיידעלע, דאן א מיידעל, אירע באקאנטע, פריינד. א וואונדער צו האט זי געהאט א סך נאָכגייער. וועגען דעריין האט זי גארניט גע־זאגט. א פארשלאסענע נשמה.

קוקט ער אויף דער פארשלאסענער נשמה, אין די שפיג־לען פון דער נשמה, און וואָס מער ער קוקט אין זיי אלץ ליבער ווערען זיי אים. ער קען זיך ניט צוריקהאלטען, ער רירט זיי צארט אן מיט זיינע ליפען.

דאס וועקט זי אויף. זי שטייט אויף. — וואו איז מיין קעמעלע? — זי פארריכט די האָר, דאָס קלייד, גיט א פיר מיט די הענט איבער'ן פנים. — ווי שפעט איז?

אים פארדריסט וואס זי האט מיט אמאל אזוי איבער־געריסען. ער זיצט און רירט זיך ניט.

— ס'איז דאך שוין באלד טאג.

— ווי שפעט איז דען?

— זעט, — און זי צייגט אויפ'ן זייגער.

— מ'נע, — שמייכעלט ער, — ניט געפערליך.

— נו, און שלאפען?

— ווער דארף עס שלאָפען?

שלאָפען וואָלט ער גראדע יא געקענט. אָט אזוי דא גלייך אויפ'ן בעטעל און פערעלע דא לעבען אים — — —

זי לאָזט אים ניט ענדיגען דעם געדאנק.

— נו, מיין פריינד, מיר'ן זיך פאר היינט צעשיידען. איר דארפט דאָך גיין אהיים.

— איך דארף! — ער שמייכעלט.

— יא, איר דארפט.

איינער געגען דעם אנדערען שטייט מען. שוין צום וויפילטען מאָל — גוטע נאכט — געזאָגט. אָט איז מען שוין

ביי דער טיר, דאך שטייט מען, מ'קוקט זיך אן מיט אזוי פיל ליבע. זי שמייכעלט. ער פארשעמט זיך וואס זי האָט אים פארשטאנען, דאך ציט ער זי צו זיך. — גוטע נאכט. — דאָס מאָל שוין אויף דער אמת'ען. מ'צעקושט זיך, דאך ערשט ווען די טיר איז געפענט צענעמט מען די הענט.

— פאמעליך ווי איר גייט אראפ, — זאגט זי שטיל. פארזיכטיג גייט ער אראפ פון די טרעפ, דאך דוכט זיך אים אז די טרעפ, די פארענטשעס, די וועגט פון הויז הערען זיך צו צו זיינע טריט.

5.

זי א פריינד, ער א ליבהאבער. און איבער דער טעמא פריינדשאפט און ליבע האָט מען גערעדט, זיך געקריגט, טעג און נעכט.

— ווארום זאלט איר מיך ניט קענען ליב האבען אט ווי איר האט ליב אייער פריינד, א מאן?

און די פראגע האָט אים געשטעלט ניט קיין נאאיוע מיידעלע.

— דערפאר — האָט ער געענטפערט, זי שטארק ארומ־געגומען און ליידנשאפטליך געקושט.

— איר זייט א — — איך ווייל מיט אייך מער ניט ריידען.

— אבער, פאליא!

זי האָט א ווייל געשוויגען. — נו, איך פרעג אייך, וואס אזוינס האט איר אין מיר דערזען וואס איר זאלט מיך ליב האבען אלס פרוי? גיט א קוק — מיין שטערען איז שוין געקניטשט, אין מיינע האָר ווארפען זיך שוין דורך פילע גרויע, דער פנים ניט איבעריג שיין, פון גראציעז איז אפ־גערעדט.

— אבי איך האָב נערוינקט איר זייט ריין פון די זינד צו בריינגען יענעם צו זאגען אייך קאמפלימענטען. אבער איר האט מיך שוין געפראכט דערצו, טא ווייסט זשע אז אויגען ווי אייערע האָב איך נאך ניט געזען. — צוויי זונען, צוויי שווארצע זונען — אזוי האָב איך געטראכט דאס ערשטע מאָל ווען איך האָב זיי דערזען און נאך איצט זיי־נען די זונען ניט פארטונקעלט געווארען. איר ווייסט אליין ניט וואס פאר אויגען איר האט. וואלט איך א מאלער גע־

וועו וואלט איך אין מיין סטודיא א קליין צימערל געמאכט, א מין קדש קדשים צימערל, אוו די וועגט, דער דאך, אלץ וואלט איך באצירט מיט בילדער פון אייערע אוגען. אוו די גרויע האר. ווי זיי פאסען זיך צו די אויגען. וועט איינער זאגען א קוק טוענדיג אויף אייך: אזוי יונג אוו האט שוין גרויע האר אוו וועט פאר אייך דרך ארץ קריגען. אוו א צווייטער וועט זאגען: שוין דאכט זיך געלטערט, גרויע האר, דאך ווי יונג, אוו וועט זיך אין אייך פארליבען, אוו די קנייטשען —

— איר רעדט נארשקיטען, איר זייט ניט קיין מאלער, אבער נארישקייטען רעדט איר ווי א מאלער. איר הערט מיך אויס. איך מיין עם ערנסט. איר זייט יונג, איר האט ליב שיינקייט. איר דארפט זיך פארליבען אין א יונגער שיינער מיידל. זיך פארליבען, אויסליבען, אויסליבען אוו ווידער פארליבען, יעדער איינער שוועדען אז זי איז די לעצטע, אט אזוי ביז —

— ביז וואנען?

— ביז איר'ט שטארבען.

— אן איינפאל. אוו וואו זיינען די פינף צימערען, מיט דער בריייטער בעט, מיט די קינדער, גאר פארגעסען אן דעם?

— ניין, דאס איז ניט פאר אייך. איר וועט זיך איינ־ליבען אין א פרוי, איר וועט זיך אבער ניט איינלעבען. פויל ווי איר זייט וועט איר פון איר אנטלויפען, אויב זי וועט עס ניט האבען געטאן פריער פאר אייך, איר זייט א טרעמפ.

— אויב אזוי זיינען מיר דאך די ריכטינע פאר.

— איך בין קיין טרעמפ.

— ניט קיין טרעמפ. ביי לייטען א מיידל אין אייערע יארען וואלט שוין לאנג געווען חתונה געהאט, געהאט א געוצליכען מאן, געוצליכע קינדער, א געוצליכע חיים, אוו איר גארניט, איר וועט דאך אזוי ביז'ן גרויען צאפ פארזיצען.

— איך האב שוין חתונה געהאט.

די קאפוליע אנצוהערעניש אז זי האט שוין אמאל ge־האט א געליבטען האט אים געשטאכען. ניט די אייפער־

בליק, ווערט זשעדנע פרעסענד און אויך זי קוקט שוין איצט אנדערש — פרייליך, לאַכענד, שפּאסענד. — קומט, וועלען מיר גיין. — און ער גייט.

.6

ער האָט געפילט זיין הילפסלאָזיגקייט געגען איר. אין איין עלטער מיט איר איז זי, פאָלגליך, עלטער געווען פון אים — א פרוי. און דאס האט זיך געלאזט פילען. די פרי־ערדיגע „קלוגע" געשפּרעכען זיינען פארשוואונדען, מ'האָט מערסטענס גערעדט ליבליכע נאַרישקייטען, אזוי אז גיט איין מאָל פלעגט מען זיך ביידע כאַפּען: גוואלד, ווי פּלוידערט מען עס אָפּ אזוי אן אווענט, און דאך, אפילו אין די גע־שפּרעכען, די נאַרישקייטען, האָט זיך געפילט איר קלוגער קאָפּ, איר עלטערער קאָפּ.

ער האָט געליטען דערפון. — האָט זי אים ליב? — אָפּטמאָל פלעגט אים איינפאלען אז ניין, אז די אלע שטונ־דען, אווענטען פארבריינגט זי מיט אים ווייל זי האט ניט וואו אהינצוטאָן די צייט, ווייל זי האָט ליב צו פּלוידערען אביסעל, און אפשר אמוזירט זי זיך גאר אויף זיין חשבון, זעהענדיג ווי דער יונגער צוציק צאַפּעלט זיך אין זיין פאר־צווייפעלטער ליבע צו איר.

ביי דעם לעצטען געדאנק פלעגט ער זי האַסען, ער האט זי ניט געוואלט זען, דאך געגאנגען צו איר, געקומען, זיך אַנידערגעזעצט געשוויגען און אויב גערעדט איז אויף קידער ווידער.

— וואָס איז אייך? — פלעוט זי געוויינליך אנהויבען פאַרטרויליך.

— מיין פולס קלאַפּט נאָרמאל, שרעקט זיך ניט, — פלעגט ער ענטפערען.

— נו, און דער קאָפּ?

— דער קאָפּ איז אויך אויפ'ן ריכטיגען פּלאַץ.

— כ'האָב מורא אז ניט. — זי האָט שוין געוואוסט אז מיט ווערטער וועט זי גארניט אויספירען, זי האט אבער אויך געוואוסט אז זי קען די כאנדרא פארטרייבען.

— איר'ט טרינקען טיי?

— טרינקען טיי.

— ווי דאָס ענטפערט.

טיי האָט מען געטרונקען שווייגענדיג. גלייך נאָך דער טיי האָט ער פּאַררויכערט. זי האָט באמערקט: שוין געקומען אָנרויכערען.

— כ'וועל באלד אַוועקגיין.

זי ענטפערט גאָרנישט. ער רויכערט און זי נעמט צו פון טיש. אים דוכט זיך ער שטערט איר מיט זיין זיצען, גייט ער צו צום בעט, ציט זיך דאָרט אויס. זי קומט צו: ווידער אין בעט! האָסטו געזען אַן אומגליק!

— אָ! — איז זיין ענטפער.

— לאָזט פּאַרשאַרען די דעק. — זי שפּאַרט זיך צו לעבען אים.

זיין האַס וואַקסט מיט יעדען צי פון סיגאַרעט. ער פילט אז ער דאַרף זיך אויפהויבען, זאָגען א גוטע נאכט און אַוועקגיין. אבער אירע אויגען זיינען געוועזדעט גלייך אויף אים. צו ער קוקט, צו ער האלט פּאַרמאַכט זיינע אויגען, ער פילט זיי אויף זיך און דער קוק איז אזא באַצווינגענדער דאס ניט נאר קען ער זיך ניט אויפהויבען און אַוועקגיין, ער קען זיך אפילו ניט אויפהויבען אַוועקווארפען דאס שטיקעל סיגארעט וואס בריט שוין זיינע פינגער. איר שאַרף אויג באמערקט עס. שווייגענדיג נעמט זי עס ארויס, און וואַרפט עס אוועק. ער גיט א קוק אויף איר און ער ווייסט אליין ניט וועלכער כח עס הויבט אים אונטער, ער כאפט ארום איר קאָפּ, ציט אים צוריק ארונטער און קושט אירע אויגען, ליפּען, בייסט זיך איין זיי ביז זי שרייט אזש פון ווייטאג.

— וואס האט איר צו מיר? וואס האב איך אייך שלעכטס געטאָן?

גיי דערציי! איר וואָס פּאר א שלעכטס זי טוט אים.

— איר זייט אזא גוטע.

— אפשר ניט?

ווידער א בים, א שפּאַס געשלעג, א קוש, א בים, א קיצעל, ליבליכקייטען, צערטליכקייטען ביז מ'קוק זיך ארום מ'איז שוין נעהענטער צום טאג ווי צום אוועגט.

— איר דארפט שוין גיין אהיים.

— ווי שפּעט?

— באלד דריי.

— אפשר וואלט שוין נאר געווען א פּלאן אונטער-

נעכטיגען.

—פארקערט נו, מיט אייך שלאָפען א נאכט, איר וואלט דאך מיך צוביסען.

— צוביסען!

מ'קוקט זיך ביידע איבער.

— גיי, מיין קינד, אהיים.

א צעשויבערטער א צערודורטער הויבט ער זיך אויף. זי שטייט, קוקט שמייכלענדיג אויף זיין יעדע באוועגונג און אים דוכט זיך זי קוקט ווי א מאמע אויף א קאפריזנע קינד.

— א גוטע נאכט.

זי דערלאנגט אים די האנט און ער באמערקט אין איר באוועגונג, דאן אין פנים אויסדרוק, א פארלאנג פאר א קוש. און בייז באשליסט ער: ניין, כאָטש צולעצט אויספירען.

— א גוטע נאכט. — ער וויל ארוסציהען די האנט, אבער זי לאזט זי כלומרשט אומגערן ניט ארויס. ער גיט א בייזען קוק אויף איר. ווי זי פארשטייט אים. זי לאָזט אָפּ זיין האנט, נעמט מיט אירע ביידע הענט אן זיין קאָפּ, בויגט אים צו זיך און הויבט זיך אליין אויף די שפּיץ פינ־גער און שטייענדיג אזוי אנגעשטריינגט קושט זי אים לאנג אין די אויגען און אין שטערען. ער קריצט מיט די ציין, אבער ער פילט אירע הענט, איר אטעם, דעם פארפיום פון אירע האָר און פארשכורט, ווילד, ער כאפט זי ארום, דריקט זי שטארק צו זיך, פארציט זיך אין א לאנגען קוש, רייסט זיך אָפּ מיט אמאָל און פארמאכט שנעל די טיר הינטער זיך.

די אויגען פארצויגען, דער קאָפּ פלאמט און דארט פיקט א געדאנק: שוועכלינג, אינגעל — קאָנסט זיך ניט צו־ריקהאלטען פון געבען א קוש. מער וועט דאס ניט געשען. א פארמאטערטער וואלגערט ער זיך אריין אין בעט און שלאָפט איין א שווערען שלאף. אויף מארגען פילט ער זיך ווי א נעכטיגער, און קומט דער אוועגט ווערט ער נאך נער־וועזער, קריינקליכער. ער גייט ניט צו איר. ניט היינט, ניט דעם צווייטען טאג, ניט דעם דריטען. ער וויל זי ניט זען. זי אים וויל אבער יא זען. ליגט ער אויסגעצויגען, קוקט אויף דער סטעליע, טראכט גארניט, פילט בלויז אז עפּעס איז אים אזוי שלעכט אומעטיג, אזוי שווער, אזא רחמנות פילט ער צו זיך אליין, אזש כאָטש נעם צעוויין זיך

אויף דעם אייגענעם ביטערען מזל.
א קלאַפּ אין טיר. — אריין.
— גוט נאָווענט.
— גוט נאָווענט, — בורטשעט ער ארויס.
— ווי איך זע זייט איר ניט זעהר צופרידען מיט אייערע וויזיטאָרען.
— איר זעט דאָס אזוי גוט.
— גאָר. איר ווייסט דאך פוג'ם ווערטעל: אומגעבעטענע געסט זיינען ערגער פון טאטערען. — ער ענטפערט ניט.
— זאָגט זשע: ווייסט איר דאך וואס איר האט צו טאָן. גוט, איך וועל לאנג ניט פארבלייבען, בלויז ארויף אויף א פאר מינוט. אין דרויסען קלייבט זיך רעגענען. ארויפגעקומען זען אויב איר לעבט נאָך. ערשט איר זייט נאָך טאַקע א לעבעדיגער. אבי כ'האָב געמיינט איר זייט ערגעץ דערטרונקען געוואָרען.
— האָט איר זיך מסתם שטאַרק גענומען צום האַרצען.
— איר מיינט פון אלע נאַרישקייטען נעם איך זיך עס צום האַרצען? גאָרניט, טאָמער יא, איז, ווי זאָגט מען, כאָטש אן אייגענע לויה.
קוקט ער אויף איר אזוי בייז און זי שמייכעלט. שפּאַסענד פירט זי איבער מיט איר פינגער איבער זיין נאָז ארויף צום שטערען. ער גיט א טרייסעל מיט'ן קאָפּ.
— מיינע האָר האָבען זיך צעוואָרפען. — זי נעמט אראפּ דאס היטעלע, גייט צו צום שפּיגעל, שטייט דאָרט ליינגער ווי עס דארף איר נעמען די האָר פאַרריכטען, אראפּציענדיג דאס קליידעל אביסעל פון פאָרענט שוין שטייענדיג מיט א זייט צום שפּיגעל, זי לאזט זיך צוגיין צו אים.
— נו, וואס ליגט איר אזוי? א גלאָז מילך, ווי זאָגט איר, וואלט דאך זויער־מילך געוואָרען פון אייערען א קוק.
— זייט איר אפשר דאס געקומען אים פאַרזיסען?
— איך צווייפעל אויב איך קען.
— אבער געדיינקט האט איר וועגען דעם.
האַסטיג הויבט ער זיך אויף, כאַפּט א סיגאַרעט פון טיש, פאַררויכערט, און הויבט אָן ארומשפּאַנען. זי זיצט, קוקט אים נאָך, דאַן הויבט זי זיך אויף. — נו, מ'דאַרף גיין.

— וואָס האָט איר קיין צייט ניט?
— כ׳האָב גאָר ניט געוואוסט אז איר קענט אזוי העפ־
ליך זיין.

ער גיט א קנייטש דעם סיגארעט און לאזט זיך ווידער איבער'ן צימער, זי גייט צום שפיגעל און ער קומט איר אן אנטקענגן. שטייט זי גלייך אנטקענגן אים, קוקט אויף אים. אים ווערט אומבאקוועם, אירע אויגן אזעלכע שמייכלענדע. ער מאכט א באוועגונג ווי אפגיין אן א זייט, אומבאמערקט לאזט זי עס אים ניט. ניט וויילענדיג הויבט ער אן שמייכלען.

— געמיינט איר קענט עס שוין גארנישט.
— וואס?
— א שמייכעל טאָן.
— גנב׳טע.
— ביי אייך א סך געגנב׳עט?

די פּאלקא האט זיך צוריקגעקערט. קונציג קניפט זי דעם געשפּרעך, ביז מ׳כאפט זיך אז ס׳רעגענט שוין. — אי, וואס וועט זי טאָן, זי האָט ניט קיין רעגען־שירם. אפשר האָט ער?
— ניין, וועט מן הסתם אויפהערן.

זיצט מען אוּן מ׳רערט. צוויי פּרעמדע מענשן, באַ־קאנטע, זיצען אוּן ריידען. אוּן דער רעגען האלט אין גיין. אוּן וואָס לייגער ער גייט אלץ שטיקענדער ווערט די לופט אין צימער, אלץ אפּגעהאקטער ווערן די געשפּרעכען. עפּעס געהיימעס איז דא אין צימער. זיי האבען מורא זיך איבער־קוקען אפילו. ער פּילט א לייכטע שרעק און זי איז אזוי אומרוהיג.

— וווייסט איר גאר וואס, שלאָפּט דאָ.
פּונקט ווי א בליץ וואלט דורכגעריסען די לופט.
— איר זייט משוגע.
— שוין גאָרניט משוגע.
מ׳קוקט זיך איבער.
די בעט איז ברייט גענוג.
— איר זייט א — — —
ער איז ווי אן אנדער מענש געווארען. ער גיט א קוק אין פענסטער:
— אי, ס׳אטייערער רעגען!
— ווי דאָס טוט אים הנאה.

— אפשר זאל איך זיך זעצען ווייניגן, אדער זאגען תהלים.

— דער שווארץ יאָר האָט זי אנגעטראגען ארויפצוגיין. ניט געזען דעם תכשיט.

— טאקע אן עולה. ניט באדארפט געווען דאס טאן.

— נא — ט! —

— זעסט, זי קנייפט זיך נאָר.

דאס איז א מין סינגאל געווען. שטיפערייען און שפּאַסען האָבען זיך אנגעהובען.

— ווי גייט דאָס אן אנשטענדיגע מיידעל ארויף צו א בחור אין צימער און בלייבט דארט נעכטיגען.

— קיין אנשטענדיגער בחור דערלאזט ניט אזעלכע זאכען. ס'א סברא אז מארגען וועט ער מוזען זוכען א נייעם צימער.

— וועגען אים דארף זי זיך ניט זארגען.

— וועגען איר? נו, וואָס. זי וועט זיך אנידערלייגען אָט אזוי ווי זי איז אין וועט איבערשלאפען די נאכט.

— ס'רעדט זיך אזוי.

— ס'טוט זיך אזוי אויך. און ווידער, אפשר וואלט איר מיך טאקע אָפּגעפירט אהיים.

— אנדערש ניט געווייניט, נאר בחורים זאלען אייך אהיים פירען?

— ס'רעגענט, ס'איז פינסטער, מיראַ, ניט מורא, דאך קומט.

— משוגע מיין קאָפּ.

— גיי איך אליין.

— גייט.

— איר זייט א — — —

— א וואָס?

מ'האָט זיך אָנגעהויבען דינגען, זי ווי דורכאוים שלאָפען אין די קלייַדער, טענה'ט ער: זי וועט זיך דאך צעפּרעכען.

— טאקע שלעכט, אבער — ווארפט זיך ארויס.

— וואוהין, זאל איך זיך ארויסווארפען, אין דרויסען רעגענט, — זאגט ער שמייכלענד.

— אין קלייַדער שראנק.

שמייכעלט ער און גייט אין זיין באהעלטעניש, א

האלבע טיר בלייבט דאך אפען. זי טוט זיך אוים פיבער־האפט שנעל, און באמערקענדיג אז א האלבע טיר איז אפען, כאפט זי ארויף די הענט אויף דער ברוסט און פראטעס־טירט: מ'האט דאך גערעדט ער זאל ניט קוקען.

ער קוקט ניט, וואם וויל זי פון אים. אים פליען אזעלכע מאדנע רעדער פאר די אויגען דא אין דער טורמע.

מיט אמאל ווערט פינסטער און תוך כדי דבור הערט ער א טרייסעל פון בעט.

— צינדט ניט אן — שטעלט זי אפ זיין באוועגונג.

— איך זע דאך ניט.

— איר'ט שוין טרעפען.

פאמעליך ציט ער דעם קראוואט און דאן די שוך.

— איין באדינג. איך שלאף ביים ברעג, די דעק פאר מיר, די קאלדרע פאר אייך, און איר זאלט זיין אן אנ־שטענדיגער מענש. ער הערט.

— זיכער, זיכער. וואם פאר א פראגע.

איר שפאסען איז אים אפילו אין אין זויער ניט ארויין. ער האט זיך געדרייט פון אין זיין אויף דער צוויי־טער.

— ס'איז אייך שלעכט צו ליגען. א מצוה אויף אייך.

ער האט איר געענטפערט מיט א שטומען קוק. זיין האנט, ער וואלט נעמעגט שווערען אומגערן, האט אנגעריבט איר ברוסט.

— מ'האט דאך עפעם געריבט.

— מ'רעדט א סך נארישקייטען.

— גייט. — זי קערט זיך אום. בויגט ער זיך איבער און ניט ווילענדיג זי קערט זיך אום צוריק צו אים מיט'ן פנים.

— זאגט מיר, איך בעט אייך, איר זייט אנדערש ניט געווויינט ווי צו שלאפען מיט מיידלעך?

— וועו איך בין נאך געווען א קינד האב איך עס שוין געטאן, געשלאפען מיט דער שכנה'ס מיידלעך, די חברה הא־בען מיך טאקע גערופען, חמור — עזעל.

— ניט אומזיסט אויסגעוואקסען אזא צאציע. הם. זי גיט אים א לייכטען פיר איבער'ן פנים. פאר די אויגען האט עטוואס א בלענד געטאן, אין אים האט עטוואס אויפגעצי־

טערט. לעבען אים איז געלעגען א פרוי. א הייסער קער־
פער. דער פלאץ וואו ער איז געלעגען איז פונקט ווי מיט
טריסעק אויסגעשפרייט געווארען.

— ראבינאוויטש, איך גיי באלד ארויס פון בעט און
גיי אהיים.

— פערעלע — — —

א שטומער קאמף. צוויי קערפערס האבען געציטערט
פון לוידענשאפט. קיין ווארט, בלויז א שווערער אטעמען.
יעדער אטעם צוג האט געבריט, און, בארירט זיין קערפער
איז עס געווען ווי טויזענדער נאדלען וואלטען זיך ארייננע־
שטאכען. נאדלען וואס האבען געשטאכען און געציגען.
אבער א געהיימע קראפט איז צווישען די צוויי מאגנעטיש
קערפערס און לאזט ניט זיי איינס ווערען. איר קאפ, אירע
הענט אלץ ווערט באוועגט פון אט דער געהיימער קראפט.
אבער אט ווערט זי שוואכער. ער פילט דאס אין איר צי־
טער, אים דוכט פון דער קראפט איז קיין שפור געבליבען....

— דאוויד! —

זי האט זיך איינגענעסען מיט די ציין אין זיין האלז.
פון אנהויב האט ער עס אפילו ניט געפילט, ווען אבער די
ציינער זיינען אלץ טיפער געדרונגען, האט ער דערפילט אוא
שארפען פארגניגען. א ציטערנדיגע זי לאזט ניט נאך, טי־
פער זינקען אירע ציינער, אים דוכט זי האט א אדער אי־
בערגעביסען. — פאליא! —

— נ — ה — א! — זי האט זיך אפגעווארפען אן
א זייט.

ער האט א טאפ געטאן ביים האלז. אים דוכט זיך
בלוט רינט. און זי. ער הערט איר הארץ קלאפען. ער
רירט זי צארט אן. פונקט ווי שטאלענע דינע פערים וואל־
טען זיך מיט אמאל געגעבען א שפרייט אוים איבער איר
גאנצען קערפער, מאכענדיג אים שטייף און דאן מיט אמאל
זיך א לאז צוריק, פון וואס איר קערפער ציטערט אויף. זי
נורעט זיך איין אין איר דעק. שא. שטיל. — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

צייכענס פון צוויי האלבע מויל ציין זיינען געבליבען
אויף זיין האלז. א מעמענטא נאקטא איז עס פאר אים ג־
ווען. האט ער זיך צוגערירט, אדער בלויז זיך דערמאנט אן

דעם האט ער אויפגעציטערט. אים איז ווי א קלין אריין אין קאָפּ די געשיכטע פון דער קעניגין פון די אמאזאנקאם, וועלכע האָט פֿארשטאנען: איך האָב דיך ליב, איך וואלט דיך אזש אויפגענעמען, אין בושטעבליכען זין און האט צוזאמען מיט אירע הענט גאריסען שטיקער פליש פון אכילעס'ן. ווי שיין האָט עס אויסגעדריקט דער דיכטער:

קיססע און ביססע —
דאָס רויזט זיך,
און ווער רעכט פאָם הארצען ליבט
קאן שוין דאס איינע פיר דאס אנדערע גרייפען.
(ה. פ. קלייסט).

אבער האט זי אים ליב? וויפיל מאל ער האט זיך שוין געשטעלט די פראגע, וויפיל מאל ער האט שוין דירעקט און אומדירעקט געפרעגט איר, און וויפיל מאל האָט ער שוין געדיינקט אז יא און אז ניין. א בים. לעבען אים איז געלעגען ניט קיין שוועסטער, ניט קיין מוסר זאגערין, נאר א פרוי וואס האט געפרעגט פון ליידענשאפט, וואס האט געציטערט מיט אט דעם ליידענשאפט דורשטיגען ציטער, וועלכע איז געווען שבור ווי ער, און האט זיך געזעטיגט מיט א שטארקען בים...

ער קען זי ניט פארשטיין. זי פאר אים א רעטענים, ווערענד ער פאר איר אן אפענער בוך. זיין ערגייז האט געליטען. אנטלויפען. שוואכלינג. און זיין שטאלץ האָט אים קאמף לוסט געגעבען, פארביסענקייט, אנטשלאסענקייט. גרינג צו מאכען א לייטען טעפעל — ווייכע לייט, קנעט און כחומר ביד היוצר. שווער איז אבער אויסצוהאק.ן א סטאטוע פון מארמאר. דאס באדערט געדולד. פערעל איז פאר אים געווען דער מעדאל אויף וועלכען ער האט געוואלט זיין פנים אויסקריצען, ער זאל ניט אפגעווישט ווערען, ניט פארגיין. און דער מעדאל ווי ל ער זאל זיין א גאלדענער. אף, אט די וואקסענע הערצער. ווי גרינג עס איז אפצוקריצען דעם איך אויף זיי. א דימענטען רינגעל קען דינען פאר א זיגעל. אבער די וואקסענע הערצער, ער קען זיי. אויסגעקריצט דעם „איך" האלט עס אזוי לאנג ביז דער פרעליוד

צו דער חתונה ווערט געשפילט, און דאן ווערט אלץ צעגאנ־
גען. אלץ צעשוואומען. צעשוואומען די טרוימען, פארשוואו־
מען די ליבע, צעשוואומען די פרוי, פארשוואומען מיט ביר־
גערליכקייטען, מיט קליינליכקייטען. גאלד, גאלד. דארף ער,
און ווי שווער עס זאל ניט זיין מוז ער זיין איך אויסקריצען
דארויף.

ווי גרינג צו זאגען — ער מוז — און ווי שווער דורכ־
צופירען, ווען די דורכפירונג וועגדט זיך אן מעהר ווי אייי־
נעם. — וואו א ווילען, דארט א וועג. — ווי פאלש דאס
איז, ווי גרויזאם פאלש. וואו א ווילען! מער ווי א ווילען,
א דראנג, און דאך — — —

.7

ער האט עס קיינמאל ניט געפילט אין זיך. אזוי סענ־
סועל. ער האט ביז אהער דערפון ניט געוואוסט. דער דופט
פון אירע האר, דער גערוך פון איר קערפער, דאס דרינגט
אריין אין אים, זיינע נאז־ווענטלעך ציטערען אויף ווי ביי
א יאגד הונט וואם דערשמעקט רויב, און דער ציטער קא־
מוניקירט זיך צו זיין גאנצען קערפער. זי זיצט ביי אים
אויפ'ן שוים. זי רירט אן זיין האנט. — ווי היים אייערע
הענט זיינען. — אבער א קאלטע ארץ — רעדט ער ארויס,
און זאגענדיג עס פילט ער אזא טרוקענים אין האלז, אזא
היץ. ער בייט איבער אין פוס, א צוויי־טע. — אייך איז
שוואר. — און זי הויבט זיך אויף. אלע געשפרעכען זיינען
אויסגעשפט, קורצע, איבערגעווארפענע ווערטער. און די
ווערטער זיינען ווי עלעקטרישע פונקען. זי פארשטייט עס.

עטוואס ניים איז אנטשטאנען אין זייערע באציהונגען.
א שטיקענדע לופט אנגעזאפט מיט היץ, גרייט צו יעדער
מינוט אויסצוברעכען אין א שטורם. ביידע האבען געפילט
אז א שטורם מוז קומען, ביידע האבען געביינקט נאך אים,
און ביידע האבען אים געוואלט אויסמיידען. זיי האבען מורא
געהאט אין שטורם וועלען זיי זיך ביידע פארליירען און
שפעטער זיך ניט קענען געפינען. זי האט די היץ געקענט
אריבערטראגען, פאר אים איז קלאר געווארען ער מוז זי
וואם ווינציגער זען. ער איז פארפאלען געווארען.

א פאר נעכט איז ער געלעגען אין דער פינסטערניש,
אריינקוקענדיג אין זיך, און וועז ער האט זיך אליין שוין

געגוג אנגעשמיסען איז דאס אים אויך איבערדריסיג געווא־
רען. ער איז פון הויז געלאפען. מיט'ן טאג פלעגט ער
אהיים קומען. דאס נאכט לעבען האט אים אויסגעמאטערט.
זיין געוויינליכער גרינבליכער פנים האט זיך מיט געלע פלעקען
באדעקט, דער גאנצער פנים האט באקומען א העסליכען
ערד קאליר ווי ביי א שכור נאך א אכט, צען טעג טרינקען
נאכאנאנד.

זיין הארץ האט זיך א צאפעל געטאן וועז ער האט
דערהערט די באקאנטע טריט אויף די שטיגען אן ווי שטיין
געבליבען די גאנצע צייט, ערשט וועז ס'האט זיך דערהערט
איר ליבטער קלאפ אין טיר, האט עס געגומען קלאפען האס־
טיג. ער האט זיך שיער ניט דערוואוגען מיט'ן „ארויין".

— ענדליך געטראפען. וואס מאכט מען עפעס?

— א דאנקען נאט.

— אין וועלכען האספיטאל זייט איר געווען?

— קוק איך אוים ווי נאך א קרייגק?

— קוקען, קוקט איר אוים — דערויף דארפט איר מיך
ניט. א שפיגעל קען דאס איך זאגען בעסער פון מיר, אבער
א פאר וואכען צייט, ניט איר זייט געקומען, ניט אין הויז
געטראפען, קיין בריוועל געקראגען, האב איך זיכער גע־
דיינקט איר זייט ערנעץ קראנק צו אלדי גוטע יאר.

— איך בין געזונט און שטארק. — ער האט זיך איף־
געהויבען, פארגיכערט און אנגעהויבען ארומשפאנען. ביי
אים אין הארץ האט א שטורם געבושעוועט, א שטורם פון
ליבע, פון האס. ער האט זי ניט געזען. פאר די פאר וואך־
כען האט ער זי בלויז אין זיינע ווילדע חלומות געזען, אין
זיין אומרוהיגען שלאף. אין די חלומות איז זי צוזאמען
מיט אים שכור געווען... און איצט איז ער ניכטער און זי
אויך א ניכטערע. וועז ער האט דערהערט אירע טריט האט
ער אזוי דורשטיג מיט א פארכאפטען אטעם זיך צוגעהערט.
דאז דער קלאפ אין טיר, זי דערזען, האט ער זיך שיער איר
אויפ'ן האלז ניט ארויפגעווארפען: כ'האב דאך אזוי גע־
בייגקט נאך דיר. אבער דער ערשטער אמת'ער אימפולס
איז פאראיבער, איצט איז ער אין כעס. צו וואס איז זי
געקומען? קארג געמאטערט אים? ער פילט ווי עס ברויזט
אין אים עטוואס. וואלט ער געקענט, וואלט ער זי קושענ־

דיג דערוואַרגען.

— איז וואו זייט איר דאָס טאָקע געווען אזא צייט אז ניט קראנק?

— איר מוזט עס וויסען?

זי האָט א שארפען קוק געטאָן אויף אים. — מוזען מוז (די זיינע האָבען שארף געזוזעט ביים ארויסזאָגען) איך ניט, אבער וועלען וויסען וויל איך יא.

— ווייבערישע נייגעריקייט.

— וואר ס'איז ניט נייגעריג וויסט נאָרניט.

— און איר ווילט זיין אלווייסענד.

— נו, ניט אלווייסענד. איך וויל בלויז ויסען וואו איר זייט געווען די פּאָר וואָכען.

— צו וואָס איז דאס אייך אזוי נויטיג?

— זאגט אויס דעם אמת, איר זייט געווען קראנק אדער איר האט ג'שכור'ט?

— וואַרום דיינקט איר אזוי?

— ניט א קוק אין שפיגעל, וועט איר זען.

— קוק איך אוים אזוי שלעכט?

ער איז צו צום שפיגעל און אנגעהויבען זיך גוט אייקוקען אין זיין אייגענעם געזיכט. זי איז דערווייל הינטערגאנגען הינטער אים, אזוי דאס ער האט מיט אמאל דערזען אויף זי. ער האט שוין מער ניט געקוקט אויף זיך, ער האט געקוקט אויף איר און אים האט זיך גערוהט זי זעט אוים אזוי אומעטיג, טרויעריג פארזארגט, לייידענד. ער האט זיך אומגעדרייט, זיך באגעגענט מיט איר געזיכט, זיך אנגעקוקט און אומגעריכט פאר אים אליין האט ער אָנגעשפּאַרט זיין קאָפּ ביי איר אויפ'ן האלז און וויי מיט געפּעט ארויסגערעדט דאס אייניגיג וואָרט: פּערעלע!

זי האט ארומגענומען זיין קאָפּ, געגלעט זיינע האָר, און אזוי גייענדיג איבער'ן צימער אים צוגעפּירט צום בעט.

— וואָס איז אייך?

— מיר איז נארניט.

אים איז ווירקליך נאָרניט געווען. ער וואלט דאכט זיך אזוי אויף איר ברוסט זיך שטיל אויסגעווויינט און אלץ וואס האט זיך אנגעקליבען אין די פּאָר וואָכען וואלט אראפּגעשווויינקט געווארען פון די שטילע טרערען. ליגט ער טאָקע

שטיל אויף איר שוים, און זי זיצענדיג פירט איבער זיינע האָר אן איינמאל ארער צוויי מאל גיט זי אים א שטילען קוש אין שטערען.

— וועז ער זאל אזוי קענען אייביג ליגען. —

זי שמייכעלט. — וואָס וועט ארויסקומען פון אייביג ליגען?

ער גיט זיך אומרוהיג א וואָרף. — אך, איר מיט אייער אייביגען וואס וואלט ארויסגעקומען. מוז דאס עפעס ארוים־קומען?

— איר וואלט באראפט אוועקפאָרען אין אריענט.

— וואס איז נאר אין אריענט?

— דארט וואלט איר געלעגען גאנצע טעג אין א האלב דרימלענדען צושטאנד, ערגעץ ביי א מיידעל אויפ'ן שוים, וואלט געצויגען אייער גארגילא און וואלט אזוי אפגעלעבט אייערע טעג אין טרוימען. דא זייט איר אויסגערן פלאץ. דא דארף מען זיין באוועגליך, אקטיוו, מאן.

— פאר דער געזעלשאפט! —

— נו, נאר ניט אזוי איראָניש. צו דער געזעלשאפט באלאנגט איר אליין אויך.

— יא, איך באלאנג — האט ער זיך אומרוהיג א וואָרף געטאן, — און אלס שטייער פאר מיין מיטגלידער־שאפט פאדערט פון מיר די אזוי גערופענע געזעלשאפט איך זאל ארבייטען ווי אן אייזעל, חתונה האָבען ווי א נאר, פלאָדען קינדער ווי א קץ קעצלעך ארער א חזיר חזירימלעך, וואס מער אלס ניצליכער פאר דער געזעלשאפט, די געזעל־שאפט, חיליגער בים — באס!

— קיינער ווייל דאס פון אייך ניט, זייט רוהיג.

— נאָר וואָס דען, אזוי נוצליך זיין. מיך איבעלט פון דער נוצליכקייט, איבעראל א טומעל, א געפילדער, א הו־הא, א לויפענייש, יעדער איינער מאכט זיך נוצליך. צום טייפעל. זיי ניצעוועון אזוי לאנג ביז זייער לעבען ווערט אפגעניצעוועט.

— און וואס ווילט איר? —

— כ'האָב דאָך אייך געזאגט: אט אזוי אייביג ליגען.

— עך, מיין קינד, וואס מער מ'ליגט אלץ מער פאר־לעגערט ווערט מען, אזוי פארלעגערט דאס וועז איר וואלט נעוואלט אויפשטיין וואלט איר שוין ניט געקאנט, איר זייט

נאָך צו יונג זיך שוין אוועקלייגען אזוי.

— וויפיל מאָל איך האָב שוין געהערט די ווערטער צו יונג. און איר ווילט גאָר בשום אופן ניט פארשטיין אז כאטש נאמינעל בין איך עטלעכע און צוואנציג יאָר אלט, לויגט אבער פאקטיש אויף מיינע פלייצעס א ירושה הארב פון הונדערטער טויזענטער יאָרען, און ער פרעסט אזוי דאס איך מוז גיין ווי א זקן, אמאל איז מען געווען יונג אין מיין צייט, היינט איז עס שוין צוויי דריטעל פון לעבען אריבער און דאס דריטע דריטעל ווילט זיך ניט זיין א שלעפּ־פערד, ס'ווילט זיך זיין א פרייער פויגעל.

— אין קאמף וועסטו דיין פרייהייט ערווערבען.

— נו, וואָרום זאגט איר שוין ניט דעם צווייטען פסוק: ארבייטער פון אלע לענדער פאראיניגט זיך.

— ווי סארקאסטיש מיר זיינען!

— אויב מיר קאנען ניט זיין פריי לאָמיר כאטש זיין סארקאסטיש.

— איר קענט ניט זיין ניט דאס און ניט דאס.

— אזוי גאָר, הם. —

— יא, מיין פריינד, פאר דעם ערשטען זייט איר צו שוואך, פאר דעם צווייטען צו גוט.

— פון ווען אן גייט עס פרייהייט צוזאמען מיט שטאַרקייט?

— אָ, שוין פון לאנג. דער אמת פרייער מענש מוז זיין שטאַרק, ניט זיין צוגעבונדען צו קיין זאך, צו קיינעם, מוז קענען זיין אליין.

— מיר דוכט, דאס איז א קאפיטעל ניטשע.

— וואס מאכט דאס אויס, ניטשע אדער שאָפּענהויער, אבי ס'איז אמת.

— כ'האָב גאָרניט געוואוסט אז איר האלט אזוי פון שטאַרקייט.

— אלע שוואכע האלטען פון שטאַרקייט.

— זייט איר דען ניט די שטאַרקע, די פרייע.

— ניטאָ קיין פרייע מענשען. אויב זיי זיינען פריי אין דער געגענווארט זיינען זיי שקלאפען צו דער פארגאנגענהייט, צוגעבונדען צו איר דורך טויזענדער עראינערונגם פעדים.

— נו, איר זייט דאך ניט די שקלאפען פון דער גע־ געוואלט.

— זיכער ניט, — האט זי שנעל ארויסגעזאגט, ניט באגרייפענדיג וואס ער האט געפרעגט.

— קענט איר מיר, אויב אזוי, ניט זאגען צו וועמען, איך מיין, וואיהין פירען אייערע עראינערונגס פעדים, וועלכע האלטען אייך פארשקלאפט?

די פראגע איז געקומען אזוי אומגעריכט. דער שפרונג פון אבסטראקטע רייד צו איר פערזענליך אזוי טיף איז געווען אזא גוואלדיגער פאר איר דאס זי האט מיט פארוואונדערטע צעשראקענע אויגען א קוק געטאן אויף אים, איר קוק האט געזאגט: וואס! ניט אמת, דו מיינסט דאך ניט מיך. ער האט זיך אויפגעהויבען און טרויעריג ערנסט, מיט צוזאמענ־ געקנייטשטע ברעמען, וואס האט אים געמאכט אויסקוקען בייז, איר אריינגעקוקט גלייך אין די אויגען. צום ערשטען מאל זייט ער קען זי האט זי אראפגעלאזט די אויגען וויל זי איז געווען שוואך אויסצוהאלטען זיין קוק. זיי האבען זיך פארצויגען מיט אזא פייכטען, טרויעריגען טומאן, גע־ וואלען פינסטער, טיף אין זיך אריינגעצויגען, און פון דער טיפעניש האט ארויסגעקוקט אומענדליכער צער. איר גאנצער קאפ האט זיך איינגעצויגען אין די אקסלען און זי האט אויסגעזען ווי זי וואלט זיך אויסגעהיט פון א צווייטען קלאפ וואס אימיצער וויל איר נאך געבען.

ער האט זי ניט געוואלט זען אזא. ער האט חרטה. — אנטשולדיגט פאר מיין פרעגען. אויב איר פילט ניט ווי צו ענטפערען, ענטפערט ניט.

די ווערטער האבען געקלונגען אזוי טרוקען, אזוי הארט. זי האט געשווויגען א ווייל, דאן אויפגעהויבען דעם קאפ, איר קין באקען האבען ווי עפעס א הארטע זאך צעמאלען אויף שנעל און צוריק געבליבען רוהיג, נאר מער צוגעדריקט איינע צו דער צווייטער. זי האט איבערגעפירט מיט ביידע הענט איבער'ן געזיכט.

האט זי א טרער אפגעווישט, אדער אן עראינערונגס־ וואלקען. ער ווייסט ניט. מיט א טרויעריגער שטימע האט זי אנגעהויבען: איך פיל אז איך ד א ר ף איך דערציי־ לען, דערציילען אלץ. זי האט זיך אפגעשטעלט. — צופיל

לייִדען האָב איך אייך שוין פארשאפט. ווי איז אבער, אז דאס דערציילען איז אזוי שווער, אזוי שווער.

איר שטימע ביזן אהער טרויעריג, טיף פון הארצען, אבער רוהיג, האט איצט א ציטער געטאן. זי האט אנגעבויגען איר קאָפּ צו זיין ברוסט און זיך טיף אײַנגענורעט.

מערקווירדיג, זיין ביסעל חרטה איז אוועק. איר איצטיגע פאָזע האָט אויף אים קיין ווירקונג נעהאט. גרויזאם האט ער געפרעגט: נו, און דאס שטענדיגע ניט וויסען, דאס שטענדיגע צווייפלען, דאס שטענדיגע לייִדען — איז דאס גרינג?

— כ'וויים. — דאס איינציגע פארשטיקט ווארט וואס ער האט געהערט. ער האט אבער דערפילט ווי אירע אקסלען ציטערען. זי ווײַנט. ביי דעם בליק נעדאנק האבען זיך אים טרערען נעשטעלט אין די אויגען, איבער זיין גאנצען קערפער איז א קאלטער ציטער דורכגעלאפען.

ער האָט אָנגענומען איר קאָפּ אין זיינע הענט, איר אין די פארמאכטע אויגען געקושט. זי האָט ווידער אײַנגענורעט דעם קאָפּ. ער האָט נעגלעט אירע האָר, געקושט זיי. נו, שא, פערעלע, שא, אנטשולדיג, שא. קעצעלע שא. טייבעלע, נו, שא. —

אין דער מינוט איז ער גרייט געווען זיך אפצוביסען א שטיק ליפּ, וועלכע האט ארויסגעזאגט די ווערטער, אבי זי זאָל ניט ווײַנען. ער האָט געוען זיין געליבטע ווײַנען און זיין הארץ האָט געווײַנט מיט איר. קיינמאָל מער. איצט איז ער געווען אנטשלאסען ניט צו דערמאנען איר וועגען זיין ליבע צו איר, קיינמאָל ניט פרובען אנדייטען אויף איר ליפּע.

זי האט מער ניט געווײַנט, דאך האט זי דעם קאָפּ ניט ארויסגענומען פון זיין בוזום, זיך אליין טיפער גענורעט, שטארקער געדריקט זיין ברוסט צו איר קאָפּ. ער האט זי שטיל געקושט אין די האָר, זיי געגלעט.

ווען זי האט ענדליך אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האט זיך איר בליק ווי א בליץ געביטען. מיט אימפעט האט זי א כאָפּ געטאָן זיין קאָפּ, אים געקושט אין די אויגען, אין שטערן, אין די באקען, און ענדליך אין די ליפּען, פאַרציעגדיג זיך אין א לאנגען שטילען קוש. זי איז ווי אויסגעאננגען אין דעם קוש. — לאָמיר זיין פריינד! — זי האט אים דער-

לאנגט די האנט. ווידער א שטילער לאנגער קוש.

שוויגענדיג האָט מען פארבראכט נאך א קורצע ווייל, אין דאן אָהן ווערטער בוידע גלייך זיך אויפגעהויבען און ארונטער אין גאס. שוויגענדיג האט ער זי צוגעפירט בין צום טיר.

— א גוטע נאכט, מיין פרוינד. —

— א גוטע נאכט, פּאָליא. —

זי אויפ'ן בריקעל, ער פון אונטען מיט די אויגען געווענדעט צו איר, איז מען געשטאַנען, געקוקט איינער אויף דעם צוויטען. — ליבער, ליבסטע — האָבען די אויגען, זייערע ביידע וועזענס געזאגט, דאס מויל האט אבער בלויז נאך אמאל א גוטע נאכט אויסגערעדט, פארטראכטע איז יעדער פון זיי צו זיך געגאנגען.

8.

יענעם אוועניט האט ער א ליבע פארלארען, יענעם אוועניט האט ער ליבע געוואונען. יעדע האָפנונג פאר ווערען איינס מיט פּאָליאן האט ער טיף, טיף אין הארצען באגראבען. ער האט אבער געפילט או עס איז די פרוי וועלכע ער ליבט, וועט ליבען, צו וועלכער, ליבענדיג, ער וועט האבען דעם אכטונגס געפיל וואס מ'האט נאר צו א גוטען, גוטען פרוינד.

דאס איז ניט געווען גרינג. ער האָט אויבער די ליפען קיין וואָרט ניט געלאזט אויפרגיין וועגען זיין ליבע, ער האט נאך מער ווי נויטיג זיך אפגעהיט פון געבען די מינדסטע אָנצוהערעניש וועגען זיין פריערדיגער ליבע. אבער טאקי די געהיטקייט איז טיילמאל ארויסגעקומען שוין ניט נאטירליך, קינסטליך, און א באנגענעניש פון בויידענס אויגען האָט די קינסטלעכקייט ארונטערגעריסען. צייטענווייז האט ער אין די ארעמס געפילט א בויגקעניש, פונקט ווי דער מאן מיט דער אָפּגעהאקטער האנט פילט אמאל א נאָגעניש אין זיינע פינגער וואס ער האט אמאל געהאט. ער האָט זיך אבער אפּגעהיט זי אָנצוריהרן. ער האט געזוכט געלעגנהייטען צו זען זי אין געזעלשאפט מיט נאָך אימיצען, און ווען אליין מיט איר געפרובט זיין פריי — א באקאנטע, דאס אלעס.

מערקווירדיג, זי האָט דאכט זיך דורך א שטילען ווער-

טערלאזען אפמאך מיט אים, אויך געפרובט זיין און איז געווען צוריקגעצויגען, דאך פון צייט צו צייט פלעגט זי ווי מתיר נדיר זיין זיך אליין, אים צוציען א קוש טאן. אים איז דאס געווען א יום טוב און א טרויער טאג. נאך אזא יום טוב פלעגט ער ווערן נאך מער פארבייזנקט, טיפער אויסגעשלאפען אין זיך, האט זי טיפער געליבט, און טיפער געליטען.

ער האט דערפילט אין זיך א ערנסטקייט. אים האט זיך געדוכט אז ער איז ביי איר אין די אויגען אויסגעוואקסען, עלטער געווארען, און ניט נאר ביי איר, אין זיך אליין האט ער געפילט א מין עלטערע געלאסענקייט. פון א קאפריזנע ברודערל איז ער מיט אמאל פארוואנדעלט געווארען אין אן עלטערען ברודער. ער האט זיך אנגעהויבען זארגען פאר איר עסען, פאר איר קליידונג, זי זאל זיך חלילה ניט פארקילען און ענליכע קליינigkייטען צו וועלכע ער האט פריער גאר קיין אויפמערקזאמקייט נעשיינקט.

ער האט געזען אז זי באמערקט די אלע קליינigkייטען און איז דאנקבאר דערפאר. אמאל פלעגט אים א ווערימל א טאטשע טאן: דאס איז די דאנקבארקייט פון האר צום שקלאף. ער פלעגט אפער דאס ווערימל אפטויטען: אמת א שקלאף, זי איז אבער אויך ניט פריי, זי הייבט אים ליב.

ער האט איצט מער ניט געצוויפעלט אין איר ליבע. ער האט זיך געטישעט מיט'ן געדאנק אז צווישען זיי איז א ליבע ווי צווישען א ערוואקסען קינד און א שטרייגען לי־בענדען פאטער. דאס קינד ערלויבט זיך אמאל אפילו דעם שטרייגען באטער א קוש טאן, א שפאס טאן, ער, דער פא־טער אפער, ווי שטארק ער זאל ניט ליבען, וועט עס אפער ניט ארויסצייגען, בלויז א גלעט דעם קינד איבער'ן קעפעל. די ראלע פון פאטער האט ער, פארשטייט זיך, געמומען פאר זיך. און ווי א שטרייגער, אפער היים־ליבענדער פאטער, האט ער געזען ווי זיין דערוואקסען קינד טוט זאכען וועלכע טוען אים ווייי, שטארק ווייי, אפער שטערען דעם קינד, דאס קען ער ניט. ער קען איר בקויז אויפמערקזאם מאכען — אין דאס אין גאנץ געמאסטענע וועגטער — ויאס ער דיינקט וועגען דעם, הגם, ער ווייסט אז העלפען וועט עס ניט.

זי האט אנגעהויבען רייזען פון אוועקפארען ערגעץ. דער ווייטאג ווען דער געדאנק פון זי זאל זען, זי אפשר

פארלירען פון זיינע אויגען אויף לאנג, אויף אייביג, האָט ארויסגערופען, איז געווען אזוי שארף, אז ער האט אים ציי־טענווייז אוש ניט געפילט. אים האט אויך געמאטערט דער געדאנק אז מעגליך ער איז טייקווייז שולדיג אין איר וועלען אוועקפאָרען. ער קען שוין אט די זיך זעלבסט פארליקענדע נאטור. איר קען זיך אויסרובטען אז זי פֿגרשאפט אים צרות מיט איר זיין דא און וויל אוועקפאָרען מיט'ן געדאנק: ווייט פון די אויגען, ווייט פון הארצען, וועט זיך פארליבען און נאָך אמאל פילאזאפיש שמייכלען איבער זיין איצטיגע ליבע. גאנץ מעגליך זי דיינקט אזוי, אבער זאגען איר מיינט ווידער אויפוועקען עטוואס וואס ער האט איינגעוויגט מיט אזוי פיל ליידען. ניין, ער טאָר ניט ריידען וועגען דעם, דאָך פרובט ער אזוי איר אפשלאגען פון'ם פאָרען — נו, וואוהין וועט זי פאָרען. אויף איין אָרט וואקסט אפילו א שטיין.

— יא, ער וועט מיט מאָך באַוואקסען, זי וועט פאָרען אין א שטאָדט, זיין א פאָר מאָנאטען, דאן אין א צווייטער, אין א דריטער.

— און דאן?

— וועט דארף עס קלערען.

— עך, פאָליא, דעם אמת געזאגט, האלט איך ניט פון אייער פאָרען. איר זייט פון דארט ארויסגעפאָרען, אהער פארפאָרען, צו וועט איר אבער ערגעץ דערפאָרען.

— וועט דארף עס דערפאָרען. דאָס פאָרען אליין איז אינטערעסאנט. מ'זעט נייע פלעצער, נייע מענשען.

— זיינען די אלטע שוין ווירקליך אזוי אומאינטערע־סאנט?

איר קוק האָט אים געענטפערט: צו וואס ריידען אזוי.

— כ'מיין נאָרניט, פאָליא... אבער די פֿ־אזוי זען נייע מענשען איז דאָך ניט מער ווי א פראזע. דא אין שטאדט זיינען דא הונדערטער טויזענדער מענשען. קענט פון זיי פינף פארשידענע מענשען, און אפשר ניט מער ווי דריי, פאָרט אוועק אין אן אנדער שטאָדט, וואוהין איר ווילט, פא־קענט זיך מיט הונדערטער מענשען, נייע מענשען און איר וועט די נייע הונדערט ר קענען איינטיילען אין אָט די פינף, אָט די דריי אלטע באקאנטע, דער וועט אייך דערמאָנען אן

דעם, דער אן א צווייטען. קיין איין בלעטל אויף א בוים איז ענליך צום צווייטען? איך וויים עס, אבער דאס איז אן ארבייט פאר'ן באטאניקער. אויב איר ווילט קענען מענשען, די מענשהייט, קוקט אריין אין שפיגעל.

— ס'וועט אמאל נמאס צו קוקען אין שפיגעל. אבער לאמיר בעסער ניט רעדען דערפון. איך פאר.

מ'האט מער ניט גערעדט דערפון, ער האט זיך צוגע־קוקט ווי זי גרייט זיך צום פארען אהן אין הארצען האט אזוי געמאגט, אזוי געצויגען. ביינאכט אויפ'ן געלענער פלענט אים ארויף אויפ'ן זינען זיין אלטער טאטע, ערשט איצט האט ער געפילט וואס זיין טאטע האט איבערגעלעבט וועג ער, זיין זון, האט געהאלטען בים אוועקפארען. בייטאג האט ער אפילו א ווארט ניט גערעדט צו אים, ביינאכט פלענט ער אבער זיצען לעבען זיין געלענער, אנגעשפארט דעם קאפ אויף די הענט וועלכע זיינען געווען אנגעשפארט אויף די קני און קוקען אויף אים. ער האט זיך איינמאל אויפגעכאפט און אים געטראפען אזוי זיצענדיג, וואס האט אל דאן גע־טראכט? דאן האט ער עס ניט געוואוסט, איצט פילט ער עס.

די לעצטע פאר טעג האט ער איר געהאלפען אייגקויפען קלייניגקייטען, געקויפט א ניי רענצעל, סואוועירלעך, ביכ־לעך, בילדער. פארבייגקטע איז מען כמעט די גאנצע נאכט געזעסען, די לעצטע נאכט. מ'האט מער געשוויגען, ווי גע־רעדט. גערעדט ניט דאס וואס מ'האט געוואלט, אבער אפילו די קלייניגקייטען וועלכע מ'האט צופעליג דערמאנט איז גע־נוג געווען אויפהויבען א שטורם אין ביידענס הערצער. מ'האט זיך אויסגעמידען צו קוקען אין די אויגען. אויף פון דער צוקונפט האט מען כמעט ווי ניט גערעדט. זי האט קיינע פלענער. מ'וועט זען. פארטאג איז מען ביידע אנ־דרימעלט געווארען ביז מ'האט זיך ביידע גליך אויפגעכאפט צו זען אז ס'איז שוין שפעט, מ'מוז שוין פארען צום וואקזאל.

— אוי, ווי איך קוק אוים! — זי האט אין אייגענים זיך ארומגעוואשען, א קעם געטאן די האר, אריינגעזעצט טיף דאס קעמעלע. שוין אויפ'ן באן זיך איבערטאן. א קער אהין, א דרייי אהער, אריינגעלייגט א פאר קלייניגקייטען אין די רענצלעך, פארשנורעוועט די רימענס, די צוויי רענצלעך ליגען אינמיטען צימער, ווי ווארטענדיג מ'זאל זיי נעמען.

מ׳איז בוידע געפֿליבען שטיין.

— פארטיג.

מ׳האָט זיך אָנגעקוקט און שטום ארויפגעפאלען אייגער דעם צווייטען אויפ׳ן האלז.

— קום!

געוויינלעך אויף ,,איר״ האָט דער איצטיגער ,,קום״, אזוי אומבאוואוסטזיניג זיך ארויסגעכאפט, אים אזוי פֿיל געזאגט. דאך האט מען געשווינגען, אויסער א פּאָר ווערטער, אזוי דורכגעווארפען, אויפ׳ן וועג צום וואקזאל.

— אזוי פֿיל מענשען. — דאס איז געווען זיין ערשטער נעדאנק בײם אריינקומען אין טערמינאל. — וויפֿיל וועלטען דא לויפען ארום. — ער האט לאנג ניט געקענט טראכטען. צוקומענדיג צום דורכגאנג האט אים א צי געטאָן בײם הארצען. אים האט זיך געוואלט, זי שטארק א נעם טאָן פאר׳ן האנט און זאגען: פּאָר ניט, בלייב. בלויז א בליץ נעדאנק. ער איז שוין מיט איר אויפ׳ן פֿעראן. איר צוג שטייט שוין און ווארט.

דער באָן האָט זיך אָנגעהויבען רירען, זי האט ארויסגעשטעקט דעם קאָפּ פון פענסטער. ער האט געקוקט בײז דער לעצטען וואָגאָן איז פארשוואונדען פון אויג. אים האט זיך נעדוכט דער צוג האט איבערגעלאזט אזא קיילעכדיגען חלל און אין דעם חלל האט זיך נעדרייט דאס פייפען פונ׳ם לאקאמאטיוו. ער האָט אויפגעהויבען די אויגען, אים איז מיט אמאל געווארען אזוי אומעטיג, ער האט דערפילט אזא פוסקייט, אָט פונקט ווי מ׳וואָלט אים אראבגעווארפען פון באָן ערגעץ אויף א נאקעט פעלד.

ער האָט זיך ארומגעקוקט, אָט זיינען די שטיגען. דארט פון אויבען איז א שטאדט, דארט גייען מענשען, מ׳שרייט, מ׳טומלט. פּאַמעליך מיט אן אראפגעלאזטען קאָפּ איז ער נענאנגען גאם איין נאם אוים, זיך פארקירעוועט, אליין ניט וויסענדיג אויב ער טוט דאס, די פּיס אוים געווויינהייט פאר־פֿירענדיג אים אהיים.

נעקומען איז צימער האט ער זיך אפגעשטעלט, געמאכט א פּאָר טריט, געפֿליבען שטיין פאר׳ן שפיגעל, א טעמפּ געזיכט, א טויטער קוק האט אויף אים נעקוקט. ער איז פויל אָפּגענאנגען פון שפיגעל. דאס בעט, גלאט פארבעט האט

געקוקט מיט מורא פאר אים. מיט דעם אופן ווי א שכור גיט זיך א זעץ אנידער, איין האנט אפגעווארפען אן א זייט, דעם קאפ אראפגעזונקען, האט ער זיך אנידערגעזעצט. מיט אמאל האט ער דערפילט אין מויל עפעס געזאלצענעם. מיט דעם אויבערשטען האלבען קערפער האט ער זיך א ווארף געטאן אויפ'ן בעט, איינגענורעט דעם קאפ אין קישען: פאליא, פאליא!

און פאליא האט זיך געטראגען ערגעץ ווהו אויפ'ן באן, שפרייטענדיג נאך זיך א קייט פון עראינערונגען, דער עק פון וועלכער איז שטייף געווען ארומגעבונדען ארום ראפינאווישען, א קייט פאר זיין לעבען לאנג.

אונטער איין דאך

אונטער איין דאַך

1.

טיק־טאַק, טיק־טאַק. דער איינציגער קלאַנג וואס הערט זיך אין הויז. ווייטער איז אזוי שטיל, אז מ׳קען א פליג הערען פליען. וואלט אימיצער צוגעלייגט דעם אויער, וואלט ער זיכער געדיינקט, אז די באלעבאטים זיינען ערגעץ אוועק־געגאנגען אדער האבען געמאכט פרי נאכט. פלויז דאס ליכט אין די פענסטער דערציילט, אז מ׳איז דא אין הויז, מ׳איז וואך. טיף אין וויג־שטול זיצט טשערנין, זיין זיצען דער־מאנט אן איינעם וואס וואלט פארצוויפעלט א דרייי שטונדען צייט אויף א צוג ערגעץ וואו אויף א פארוואלרפענער סטאנ־ציע. אלץ געזען, וואוהין צו גיין איז ניטא, און ס׳וויל זיך ניט. דאס איינציגע וואס ס׳איז דא צו טאן איז — זיצען. ערגעץ וואו איז דא א גרויסע וועלט, מ׳גייט, מ׳פארט, מ׳טו־מעלט; דא איז שטיל, רוהיג. דערפאר אבער, ביים מינ־דעסטען שאדך אין רויז, הויבט ער אויף די אויגען און קוקט זיך ארום. טשערנין באמערקט ביי אזא געלעגנהייט, אז זיין ציגאר איז פארלאשען. ציט ער זיך פויל צום טיש נאך א שוועבעלע און, ניט געפינענדיג עס, פארוויילט זיך אים שטאַרק צו רויכערען. קרעכצענדיג הויבט ער זיך דאן אויף, גייט פאמעליך אין קיך אריין, פארויכערט, און גייענדיג צוריק צו זיין שטול, פאלט זיין אויג אויף די בילדער פון איבסען און סטרינדבערג, וואס היינגען זייט ביי זייט, לאזט ארויס א מויל רויך, פרובט גיין איבער'ן צימער, ער פילט זיך אבער, ווי איינער וואס וואלט אין אויפנאמס צימער פון א פראמינענטער פערזאן. זיינע טריט הערען זיך פונקט ווי ווען מ׳גייט אריין אין א הויז, ווען די באלעבאטים זיינען ניטא, זעצט ער זיך ווידער אוועק אויף זיין פריערדיגען פלאץ.

צי דאָס איז דער לאנגער טאג ארבייט, ארער די גע־דריקטע שטימונג זיינע וואס מאכט טשערנינ'ען אויסזען מיד. פארמאכט די אויגען, זיצט ער אין שטול, דער ציגאר איז שוין ווידער פארלאשען, געמעגט שווערען, ער איז אייג־נעשלאָפען. אָט הערט ער, ווי אימיצער גייט אויף די טרעפ.

ניט אָנקלאָפענדיג איז אריינגעקומען ניגא. טשערנין האָט אויפגעהויבען די אוגען, נאָכגעקוקט איר, ווי זי איז אריין צו זיך אין צימער, און ווען זי איז באלד צוריק ארויס־געקומען, האבען זייערע אויגען זיך באגעגנט.

— וואָס עפעס אריין און ארויס?

— כ'בין בלויז ארויפגעקומען אוועקצולייגען די ביכ־לעך. זאל מען ניט זאָגען, אז איך בין אן אינטעליגענטקע. נו, און איצט, ווייסט איר דאך, צו דער פארזאמלונג.

— נערעכט, היינט איז א פארזאמלונג. איך האָב נאָר פארגעסען.

— נו, גייט איר?

— כ'וויים ניט. איך דיינק, אז ניט — האָט טשערנין מיט אן אויסדרוק פון א פארשולדיגטען געענטפערט.

ניגא האָט פרעגענד א קוק געטאָן אויף אים. פאר אירע אויגען האט א שאטענדעל פארבייגעשוועבט. שטע־לענדיג קלייגע טריט האָט זי זיך אראפגעלאזט אין גאָס, אי־בערלאזענדיג טשערנינ'ען אליין מיט זיינע געדאנקען.

ווי לאנג ער איז אזוי געזעסען אין דעם האלב־דרעמ־לענדען צושטאנד, האט ער אליין ניט געוואוסט.

— זע נאָר, אלע לאָמפען ברענען, און אָנגערויכערט! — דאס זיינען געווען די ערשטע ווערטער וואס ער האט דער־הערט. אין דרעמעל האט ער ווי געהערט, אז אימיצער גייט, ס'האט זיך אָפּער ניט געוואלט עפענען די אויגען. ערשט דערהערענדיג איר שטימע, האט ער זיך ווי אויפגעכאפט און א פרעג געטאָן:

— ביזט שוין דא?

— ביזט שוין דא! — האָט סאניא אָפּגעהאקט א זאָג געטאָן, גייענדיג אויסגעטאָן דעם ראָק און אָפּגעהאקט גערעדט: „נו, א קינד. וואָרט, איכ'ל דיר נאָך געבען! טו זיך אויס און גיי לייג זיך שלאָפען!"

אריינקומענדיג פון צווייטען צימער, האָט זי א קוק גע־

טאָן אין שפּיגעל און דאן צום זייגער.

— שוין אזוי שפּעט. נו, וואָס שטייסטו, וואס? פאר־וואס טוסטו זיך ניט אויס?

דאס קינד האט זיך צעוויינט.

— וואָס וויינסטו! וואָס פאר א געוויין איז אויף דיר אָנגעפאלען היינט אווענט? — האָט סאניא גיך גערעדט אויסטוענדיג דאס קינד.

— דאס קינד איז שלעפעריג, וואס ווילסטו פון איר?

ווי א שוועבעלע אויף גאַז זיינען געווען די ווערטער.

— דאָס קינד איז שלעפעריג! נו, ווארום האסטו זי ניט געלייגט שלאָפען אין צייט? א געטרייער טאַטע געווא־רען. דאס קינד וויל שלאָפען!

— האָסט זיך ערגעץ צעווערטעלט מיט נאָך א אידענע, צי...

— געפעלען דיר ניט די אידענעס?

— פאַרקערט, זיי געפעלען מיר שוין גאר, האָסט'אָך אַ סימן!

— חכמ'עט זיך נאָך.

— וואָס דען האָסטו געוואלט, איך זאל זיך זעצען וויינען?

— וואָס איך וואָלט געוואָלט? כ'וואָלט געוואלט האָבען א מאן. ביי לייטען א מאן ווייס, אז זיין ווייב דארף אויך לעבען, איז אויך א מענש, דארף ערגעץ גיין —

— נו, ווער לאזט דיך דען ניט? גיי דיר געזונטערהייד, אפילו אויף א גאנצער נאכט.

— ווער לאָזט דיך דען ניט! זע נאָר ווער ס'רעדט, גיב זשע אכטונג אויפ'ן קינד. — דאָס ניט!

— אַ מאַמע דאַרף אכטונג געבען אויף קינדער. דאס איז איר ארבייט.

— נו, און וואס וועט דער טאַטע טאָן?

— וואָס ער דארף און וואָס ער וויל.

— מיר'ן שוין זען, צי ער'ט טאָן וואָס ער וויל, צי וואָס איך וויל. קום, מיין קינד, שלאָפען. וועסט אויפשטיין מאָרגען פרי, וועל איך דיר אָנטאָן דאָס נייע קליידעלע.

האַלטענדיג דאָס קינד שוין אויף די הענט, האָט זי שטיל א זאָג געטאָן:

— זאָג פאַפּא'ן א גוטע נאכט. און אליין א קוש טו־ ענדיג דאס קינד, איז זי אוועק אין שלאָף־צימער.

פּאַרוואס טשערנין איז ניט געגאַנגען דעם אוועגט צו זיין פּאַרוואַלונג, האָט ער אליין ניט געוואוסט. סאָניא'ן האָט ער געזאָגט, אז ער גייט און קאָן דאַרום ניט בלייבען מיט'ן קינד. און ער האָט ווירקליך געדיינקט צו גיין. באַלד אבער ווי זי מיט'ן קינד האבען פּאַרלאָזען דאס הויז, האָט ער דערפילט, ווי עס ציט אים אינ'ם טיבען שטוב, זייז אליין. ער מוז זיין אליין מיט זיך כאָטש פּאַר א פּאָר טעג צייט, אום עס זאל אים קלאָר ווערען, וואס אין אים קומט פּאָר. ער פילט, אז ערגעץ וואו אין אים האָט זיך אָנגע־ קליבען זעהר פיל און ס'ליגט אָנגעווארפען אין אומארדנונג. ער מוז זען, וואס דארט קומט פּאָר, ער מוז צעפּלאַנטערען דעם פּלאַנטער. דעם פּאַדעם האָט ער, דוכט זיך, געפונען, בלויז צייט. איז דרויי טעג צייט קען ער ניט האבען. מ'קען זיין מיט זיך אליין צווישען אן עולם מיט מענשען, מ'קען אבער פּאַר קיין פּאַל ניט זיין אליין מיט זיך ווען אן איי־ גענע ווייב איז דיר אלע מאָל פּאַר די אויגען. „דאַוויד, דאַוויד!" ווי נמאס דאס איז אים! סיידען אפּשר אין א האָטעל זיך פּארשליסען אויף א פּאָר טעג, אדער נאר אין א האָספּיטאל. אויך דארטען וועט זי קומען. פּרויען־עמאנצי־ פּאַציע אין לעבעדיגע בילדער אין צוועלף טייל־ען. זעלבסט־ שטענדיגקייט און דאס וועלען פּארכאפּען דעם מאן, אים איינשלינגען, אים אסימילירען און... ער וואָלט געזאָגט אני־ הילירען. גיי מיט מיר צוזאמען, זיץ מיט מיר צוזאמען, שלאָף צוזאמען, און אז מ'וועל זיין אליין. אליין! העף!

ער האָט ווידער פּאַררויכערט, בלאָזענדיג דעם רויך, זיך ווידער פּאַרקוקט אויף די בילדער פון איבסען און סטרינדבערג. איז עס ניט מאָדנע? „נאָרא" און דער „טוי־ טענטאַנץ". דער האָט איינמאָל חתונה געהאַט און דער, דוכט זיך, פינף מאָל. פינף מאָל חתונה האָבען, גאָט!

— נו, וואָס זיצסטו, אויף וועמען וואַרטסטו?

טשערנין האָט עטוואס אן איבערגעשראָקענער א קוק געטאָן אויף איר, די האָר אויפגעבלאָזען, איין באַק רויט, די אויגען אזוי קליין, פּארגאסען.

— זיצט! ס'איז ערשט טאָג גענוארעו.

— ווילסט שלאָפען — גיי. איך ווייל נאָך ניט שלאָפען.
— זיץ, אפילו ביז טאָג!

זי האָט איבערגעפירט מיט'ן האנט איבער'ן פנים, א ענענץ געטאָן, זיך א קראַץ געטאָן אין קאָפ און אַוועק אין שלאָף־צימער.

טשערנין האָט שוין מער ניט געוואלט טראכטען. וואס ער האט געוואלט איז, זיצען אזוי א גאנצע נאכט דא אין שטוב, ניט גיין אין שלאָף־צימער, זיצן אזוי אומגעשטערט פון קיינעם.

אָט דער געפיל האָט זיך א וואקעל געטאָן, ווען נינא איז אריינגעקומען. פארבייגייענדיג דעם צימער וואו ער איז געזעסען, האט זיך אים פארוואלט זי אָפשטעלען. ער האָט געוואוסט, אז אין שלאָף־צימער ליגט סאָניא, שלאָפט ניט, וואַרט, וועט זיך צוהערען צו יעדעם וואָרט, און ס'האָט זיך אין אים דערוועקט דער געפיל פון א רייץ טאָן זיך מיט איר. באלד אבער האט ער א טראכט געטאן: „צו וואס?" נינא, ווידער, האָט קענטיג ניט געהאט דעם מינ־דעסטען חשק זיך אפצושטעלען. פארבייגייענדיג האט זי א וואָרף געטאָן א קוק אויף אים און איז אריין צו זיך אין צימער. ערשט שפעט אין דער נאכט איז טשערנין אריין צו זיך אין שלאָף־צימער.

2.

דער „וועלען מיר שוין זען", צוגעווארפען טשערנינ'ען פאר'ן שלאָפען גיין, איז ניט געווען א פוסטע פראזע ארויס־געזאגט גלאט אזוי זיך. דאָס איז געווארפען געווארען א ענדשקע, וועלכע ער האט געמוזט אויפהויבען. אן אלטער קאמף, א פארביסענער, האָט זיך ביי די טשערנינ'ס געצויגען כמעט די גאנצע צייט פון נאָך דער חתונה. צייטענווייז פלעגט דער קאמף איינגעשטילט ווערען, ביידע פלענען זיך ווי פארגעסען אָן דערריין, ס'איז אבער ענוג געווען אן אומ־פאָרזיכטיג וואָרט, א האנדלונג פון גאנץ קנאפער באדייטונג, אז דער קאמף זאל ווידער אויפפלאקערען.

יענעם אווענט האָט סאָניא ווידער ערקלערט קריג.

זי האָט א טעות געמאכט אין טשערנינ'ען. אין יעדער קרייז איז דאָ א צענטער־פונקט און אין דעם קרייז, וואו זי האָט טשערנינ'ען באגעגענט, איז ער עס געווען. „הילף

פאר די פּאָליטישע פארשיקטע״: דאס איז געווען דער נאָמען פון דער ארגאניזאציאָן, וואוהין טשערנין האָט באַלאנגט. פאר טשערנין איז עס געווען דער רעטונגס־קלאָץ, אָן וועלכען ער האט זיך אנגעהאלטען נאכ׳ן שיף־ברוך פון דער רוסישער רעוואלוציע. קיין וואונדער וואס ער האט זיך אָן אים אנגעהאלטען מיט אלע זיינע כחות, און דאס וואס דער קלאָץ איז ניט פארשוואומען, זיך ניט צוקלאפט אָן די פילע שטעכינע שפיצינע שטיינער, איז טיילווייז געשען א דאנק טשערנינ׳ס ארבייט. טרוקענע ארבייט — געלט און געלט. און צוליב דעם געלט האט מען געראַרפט טאָן פילע אומאנגענעמע ארבייטען, ס׳איז אבער ניט געווען קיין ארבייט וואָס טשערנין זאָל ניט האָבען געטאָן. דרוקען צירקולאַרען, פארקויפען ביליעטען, שלעפען אויו, האלטען א רעדע, פארקויפען משקה, און, וועו אליין נענומען אפיסעל משקה, געטאנצט, געהוליעט און געשטיפט. ער האט געהאט די מעלה פון זיין ערנסט, אריינגעטאָן אין דער ארבייט, און זיין א קינד אין שטיפען.

שטיפענדיג, צו א פיקניק, האָט זי אים דערזען צום ערשטען מאָל. זי האָט געזען ווי אלע מיידלעך, בחורים האָבען געקלעפט צו אים. זינגען — וואו איז טשערנין? א שפיל — וואו איז טשערנין? און איר איז געפֿעלען געוואָרען דער, אין פלוג ניט שיינער בחור. נאָך אפיסעלע און זי איז אייפערזיכטיג געוואָרען, וואס ביי אט דעם בחור איז גאָר קיין אונטערשיד ניטאָ מיט וועמען ער שטיפט. מיט דער צו מיט יענער, אדער מיט אן אנדערער. וואָרום זאָל ער זי ניט באַמערקען מער ווי אלע אנדערע? זי דארף ער זען!

א מאַמענטאַנער קאַפּריז, דער קאַפּריז פון יעדער אייניער מיידל — ביז אבער ער ווערט ניט אויסגעפירט, לאָזט ער ניט צורו, און סאַניא האט קינדוויז באַלאנגט צו די קינדער, וואס הויבען זיי אָן וויינען נאָך עפעס, וויינען זיי אזוי לאנג, ביז זיי קריגען דאס. אויך טשערנינ׳ען האָט זי געקראנען. אליין א קנאפּע רעוואלוציאָנערקע, איז זי דאך באלד אריין אין דער ארגאניזאציע, אויב זי האָט זיך דארט ניט געקענט אויסצייכענען מיט ארבייט — אין דערין האָט זי געהאט שטארקע קאנקורענטען — האט זי זיך אבער גיך אויסגעצייכענט מיט איר שטיפען און האָט דערפאר גע־

קראגען די פולסטע אויפמערקזאמקייט פון טשערנינ'ען.

גייענדיג פון א פארזאמלונג פלעגט זי אים אראפוואר־פען די היטעל, טרעטען אויף די שיך, וואַרפען שניי־קוילען, גלאט אזוי לויפען, זיך יאגען. וועו פארסאַפעטע מ'פלעגט זיך אָפּשטעלען און נינא פלעגט אונטערקומען, פלעגט טשער־נין זיך קלאָגען, אז זי איז א וויילדע ציג. כאָניא פלעגט דערבויי קינדערש לאכען. נינא פלעגט אין אזעלכע פעלע מאָדנע שמייכלען, קוקען אויף טשערנינ'ען און יענער פלעגט גאָרניט זען, אויסער דער לאָבענדיגער סאָניא'ן, אירע שיינע ציין, אין די הענט פלעגט ער נאָך פילען איר הייסען קער־פער, וועלכער האט זיך אזוי געטוליעט צו אים, וועו ער האט זי געכאפט. און ס'האט זיך אים געוואלט נאך אמאל כא־פען, זיך אריינבייסען מיט די ציינער טיף אין האלז, קושען, בייסען, בייסען...

זי האָט זיך געלאזט כאפען... און וועו דער נאָכיאָגער האָט פרייליך געשריען: „ענדליך דיך געכאפט!" האָט זי געשמייכעלט און זיגעריש געטראכט דאָסזעלבע: „ענדליך דיך געכאפט!..."

טשערנין האָט חתונה געהאט! קיינער האט זיך עס ניט געגלויבט און אלע זיינען געווען צופריעדן. אין אים איז געווען עטוואס ספעציפיש בחור'ישעס, וואס האט יעדען אויי־נעם געמאכט צו גלויבען, אז טשערנין וועט אייביג זיין א יונגער בחור. קיינער האט זיך ניט געקענט פארשטעלען טשערנינ'ען אלס פארהייראטער מאן. טשערנין א מאן פון א וויב! זיין הויפטשטריך איז געווען — זיך פארגעסען.

האָט ער געלייענט א בוך, האט פאר אים די נאכצע וועלט ניט עקזיסטירט. א טאג מיט א נאכט האט ער גע־קענט אָפּלויגען, ניט עסען, בלויז ליגען און לייענען און רוי־כערען. דאס לעצטע האט ער געדיינקט. די שטאָפּ האט געמעגט כאראאם גיין — ער האט גארניט געהערט. האָט ער זיך אינטערנומען אן ארבייט, פלעגט ער אזוי זיך פאר־טאן אין איר, אז ביז זי איז ניט געענדיגט געווארען זאל ער ניט אוועקגיין פון איר. וואס אנפאלאנגט ארבייטען צו פארדינען געלט, פלעגט ער זיך אויך פארגעסען. ער איז ניט געווען פויל, ער האָט ליב געהאט ארבייטען, און זייענדיג ביי דער ארבייט פלעגט ער ארבייטען מיט חשק, גלייך דאס

וואלט געווען זיינס. צו געדיינקען אבער אלע נאכט, אז מארגען דארף מען אויפשטיין צו דער ארבייט — דאס איז פאר אים געווען צו שווער, און עס פלעגט ניט אוועקגיין א וואך, ער זאל ניט האבען פארפעלט א טאג, האלבע טעג. דאס האט אים אבער ווינציג געקימערט. די וועלט פון געלט האט ער ניט געוואוסט, ווען ער האט עס געהאט. עס איז בלויז דאן, ווען ער פלעגט דארפען פאפירקאסען אן ניט האבען פארוואס צו קויפען, ווען ער פלעגט זאגען: ניט גוט צו זיין א קבצן! ניט אלע מאל האט ער אבער געוואוסט, אז ער האט ניט קיין געלט. ניט איינמאל האט זיך אים געטראפען, ווען ער איז ווי א שולדיגער אינגעל געשטאנען פאר'ן קאנדוקטאר, געזוכט אין אלע קעשענעס און ניט געפונען אפילו א מטבע. איינמאל האט ער זאגאר אנגעבאטען זיין זייגערל צו פארקויפען, ווען א ווילד־פרעמדער מאן האט אים דערלאנגט פאר־געלט. אויך ווען געהולייט פלעגט ער זיך פארגעסען, און אויפהערען ערשט דאן, ווען ס'הערט אויף צו הוליען א רוסישער טשינאוניק נאכ'ן צוואנציגסטען.

אט די אלע „מעלות" זיינען געווען זעהר שלעכטע רעקאמענדאציעס פאר א שדוך. איבערצייגענדיג זיך אבער, אז טשערנינ'ס חתונה איז א געשעהענער פאקט, זיינען אלע געווען צופרידען. אט דער אפגעשלאסענער קריין, די אלע שפענדלעך פון דעם רוסישען רעוואלוציאנערען שיף־ברוך, האבען געליטען פון איינזאמקייט, פון פרייגדלאזיגקייט. א קלוינע צאל מיטגלידער, אינג פארבונדען, א משפחה כמעט, האבען זיי דאך געליטען פון פרעמדקייט. געארבייט צוואמען, געגאנגען צוואמען, פארבריינגען אבער אינטים ביי א הייפיש גלעזל טיי אין א פריינדליכער הויז, דאס האבען זיי זעלטען וועו געהאט. טשערנינ'ס הויז האט עס געדארפט ווערען ד א ס ה ו י ז. און מ'איז געווען צופרידען. צופרידען איז אויך געווען די מאראם טשערנין.

פאר דער קורצער צייט וואס זי האט אים געקאנט האט זי גלעזערנט זיינע אלע שוואכקייטען בנוגע באלעבאטישקייט, זי האט אבער געוואוסט פונ'ם וועלטל: ער וועט הייראטען, וועט ער זיך איבערבייטען, און געהאפט, אז מיט איר הילף וועט עס אזוי זיין. אמת, ניט מיט אמאל. די ערשטע צייט האט זי נאכגעגעבען. טשערנינ'ס הויז איז ווירקליך געוואר־

רען די צענטראַלקע, וואו אימיצער האָט אימיצען געטראפען. זאגאר קליינע זיצונגען פלעגען אפּגעהאלטען ווערען און אלע מאל פלעגט שוין טשערנין זאגען פריילי‌ך: „נו, סאָניא, מאַך אַ גלעזעל טיי". און סאָניא האָט געמאכט טיי, געגעבען צו־בייסען. די ערשטע צייט פלעגט מען זיך לוסטיג מאכען איבער זייער חתונה, לויבען דאס פארהייראטע לעבען, שיקען די עלטערע בחורים און מיידלעך חתונה האָבען. מיט דער צייט אבער איז דאס טרינקען טיי געווארען א געוויינליכע זאַך, אַז טשערנין פלעגט שוין ניט דערמאָנען מיט זיין פריי־ליכען טאָן, נאָר סאָניא פלעגט צוגיין פרעגען: איר ווילט טיי, וועל איך צושטעלען. און ס'האָט זיך געמאכט איין אווענט, ווען סאָניא איז ניט צוגעגאנגען פרעגען אויב מ'וויל טיי. טשערנין, ניט פארדעכטענדיג קיין זאַך, האָט גאנץ געוויינליך א פרעג געטאָן: „האָסט טיי, סאָניא?" דער ענטפער איז געווען א שטומער וואונק, ער זאל אריינגיין אין קיך.

— וואָס איז? — האָט טשערנין פארטרויענסווערט אַ פרעג געטאָן.

— וואָס איז ביי דיר פאר א מאָדע געווארען: „סאָניא, האָסט טיי?" — וואָס דיינקסטו זיינען מיר: קוזנעצאָווס צי בראָדסקיס?

— וואָס מיינסטו? — האָט טשערנין אַ צוטומעלטער געפרעגט.

— כ'מיין גאָרניט! — האָט שוין סאָניא ארויסגעשי־פּעט. — דאָ איז ניט קיין טשיינע.

יענער אווענט איז א פאטאלער אווענט געווען. טשער־נין האָט צום ערשטען מאָל מיט זיין פרוי, מיט וועלכער ער האָט שוין אייניגע חדשים געוואוינט אונטער איין דאַך, זיך דורכגערעדט. ער האט צום ערשטען מאָל דערהערט, אַז פון זיינע פאַרדינסטען קען מען קוים אַן עק מיט אַן עק צוזאַ־מענפירען, מ'זיצט שפּעט, מ'ברענט עלעקטריק, גאַז, זי וויל ניט זיין קיין דינסט צו זיינע כ'ווייס ווער דארט, זיי געבען טיי, צובייסען, פּאַפּיראָסען. ער קען ניט אויפשטיין צו דער ארבייט, זי דארף אים פינף מאָל וועקען ביז ער שטייט אמאל אויף. און דער טשערנין, וואס האט אויף זיין לעבען קיינמאָל ניט איבערגעציילט פאר'ן שלאפען וויפיל געלט ער האט אין קעשענע, האט יענעם אווענט געשאַרט אין אַלע

קעשענעס און א שולדיגער געבעטען ביי סאָניא'ן: גיב מיר א האלבען דאלאר אויף פאפיראסען.

— א האלבען דאלאר אויף פאפיראסען! נא, כ'האָב מער ניט ווי זיבען און צוואנציג סענט קלייניגעלט, וועט זיין גענוג איבער מארגען.

אין טשערנין'ס הויז האט א קעלט א ווי געטאן. פריער האָט מען סאָניא'ן ניט באמערקט, זי איז געווען די טיי דער־לאנגערין — מיט אמאל אבער האבען זי אלע דערזען: א פרעמדע, א פיינדליך־שווייגענדע, אדער פריקרע רייד־ענדע איז זי ווי אויסגעוואקסען אלע מאל; דאגעגען איז טשערנין ווי אייגעשרומפען, קלענער געווארען און אויך שווייגענדיג געווארען, די צענטראלקע האָט בי־סלאכווייז פארלארען איר צענטריפוגאלע קראפט. מיט דער צייט איז קיינער ניט ג־בליבען, אויסער נינא. דורך א צופאל איז זי געבליבען א שטענדיגע איינוואוינערין. זי איז קראנק געווען, אפגעלעגען א צווי וואכען אין האספיטאל און האט פאר א קורצער צייט ניט געטאָרט ארבייטען. טשערנין האט קורץ א זאג געטאן: מ'דארף אריינגעמען נינא'ן צו אונז.

— נו, נעם זי אריין, ווער לאזט דיך ניט? — איז געווען דער ענטפער.

נינא האט ניט געוואלט. מיט א שמייכעל האט זי א פרעג געטאָן:

— דיינקט איר, דאוויד, אז פאר מיר איז בעסער צו זיין ביי אייך אין הויז?

ער האָט גאָרניט געענטפערט, בלויז געפענט דעם קלוי־דער־שראנק, אראפגענומען די פאָר קלייד־לעך, ארויסגעשלעפט דאס רענצעל און געגומען פאָסען.

— משוגע'נער, וואס טוט איר? איר מאכט דאך א תל, איר צעקנייטשט דאך.

— איר וועט עס אויסגלייכען אין דערהיים און רעדט ניט קיין נאָרישקייטען.

אזוי ארום איז טשערנין'ס הויז געווארען נינא'ס היים.

3.

אויסערליך פריינדליך, אינערליך קאלט און פיינדליך האָט סאָניא אויפגענומען איר נייע קוואַרטיראנטין. זי וואלט נינא'ן אין הויז ניט אריינגענומען. ערשטענס, האָט זי ג־

וואוסט, אז נינא איז א געפילדעטע, קלוגע פרוי, מיט וועל־כער דאוויד האָט ליב צו פֿארבריינגען, און צווייטענס, זי האט זי ניט ליב גענאט.

זעהר ווייניג האָבען ליב געהאט נינא'ן, זעהר ווייניג האבען זי געקענט. די באקאנטע האָבען געזען נינא'ן, געזען איר אנטשלאָסענעם מוּל, די אויבערשטע ליפּ ווי איינגעשני־טען אין דער אונטערשטער, זיי האבען געזען אירע אויגען טיפּע, קלוגע, טונקעל־ — זעהר טונקעל־ברוינע אויגען, וואס האבען מיט איין קוק געקענט אפשטעלען א מענשען פון רוי־דען, אזוי, אז דאס וואלט זאל ביי אים בלייבען היינגען אויף די ליפּען. אלס „גרינע", וועו דער צונג האט נאך ניט גע־קענט רעדען, האט זי איינמאל שפּעט ביי נאכט גייענדיג אליין, אפּגעשטעלט א העפּליכען קאוואליער פון ווייטער נאָכ־גיין איר מיט'ן קוק. „דושי וויז, סאם לוק" (נו, א קוקעלע!) האָט ער א זאג געטאן. זי האט ניט פארשטאנען וואס ער האט געזאגט, זי איז אבער רוהיג דערגאנגען איר וועג. און כאָטש ניט אלע מאָל האט זי געקוקט מיט דעם קוק, אבער דער באוואוסטזיין אז זי באוויצט אזא קוק איז געווג געווען פאר די באקאנטע צו שליסען, אז נינא איז א שלעכטס. און אויף א שלעכטס איז אלצדינג צו גלויבען — פון א שלעכטס איז אלע מאָל דאָ מער צו רעדען, ווי וועגען א גוטען מענ־שען. קוים איז א מענש גוט — איז אלץ וואס וועלט גע־טאן פון אים גייט אריין אין איין וואלט — א גוטער, פון א שלעכטס אבער רעדט מען פון יעדער שלעכטיגקייט באזונ־דער. לויבען א מענשען הינטער די אויגען, קען מען העכס־טענס פינף מינוט, אבער צו באריידען איז די צייט צו קורץ. אמת, זעהר ווייניג האבען זי געקענט, געוואוסט ווי זי לעבט, אבער דערפאר טאקע איז געווען געוג מאטעריאל צו רעדען וועגען איר, מאבען השערות און באשליסען אז: „וואס אלט דיך, זי איז שוין איינמאל א סחורה".

און דאך, וועו די „שוין איינמאל א סחורה" פלענט נאר צוקומען צו אימיצען האט זיך אויף יענעמס פנים א שמייכעל באוויזען און איז גרייט געווען צו דינען איר, טאָן אלץ ווי זי וועט באפעלען. דאס איז ניט געווען בלויז רעספּעקט צו איר פאר איר ארבייט אין דער ארגאניזאציע, צי פאר איר בילי־דונג, אדער פאר איר חכמה, וואס אלע האבען צוגעגעבען,

אז זי איז קלוג ווי א שד, נאָר טאקע עפעס שטארקעס איז געווען אין איר נאטור, וואס האט באצוואונגען דעם אנדער־רען. זי איז אין גיכען געווארן פון אָט דער קראפט אירער און זיך באנוצט מיט איר פאר שטילער אינערליכער אמוזירונג. זי האט געוואוסט, אז אויב נינא גייט זיך דורך א פּאָר מאָל מיט אן אומבאקאנטען פאר דעם קרייז מענ־שען, וועט מען שוין פרעגען: ווער איז ער? פון וואנען קומט ער? אן אלטער באקאנטער פריינט, צי א נייער קרבן? און זי איז שוין צו יענעם געווען זעהר פריינדליך אין אימי־צענם אנווועזנהייט. זי האט געוואוסט, אז איר מיט דאָ־ווירן האָט מען שוין פארקנפ׳ט אזן חתונה געמאכט און זי פלענט זיך דערפאר שטענדיג וועגדען צו אים מיט דעם פּאָ־מילִיארען „דאוויד״, און ניט משערנין.

אויך סאָניא האָט געהערט דעם „דאוויד״, און זי וואלט אים זעהר ניט געוואלט הערען ביי זיך אין הויז אלע טאג. זי האט אבער גארניט געקענט טאָן. זי האט שוין געקענט איר מאן. זי האט געוואוסט, אז צו זיינע קורצע, אפגעהאקטע ווערטער מוז זי זיך צוהערען.

— מ׳דארף אריינעמען נינאָן.

קען זי אים איבערצייגען, אז מען דארף ניט? אַרויסגיין אין אן אפענעם קריג, צוליב דעם האט זי ניט געוואלט. זי האט געדיינקט: ער איז דאך א קינד, מער ניט — א קינד אן עקשן. נו, איז מיט גוטען קען מען אלעס אויספירען, מיט בייזען אבער איז זעהר שווער. זאל זי זיך ארויצייגן, זי וועט שוין אכטונג געבען. פילעוועגדיג נינאָן, אכטונג גע־בענדיג אויף איר, זי זאל עסען און טרינקען אין צייט, רוי־דענדיג מיט דאוויד׳ן וועגען דעם, ווי נינא קיין עין הרע פּאָ־פּראוועט זיך, האָט זי, דאס רייזענדיג, גוט אכטונג געגעבען, וואס פאר אן איינדרוק דאס מאכט אויף אים, ווי נעמט ער אויף די נייעס.

נינא ווידער, וועלכע האט בטבע פיינט געהאט אז אי־מיצער זאל טאן פאר איר עטוואס וואס זי אליין קען טאן, דאט מיט יעדען טאג זיך אנגעהויבען באפרייען פון סאניא׳ס פריינדליכע באדינונגען, אליין אויפגעראמט איר צימער און אין א פרייטאג, ניט קוקענדיג אויף סאָניא׳ס אויפריכטיגע פּראטעסטען, איר דאך געהאלפען צוראמען אין הויז. אזן

דאס אלעס איז געטאן געווארען אזוי באשיידען אן אזוי פריי, אז סאניא האט ניט ווילענדיג אנגעהויבען צו דיינקען, אז זי האט א טעות געהאט. זי איז אלע מאל געווען אונטער דעם איינדרוק, אז די געפילדעטע „בארישניעס", די קורסיסטקעס דארט טראגען קויטיגע אונטערקלייד־לעך, ווייסען ניט ווי מ'האלט א בעזים אין האנט, אן אויב זיי גייען אמאל צו צום אויוון, איז מיט א בוך אין האנט.

— וואי קומט עס צו אייך? — פלעגט זי אלע מאל פרעגען, ווען זי פלעגט אנטדעקען, אז נינא קען טאן אזעלכע זאכען, ווי מאכען פיש, אדער באקען שטרודעל. נינא, פון וועמעס טיש די בילדער פון איר פאטער אן מוטער פלעגען קיינמאל ניט אראפגיין, פלעגט איר אנהויבען דערציילען פון דער היים, פון אירע עלטערען, אן אווקגעטראגען מיט דעם שטראם פון זיסע עראינערונגען ריידען אזוי פיל, ביז סאניא פלעגט אנהויבען דערציילען פון איר היים, ווי זי האט געלערנט, ווי ס'איז איר געווען גוט, וועגען איר רייזע קיין אמעריקא, איר קאריערע דא, וועד ווען ס'האט זיך געשדכנ'ט צו איר. און כאטש דאס זיינען געווען מער מאנאלאגען ווי געשפרעכען, האט דאך סאניא געפילט, אז נינא איז ניט אזא שלעכטע, ווי זי האט געדיינקט. פארקערט, זי איז א גוטע און פארריסט ניט דעם נאז ווי אנדערע טוען עס; איז ביי זיך אזוי אוינפאך, אזוי פראסט.

נאך מער האט זיך סאניא איבערצייגט אין נינא'ס גוטסקייט ווען זי, סאניא, איז ארויס פון קימפעט. זי איז חלילה ניט געווען זעהר שוואך, דאך נינא האט געטאן פאר איר מער ווי א שוועסטער וואלט געטאן. און ווען אין עטליכע חדשים ארום האט נינא איר אויפגענייט א קלייד, איז זי אזש געשפרונגען פאר שמחה, און ארומנעמענדיג נינא'ן זיך מיט איר הארציג צוקושט. מיט דאוויד'ן, ווידער, האט זי שטיל איבערגערעדט, אז מ'דארף איר שיינקען א מתנה.

— זי וועט זיך באליידיגען; דאס וועט אויסקומען, אז דו באצאלסט איר.

— ביזט אפשר גערעכט — האט סאניא צוגענעבען — אפשר נאר מאכען פאר איר א סורפריז אוועגט.

— דאס מאכט ניט! — האט דאוויד צוגעשטימט.

א גאנצער פלאן איז אויסגעארבייט געווארען, ווי אזוי

מ'זאל אלץ צוגרייטן זי זאל ניט וויסן, ווי אזוי שולמאן, זייערער אן אלגעמיינער באקאנטער, זאל זי אפּוואַרטן דארט וואו זי ארבייט און זי נעמען אין א רעסטאָראן עסן. א פּלאן מיט אלע דעטאלן איז אויסגעארבייט און דורכגעפירט געוואָרן. דער אוועט איז געווען א פּריליכער. מ'האָט געשפּאסט: אפשר אויף איין וועג שוין גאר מאכן א תנאים צווישען נינא'ן און שולמאנ'ן. אין אלגעמיין האט דער אוועט זיך איינגעגעבען. יעדער איינער האט געלויבט דער באלעבאָסטעס געבעקס, און זי, די באלעבאסטע, איז געווען אויפ'ן זיבעטען הימל. געדוכט האט זיך, אז די כמארע, וואס האט זיך פארצויגען איבער טשערנינ'ס הויז מיט נינא'ס אריינקומען אהין איז אינגאנצען פארשוואונדען. יענעם אוועט האט זיך אפּילו געדוכט, א וואַרימערער, פּריינדלי־כערער ווינטל האָט א בלאָז געטאָן אין טשערנינ'ס הויז. אלע באקאנטע זיינען געווען, און כמעט יעדער איינער איז געווען הארציג פּריליך, געפילט זיך ווי ביי זיך אין דער היים, ווי אמאל טאקע דאָ אין הויז.

ניט לאנג אבער איז דער הימל ריין געבליבען.

.4

די ערשטע פּרייד פון וועלען אָ מאמע, א טאטע, איז פּארשוואונדען. דאס קינד איז עלטער געוואָרן און עס האט געפּאדערט פון דער מאמע די פּולע אויפ'מערקזאמקייט, איר גאנצע צייט. פונ'ם טאטען — וואָס מער געלט. אלץ אָפּ־טער און אָפּטער האָט סאָניא אים דערמאָנט וועגען דעם. פון פּארגעסען זיך צו גיין ארבייטען האט שוין טשערנין ניט געוואוסט. איינגעשפּאנט זיך אין דער ארבייט האט ער גע־צוויגען די ליאמקע טאָג נאך טאג, אפ'טמאל נאך ארבייטענדיג איבער דער צייט, און אויב אמאל האט ער זיך נאך געקענט פּארגעסען ביי דער ארבייט, האט ער אבער די לעצטע צייט געפילט יעדע מינוט אין טאג, אז ער ארבייט, און מיאוס איז אים געוואָרען די ארבייט, שווער און אויסמאטערענדיג. ניט איין אוועט פלעגט טרעפען וועז באלד נאָך דער ארבייט פלעגט ער אוועקפאלען שלאפען, ביז סאניא פלעגט אים ניט קומען אויפוועקען: שטיי אויף שלאָפען.

מיד פון עסען, ארבייטען און שלאָפען, האָט טשערנין געזוכט די געלעגנהייט זיך ארויסכאפען פון הויז, קומען

אין געזעלשאפט, זען מענשען, רוידען. און כאטש דארט אין ארגאניזאציע האט אויך אים געווארט ארבייט, איז ער דאך צופרידען געווען דאס צו טאן ווייל ביי דער ארבייט האט ער אפגערוט, די ארבייט האט אים אפגעפרישט.

די געלעגנהייטען זיינען אים אבער אנגעקומען צו שווער. פארנומען דעם גאנצען טאג מיט'ן קינד, האָט סאָניא געוואלט האבען דעם אוועגט פאר זיך. און האבען דעם אוועגט פאר זיך האט געמיינט, אז דאוויד זאל זיין אין הויז — אהן איר צו מיט איר — דער עיקר: ער זאל ניט אוועק־גיין. ניט איינמאל האָט געטראפען וועז דאוויד, זיך צור־שפארענדיג צו כאפען א דרעמעל נאך דער ארבייט, פלעגט ער אנזאגען סאָניא'ן, זי זאל אים אויפוועקען, און זי האט אים ניט אויפגעוועקט ביז שפעט.

— פאר וואָס זשע האָסטו מיך ניט אויפגעוועקט?

— נו, וואָס זשע, האסט עפעס אנגעווארען? שטייט אויף אזוי פרי, גיי נאך צו פארזאמלונגען ביז האלבער נאכט.

— איך האָב דאָך אבער געדארפט זיין.

— נו, ביזטו ניט געווען. געווען א מנין אהן דיר.

— אי, דו רעדסט נארישקייטען.

— נו, אפשר וואלסטו איצט געלאפען אהין?

— ווי שפעט איז?

— דער מאן איז משוגע. דו דארפסט דאך שוין באלד אויפשטיין. ווילסט טיי?

טרינקענדיג טיי, פלעגט ערשט טשערנין וואך ווערען. אויך סאָניא פלעגט פארגעסען אן דעם, אז ער דארף גיין שלאפען און זיצען און רוידען וועגען קינד, וועגען דעם, אז מ'וואלט באדארפט עפעס זען א תכלית, אנדערע האבען אנ־געקליבען געלט, געעפענט געשעפטען, זיך פיין ארויפגעארי־בייט, ערשט וועז טשערנין פלעגט אריינגיין אין פראנט צי־מער, אנצינדען ליכט און נעמען א בוך צום לייענען, פלעגט סאָניא זיך ווידער דערמאָנען אן שלאף.

— ביי דיר ווערט ערשט טאג הפנים. נעמט זיך נאך צום בוך.

— קאנסט ניט שלאפען דארט, אז איך לייען?

א ברונז'ע פלעגט שוין סאָניא אוועקגיין שלאפען. טשער־נין, ווידער פלעגט שוין לייענען ביז נינא איז געקומען און

דאן ערשט זיצען און ריידען ביז שפעט. די געשפרעכען, גאנץ געוויינליכע, אָרגאניזאציאָנס ארבייט, טאָג־פראגען, אמאל עראינערונגען, גערעדט אין דער שטיל, האבען אין זיך געהאט אזוי פיל אינטימליכקייט, אזוי פיל פריינדליכקייט, אי דעם מאָרגענדיגען טאג פלעגט שוין טשערנין ניט פילען די ארבייט, אט גאר ווי אמאל. קומענדיג אהיים און טרע־פענדיג סאָניא'ן א ברוגז'ע, פלעגט ער ווי אראפפאלען פון דער וועלט וואו ער האט זיך א גאנצען טאג געפונען, אין א גרויען טאָל, און, צי ער האט געדארפט צי ניט, פלעגט ער שוין אנטלויפען פון הויז. צייטענווייז פלעגט זיך סאָניא איינשטילען, ניט זאגען גארניט. דאס קינד איז עלטער גע־ווארען, זי האט שוין געקענט מיט דעם ארומגיין אין גאס, ס'איז אבער גענוג געווען איין אווענט, זי זאל אים זען קומען מיט נינא'ן צוזאמען, אדער זיצען און ריידען מיט איר, ווי עס פלעגט זיך ווידער אויפכאפען דער געפיל פון באהערשען אים, אים האָבען אינגאנצען פאר זיך. און ניט קוקענדיג וואס זי איז שוין פיל מאל דורכגעפאלען, האט זי דאך ניט אויפגעגעבען דעם קאמף, זייענדיג זיכער, אז די געווינערין וועט זי ארויסקומען. דער „מיר'ן שוין זען צי דו וועסט טאָן וואָס איך וויל" איז געזאגט געווארען מיט'ן באשלוס, אז דאס מאל מוז זי אויספירען, ער מוז א היימישער ווערען. טעג און נעכט האט זי געטראכט וועגען דעם. זי האט גע־זען ווי אויפגעלעבט און פריילך ער ווערט, ווען ער איז אויסער'ן הויז. זי האט אים געזען, ווי צום באל פון דער ארגאניזאציע האט ער, ניט טאנצענדיג, פארבראכט גאנץ פריילך מיט דער, מיט יענער, און כאטש אהיים איז ער גע־גאנגען מיט איר, האט זי דאך יעדע איינע פון זיי געהאסט און אלץ שטארקער איז געווארען דער געפיל — ער פאר מיר.

איר כעס האָט דערגרייכט דעם קלימאקס, ווען איין אווענט, הערענדיג אז זי האט אפגערעדט מיט דער שכנה צו גיין אין א קינעמא, האט ער, ניט זאגענדיג א ווארט, זיך ארויסגעשארט פון הויז. אָנגעשפארט מיט איין האנט אויף דעם טיש, דער פנים געריכטעט צום פייער וואס האט גע־ברענט אין קאמין, איז זי געזעסען, און וואך צו דרימלענדיג, געטראכט פארשידענע ווערטער וואס צו זאגען אים ביי זיין אריינקומען. אפשר גאר ניט זאגען, פארשליסען די טיר, און

נאך פולע פלענער. וועו זיי האט אפער דערהערט טריט אויף די טרעפ, זיינען אלע פלענער פארשוואונדען געווארען, איר הארץ האט אנגעהויבען קלאפען שנעלער, וועו זיי האט דערהערט אז ער קומט מיט נינא'ן צוזאמען.

— זע נאר, דו זיצסט נאך?

— וואס זשע, ס'איז שוין אזוי שפעט?

— ניט גאר שפעט, אפער —

— ווי קומט עס טאקע עפעס אזוי פרי?

— זי איז שולדיג, — האט ער געזאגט און אנגעצייגט אויף נינא'ן, וועלכע האט שוין אראפגעווארפען פון זיך דעם מאנטעל — די חברה איז נאך אוועק ערגעץ טרינקען טיי, כ'האב אויך געוואלט מיטגיין, האט זי ניט געלאזט: „איר וועט שוין טרינקען אין דער היים". — טאמער וואלסטו טאקע געמאכט א גלעזעל טיי?

— ניי מאך, אז דו ווילסט.

דער שניידענדער ענטפער האט גארניט האַרמאָנירט מיט משערנינ'ס פרייליכען געמיט. אן אנדערש מאל וואלט ער זיך שוין דערפילט ווי אפגענאסען מיט קאלטע וואסער. דעם אוועגט איז ער אפער געווען אין א פרייליכער שטימונג און ער האט שוין געוואלט די שטימונג אנהאלטען. ער האט זיך געוועגדעט צו נינא'ן:

— ווייסט איר גאר וואס, נינא, מאכט א י ר טיי.

א געקלאנג פון גלעזער, לעפעלעך, שאלען אן אין א פינף מינוט איז שוין דא טיי. נינא רופט אין קיך אריין מרינקען. טשערנין זאגט אפער, אז עס מאכט ניט, וועו מען וועט טרינקען אין פראָנט צימער. דאס פייערל ברענט, כ'קען נאך אויסלעשען די ליכט און זיך גאר אוועקזעצען אויף דער ערד ווי די טערקען, און טרינקען. נינא'ן געפעלט עס אויך, כאטש זי טוט עס ניט. לאכענדיג דערלאנגט זי אים א גלאז טיי. נאט, רב טערק. איין גלאז טיי פאר זיך און איינע רוקט זי צו צו סאניא'ן.

מעגליך, סאניא'ן האט א ברי געטאן די פארע אין האנט; מעגליך, זי האט זיך געוואלט אומקערען מיט'ן פנים צו די טרינקענדע, און אפשר... ווי ס'ניט איז — די האנט טוט א שאר, די גלאז טיי קערט זיך איבער, ס'דערהערט זיך א קלאפ און אויגענבליקליך הערט זיך נינא'ס אויסגעשריי.

דאן א פארוואונדערטע, מיט פרעגענדע אויגען, די הענט עט־ וואס אויסגעשטרעקט שטייט זי און קוקט אויף טשערנינ'ען, אויף סאָניא'ן. א מינוט פון פיינליכען שווייגען. דאן הויבט זיך סאָניא אויף און מיט א געוויין אנטלויפט זי צו זיך אין צימער.

— וואָס איז דאָ?

— גאָרניט! — ענטפערט טשערנין, הויבט זיך דאך גלייך אויף און גייט צו סאָניא'ן. אויך נינא איז אוועק צו זיך אין צימער.

זי האָט געהערט ווי סאָניא האט היסטעריש געוויינט אין גלאָכט, געהערט ווי דאָוויד האָט זי באַרוהיגט, געצער־ טעלט. זי האָט גענפילט ווי איר הארץ ווערט ווי איינגע־ שרומפען, און אין די שלייפען האָט אזוי פעסט געקלאפט, ס'איז איר איינג געווען אין קאָפּ. זי האט נארניט געקענט טראכטען. זי האט רחמנות געהאט אויף דאָוויד'ן, אויף סאָניא'ן, אויף זיך, זי האָט אוש פארבייסען מיט די ליפּען אום זיך ניט צו צעוויינען.

ענדליך איז דארט אין צימער שטיל געווארען. זי האט געהערט ווי דאָוויד איז ארויסגענאנגען פון דארט, זיך אפ־ געשטעלט בייַ אַיר טיר, שטיל גערופען: „נינא!" זי האָט אָפּער דעם אָטעם פארהאלטען אפ'ילו. זי האט געהערט ווי ער האט אויסגעלאשען דאס ליכט; יעדען שארף דורך דער נאנצער נאכט האט זי געהערט. ווי א ראַי בינען האבען זיך געטראגען די געדאנקען אין איר קאָפּ: זשום־זשום! אָהן אן ארדנונג, אויף אמאל. איר ערשטע באקאנטשאפט מיט דא־ ווייד'ן, זייער פריינדשאפט, סאָניא, זי אליין. זי האט ניט געוואלט טראכטען פון גארניט, און פארעקשנ'ט געטריבען פון זיך מאָמענטען פון זייער פריינדשאפט, זיין געשטאלט. סאָניא'ן האָט זי מינוטענווייז אינגאנצען ניט געזעון; דאן ג־ פילט צו איר אן עקעל, און דאן רחמנות געהאט אויף איר. א געמיש פון געפילען און געדאנקען. איין זאך איז איר קלאָר געווארען אין דער לאנגער שלאפלאָזער נאכט — זי מוז זיך נאך היינט ארויסציען, אין א האָטעל בדאי, נאָר ארויס פון דאנען.

איר באשלום האט זי דורכגעפירט. אויפגעהערט צו ארבייטען מיט א שטונדע פריער, האט זי זיך ארויסגעלאזט

איבער די גאסען, אריינגענאנגען אין א פּאר הייזער מיט צעטלעך „מעבלירטע צימערען", געפונען איינעם בײַם וועג, איינגעצאלט פּאר א וואך און אוועק אהיים איינפּאקען אירע זאכען. מאדנע שטיל איז זי אריינגענאנגען אין הויז און אויך דארט געטראפען א שווערע שטילקייט. סאניא'ן האט זי ניט געזען, דאוויד איז געזעסען טיף אין שטול. ער האָט איר נאכגעקוקט ווי זי איז אריין צו זיך אין צימער, זיך איינגעהערט און באלד אריין אהין.

— וואָס טוט איר, נינא?

— גארנישט. איך פּאק בלויז איין די זאכען.

— איך בעט אייך, האָט רחמנות, טוט עס ניט; איך בעט אייך, טוט עס ניט!

זי האָט אויף אים א לאנגען קוק געטאָן. שווייגענדיג איז ער אוועק צוריק צו זיין שטול און אן אויפגקאָרטשעטער דארט געזעסען וואַרטענדיג. ס'האָט ניט לאנג געדויערט, נינא איז ארויס מיט צווויי פּעקלעך אין בויידע הענט; בײַ דער טיר פון איר צימער האט זי זיך אפּגעשטעלט פּאר א מינוט, א קוק געטאָן, ווי זוכענדיג אימיצען, און זיך געלאזט גיין.

טשארנין איז אויפגעשפרונגען, אנגעכאפּט איר איין האנט.

— דאוויד!

— איר וועט זיך דאך אבער ניט שלעפּען מיט צווויי פּעקלעך.

ער האָט ארומגענומען דאס רענצעל פון איר האנט, עס אוועקגעשטעלט און אפּגענאנגען ארויפכאפּען אויף זיך דעם רָאק. דערווייל איז דאס קינד, ווי געשיקט פון אימיצען, אריינגעלאפּען אין קיך, צוגעלאפּען צו דער פּארטראכטער נינא'ן און מיט א רחמנות קול'בעל א פּרעג געטאָן:

— טאנטע נינא, ווארו גייסטו?

עטוואס רירענדעס איז געווען אין דעם קינד'ס פּרעגען. זי האָט ארויפגענומען דאס קינד אויף די הענט, עס שטארק צוגעדריקט, געקושט עס.

— איך וועל באלד קומען, אסתר'ל.

דאוויד איז צוגעקומען:

— גיי צו דער מאמען!

קומענדיג אין איר נייעם צימער האט ער א שטעל געטאָן דאס רענצעל און גלייך זיך אראפּגעלאזט אויפ'ן בעט,

אראפגעווארפען דעם מאנטל איז נינא געשטאנען אין מיטען צימער, געקוקט אויף אירע צוויי פעקלעך, וועלכע זיינען ווי פארגעסענע געלעגען, געקוקט אויף דאוויד'ן ווי ער איז אזוי געזעסען מיט'ן ראק און הוט, דעם קאלנער אויפגעשטעלט, דעם קאפ איינגענורעט. אזא דאוויד'ן האט זי נאך ניט גע־זען. זי איז צוגעגאנגען צו אים, אים אנגענומען ביים קין, אויפגעהויבען דעם קאפ, אים טיף אריינגעקוקט אין די אוי־גען, דאן א לייכטען שאר געטאן איבער'ן פנים און א שטי־לען קוש געטאן אין שטערען. דאוויד האט זיך א ריס גע־טאן, געמאכט א באוועגונג מיט זיינע הענט, ווי זי צוצוצי־העז צו זיך:

— נינא!

זי האט לייכט אפגעוועגדעט זיינע הענט, אים פארקוקט אין די אויגען, דאן דערלאנגט די האנט:

— גייט אהיים, סאניא ווארט אויף אייך.

האלטענדיג די הענט האט מען זיך שווייגענדיג אנגע־קוקט, אזן ניט זאגענדיג א ווארט איז טשערנין פאמעליך ארויס פון צימער.

5.

טשערנין איז געווארען א היים־זיצער. געקומען פון דער ארבייט, גאלייענט א צייטונג, געכאפט א דרעמעל, און דאן ערשט גאלייענט ביז שפעט.

— ווי לייענט מען דאס אזוי פיל? האכטו געזען א מענש זאל נעמען א בוך אזן איינשלינגען אויף איין מאל! — פלעגט ניט איינמאל זאגען כאניא. דאס איז אבער ניט געווען קיין אייפערזוכט צום בוך. געווויינליך פלעגט זי זיך צושארען צו אים, ארויפדראפען זיך אויפ'ן פארענטש פון שטול:

— וואס לייענסטו?

— די רויבער! — האט ער איר איינמאל געענטפערט. וועמעס איז עס?

— שיללער.

— שיללער מיכאילאוו?

— יא, שיללער מיכאילאוו'ס.

אמאל פלעגט זי בלויז ארויפלייגען די האנט אויפ'ן בלעטל, ווארטען ביז ער וועט אויפהויבען די אויגען אזן דאן

אים רופען: קום, וועלען מיר ערגעץ גיין! — אוּן מ׳פלעגט גיין אין א קינעמא. דער אמת איז, אז טשערנינ׳ס זיצען אין דער היים האָט סאָניא׳ן צייטענווייז שטאַרק באאומרו־היגט. וועו נינא איז אריינגעקומען נעמען א־רע זאכען האט זי געפילט ווי צוגיין צו איר, בעטען ביי איר אנטשולדיגונג; זי האָט אבער ניט געקענט. און אפילו א פאָר טעג נאָך־דעם ווי נינא האט זיך ארויסגעקליבען, זעהענדיג פאר זיך דעם שווייגענדיגן דאוויד, האט זי געפילט ווי צוגיין צו אים, אים דערציילען, אז זי איז ניט שולדיג, אז זי האט אים אזוי ליב, אוּן נינא׳ן האט זי אויך ליב, ווי א שוועס־טער צו דערזעלבער צייט האָט א בייזער כיטרער געדאנק אונטערגעזאגט: „אז ס׳איז שוין אזוי געשען איז אודאי גוט. גלייכער אז זי איז ניטאָ דאָ אין הויז. אוּן דאוויד? — ס׳וועט איבערגיין!״ קיינמאָל איז זי נאָך ניט געווען אזוי צערטליך צו דאוויד׳ן, ווי אין די פאָר וואָכען נאָך דער גע־שעהעניש. די יונגע ווילדע ציג האט זיך צוריקגעקערט; שטורמיש־ליידענשאפטליך איז זי געווען, האָפענדיג מיט דעם ליידענשאפטליכען שטורם די וואלקענס צו פארטרייבען. גע־דוכט האָט זיך איר, אז טשערנין האט זיך איבערגעביטען, אוּן זי איז געווען צופריידען. נינא׳ס נאמען איז ניט דערמאנט געווארען. צוזאמען מיט נינא׳ן איז אויך פארשוואונדען די אַרגאניזאציע. טשערנין איז מער ניט געגאנגען צו קיינע זי־צונגען, פארזאמלונגען. אבער אט די פלוצליכע צוריקגעצוי־גענקייט האט צו דערזעלבער צייט איר אויך געשראקען. איר האט זיך געדוכט, אז טשערנין טראכט עפעס אין דער שטיל פון איר, אוּן ס׳האָט זיך איר זעהר געוואלט וויסען וואס. זי פלעגט אים פארווארפען מיט פראגען, וואָרום ער שווייגט, פארוואס לייענט ער אזוי פיל? אוּן געווען נעכט, וועו ארום־נעמענדיג אים מיט אירע נאקעטע ארעמס, צודריקענדיג אים צו זיך, שטיל א פרעג טאָן: „ביזט ניט ברוגז אויף מיר?״ — אומזיסט. טשערנין איז א פארשלאסענער גע־ווארן.

— נאָריש קינד, וואָרום נאר ברוגז?

ער פלעגט איר א גלעט טאָן איבער׳ן קאָפּ, א שטילען קוש געבען; אן אויפגערעגטע, א ווילדע, ברענענדיג פון ליי־דענשאפט, פלעגט זי זיך דאן איינקלאמערן אין אים. באלד

אבער ווי דער שטורם איז געווען פאראיבער, פלעגט זי דער־פילען, אז טשערנין איז ניט דער. דאס היט איר געשרא־קען. אפשר האט זי איבערגעכאפט די מאם? זי האט נע־פילט, אז זי האָט עפעם ביי אים צוגענומען און געפרובט עם אים צוריקגעבען.

— האסט א פאסט־קארטל צו א זיצונג; דער סעק־רעטאר, ווי הייסט ער, פרעגט, וואהרום מ'זעט דיך ניט. גיי צו.

— כ'וועל אפשר צוגיין.

און איינמאל א וואָך, אדער איינמאל אין צוויי וואכען פלעגט טשערנין ארויסגיין אליין. אמת, ער איז צו קיין זי־צונגען ניט געווען. זייט נינא האט זיך ארויסגעקליבען איז ער בלויז איינמאל געווען, און דעם מאל האט פאסירט עט־וואס, וואס ער האט ניט געקענט פארטראגען.

ער איז געקומען שפעטלעך. נינא איז דאן געשטאנען, גערעדט עפעם. וועז ער האט אויפגעעפענט די טיר האבען אלע אומגעקערט די קעפ אהין, און ווי נאָר מ'האָט אים דער־זען האבען זיך אלע אויגען מיט אמאל געווענדעט צו נינא'ן. א גאנץ געווייניליכע זאך. מ'הערט עפעם א גערויש, קוקט מען זיך אום און וועז מ'זעט וועד ס'איז אריינגעקומען, הערט מען זיך ווידער צו צום רעדנער. אבער אים האט זיך אויס־געדוכט, אז אלע אנווועזענדע האבען מיט די אויגען גענאגט נינא'ן: „אָט איז דא דיין...״; ניט בלויז אים האָט זיך גע־דוכט; אָט האָט ער דאך באמערקט, ווי נינא האט איינגע־ביסען איר אויבערשטע ליפ, און עס איז זיכער, דאס וועז ער קומט ניט אריין, וואלט זי ליינגער גערעדט. און האט ער גענאגט א פאָר וועדטער, האט מען עפעם אזוי געקוקט אויף אים, און אנדערע האבען קוקענדיג אויף אים זיך שטיל גע־סודעט. טשערנין, ביי וועמען דאס פערזענליכע לעבען פון יעדען איינעם איז געווען פאררעכענט אלס קודש הקדשים, וואו קיין פרעמדער טאר ניט אריינקומען, האט נאָרניט גע־פעגט באגרייפען, אז מ'זאל ריידען וועגען אים אין צוזאמענ־האנג מיט נינא'ן. אמת, עס פלעגט אמאל א מיטגליד פרו־בירען פארפירען מיט אים א געשפרעך וועגען נינא'ן, ער פלעגט אבער אלע מאל אזא געשפרעך אפווענדען. מ'זאל אָבער ריידען וועגען אים מיט איר — אויף דעם האט ער זיך ניט געריכט. און ווי מ'דערווייסט זיך דאס אזוי שנעל.

אלע אנוועזנדע זיינען אים מיט אמאל נמאס געווארען. „קומישקי" איז געווען דאס אינציגע וואדט וואס ער האט גיטראכט וועגען זיי אלעמען. ווי א פרעמדער איז ער געזעסען דעם אוונט און אפפירענדיג נינא'ן אהיים, איר אירע בערגענבען זיין געפיל. זי האָט א שמייכעל געטאָן:

— ווי נאאיוו איר זייט! וועמען ארט עס?

— איר האָט זיך ארויסגעקליבען פון טשערנין'ען?

— יא, זיך ארויסגעקליבען, דא איז מיין נייער אדרעס.

— געהערט זאגען, איר האט זיך ארויסגעקליבען פון טשערנין'ען?

— גוט געהערט. כ'האָב זיך טאקע ארויסגעקליבען.. קומט ארויף, דא איז מיין אדרעס.

— פארשטייט איר, דאוויד, דער בעסטער ענטפער איז דער, וועו נאכ'ן ענטפער קען מען קיין פראגע ניט שטעלען, און אויף די ענטפערס וועט מען שוין קיין פראגע ניט פרעגען.

א געבענשטער מענש אָט די נינא. ניט נאר האט זי געקענט גוט פארענטפערען א פראגע, נאָר אויך א קוק טאָן אזוי, אז מ'זאָל שוין ניט פרעגען, און איר נאקען האט גענקענט פארטראגען אויף זיך יענעמס אויגען. טשערנין האט דאס ניט געקענט.

— וועו מענשען, מיט וועלכע איך האָב זיך געקענט קוקען אויף מיר מיט אזעלכע נייגעריגע אויגען, זשערנע צו וויסען וואס בייַ מיר, אלס מענש, טוט זיך אין הארצען, פיל איך אזוי, ווי זיי וואלטען דאס הארץ ארויסגענומען, אויסגעקערט אויף דער לינקער זייט און זיך גערָאיעט אין דעם מיט שמוציגע נעגעל. ס'עקעלט מיך פון זיי! — האט ער זיך איינמאל פארענטפערט פאר נינא'ן אויף איר פאָרוואורף, פאר וואס ער קומט ניט צו די זיצונגען.

— און איר רעכענט זיך דאס אזוי מיט אלעמען?

— כ'רעכען זיך ניט, אבער איך קען ניט.

— איר זייט א שוואכלינג.

— מעגליך.

א ביסערער שמייכעל האָט באגלייט דאס לעצטע וואָרט. וואלטען שמייכלען אלע מאל לעזבאר געווען, וואלט נינא נעקענט איבערלייענען:

— א שוועכלינג, נו יא. אבער א גאנץ אנדערער ווי דו מיינסט.

לויפען פילע מאשינען אין א פאבריק, איין רעדעל אין צווייטען איינגעפאסט, א פאם אריבערגעווארפען איבער שטאנגען, אלעם ארבייט אזוי הארמאניש, אפילו די מענשען ארבייטען צום טאקט פון די מאשינען. מיט אמאל צובראכט זיך ערגעץ וואו א ציינדעל פון א קליין רעדעלע — די מא־שינען הויבען אן צו קלאפען העכער, סקריפען, באלד הערען זיי אויף איינאנצען צו ארבייטען און געניטע מעכאניקער זוכען וואס איז געשען. דערווייל איז אין פאבריק א שטיל־שטאנד. אין אן עלליכען צושטאנד האט זיך געפונען טישער־נין. זיין לעבען ביז דער חתונה און די פאר יאר נאכדעם איז געווען א מין געלויף, פריינד, באקאנטע, די ארגאני־זאציע, דאן די פרוי, דאם קינד, פארדינסטען. ער האט זיך ניט אפגעשטעלט ארומקוקען, זיך באטראכטען גרינדליך זיין לעבען בכלל און זיין באציהונג צו סאניא'ן בפרט. נינא'ס ארויסציען זיך, די אייפערזוכט פון סאניא'ן, וועלכע איז מיט אמאל ארויפגעשוואומען, די אויפמערקזאמקייט פון די ארומיגע צו דעם געשעהענעם, האבען אים אפגעשטעלט אין מיטען טעמפ און לויף, און מיט דער האנט אויפ'ן שטערען האט ער געפרעגט: „וואס איז עם, וואו בין איך אין דער וועלט, ווער איז ניגא, וואס איז זי צו מיר?"

מערקווירדיג, ביז דאן איז ער געווען מיט ניגא'ן גוטע, גיטע פריינד. זייער פריינדשאפט איז פאר קיינעם קיין סוד ניט געווען. אין זיינע באציהונגען צו איר און אירע צו אים האט ער מער גארניט געזען, ווי אמת'ע ריינע פריינדשאפט, וועלכע איז קיינמאל ניט באפלעקט געווארען אפילו פון אן אומריינעם געדאנק. ער איז זיכער געווען, אז אלע זעהען עם אזוי. אויב אפילו ער האט באמערקט אין זיין פרוי צו ג־ווסע צייטען א פיינדליכען געפיל צו ניגא'ן, האט ער עם צוגערעכענט צו דעם, וואס ניגא איז געווען די יעניגע, וועלכע פלעגט אים בריינגען אין איינגערע פארבינדונגען מיט דער ארגאניזאציע, פאדערען פון אים ארבייט, און אויך צוליב דעם, וואס זיין פרוי, ווי יעדע פרוי, האט ניט קיין איבעריג בריינדליכען געפיל צו א צווייטער, וואס שטייט העכער פון איר אינטעלעקטועל. אז סאניע זאל באטראכטען ניגא'ן פאר

א קאָנקורענטין אלס פרוי, איז אים קיינמאָל ניט איינגע־פאַלען.

ווען ער האט דאס אבער אלץ דערזען, איז ער שטיין געבליבען א פרעגענדער. און קוים האט זיך אים די איינ־ציגע פראגע געשטעלט, אזוי האבען זיך באוויזען א רייע פרא־גען, וועלכע האָבען געווארט אויף אַן ענטפער, און אום ארויסצוקריגען אַן ענטפער האט ער געמוזט פאנאנדערפלאָנ־טערען א גאנצען קנויל פון געשעהענישען, פאַסירונגען. אומ־געדולדיג איז ער דאַריבער געווארען צו אלע ארומיגע און ארומיגעס, אין זיך האט ער זיך פאַרטיפט און ער האט ניט געקענט פאַרליידען ווען אימיצער פרובירט אריינקוקען אין יענער טיפענישׁ. יעדעס ווארט איז געווען אַן אנצוהערעניש, יעדער קוק א פארדעכטיגטער. די איינציגע, וועלכע ער האט געוואלט זען — איז נינא'ן. אבער ניט אין געזעל־שאפט, נאר טאקע ביי איר אין צימער, ווען זי איז אליין; ריידען מיט איר, קוקען אויף איר. און מערקווירדיג, מיט יעדען וויזיט צו איר זיינען זייערע געשפרעכען געווארען אלץ סודות'דיגער. ווערטער, וועלכע געזאגט אין דער הויך פאַר מענשען, האבען פאר קיינעם קיין וויכטיגע באדייטונג, האבען פאר זיי געקראגען א באזונדערען זין, א באזונדערען טייטש און אמאָל האָט א קוק פון אַ אויג פארשפאָרט די רייד. אפילו די אויסערליכע נינא האט ביי אים באקומען אַן אנדער אויס־זען. ער האט צום ערשטען מאל דערזען אין נינא'ן די פרוי, זי פארגליכען מיט זיין פרוי און צו דער לעצטער'ס פאר־לוסט. זיין ווייב איז אמאל, יא אמאל, יונג געווען, ווילד געווען, זי האָט געקענט און קען נאָך פאַרשכור'ען, אָבער דאָס איז ווי ביליגער וויין. זיין ווייב איז אַ „אידענע" גע־וואָרען, ווערענד נינא איז די איידעלע פרוי, דאָס מיידעל, וועלכע קען קיינמאָל קיין „ווייב", קיין „אידענע" ניט ווע־רען. אים איז קלאָר געווארען, אז ער האט ליב נינא'ן, און אז ניט נאר האט ער זי ליב, נאר ער האט זי ליב געהאַט די גאַנצע צייט, און זי אים... אויך. ער דיינקט אַזוי... זיינע וויזיטען צו איר האָבען איר דערציילט וועגען זיינע געדאנ־קען און אויך זי האָט אויסגעמידען אַ געלעגענהייט צו וויי־זען זיך ערגעץ צוזאַמען מיט אים. פון אַן עפענטליכע פריינד־שאפט איז געווארען א מין געהיימע ליבע, איבער וועלכע

גוטע פריינד האבען געמורמעלט, נאר קיינער האט ניט גע־
וואוסט. אין ארגאניזאציע איז דאוויד פאררעכענט געווארען
אלס אפגעשטארבענער מיטגליד, וועלכער איז יוצא מיט אפ־
צאלען שטייער איינמאָל אין זעקס חדשים; דאך, א מיטגליד
איז ער געבליבען, מ'האָט אים צו יעדער זיצונג גערופען, און
אויב ס'איז געווען וועלכע אונטערנעמונג, א לעקציע, צו וואס,
האט מען אים געשיקט איינלאַדונגען. אויך צום יערליכען
פיקניק פון דער ארגאניזאציע האט מען אים געשיקט איינ־
לאַדונגען.

.6

ער האט ניט געוואלט גיין. א געפיל פון חרפה האָט
זיך אין אים דערוועקט. ער זאל קומען צום פיקניק אַלס
גאַסט! און ווער האט געבראכט דאס אייז, די משקה ווער
וועט פארקויפען? אים האט עס וויי געטאן, פונקט ווי עס
וואלט וויי געטאָן אן אלטען שמש, זעהענדיג ווי עפעס א
נייער, א יונגער צוציק, גייט ארויף אויפ'ן בעלעמער. דאס
איז דאך זיינס. ניין, ער וועט צום פיקניק ניט גיין. ער
איז געלעגען אויף דער ווייכער סאָפע, גערויכערט, געהאַלטען
א בוך און ניט געלייענט. ער האט געזען דעם פיקניק און
נינא'ן. וויפיל אנגענעמע שטונדען האט ער מיט איר פאר־
בראכט טאַקע אויף א פאָר פיקניקס. אין די שטילע, שטילע
פארנאכטען; אלע לידער אויסגעזונגען, מ'האט פון צייט צו
צייט ארויסגעשעפטשעט א וואָרט; אין וואס געהענטער דער
הימעל איז צו דער ערד געקומען, אלץ שווייגענדיגער איז מען
געווארען, ביז מ'איז אינגאנצען אנשוויגען געווארען. ביידע,
זיצענדיג אדער ליגענדיג, באצויבערט פון דעם אווענט, פונ'ם
שיינעם הימעל, פון דער שיינער פריינדשאפט און הארמאניע,
וואס האט געהערשט צווישען זיי ביידען. לאנג, לאנג איז
מען איינמאָל געלעגען, ביז מ'האט זיך ביידע מיט אמאל
אויפגעכאפט, זיך אנגעקוקט, און א הארציגער שמייכעל האט
זיך באַוויזען: פון וואנען האסטו געוואוסט, אז איך וועל
אויפשטיין? — און האנט אין האנט איז מען אוועקגעגאנ־
גען. ווי ער ביינקט איצט נאָכדעם, און טאַקע דערפאר קען
ער ניט און וויל ניט גיין.

סאָניא וויל אבער יא. אנגעטאן אין ווייסען קומט זי
אריין.

— גיב נאָר א קוק, וואָס דאָ טוט זיך, נאר ווי אין א קרעטשמע! לויגט און רויכערט. וווּ ווערט דיר גארניט נמאס צו לויגען אזוי?

— ווי ווערט דיר גארניט נמאס צו לויגען אזוי?

— וואס האסטו געוואלט, איך זאל גיין טאנצען?

— און פארוואס טאקע ניט טאנצען?

דאָ זעצט זי זיך אויף אויפן דער סאָפע; פרובירט מיט איין האנט אים ארומצונעמען ביים זייט. ער גיט זיך א צאפעל.

— משוגע, אויף מיין ווארט! — זאגט זי מיט א מינע פון אן עלטערען מענשען וואס רעדט צו א קינד, און שארט ווייטער מיט דער האנט. לאכט טשערנין, צאפעלט זיך.

— ווייסט דאך, או איך האב מורא פאר קיצלען!

לאכט זי:

— ווער טשעפעט דיך דען? איך ווייל נאר זאלסט אויפשטיין, וועלען מיר גיין צום פיקניק.

— ס'ווילט זיך מיר ניט גיין.

— וואס ווילט זיך דיר דען יא, אויסער ליגען און רויכערן? — זאגט שוין סאָניא מיט א קאפריזנעם טאָן. — שטיי אויף און טו זיך אָן. איך גיי ארייגרופען אסתר'קען.

אן אומצופרידענער פאלגט ער סאָניא'ן, און פאָרענדיג מיט טראמווויי הערט ער ווי זי רעדט צו אים וועגען דעם, ווי זיי האבען זיך באקאנט. וויפיל מאל זי האט עס שוין דערציילט אים, זיינע באקאנטע אין זיין אנווועזנהייט. ער טראכט וועגען ניגא'ן. ווי וועט זי זיך באגעגענען מיט זיין פרוי. זיי האבען זיך דאך ניט געזען פון דאן אן. ווי וועט זי זיך פארהאלטען צו איר? אך, ווי עס וואלט זיך געוואלט זיין היינט מיט איר אליין!

מ'האָט אים אויפגענומען מיט א שרייענדיגען ברוך־הבא, און יעדעס מאל ווען ס'איז צוגעקומען איינער און האט געזאגט כמעט די זעלבע ווערטער: העלאָו, טשערנין! וואָס מאכט א איד? געמיינט איר זייט געשטאָרבען! — האָט ער געפילט זיין הילפלאָזיגקייט, זיין ניט קענען ענטפערען גאר־ניט. זיין אויג האט געבלאנדזשעט, געזוכט ניגא'ן. ער האט זי דערזען שטייענדיג ביים „שיינקעל", אויסלייגענדיג די „סענדוויטשעס", עפעל, און געבענדיג אינסטרוקציעס צו איר

מיטארבייטער לעוויצקי'ן. ער האט געזען, אז זי האט אים אויך באמערקט און אויפ'ן האַרצען איז מיט אמאל אזוי טרויעריג געווארען. האַלטענדיג דאס קינד ביים הענטעל איז ער אזוי ארומגעגאנגען צוזאמען מיט סאָניא'ן, זיך אפּגע־שטעלט מיט דעם, מיט יענעם, גערעדט, זיך פארענטפערט, געזאגט ליגענס.

ענדליך איז צוגעגאנגען שולמאַן.

— „העלאָו, אָלד טשעפּ!" געמיינט אז דו וועסט שוין ניט קומען, — און זיך ווענדענדיג צו סאָניא'ן אנגעהויבען ריידען שנעל — ווי איך בין א איד, אז איר קוקט היינט אויס שענער ווי שיין. איך בין דאך אמאל געווען פארליבט אין אייך, אבער איצט — נאָך טויזענד מאָל מער. ווען ער איז דאָ ניטאָ, וואלט איך אייך א קוש געטאן, אויף מיין ווארט! און דו וואס מאכסט, דער טאטע מיט די ביינדלעך! נו, וואס שטייט איר אזוי? האט איר שוין כאטש געמאכט לחיים? קום, לאָמיר מאַכען א שנעפּסכיען!

— ס'הויבט זיך שוין אָן! — האָט סאָניא געפּרובירט ריידען.

— קום, וואָס הערסטו איר?

אלץ אפטער און אפטער איז טשערנין צוגעקומען צום שיינקעל און א שנעפּסכיען געמאכט.

— נאַ, האַלט דאס קינד, כ'דאַרף לויפען.

זי האט עפּעס יא א שאקעל געטאן מיט'ן קאָפּ צו נינא'ן און ניט א שאָקעל געטאָן.

— מאַמע, טאַנטע ניניע! — האט דאס קינד זיך צע־שריען. אבער סאניא איז שוין געווען אוועקגעלאפען. דאס קינד האט זיך ארומגעכאפּט מיט איר.

— פארוואס קומסטו ניט צו אונז, טאַנטע ניניע? —

— כ'וועל קומען, אסתר'ל, כיועל קומען! — האָט נינא געענטפערט דריקענדיג זי שטאַרק צו זיך.

אראפּלאזענדיג דאס קינד פון די הענט האָט נינא'ס בליק זיך געטראפען מיט טשערנינ'ס.

א ווייל האט געהערשט א שטילקייט.

— ווארום גייט איר ניט לויפען מיט די פרויען דארט?

— דער פרייז איז א צו קליינער, און כ'האָב מורא, אז איך וועל הינטערשטעליג בלייבען. זייט איר געלאפען מיט

די מענער?

— ניין, כ׳האָב שוין מיין פּרייז געקראָגן.

סאָניא איז צוגעקומען א פּאַרסאָפּעטע, א צופּרידענע; דעם ערשטען פּרייז געקראָגן! און דערווײַל אַוועקגערופען טשערנינ׳ן. מיט אַלע מעגלעכקייטען האָט זי אים געזען פּאַרשטעלען דעם וועג צום שיינקעל. זי האָט זיך ניט גע־פּוילט אפילו צו זאָגען שולמאָנ׳ן ער זאל אויף אים אכטונג געבען: איר ווייסט דאָך, ער — אז ער צוהולעט זיך, איז דאָך ניטא קיין גרענעץ.

טשערנין האָט דאָך געטרונקען. ווידער איז ער אריין אין זיין פּריוולעכקייט: געזונגען, געטאַנצט, געלאַפען, זיך כישוגע געמאכט, געיאָגט זיך נאָך מיידלעך. דער אלטער טשערנין האָט אויפגעלעבט, טשערנין דער הוליאָק. און טא־מער איז צוגעקומען סאניא אים עפּעס זאגען, האָט ער מיט א כוואטסקען טאָן זי אַוועקגעטריבען:

— גיי, גיי זוך דיך דארט אוים א קאַוואַלירטשיקע!

דער פּאַרנאכט איז געקומען. אויסגעזעצט אויף דער ערד גרופּענווייז האָט מען געצויגען זיס־טרויעריגע רוסישע, מאָלאָרוסישע און אידישע לידער. צוזאמען מיט די לעצטע שטראָלען פון דער זון זיינען פּארנאנגען די לעצטע טענער פון דעם געזאנג און צוזאמען מיט דער טונקעלקייט האָט זיך פּארשפּרייט דער זיסער אומעט. ביסלאכווייז איז מען אנט־שוויגען געווארען אין ס׳האָט זיך געדוכט, אז די פּינסטער־ניש און דער אומעט, וואס מ׳האָט געקענט פּילען היינגען אין דער לופט, וועלען אזוי איינהילען אט די אלע מענשען, אוז אין טונקעלהייט איינגעהילטע, מיט זיס־אומעטיגע טענער פּארווויגטע וועלען זיי אזוי זיצענדיג איינשלאָפען. קינדער זיי־נען איינגעשלאָפען אויף די העכט, און די וועלכע האָבען פּאר א לייגערע צייט ניט געוואָגט צו שטערען די שטילקייט, האָבען דערפילט ווי זייערע העכט שטארבען אָפּ. האָט מען זיך געכאָפּט, אז ס׳איז שוין טאקע פּינסטער, זיך אויפגע־הויבען. א קינד האָט זיך צעוויינט, האָט מען עס בארוהיגט: „שא, קינדעניו, מיר גייען שוין אהיים!״ פּארחלומ׳טע שטייט מען אויף, וועט עס זוכט זיין ראָק און היטעל, וועט א נאָז־טיכעל, וועט א קעמעל, וועט ס׳גרייט זיך צו פּאָרען אהיים און וועט ס׳רעדט פון גיין נאָך אפיסעל אין וועלדעל.

פלאך אויסגעצויגען, מיט די הענט אונטער'ן קאפ, דעם פנים ארויף, מיט אויגען אפענע און טיפע ווי דער הימעל און די נאכט אליין, איז געלעגען טשערנין. סאניא איז צוגעקומען, אים גערופען איינמאל, האט ער ניט געענטפערט, אין וועג זי, מיינענדיג אז ער שלאפט, האט אים עטוואס אנגערירט און א זאג געטאן: קום אהיים, האט ער דומף ארויסגעזאגט:

— גיי, איך ווייל ניט.

און וועג זי האט אנגעהויבען:

— נו, און דאס קינד? קום אהיים! — האט ער ווי ארויסגעקרעכצט:

— גיי, זאגט מען דיר. איך בלייב דא!

זי איז געשטאנען א וויילע, באטראכטענדיג אים: „איז ער שכור?"

— גייסט?

זי האט געמומען דאס קינד פאר'ן הענטל:

— קום, מיין קינד, מיר וועלען גיין אהיים!

— און פא?

— פא בלייבט דא.

זי האט אויפגעזוכט שולמאנ'ען, אים עפעס אנגעזאגט און אוועקגעפארען.

דער רעש פון דעם אפפארענדען טראמוויי האט ווי אויסגעלאזט נאך זיך עפעס. ס'האט זיך געדוכט, אז דער פייף און דאס געקלאפעריי טראגט זיך ווי א באזונדערער קערפער אין דער לופטען, מ'קען עס אנטאפען. טשערנין האט זיך אויפגעזעצט, אריינגעפארען מיט אלע פינגער אין די האר, געזעסען, קוקענדיג צו דער ערד פאר א ליינגערער צייט, דאן שטיל פארצויגען:

גיי אוועק, אויף מיר ניט קוק!
פון מיינע אויגען גיך פארשווינד!...

די שטימע, א שטילע, א הייזעריגע, האט זיך ווי פארטשעפעט אן עפעס, איבערגעריסען. ווידער האט ער אנגעהויבען, אבער, קענטיג, דורך צופיל ווייטאג, דורך צופיל שטילע ליידען האט די שטימע געמוזט דורכגיין אום ארויס-

צוקומען, און אזוי ארום איז זי אפגעהאקט געווארען. א שטומער איז ער געבליבען זיצען אין דער פּאָזע, ביז שולמאן און נינא זיינען אונטערגעקומען, אים אויפגעוועקט.

— ווי שפּעט איז?

— די לעצטע קאר.

שנעל פּאָרט דער טראמווי, און א קאלטער, דערפרישענדער ווינט וויט טשערנינ'ען אין פּנים אריין, צעווארפט זיינע האָר. ער אטעמט אריין די פרישע לופט און ער פילט, אז ער איננאנצען ווערט פרישער, קרעפטיגער. ער קוקט זיך אום אויף שולמאנ'ען און נינא'ן וועלכע זיצען אויף א בייקעל ווייטער און ביי אים אין מח קומט אריין דאס איינע וואָרט: „נינא". די געדאנקען פון א נאנצען טאג האבען זיך קאנצענטרירט ארום דעם איינעם וואָרט.

אראפנייענדיג פון טראמווי זאגט ער לאקאניש צו שולמאנ'ען:

— דו גייסט דאך אהיים?

— יאָ, — ענטפערט יענער, — א גוטע נאכט!

— א גוטע נאכט!

טשערנין נעמט נינא'ן אונטער דער האנט:

— קומט!

שווייגענדיג איז מען געגאנגען די נאנצע וועג און ארויפקומענדיג אין צימער, האט ער זיך אראפגעלאזט אויפ'ן בעטעל, געזעסען מיט אן אראפגעלאזטען קאפ און געשווייגען. נינא האט זיך אומגעדרייט אי־בער'ן צימער, זיך אפגעשטעלט עטליכע מאל, באטראכט אים. זי האט געזען, אז עטוואס קומט אין אים פּאָר, אבער צו איר האט זיך אריינגענג'נגב'עט א געדאנק: אפשר איז ער אביסעל באטרונקען?

— ווי לאנג דיינקט איר אזוי צו שווייגען? — האָט זי אים א פרעג געטאָן האלב ערענסט.

ער האט אויפגעהויבען דעם קאפ.

— אויב איך שטער אייך, וועל איך שוין אוועקגיין. — דאס איז געוואגט געווארען מיט אזא רעזיגנירטען טאָן אז זי האָט זיך פאַרשעמט פאר איר געדאנק. א רחמנות־כוואליע איז צוגעשוואומען צו איר האַרץ. זי איז צוגעגאנגען נאָענט צו אים, ארויפגעשארט זיינע האָר, אויפגעהויבען דעם קאָפ און אריינקוקענדיג טיף אין די אויגען אים א פרעג געטאָן:

„וואָס איז מיט אייך, דאוויד?" ער האט ארגניט געענט־פערט. ארויפלייגענדיג איין האנט אויף איר טאָליע האט ער זי אנידערגעזעצט נעבען זיך אויפ'ן בעט, נאָך אלץ קו־קענדיג צו דער ערד. באלד אבער האט ער אויפגעהויבען די אויגען.

— האָט איר געקענט אדער געהערט פון א פייגעלע?

— וועלכע פייגעלע מיינט איר?

— פייגעלע די הוטען־פוצערין, וועלכע פלענט ארא־זשירען די „פּאָביעגען"?

— יא, נו? — האָט ניקא, ניט באגרייפענדיג צו וואס ער פרענט דאס, אים געפרענט.

דיינקט איר ניט, אז זי האט אייפנעטאן פאר דער בא־וועגונג מער ווי וועלכער ס'איז אנדערער?

— כ'וויים ניט, צו מער, אבער —

— ניין, טאקע מער. וווייסט איר וואס דאס מיינט, בא־פרייען א מענשען פון קייטען!

ניקא האט אויף אים שארף א קוק געטאָן.

— ניין, זי האט פון קייטען ניט באפרייט. יענע האָ־בען די קייטען אליין איבערגעזעגען, דאן האט זי זיי געהאל־פען אנטלויפען.

— נו, און א געקאוועטען אין קייטען?

— קייטען קלינגען.

— איך האָב געקענט איינעם, מענדעל האט ער געהיי־סען. ער האט געטאנצט א קאמארינסקאָ אין די קייטען און קיין קלאנג האט זיך ניט געהערט.

— דאס איז בלויז אין א טורמע הויף. אום צו אנט־לויפען מוז מען די קייטען צעריייסען.

— און אז מ'קען ניט, אז די קייט איז צו שטארק, דער טורמעניק צו שוואך?

— דאן, דאן מוז ער אין טורמע זיצען.

— דאן מוז ער איז טורמע זיצען! - האָט טשערנין איבערגע'חזר'ט די ווערטער, אראפלאזענדיג דעם קאָפּ. — יא, ער מוז אין טורמע זיצען.

— דאוויד. — וועדער האט זי אים ארויפגעשארט די האָר, אויפגעהויבען דעם קאָפּ און אריינגעקוקט אין די אוי־גען. אויגען מיט אויגען האבען זיך באגעגענט, און ווי דורך

אַ מאַגנעטישער קראַפט זיך איינס ס'אַנדערע צוגעצויגען: דאַוויד האט זי פעסט צוגעדריקט צו זיך און איינגעגראַבען זיך אין אירע ליפען אין אַ שטילען לאַנגען קוש. צוערשט, אים ארומנעמענדיג, האט זי אַבער באַלד געוויזען אַ ווידער־שטאַנד, אַנגעהויבען אַנשטריינגען אירע הענט און צוריקציהען זיך, און ווען ער האט זי אַפּגעלאַזט, איז זי אַ פאַררויטעלטע אויפגעשטאַנען, פאַרריכט אירע האָר און שאַרף אַ זאַג גע טאָן:

— איר זאָלט עס מער ניט טאָן!

— פאַרוואָס?

פאַרוואָס? זי האט אַליין ניט געוואוסט. זי האט גע־וואוסט, אַז דאַוויד ליבט זי. און זי אים — אָ גאָט! און דאָך, ווען ער האט זיך איינגעזאַפּט אין אירע ליפּען, האט זי דערזען פאַר זיך ווי ער לייגט זיך אַריין אין בעט, קושט און צערטעלט סאָניא'ן און... זי קען ניט, זי קען ניט אַזוי.

אַ שטראָם פון ווערטער האט זיך אַ גאָס געטאָן, האַרציגע ווערטער פון אַ היים ליבענד האַרץ, און ווען ער האט געענ־דיגט מיט דערזעלבער פראַגע „פאַרוואָס", האט זי אים ניט געהאט וואס צו ענטפערען. זי האט בלויז ארויסגערעדט:

— איך קען קיין ליובאָווניצע ניט זיין!

— ני־נאַ! — זיין פּנים האט זיך אויסגעקרימט פון ווייטאַג. — צו וואס אַזעלכע ווערטער?

— אַזוי איז עס, מיין פריינד!

— ס'איז ניט אַזוי! ווייסטו דען ניט —

— כ'ווייס, כ'ווייס. כ'ווייס אַבער, אַז דאַרט איז פאַ־ראַן אַ פרוי, מיט וועלכער דו וואוינסט אונטער איין דאַך, מיט וועלכער דו עסט ציזאַמען, שלאָפסט צוזאַמען, ביזט צו־געוואוינט צו איר, צו דער הויז, צו אַלץ —

— און אַז דו ווייסט, קאַנסטו דען ניט זיין דער ליכ־טיגער שטראַל, וואס זאָל אַריינשיינען אין מיין פינסטער הויז?

— שיינע ווערטער, מיין פריינד, אַבער דער שטראַל ליכט וועט פאַרגיין, די נאַכט וועט קומען. די הויז וועט אַבער בלייבען, און דו — אין דער הויז.

— וואָס איז אַ הויז אָהן ליבע, אָהן פריינדשאַפט, אָהן פאַרשטענדניס?

— צוויפעלסטו אין מיין פריינדשאפט?

ווידער האט זי אים אריינגעקוקט אין די אויגען אין א שטארקען קוש געטאן אין שטערען. ער האט זיך א כאפ געטאן, געזוכט אירע ליפען. זי האט זיך אבער פלינק ארויס־ געדרייט.

— נינא!

— יא, דאוויד, דו וועסט אלע מאל האבען מיין פריינד־ שאפט אויב דו וועסט זיך נאר נויטיגען אין דעם.

זי האט זיך אויפגעהויבען אין געמומען אומגיין איבער'ן צימער. דערזעהענדיג אויפ'ן טישעל זיינע פאפיראסען האט זי פארדויכערט איינעם, זיך פארהוסט, אוש טרערען האבען אנגעהויבען רינען. א פארוואונדערטער איז ער געשטאנען און געפ'רעגט:

— וואס איז דאס?

— א, נארניט — האט זי געזאגט לאכענדיג. — גע־ וואלט פילען דעם טעם פון רויך.

— ס'איז ביטער.

— דאס זיסע איז ניט פאר מיר. — זי האט ווידער געמומען שפאנען איבער'ן צימער. פאר א לאנגע צייט האט אין צימער געהערשט א שטילקייט. יעדע באוועגונג, יעדער שאלך אין הויז האט זיך געהערט, ס'האבען זיך אויך גע־ הערט די טריט פון שפעטע פארבייגייער, דאס פארען פון מילך און ברויט וועגענער. אין פעטסטער האט אריינגעקוקט דער גרויער פרימארגען.

א מידער, א דערשלאגענער האט זיך טשערנין אויפ־ געהויבען.

— א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט, מיין פריינד!

דורך ביידע הענט איז א ציטער דורכגעלאפען. ער האט געמאכט א באוועגונג וויי זי א קוש צו טאן.

— ניין, מיין פריינד, מ'דארף ניט. א גוטע יאכט.

א שטומער האנט־דרוק, און טשערנין האט שטיל עפע־ נענדיג די טיר, היטענדיג זיך ניט אנצומאכען צופיל טומעל גייענדיג פון די טרעפ, זיך אראפגעלאזען אין גאס.

7.

שיינע ווייסע הערבסט־נעכט; ווען די לבנה, א פאר־

ביינקטע, א בלאסע, שוועבט ארום אן אוינזאמע צווישען די שטערען; ווען די בוימער האלב־נאקעטע, שטייען פארבייגקטע נאך זייערע גרינע קליידער, און די געלע בלעטער בײַ זייערע שטאמען ביינקען נאך זייערע צווייגען. א, ווער האט ניט געפילט דעם שארף פון יענע שיינע וויסע הערבסט־נעכט, ווען ס'ווילט זיך ניט שיידען מיט דעם טיפען הימעל, לבנה און שטערען, ס'ווילט זיך גיין און גיין וויט בײַ דארט, וואו הימעל און ערד ניסען זיך צוזאמען, און דארט אליין פאר־שוואנדען ווערען! ווער, אין יענע נעכט, ווערט ניט דורכ־גענומען מיט דעם געפיל פון ביינקשאפט, פון איינזאמקייט, ווער ווייל דען דאס ניט האבען א פריינד, מיט וועמען מ'זאל קענען זיצען גאר נאענט, זיך צוטוליען איינער צום צווייטען און אזוי איינגענורעט זיצען אין היילינגען! פרילינג, זומער־נעכט — זיי זיינען שיין, אבער נאך שענער זיינען די הערבסט־נעכט, די ביינקשאפט־נעכט. דאס שענסטע אינ'ם מענשען, די ביינקשאפט, זיי רופען ארויס.

יענע נעכט האבען ניגא'ן ממש משוגע געמאכט. שטונ־דען־לאנג האט זי געקענט אפליגען אויף איר בעטל נאכ־פאלגענדיג דעם גאנג פון דער לבנה, דעם טאנץ פון די שטערען, און שפעט אין דער נאכט, ווען קיין פארבייגייער האבען זיך שוין ניט געזען, האט זי זיך ערשט געזעצט ביים פענסטער, אפטמאל צופרעסענדיג דעם היסען שטערן צו דער קילער שויב. וויפיל ביינקעניש די נעכט האבען בײַ איר ארויסגערופען, ווי אוינזאם זי האט זיך דערפילט. ס'האט זיך אזוי געוואלט האבען א גוטען, גוטען פריינד. ניטא. גע־יען אמאל דאוויד, איז ער אויך ניטא. זי איז אים א פריינד, ער איר אויך, אבער...

זי נעמט ארויס זיין בילד, איין־אינציג בילד פון אים, נאך א רוסיש בילד, אין א בלוזע. וויפיל ענערגיע אין זיין געזיכט, וויפיל אומרוהיגקייט אין זיינע טיפע אויגען. זי האט ליב געהאט זיין אומרוהיגקייט. ווי זי האט פיינט די רוהיגע מענשען. רוהיג עסען זיי, רוהיג שלאפען זיי, רוהיג לעבען זיי, זיינען רוהיג אין זייער אויפרעגונג, אין זייער בא־גיסטערונג. אויפרעגונג, באגייסטערונג — דאס קען נאך חלילה שאדען צום מאגען. זי האט פיינט שכרות. דאך האט זי ליב צו זען אים שכור, ווען דער גאנצער דאוויד איז

געווען איין שטיק פ׳ייער, די פרייליכקייט אליין. זי האט פיינט, ווען מ׳רירט זיך אן אן איר געזיכט, זי קען עס ניט פארטראגען. וויפיל מאל האבען באקאנטע אומגערן, ניט מיינענדיג קיין שלעכטס, זיך צוגערירט צו איר געזיכט, און זי האט זיי פשוט געזידעלט פאר זייערע אמעריקאנער מא־ניערען, אזוי אז מ׳האט זי גערופען מאָנאשקע. דאך האט איר ניט געאַרט ווען דאַוויד, אביסעל באטרונקען, פלעגט צו־גיין און מיט׳ן אָנווייזענדען פינגער איבערפירען ארויף און אראפ איבער׳ן פנים, דערביי אזוי קאמיש שארף ארויסריי־דענדיג: פ׳יער און פערציג פורען פאָרען אַרויף א באַרג און אראפ א בארג, און ווען ניכטער פון שנאַפס — ווי שכור ער האט געקענט ווערען פון באגייסטערונג פאר אלעס וואס שיין און גוט. זי האט געזען זיין שפיל מיט סאָניא׳ן און דאס הארץ האט אזוי וויי געטאָן, דאך האט זי געטראכט, אז סאָניא, אָט די קרעפטיגע, יונגע, ניט איבעריג קלוגע מיי־דעל, איז דער ריכטיגער וויין פאר אים. אליין זיך פאררוקט אין א ווינקעל, געקוקט מיט א שמייכעל, זיך געפרייט אויף זיין שמחה.

און איצט, רוהיג ווערט דאַוויד. זיין לעצטער אויס־ברוך איז אויך געווען דער לעצטער פארזוך זיך ראטעווען, וויסענדיג ביי זיך, אז דער אמאליגער דאַוויד איז שוין לאנג דערטרונקען געווארען אין א ים פון הויזליכע, קליינבירגער־ליכע קלייניגקייטען. יא, ער איז שוין א רוהיגער בירגער. זי האט נאכגעפאלגט זיין לעבען ווען זי האט דארט גע־וואוינט, פון א פאָר געשפרעכען מיט שולמאַנען האָט זי זיך דערוואוסט וועגען סאָניא׳ס פלענער, וועלכע וועלען שוין ווע־רען זיינע אויך — אָנקלייבען געלד, קויפען א הויז... ווער ווייס, אפשר וועט ער נאך אמאל קוקען אויף די „ניט־אַרויפגעארבייטע״ ווי אויף טויגעניכטסען, גאָרנישטען. עך, דאַוויד, דאַוויד!...

זי האָט געטראכט פון אים און דאס הארץ האט גענאגט און וויי געטאָן. וויי געטאָן פאר פריער און פאר אַצינד. און ווען ער וואלט טאַקע צערִיסען די קייטען, וואלט זי אים טאַקע געהאָלפען אנטלויפען? וואָלט זי? מעגליך, אז יא. ווארום ניט? אויב גליק פאר איינעם מיינט אומגליק פאר׳ן צווייטען, ווארום זאל זי די אומגליקליכע זיין?

זי ווי׳ל ניט טראכטען וועגען דעם, וואס זי וואלט געטאן. איצט האָט זי אנדערש ניט געקענט טאָן. איר דאוויד איז ניטאָ מער, און מיט דעם פארלוסט פון דאוויד׳ן איז איר אלעס פארלוירען געגאנגען.

לעבט א מענש א שטיק צייט אין א פלאץ, קומט אין באריורונג מיט מענשען, מ׳גייט צוזאמען, מ׳פארבריינגט זאָגאר צוזאמען, און ס׳דוכט זיך, אז דאס זיינען ניט נאר באָקאנטע, נאר טאקע גוטע באקאנטע, אויף אייניגע מאכט מען נאָך א מעות אין מ׳פארעכענט זיי פאר פריינד, און מיט אמאל, אין איין שיינער הערבסט־נאכט דערפילט מען זיך אזוי אויסזאם און עלענד, און וועג מ׳גייט אויף מארגען ארויס אין גאס, קוקען אלע אויס אזוי פרעמד, אזוי ווייט. באגעגענדיג זיך מיט אירע באקאנטע האָט זיך נישט׳ן געדוכט, אז זיי ווייכען זי אויס און זי האָט זיי נאָך מער אויסגעמידען. עפעס האָט זיך איר געדוכט זיי זיי זאגען: דו האסט אונז שוין דערעסען, ביזט שוין אלט!

און כאָטש זי האט קיין מורא ניט געהאט פאר דער עלטער — אויב עלטער ווערען מיינט ווינציגער צו לעבען, מיינט עס אבער אויך מער געלעבט, — האט איר דאך פאר־דראסען אויף דער צייט וואס זי האט דא געוואוינט. די גאנצע ארבייט פאר די עטליכע יאָר, אלע איבערלעבונגען זיי־נען אויסגעמעקט געווארען — א פלעק, און מער גארניט. איר איז איינג געווארען און זי האט געגומען טראכטען וועגען ארויסריסען זיך פון איר שטייג, זי האט גוט געוואוסט, א. זי איז ניט קיין זומער־פויגעלע און אוועקפארענדיג ערגעץ אויף ווינטער וועט זי א וואַרים־פריינדליך ארט געפינען: קלימאט און פרייגדשאפט — צוויי באזונדערע זאכען. דאָך „זאל זיין ערגער, אבי אנדערש״. זי האט זיך געגרייט צום פאָרען. אָנגעשריבען בריף צו באקאנטע און אפגעמאכט, אז באלד ווי זי קריגט ענטפער פארט זי.

דער ענטפער האט זיך ניט פארשפעטינט. א פאָר טעג זיינען געפלויבען. און די פאָר טעג זיינען געווען די אומרו־היגסטע, די שווערסטע. אט אזוי איז עס שוין. ווי שווער ס׳איז ניט צו זיין ערגעץ, דאך ביים געדאנק, אז אט דאס ארט וואו דו האסט א צייט געוואוינט דארפסטו פארלאזען, טוט באנג, הויבט זיך אָן ביינקען נאכדעם, און ווילסט שוין

וואס גיכער זיצען אין וואגאן. נאך איין זאך האט זי באַ־אומרוהיגט — זיך געזעגענען מיט דאוויד'ן. זי האט געַ־טראכט וועגען אנשרייבען א פאר ווערטער, א זיי־געזונט, אבער עפעס האט זי ניט געקענט, די האנט האט ניט געַ־שריבען, ס'האט זיך אים געוואלט זען פאר'ן אוועקפארען, אפשר דאס לעצטע מאל. און ניט נאר אים — נאר די הויז, סאניא'ן; יא, זי אויך. ארויפגיין אהין — ווי שווער. זי האט אנגעשריבען שולמאנען ער זאל קומען. זי דארף אים נויטיג האבען.

— היינט איז נאך צען פאר איף אוועק.

— וואוהין, ווען, נאר פלוצלונג, ניט געדענקט, ניט געַ־זאגט, זיך אפילו ניט געזענען?

זיין ענטריסטונג איז געווען אזוי אויפריכטיג, אז זי האט דערפילט א נאענטקייט צו דעם אלטען בחור, דעם קלוַ־גען ציניקער, ווי זי פלעגט אים רופען.

— דערפאר טאקע האב איך אייך געדופען צו זיך, אום זיך צו געזעגענען מיט אייך. איר וועט דאך מיך באגלייטען צום דיפא.

— געווים וועל איך אייך באגלייטען, אבער, אבער —

— אבער וואס?

— נו, און מער ווי מיט מיר האט איר מיט קיינעם זיך ניט צו געזעגענען?

זיי האבען זיך אנגעקוקט.

— מיר'ן ארויסגיין אפיסעל פריער. גייענדיג וועלען מיר אריינגיין צו די טשערנינס.

— מ'נא! — האט שולמאן ארויסגערעדט און אנגעַ־הויבען ארומשפאנען איבער'ן צימער.

— הייסט עס, איר פארט אוועק!

אין די פאר שטונדען האבען זיי זיך דערנעהענטערט איינער צום אנדערען. געדרעט האט מען אין א האלב־שפאַ־סיגען טאן, וועגען בייקען, וועגען שרייבען, דאך האט זיך געפילט א מין פארטרויאונג פון ביידע זייטען.

די פאר שטונדען זיינען אריבער. ארומקוקענדיג זיך: דאכט זיך גארניט ניט געלאזען, איז מען ארוים אין גאס.

ערשטוינונג — דאס האט מען געקענט לייענען אויף דאוויד'ס און סאניא'ס געזיכטער, ווען שולמאן מיט נינא'ן

זיינען אריינגעקומען.

— מיר פֿאָרען אַוועק! — האָט שולמאן אנגעהויבען מיט זיין פֿאמיליאַרען טאָן.

— דו פֿאָרסט אַוועק? — האָט דאָוויד איבערגעפֿרעגט.

— נו, איז ניט איך — איז זי. וואס איז דער חלוק?

— איר פֿאָרט אַוועק?

— יא, איך פֿאָר אַוועק. וויפֿיל איז דער זייגער, שולמאן?

— נאָך פינף און דרייסיג מינוט. אַזאָ, זייט געזונט, דאָוויד.

— אזא אייליגניש, אזוי פלוצלונג!

ניגא ענטפֿערט ניט. זי נעמט בלויז דאָוויד'ס האנט דריקט זי פֿעסט, שטאַרק.

— זייט געזונט, סאָניא!

סאניע פֿארריטעלט זיך, דערלאנגט די האנט און טרערען שטעלען זיך אין אירע אויגען.

— וואו איז אסתר'ל, שלאָפֿט שוין?

— זי שלאָפֿט.

— זייט געזונט, א גוטע נאכט.

— פֿאָרט געזונטערהייט.

א שטילקייט האָט געהערשט אין הויז. דאָוויד איז אַליין געשטאַנען אויף דעמזעלבען פֿלאַץ און שטאַר געקוקט צו דר'ערד. ערשט וען ניגא'ס און שולמאַנ'ס טריט האבען זיך שוין מער ניט געהערט, האט זיך סאניא אנגערופען:

— ווי זי איז געעלטערט געוואָרען!

— מ'יא! — האָט דאָוויד געענטפֿערט, ווי זיך אויס־נישוכענדיג.

— מיר שלעפֿערט זיך שוין. קום, מיר'ן מאכען נאכט.

דער גלגול פון א דאקטאר

.1

דר. עפשטיינ'ס אויטאמאביל האט אנגעמאכט אזא טו־
מעל ביים אריינפאָרען אין הויף אריין וואו דער „גאַראַזש"
האָט זיך געפונען, דאס עס האט זיך געדוכט אַז ער, דער
אויטאמאביל, איז ברוגז אויף זיינע פאַסאַזשירען, ספּעציעל
אויף דעם טרייבער, דר. עפשטיין. דער לעצטער איז ווייזט
אויס אויך ברוגז געווען אויף זיין אויטאמאביל, אַלענפאַלס,
האָט זיך דאס געפילט אין דעם אופן ווי ער האט פארמאכט
די קליאמקע, אָפּגעריסען, מיט אַמאָל אָט ווי אַ מענש וואָלט
געשטאַנען אין וועג, און ער מוז זיך אָפּשטעלען אין דעם
מאָמענט אום אים ניט איבערצופאָרען.

דר. עפשטיין איז געווען ברוגז אויף זיין „פּעקארד",
ניט ווייל דער לעצטער האט אים ניט גוט געדינט, פאַרקערט,
ער האָט געקליבען נחת ווי זיין גרויסער, גראַמער „פּעקארד"
גייט ווי אַ פידעלע אַרויף אַ באַרג, איבערלאזענדיג נאך זיך
די אנדערע קלענערע אויטאמאבילען וועלכע קרעכצען און מאַ־
טערען זיך אַרויפצוקריכען. אַפילו דער בלאָז פון דעם האָרן
האָט אים צופרידענגעשטעלט, ניט דער ביליגער, גרילצענדער
געשריי, נאר א סטאטעטשנע, בכבוד'יגע וואַרנונג: היט זיך,
איך גיי. זיין אויטאמאביל איז ד ע ר אויטאמאביל, און
דאך איז ער אויף אים געווען ברוגז, אויפגעטראגען. און
אויפגעטראגען איז ער געווען ניט אומזיסט.

פאַרבייפאָרענדיג איינע פון די באַלעבסטע שטאָדט גאַ־
סען, האָט ער באַמערקט ליטווינען שטיין אויפ'ן ראָג, וואַר־
טענדיג אויפ'ן טראַמוויי. ער האט אנגעהויבען בלאָזען דעם
האָרן, צוגעצויגען זיין אויפמערקזאַמקייט, זיך אפּגעשטעלט,
און פארגעשלאגען אים צופירען אויב ער דאַרף ערגעץ, און
אויב ער דארף אין ערגעץ ניט, זאל ער מיטפאָרען מיט אים,
דער אויטאמאביל איז גרויס גענוג, דא גענוג פּלאַץ.

ער האט געזען ווי ליטווין איז געווען אין א פארלענג־ניש, ער האט געהערט זיין שטאמלען: ער דארף בלויז צופא־רען א פאר סקווערען, ער וואלט אויף אימיצען. דר. עפ־שטיין האט געזען אז דאס איז בלויז א נארישער תירוץ, א ליגען תירוץ, וועלכער וואקסט אין ליגנעריש־קייט וואס מער מ'רעדט, פאר א מאמענט האט ער געטראכט: צוקוועטשען דעם בחור צום סלופ, ער זאל זאגען „איך ווייל מיט אייך ניט פארען", זיין שטאלץ האט זיך אבער ארויינגעמישט און ניט דערלאזט עס. ער האט געהאלטען די האנט קליאמקע ווי ישוב'ענדיג זיך און דאן מיט אמאל א עפען געטאן, א דריק געטאן די פוס־קליאמקע, און קוים זאגענדיג א גוטען טאג, אפגעפארען, איבערלאזענדיג ליטווינען דעם גערוך פון גזואלין.

דר. עפשטיין האט געפילט דעם שטאך וואס איז געווען אין ליטווינ'ס אנטזאגונג מיטצופארען, ליטווין אנטזאגט זיך צו פארען אין א אויטאמאביל, אין א „פעקארד". ליטווין, ביי וועמען ס'איז רעכט אנטלייען אכט דאלאר און דינגען א אויטאמאביל צום פארען א צווייי שטונדען, גלאט אזוי צולייב דעם פארגניגען פון פארען, אנטזאגט זיך צו פארען מיט אים. — וויל מיר א טובה טאן, וויל זיך בארימען מיט זיין נייעם „פעקארד" — אומגעפער דאס האט געטראכט ליטווין.

דר. עפשטיין האט גוט געקענט ליטווינען ניט צו ווי־כען, אדער אמוועניגסטען זיך משער זיין דאס אזוי האט גע־טראכט ליטווין, און ער האט זיך געפילט געקרייגקט, באלייי־דיגט. ענדליך אפען ארויסגעווייזען די פארכטונג, וועלכע לעבט שוין לאנג ביי ליטווינען שטילערהייד, א פארכטונג וועלכע ער האט ניט פארדינט. ווירקליך, קומט אים עפעס דערפאר וואס עס איז בסער צו פארען אין א „פעקארד" ווי אין א „פארד" און וואס ער האט געוונ געלט צו קויפען זיך א „פעקארד", קומט אים עפעס דערפאר וואס געלט פארשאפט פארגניגען און ער האט דאס געלט. נו, טאקע, מיט וואס איז ער אן ערגערער מענש געווארען וואס ער איז רייך, מ'שטיינס געזאגט, רייך, פארמעגליך, און זייענדיג אימ־שטאנד צו לעבען, לעבט ער וואס בעסער. איז עס דען בע־סער געווען וועו ער האט בארארפט בארגען געלט אויף א איבערבייסען און איז געגאנגען אין צעריסענע שיך, וועמען

איז פון זיין ארימקייט בעסער געווען, און וועמען איז פון זיין רייכקייט ערגער, זיין געלט האט ער כשר פארדינט, אר־בייטענדיג ווי א עבד כנעני פון ניין אין דער פרי ביז אכט אין אווענט, גריבלענדיג זיך אין אזוי פיל מיילער... אבער ניט דאס איז דער עיקר. צו האט ער כאטש מיט דער מינ־דעסטער אנצוהערעניש, מיט דער שוואכסטער מינע, ארויס־געצייגט זיין רייכקייט צו זיינע חברים, צו האט ער כאטש אויף איין מינוט זיך ארויסגעצייגט אלס פארוועניו, וועלכען ער האסט אזוי.

דר. עפשטיין האט נאכגעזוכט זיין האלטונג צו זיינע חברים זייט ער איז „רייך" געווארען און ניט געפונען קיין חשש, קיין שמץ פון גרויסהאלטונג, ער איז ווי פריער גע־בליבען דער גוטער חבר, און אמאל נאָך א בעסערער, אויס־העלפענדיג זיי פון צייט צו צייט מיט קליינגעלט, אבער דאס רעכענט ער ניט, דער עיקר איז, ער האט אויפגעהאלטען די זעלבע חבר'ישע באציהונג, געפילט זיך אלס זייערער א חבר, ער האט אבער דייטליך געזען ווי זיינע ווארימע געפילען ווערען באגעגענט מיט א קאלטער כוואליע פון, נו, ניט פיינדשאפט, איז צוריקשטויסעניש: ביזט ניט מער אונזעריגער. ער פאר־גיט זיי זייער שלעכט דיינקען וועגען אים, הגם דאס טוט אים וויי, און פרובירט צו צייגען זיין פריינדליכקייט, ניין זיין אמת'ע פריינדשאפט, מעג זי זיך אויסדריקען אין קלייניגקיי־טען, און פאר זיינע אמת פריינדליכע באמיהונגען, קריגט ער דעם ענטפער ענליך צו ליטווינס. — ער וויל ניט מיטפאָרען ווייל ער האט צוויי סקווערען בלויז צו פאָרען. — דאָס דער־מאָנט אים אן דער רוסישער פויערטע וועלכע וויל זיך ניט ארויפזעצען אויף דעם פויער'ס פור אונטערצופאָרען ווייל זי האט קיין צייט ניט.

דר. עפשטיין האט זיך געכאפט דאס פילע אויטאמא־בילס האבען אים איבערגעיאגט ניט געפינענדיג פאר נויטיג צו בלאזען זייערע הארנס אפילו, אזוי פאמעליך איז ער גע־פאָרען, און האט האסטיג גענומען פאָרען, ניט טראכטענדיג טאָמער פארהאלט מען אים פאר פאָרען צו שנעל. דאס ווייב זיינס האט צופרידען געשריען: אביסעל מער לעבען, אביסעל מער לעבען, אָט אזוי שנעל, שנעלער, שנעלער, פיין! דאס איז א מאשין!

ס'איז ווירקליך א פאַרגניגען צו פאָרען אין א גרויסען גראַמען אויטאמאביל, וועלכער טרייסעלט ניט, און פאָרען שנעל, אַזוי אַז א ווינט כוואַליע זאל זיך פילען אויפ"ן פּנים, ווער שמועסט ווען מ'פאָרט נאך פארביי שיינע געגענדען, פון וואנען דער ווינט בריינגט צוטראגען דעם ריח פון אקארשט אפּגעשניטענע גראז, פון בלומען...

יא, עס איז גוט צו פאָרען, ס'איז א פאַרגניגען, און דאך איז זיין פאַרגניגען צעשטערט געווארען, און ווען זיין פרוי פרעגט אים „ווי איז אים באקומען דער שפּאציר, איז עס ניט געווען א פאַרגניגען?" — ענטפערט ער צערשטרייט: יא, עס איז געווען א פאַרגניגען. ער פילט אבער אז זיין פארגניגען איז צערשטערט געווארען, און ניט נאר זיין פאר־גניגען ביים פאָרען, נאר זיין שטימונג איצט. און טאמער איז דאס נאך ווינציג פרעגט אים זיין פרוי נאך איבער ווע־מען ער האט עס איינגעלאַדען צום פאָרען, ליטווינען? זי האט אים גארניט דערקענט, און ווארום איז ער ניט מיט־געפאָרען?

— אָ, ער האט באדארפט ערגעץ צופארען, געווארט אויף אימיצען.

ער פילט ווי ביים איבערזאגען די פוילע תירוצים, באַ־ליידיגט ער זיך נאָכאַמאָל, און אין א געפאַלענער שטימונג, איבערפירענדיג מיט דער האַנט איבער די האָר, האַלטענדיג זיך מיט דער האַנט ביים קין, באַטראַכטענדיג דעם צימער, דעם גוטען דיוואן, דעם שיינעם שרייב טיש, שפּאַצירט ער פּאַמעליך אריין אין שלאף צימער, זאגט אַרויס צו זיך אליין: מ'נאַ, מיר'ן גיין שלאפען, און הויבט זיך אן אויסטאן פּאַ־מעליך. אַרויסציענדיג דאס זייגערל פון דער קאמזייל קעשענע טראַכט ער עפּעס, און האַלטענדיג ביידע אפענע זייטען פון דעם קאמזייל, דוכט זיך אז ער האט דעם עפּעס דערטראַכט, אַזוי האַסטיג שלעפּט ער אַראָפּ די קאמזייל, ביים אויסטאָן די איבעריגע בגדים פאַרטראַכט ער זיך אויך, ניט קיין שווערע מחשבות, דאך ניט קיין פריילִיכע, ליטווין האט אויף אים אן אומעט ארויפגעיאגט, און א אומעטיגער לייגט ער זיך שלאפען.

.2

דר. עפּשטיין האט זיך געפּלאנטערט אין די שליסלען ביז

ער האט געפונען דעם שליסעל צו דעם פריוואטען אריינגאנג אין זיין קאבינעט, האט פאמעליק פארמאכט די טיר הינטער זיך, ארומגעפוקט דעם קאבינעט, באמערקט וואו די פרוי, וועלכע דאמט די צימערען, האט וואס אזוועקגעשטעקט אדער אזועקגעליגט, איבערגעשטעלט און איבערגעליגט א פאר זאכען, דאן ערשט אראפגענומען דעם מאנטל פון זיך, ארויפגעצויגען אויף זיך דאס וויסע רעקעל, און געטראכט מסתם איז נאך קיינער ניטא אינ'ם וואוינט צימער. די וויבער האבען זיך נאך ניט אנגעפודערט, די קינדער אין שול, די מענער בייי דער ארבייט, סיידען אימיצען האט א גאנצע נאכט געדרייט א צאן און ער האט געשאלטען דעם דאנטיסט פאר ניט האלטען אפען זיין קאבינעט א גאנצע נאכט, אמוועניגסטען די נאכט וועו זיינעם א צאן וועט זיך פארוועלען צו דרייען, ער האט האלב אויפגעפענט די טיר וואס פירט אין וואוינט צימער און ארויסשטעקענדיג דעם קאפ מיט איין אקסעל אריינגעקוקט אהין, און דערזעהענדיג א פאציענטין, האט ער אויפגעפענט די טיר און געזאגט איר א ברוגז'ן גוטמאָרגען, אונטער וועלכען ס'האבען זיך באהאלטען די ווערטער: ס'טראגט זיי אן אזוי פרי.

די פאציענטין האט אראפגענומען די האנט פון דער באק אנטפלעקענדיג די צייכענס פון די פינגער דערווייל און זיך געלאזט צום דאקטאר־שטול, דערציילענדיג דערביי אז זי האט געמיינט זי ווערט שיער ניט משוגע פאר וויטאג, אזוי האט איר דער צאן געדרייט, ער וויסט דאך דער צאן וועלכען ער האט פארלייגט מיט וואטע.

— דאס מוז ווי טאן, ער האט דאך איר געזאגט אז ס'וועט ווי טאן, מ'דארף אפטויטען דעם נערוו.

— נערוו, — גיט א זאג די פאציענטין, און דר. עפשטיין ה ע ר ט ווי זי זאגט אין זיך: נערוו, שמערוו, טו עפעס ס'זאל ניט ווי טאן. און וועו ער הויבט אן קאלופען אין צאן, און זי גיט זיך א הויב אויפ'ן שטול — האאו! — האט ער אמת הנאה, — אט אזוי, שפרינג אונטער אביסעלע, — און צו איר זאגט ער: איר מוזט זיצען רוהיג. ער זעט די מינע וואס די פרוי מאכט ביים אויסשפייען און הערט ווי זי זאגט מיט דער מינע: אים איז גוט צו זאגען איר מוזט זיצען רוהיג, און ער האט הנאה פון דער פרוי'ס שמערצען, און

איר שטילער בייזקייט אויף אים. געדולדיג ווארט ער ביז זי וועט שוין אויסשפייען אינגאנצען, ווען ער דערהערט א קלאַפּ אין דער פריוואטער אריינגאנגס טיר.

— ווער קען דאס זיין אזוי פרי? אין דער טיר קלאַפּט בלויז זיין פרוי און גאר נאָענטע באקאנטע. עפענענדיג עט־וואס די טיר שלאגט ער זיך שיער ניט אן אן זאַלצמאַנ'ס געזיכט. דער לעצטער שפּאַרט זיך ממש אריין אין קאַבי־נעט און זאגט אַרויס א הילכיגען גוטמארגען. דר. עפּשטיין ענטפערט אים שטילערהייד גוטמארגען און שטייט נאָענט צו דער טיר ווי פאַרצאַמענדיג דעם וועג. זאַלצמאַן קערט אָפּ דעם קאָפּ, פאַרקוקט אויפ'ן שטול, דערזעט א פּאַציענטין זי־צען, הויבט ער אן ריידען שטילער, באַלד אבער פאַרגעסט ער זיך און זאגט אין דער הויך: געהערט זאגען האסט גע־קויפט א נייעם אויטאמאביל, א „פעקארד", א „קאדילאק"?

— א „פעקארד" — ענטפערט דר. עפּשטיין און טראַכט דערביי — מסתם האט שוין ליטווין איבערגעגעבען.

— איז ווי פאָרט זיך עפּעס אויף א „פעקארד", בעסער ווי אויף א „פאָרד", צו א „דאַדזש"? וועסט מיך כאטש אַמאָל ארויסנעמען אויף א שפּאַציר?

דר. עפּשטיין הערט אין די פראַגען, ספּעציעל אין דער לעצטער, א עכאָ פון נעכטען. ער הערט ווי זאַלצמאַן פרעגט אים: וועסט כאָטש זיין אַזוי פ י ל א נ ט ר א פ י ש צו געבען א שפּאַציר דיינע ארימע חברים? דאך ענטפערט ער: צו יעדער צייט, צו יעדער צייט, און ארויסגעזאגט די ווער־טער, פילט ער ווי זאלצמאן טראכט: א דאַנקען גאט, ער וועט נאך מיך אמאל דורכפירען א פּאָר גאַסען. דר. עפּשטיין פילט ווי זאלצמאן וואקסט אין דער ליינג און אין דער ברייט אויספילענדיג דריי פערטעל רוים פון צימער און ווארפט אן אויג אויף דער פּאַציענטין וואס זיצט אין שטול.

זאלצמאן באמערקט עס. — ווייסט וואס איך בין צו דיר געקומען אַזוי פרי? איך דאַרף א פּאָר דאלאר. — די לעצטע ווערטער זאגט ער אַרויס שטילער, דאך ווי אפּגעכאַפּט.

— וויפיל דאַרפסטו?

— כ'ווייס, צען וועט זיין גענוג, יא, צען דאלאר.

דר. עפּשטיין רוקט אריין די האַנט אין דער הינטערשטער הויזען קעשענע, נעמט אַרויס דעם פּאָרטמאַנע און ציט פון

דאס ארויס א ניי אויסגעפרעסט צענערל.

— א שיינעם דאנק, — זאגט זאלצמאן און נעמט זיך שוין ארויסגיין.

— קום אריבער אמאל, — זאגט דר. עפשטיין.

— פאלג מיך א גאנג, קום אריבער, אז דו וואוינסט אין די הויכע מקומות, ס'דארף נעמען א שטונדע ביז מ'קומט ערגעץ דארט אין די הויכע פענסטער.

— א שטונדע — זאגט דר. עפשטיין מיט בטול — כ'וועל עם דיר איינפארען אין פינף און דרייסיג מינוט.

— אפשר מיט דעם אויטאמאביל.

— וואס מיר אויטאמאביל, מיט'ן טראמוויי.

— אריבערקומען די צייטענס, — בורטשעט אונטער זאלצמאן. — א גוטען טאג, גרים דער אלטער. — ער שארט זיך ארויס, געבענדיג א קלאפ מיט'ן טיר.

— נאך א פארברעכען, — טראכט דר. עפשטיין ביים צוגיין צו דער פאציענטין, — מ'טאר שוין ניט וואוינען אין א שיינעם, וואס א שיינעם, אין א ריינעם געגענד, מ'מוז זיך שיטיקען דא אין עפוש. די פאציענטין שלאגט אים איבער זיינע גראנקען מיט דער פראגע — ס'א ברודער אייערער?

די פראגע קלינגט אים אזוי ווילד, א אידענע פאלט עס אין צו פרעגען, — וואס מאכט איך צום דיינקען אז ס'איז מיינער א ברודער?

— כ'הער איר זאגט זיך „דו", האב איך געדיינקט עס איז אייערער א ברודער, אויך א דאנטיסט?

דר. עפשטיין שמייכעלט פון דער זיכערקייט מיט וועל־כער זי פרעגט: אויך א דאנטיסט, און ענטפערט, — דאס איז מיינס א שוועסטערקינד.

— אזוי, אבי איך האב געמיינט אז ס'איז אייערער א ברודער.

דר. עפשטיין בויגט לאנג די ווי א האר דינע נאדעל מיט וועלכער ער דארף ארויסציען דעם נערוו, און די נאדעל בויגט זיך עפעס ניט ווי ס'דארף צו זיין. — א שוועסטערקינד. נו, וואס דען זאל ער זאגען דער אידענע? ער פארעט זיך לאנג אין צאן און קען דעם נערוו ניט כאפען, דרעלעווט אין צאן, די פרוי שפרינגט אונטער און, שיקענדיג זי צום טייפעל אין הער שטיל, זאגט ער צו איר שטרויינג: זיצט

רוהיג. — ווי אומגעלומפערט דער זאלצמאן איז, קומט אריין, מאכט אָן אזא ליארם, אזא געשריי, א מענש זאל ריידן אזוי הילכיג.

— אהא, ס'פאסט דיר ניט וואס ער זאגט דיר דו. ווי פאסט עס טאקע פאר א דאקטאר געוופען צו ווערן פאר א פאציענט אין די אויגען דו. נו, גוט, ער האט טאקע געארבייט צוזאמען מיט אים אמאל אין א פאבריק, איז דאריבער דארף מען דו'צען?

דר. עפשטיין הערט די רייד און מאכט זיך אליין פאר־וואורפען: דער זאלצמאן איז דאך אזא וואילער יונג און האט אזא גוטען כאראקטער, דאס לעצטע וועט ער דאך אוועקגעבען. ער געדינקט ווען ער האט געשטודירט, פלעגט זאלצמאן אים פון צייט צו צייט אונטערשטופען א פאר דאלאר: וועסט רייך ווערן, וועסטו מיר אפגעבען. ער האט אפגעגעבען, אבער ווי געקריגט פילט זיך דר. עפשטיין, ווען זאלצמאן וועלכער קען ליעגן אויף שטענדיג געלט ביי אימיצען, און אנטלייען אימיצען געלט אויך אויף שטענדיג, דער זאלצמאן איז פינקטליך ווי א דייטשישער זייגער אוכצוקערען אלע גמילות חסדים'לעך וואס ער מאכט. דר. עפשטיין זעט אין דעם א באלידיגונג, ער הערט ווי זאלצמאן, אנגעבענדיג דאס געלד, וואלט זאגען: האסט זיך שוין מסתם געשראקען איך וועל ניט אפגעבען, ארויסרייסען בייס אויפגעקומענעם געוועזענעם חבר א פאר דאלאר, נא, און שרעק זיך ניט.

— נו, ווירקליך וואס ווילען זיי פון אים האבען, וואס־רום צייגען זיי ארויס אזא פאראכטונג. און אפשר דוכט זיך עס אים בלויז אזוי, אויפ'ן גנב ברענט דאס היטל, ער איז צו סענסיטיוו, ניין, דאס איז אזוי. זיי פאראכטען אים ווי־כען פון אים, און זעט מען זיך, יאנט א קאלטער ווינט פון זיי. ניט אנדערש, נעמען אוועקגעבען די פאר גראשען, ארויסטרייבען די פאציענטען, ווערען צוריק „א מענש", וואוי־נען אין שמוץ, דערשטיקט ווערן. אים דוכט אז אויך דאן וואלטען זיי שוין אים ניט געוואלט קענען. ע — ך.

ער איז זיך מיאש פון זיינע פרוינד, און אין זיין יאוש פילט ער ס'טוט אים ווי מיט אמאל לויז צו ווערען פון פרוינד, צו דערזעלבער צייט טראכט ער, אויב זיי זיינען אזעלכע, און דיינקען אזוי וועגען אים, דאן וואס פאר א

פרייַנד זיינען זיי אים, און וואס פאר א פארלוסט האט ער וועז זיי דערווייטערען זיך. לעבען אהן זיי.

אבער דער מאך מיט דער האנט, אויסער דעם וואס ער האט אים פארשאפט וווייטאג, האט אויך ניט געהאלפען אים צו באפרייַען זיך פון זיי. עפעס האט אים געצויגען צו זיי, דאס ניט קוקענדיג אויף זייער קאלטער באציהונג צו אים, פון וועלכער זיי האבען קיין סוד געמאכט, האט ער דאך פון צייט צו צייט געפילט זיך געצוואונגען צו דערגרייכען זיי, נעזוכט זייער געזעלשאפט, געזוכט זיי אריינצרייַנגען אין זיין געזעלשאפט, הגם דאס אז געווען פארבונדען מיט פילע אומאנגענעמליכקייטען פאר אים.

.3

— דיינע חברים! — מיט די ווערטער האט מאדאם עפשטיין באגעגענט איר מאן דעם ערשטען פרימארגען אויף דעם נייעם יאר. ניט געגנג אויסגעשלאפען זיך אין דער נאכט וואס ליגט ווי א שוועל צווישען ביידע יארען, דעם פארגייענדען און דעם אנקומענדען, האט זי דאך געהאט אירע אויגען געגנג אפען צו זען וואס פאר א חשך מ'האט אנגעמאכט אין הויז פאריגע נאכט. די טעפיכער זיינען געווען צערריט, צעפארען, אין פילע ערטער באדעקט מיט איינגעטראטענעם פאפיראסען אש, די ביינקלעך צעשטעלט אזוי אז וואו מ'זאל זיך ניט א קער טאן שלאגט מען זיך אן אויף איינס, די טישטוכער פארפלעקט מיט ווין, שאלעכץ פון נים קנאקען אלע ווילע אונטער די פים, עסען זיך איין אין טעפיך אדער אין קנאפעל פון שוך, די נאנצע שטוב איז איבערגעקערט האַרען־קאַרען, קיין זאך אויפ'ן פלאץ, אט ווי נאך א פאגראם.

— מערי וועט קומען, וועט זי אויפראמען — ענטפערט דר. עפשטיין פלעגמאטיש. אים איז אזוי ביטער אין מויל און ס'ברענט אים אויפ'ן הארצען, און פילט זיך אין אלגעמיין אזוי צעקנייטשט, אז וועז ניט די פארדאמטע דאקטאר־שטול ביי וועלכער מ'מוז טאג אין, טאג אויס שטיין וויל אימיצען קען נאך חלילה דרייען די ציין, וואלט ער היינט זיכער ניט געגאנגען צו דער ארבייט. די פארדאמטע ציין רייסערייַ און ציין קלאפעריי. פפוי. — ס'איז ערנעץ דא לימענץ? —

— ס'הויסט און ער איז בעסער, — ענטפערט די מא־

דאס. קומט זיך צוזאמען מיט זיי, פארגעסט ער אויך וואו ער איז אין דער וועלט. דר. סטוירן מיט דער ווייב זיינען געזעסען, איך האב זיך פשוט אויסגעריסען שטיקער פלייש פאר חרפה. טרינק, חיים! משה, גים אַן! שעמען מעגסטו זיך.

— האסט זיך נאך ניט אויסגעשלאפען, מיין ווייבעלע, און ביזט ווייזט אוים אויפגעשטאנען אויף דער לינקער זייט. אויפ'ן נייעם יאר אין אזוי ביזי, זהר ניט שיין, מיין שיין ווייבעלע. —

דר. עפשטיין האט געמאכט א פארזוך ארומצונעמען זיין ווירקליך ניט מיאוסע ווייבעל, זי האט זיך אבער ארויסגעשאַרט פון אונטער זיין ארעם. — גיי, פון דיר שמעקט נאך דער וויין, אפשר וואלסטו נאך געגאנגען צו דיינע חברים פארטרינקען, זיי מוזען אויף דיר וואַרטען, ווין קאסט היינטיגע צייטען זהר טייער...

— אפשר וואלסטו אמאל צורו געלאזט מיינע חברים, — האט דר. עפשטיין אומצופריעדען געענטפערט. — גיב בעסער א גלאז שווארצע קאווע מיט א גרויס שטיקעל לימענע. און וואס פאר א שווארץ יאר איז עס אויף מערי'ן, וואס זי איז נאך ניט געקומען.

— זי מוז מסתם פארבריינגען מיט אירע חבר'טעס. ס'איז דאך עפעס ניי־יאר געווען. ניי־יאר דארף מען זיך אנזויפען ווי די ערלים, או, מאכען אזעלכע לי־ארמעס און געפילדערס, מ'האט דאך געקענט הערען אויף דער צענטער גאס. בענציע, גיב נאך וויין! בענציע ביזט א וואויל־ער בחור כאטש דו ביזט א דאקטאר. בענציע! מיט זיי צוזאמען חזרים געפאשעט.

— אזוי גאר, היסט עס שטעלסטו זיך איין פאר מיין כבוד. בענציע, אזוי היים איך. פארשטייסט, מיין ווייבעלע, היסען היים איך בן ציון, א זון פון ציון, אבער מיין מאמע פלעגט מיך רופען בענציע, און ביי מיין מאמע, דארפסטו וויסען, בין איך א בן יחיד געווען האט זי מיך שטארק ליב געהאט, ניט ווי דו, לאזסט זיך אפילו ניט ארומנעמען, און אויפ'ן נייעם יאר ביזטו אוא בייזע, אוא שלעכטע, וואס זשע איך בין ביי דיר ניט קיין מאן יחיד, הא? זאג אויס, האסט ערגער א לינקען געליבטען?

— גיי דיר צוועק פון מיר, — האט זיך מאדאם עפּ־שטיין אפּגעשאקעלט פון איר מאנ׳ס אומארמונג. — חכמה׳ט זיך נאָך. ס׳איז דאָך פּשוט א שאנדע געווען פּאר די געסט. געטרונקען וויי די זשלאבעס, געגעסען וויי די כאמולעס, און טאמער איז נאך קארג איז: בענציע! דו וווייסט אז איך האב פּיינט דעם נאמען. נאדיר א נאמען בענציע. דאכט זיך בענדזשאמין איז שענער, און וואס איז נאָר פּאר א פּאניע בראטציע צו רופען ביים ערשטען נאמען. האָסט דאכט זיך גענוג געהארעווועט אויף דיין טיטול, אזוי אז דו האסט זיך געמעגט פּארגינען מ׳זאל דיך רופען דאקטאר, ניט בענציע.

— אי דו רעדסט שוין נארישקייטען, — האט דר. עפּ־שטיין שוין אומגעדולדיג געענטפערט. — גיב א טעפּעל קאווע.

— ביי דיר איז אלץ נארישקייטען. צוליב וואס מיינסטו איז דר. סטוירן מיט זיין פּרוי אוועקגענגען אזוי פּרי, אויב ניט צוליב דיינע חברים, זיי פּארטרייבען דאך מענשען פון הויז.

— זעסטו, דאקטאר סטוירן מיט זיין פּרוי. א יחוס, א גרויסער. כ׳האָב נאָרניט געוואוסט אז דו ביינקסט אזוי נאך זיי.

— מער ווי נאך דיינע חברים.

— זיי קומען צו דיר שוין סיי ווי איינמאל אין א יובל.

— איין מאל צופיל.

— זיי וועלען שוין דאס איינע מאל אויך ניט קומען.

— ווער ס׳וועט נאך זיי ביינקען מעג אים זיין קאפּ קריינקען.

דר. עפּשטיין האט דאָרויף נארניט געענטפערט, האט דורשטיג געזופט די קאווע, געפּילט ווי דער קאפּ פּלאמט אים, געטראכט ווי גוט ס׳וואלט געווען איצט צו לינגען אין בעט, איז גיי ליג, וועו מ׳האט שוין באשטעלט אויף היינט צען אזייגער צו קומען, און גיי קום ניט, ס׳איז דאך עפּעס א פּאציענט, א פּרנסה געפּער. ברענט די גאנצע פּרנסה מיט׳ן גאלד, מיט׳ן טיטול צוזאמען. א טיטול, ציין רייסען. און נאָך א ציין רייסער דר. סטוירן איז זיינער א קאלענע, און מאדאם סטוירן, נתן לאבעדיעוויטש דעם שמאטע הענדלער׳ס טאכטער, איז זיין וויב׳ס חבר׳טע און ער דארף זיך פּאר

איר זשענירען, דארף צוזען ווי זיין ווייב פארבייסט די ליפ וועז חיים אדער משה רופט אים בענציע. הלואי וואלטען זיי אים אלע מאל אזוי גערופען. ווי אים שטעכט דער „העלאו דאק...“ וואס אימיצער פון זיי וואַרפט אים צו! נעכטען אוועג האט ער כאטש געפילט אז ער איז נאך א מענש, ניט בלויז א דאקטאר וואס רייסט ציינער, פארדינט גלט, און פארבריינגט העפליך אין העפליכער געזעלשאפט... אויב ער איז אומצופרידען מיט דעם אוועג, איז דערפאר וואס אויך זיי, זיינע חברים, זיינען געווען העפליך ביז זיי זיינען געווארען אפיסל בגלופנדיג. איצט דערמאנט ער זיך ערשט ווי אנגעצויגען ליטווין איז געווען ביי זיין אריינקומען, געטראטען שטיל, און טאמער האט ער זיך פארטשעפעט אן עפעס, זיך גלייך אנטשולדיגט, היינט ווי ער האט זיך דאס ארומגעטראגען מיט א האלבען אפגערויכערטען פאפיראס, ניט וועלענדיג אראפווארפען דעם אש אויפ'ן טעפיך, און זיך ניט פילענדיג פריי גענוג צו בעטען מ'זאל אים צוטראגען אדער דערלאנגען דאס אש שיסעלע.

— לעפסט דאך טאקע ווי א מאנארך — הערט ער איצט ווי זאלצמאן זאגט, און גיט צו. — ווייסט, נאך אלע־מען איז ניט שלעכט אז מ'האט די ממתקים. חברה, די הויזען פארזעצען אוז א דאקטאר זאל מען זיין.

ער ווייסט די באדייטונג פון די רייד, ער פארשטייט זיי זעהר גוט. זיי זיינען אים מקנא, אנערקענען אז ס'איז בעסער אזוי צו לעבען, אבער בלויז דערפאר ווייל זיי לעבען ניט אזוי, דיינקען זיי אז ער איז אנדערש געווארען, איז ge־ווארען א גביר, און אז מ'איז א גביר קען ער שוין זייער פריינד ניט זיין.

— פונדעוועסט זיך איין, פונדעוועסט זיך איין, ברור־הערקע, אבער אזוי אויפ'ן ריכטיגען אופן. נו, וי דען, ווי מיר האלערדינגס.

— ניין, זיי האבען זיך ניט געפילט גענוג הויטיש ביי אים, ניט גענוג חבריש. ער קען הערען ווי זיי ריידען צווי־שען זיך: נאך אלעמען איז ניט שלעכט צו האבען א דאקטאר אין דער משפחה. אמאל א גלאז טיי, א גלאז וויין. פאר אזלכע וואגאבונדען ווי מיר איז דאך עס פשוט א שמאלץ גרוב, נו טאקע וואו וואלטען מיר זיך אהינגעטאן דעם אוועג

וועז ניט בײַם דאקטאר. דאקטוירים זײַנען א ניצליכע אינ־סטיטוציע. און דער נערוועזענער „ניטשע" גיט נאך צו: איך בין דיר מוחל דאס שמאלץ מיט דער גרוב צוזאמען, איך גיי ניט מער צום דאקטאר מיט דער דאקטארשע.

אזוי וועט „ניטשע" זיכער זאגען, עפעס א שנאת חנם הערשט צווישען אים און זײַן פרוי. זי האט אים פיינט און זי וווייסט ניט פֿאַרוואָס, און ער זי קען ניט אנקוקען. ניט בעטען אים וואלט געווען א באליידיגונג פאר דער חברה, און געבעטען איז ערשט צרות, כאטש נעם און גט זיך מיט דער וויב. צו אלע צרות איז ער אזוי סענסיטיוו, יעדען קוק, יעדער מינע וואס זײַן פרוי האט אים געגעבען, האט ער, דוד׳ל, געגומען אויף זײַן רעכענונג, אויף זייער רעכענונג, דאס האט מען געקענט זען פון זײַן דרייען די פאסמע לאנגע האָר מיט די פינגער פון דער לינקער האנט, זיינע בליקען, זײַן שווייגען, און פון זיינע געציילטע ווערטער. דעם אמת געזאגט האט ער אים אויך ניט ליב, דער צונאמען „ניטשע" פאסט אים אויסגעצייכענט. א צערדייטע בריאה, ער איז אבער א קלוגער יונג און א פייהיגער בחור. זיי זײַנען אלע וואויל חברה, אבער זײַן הויז איז שוין ניט מער א חבר׳ס הויז, בלוז א האטעל וואו ס׳קאסט ביליג אריינצוקומען איין מאל אין א יובל און מ׳קען זיך אנרייסען דעם גארגל פריי אומגעשטערט. און אויב מ׳וועט דערפילען אז דאס איז אומעגליך — און אים דוכט אז זיי האבען עס שוין דער־בילט וועז זײַן וויב האט אנגעהויבען פרעגען ווי שפעט עס איז — וועלען זיי שוין מער ניט קומען. נו, איז וואס, וועט דר. סטוירן צו אים קומען. דר. עפשטיין שמייכעלט אירא־נישׁ: דר. סטוירן, אט דער דומער קערל וואס וווייסט וווירק־ליך ניט קיין צלם פאר קיין אלף, ער דארף דאס וועלען זיי־נער א פריינד א קאלעגע, אזא דומקאפ. אבער געלט האט ער, דער טייוול זאל אים נעמען, ער האט דאך ערשט אפ־געקויפט נאך א מויער. דער טפוש האט דאך שוין כמעט א גאנצע גאס מיט מויערען.

דר. עפשטיין האט זיך דערמאנט אז אויך דער מויער וואו ער האלט אן זײַן קאבינעט איז ווידער פארקויפט גע־ווארען. א וויסטע קויפענייש און פארקויפענייש איז אנט־שטאנען, ס׳גייט פון האנט צו האנט, און יעדער האנט מוז

מען געבען אין האַנט אַ העכערונג אויף דירה געלט. „ריעל עסטייט" איז דער בעסטער געשעפט. די אַגענטען שלאַגען דאָך ממש אַפּ די טיר. אויף איין מויערל האט ער אַן אויג, טאַקע דא אין דעם געגענד, מ'וועט עס דאַרפען אַפּקויפען.

דער געשעפטס גייסט אין דר. עפּשטיין האט זיך דער־וועקט. אַרויסנעמענדיג דאס זייגערל, און דערזעהענדיג אַז ס'איז שוין א פּאָר מינוט נאָך צען, האט ער זיך גענומען איילען. צוויי פּאַציענטען ווארטען דארט, און געשעפט איז געשעפט, מ'דארף גיין. אין פופצען מינוט איז ער דארט. לעבען זאַל דער „פּעקארד". דר. עפּשטיין האט אויף זיך אַרויפגעווארפען דעם פוטערנעם פּעלץ, האט זיך אריינגעזעצט אין זיין אויטאמאביל, ארויפגעצויגען די לאַנגע אויטאמאביל הענדשקעס, אראפּגערוקט די היטעל אַביסעל, האט זיך גוט איינגעמאָסטעט אויף זיין זיץ, און זיך געלאזט פאָרען, אריינ־אטעמענדיג די פרישע ווינטערדיגע לופט, וועלכע האט גע־שטראמט אנטקעגען זיין געזיכט.

4.

— און ווען דער נייער אייגענטימער צינדט זיך אונטער און ברענט ווי א ליכט צוזאמען מיט זיין מויער, וועט ער אים צאָלען הונדערט דאלאר א מאָנאט פאר'ן „אָפּיס"? דאס איז דאָך א גאזלאוואיע. באַרעכען זיך נאר, פינף יאָר האט ער געצאלט פופציג דאלאר, דאן זעכציג, דאן זיבעציג, דאן פינף און זיבעציג, אבער א הונדערט דאלאר! אמת, ס'קאסט איצט אלץ טייער. מאַטעריאלען זיינען טייערער און די ארבייטער ווייסען שוין אויך ניט וואס פאר א פּרייז צו באטען פאר זייער ארבייט, אבער אז דא האט מען ניט גע־בויט, ניט רעמאדעלירט, ניט רעמאנטירט, ניט גארניט פּשוט צאָלען דערפאר, ווייל אימיצער האט עס אפּגעקויפט, ניט דעראַרען וועלען זיי דאס, די פּיאווקעס, צו צאַפּען ביי אים געלט, ער וועט בדאי זיך אַרויסציען. די צרה איז וואס פון די פּיאווקעס קען מען גארניט אנטלויפען, אז איבעראַל איז דיזעלבע צרה.

— אז איך האב דיר שוין לאַנג געזאגט דו זאלסט זיך אַרויסציען פון דארט, האסטו מורא געהאט דו וועסט ניט קענען לעבען אָהן די יענטעס. אָפּגעשטאַנען אזוי פיל יאָ־רען, גענוג. קענסט זיך אריבערקלייבען אין דעם געשעפטס

צענטער פון שטאדט, און אפגערעדט דערפון וואס דו וועסט פאַרדינען מער, וועסטו האבען צו טאן גאר מיט אנדערע מענשען.

מאדאם עפשטיין וועלכע האט שוין געהאמערט פון לאנג ער זאל אריבערציען זיין „אָפיס" פון דער אידישער גאַס, האָט איצט געפונען די פאַסיגע געלעגענהייט צו גיסען אויל אויפ'ן פייער, און זי האט עס געטאן מיט דער האפנונג אז ענדליך פירט זי איצט אויס.

דר. עפשטיין האט אפילו גארניט אויסצוזעצען געגען דער אידישער גאַס, ניט דערלייגט צו איר... און די יענטעס? נו וואס פאר א חילוק איז וואו דער רכילות ווערט געטריבען ביי יענטען אין קיך אדער ביי אדעלאאידאן אין סאלאן, וואס איז אים פאר א אונטערשיד צו יענטע קומט אמאל אויסגע־שמירט מיט שווארצער סאזשע פון די טעפלעך אדער פון אויווען, צו אדעלאאידא קומט אלע מאל אויסגעשמירט אין ווייס און רויט. ניין, אים איז קיין חילוק, פאַרקערט ער האט האָלד אמאל צו ריידען א פאָר ווערטער מיט די יענטעס, און ויען ס'פאַרווילט זיך אים גאר, רעדט ער צו זיי אין פשוט'ען אידיש, אין מאַמע לשון, און זיי זיינען אַזוי צופרי־דען אז צו אלע שכחים וואס זיי דערציילען וועגען אים, ווי אז ער האט א גרינגע האַנט, און באַרייסט ניט, דערציילען זיי אויך: ער רעדט דאך אידיש. ניין, ער האט צו די יענ־טעס גארניט, און אויב ער וועט זיך ארויסציען וועט ער זען אז די יענטעס זאלען צו אים קומען אהין אויך, אלענפאלס די ערשטע צייט, אבער אריבערציען וועט ער זיך. ער האט אן אויג אויף א מויערל, הונדערט טויזענד דאלאר וויל מען דערפאר, די קאנדיציעס זיינען גוטע, און אריינבריינגען בריינגט עס אויך אריין גוטע פראצענטען, מ'דאַרף עס אפ־קויפען און זיך אַריבערציען. דר. עפשטיין וואלט עס שוין אייגענטליך געווען געטאן, אבער עפעס האט ער מורא, ניט ווייל ער וועט אנווערען די פראַקטיק. די מערסטע פאַציענ־טען וועלען ניט אַוועקגיין פון זיין „לייכטער האַנט", און אויב אייניגע וועלען ניט וועלען פאָרען ווייטער אביסעל וועט ער קריגען נייע. וואס ער האט מורא איז אז ער וועט פאר־לירען די אידישע גאַס אינגאנצען, און ער איז דאך שוין אַזוי צוגעוואוינט צו איר, מיט דעם אידישען מיטאג, ווען ס'ווילט

זיך ניט פֿאַרן אַהיים, די אידישע צייטונג, און נאָך אזעלכע זאכען וועלכע ער וועט דארט אין דעם רייכען געשעפטס צענטער פון שטאדט ניט קענען קריגען. ער דערמאָנט זיך אבער אז דער נייער אייגענטימער וואס האט אפֿגעקויפט דעם מויער איז א איד, א בעקער, וואס קען דעם נאכמען אפילו ניט אונטערשרייבען, און וועמען מ׳שאצט אין א האלבען מיליאן אדער מער, און זיין כעס ערוואכט, און ער באשלוסט אז יעבור עליו מה, ער ציט זיך ארויס. אגב, וועט ער ניט זיין אזוי פארשקלאפט ווי דא, ער וועט אמוויניגסטען האבען דעם זונטאג פֿאר זיך. ער האט דאס מויער אפֿגעקויפט און געלאזט וויסען זיינע אידישע פֿאציענטען דורך די אידישע צייטונגען אז מ׳קען אים טרעפען אין זיין נייעם „אָפֿיס״ די און די שטונדען, און אז „די זעלבע העפֿליכקייט און גוטע באהאנדלונג וועט ארויסגעצייגט ווערען״.

און די „יענטעס״ האבען געלייענט, און געטראכט אז דער דאקטאר איז א ספעציאליסט געווארען, און גייענדיג צו אים מיטגענומען מיט א פאר דאלאר מער, א ספעציאליסט דאך, מסתמא וועט ער שוין רעכענען טייערער, און זייער פאראויסזען האט זיך באשטעטיגט. דר. עפשטיין האט גענוג רעכענען טייערער שוין ווייל אלע אנדערע דאנטיסטען וואס האבען זיך געפונען אין דער געבוידע האבען גערעכענט אזוי פיל, טא ווארום זאל ער רעכענען ווינציגער. דר. עפשטיין האט ניט דערלייגט צום מסחר, צום נייעם מויער. ער האט אפילו ניט צופיל געהעכערט דאס דירה געלט, א פאר דאלאר אויף מאנאט אויף צו דעקען די הוצאות, ווי אויספארבען און נאך אזעלכע זאכען, אבער דער איינקונפט איז א גוטער. מ׳באט אים זאגאר א שיינעם ריוח, אבער ער וועט עס ניט פארקויפען, דער פלאץ איז א גוטער. ער איז צופרידען, מער ניט אים פעלט די אידישע גאס, אט ווי ער האט עס פאראויסגעזען. אז מ׳איז נאך געווען אויף דער אידישער גאס האט מען נאך געקויפט אלע טאג א אידישע צייטונג, געגאנגען אמאל צו א פארטיי פארזאמלונג אדער בארטונג, זיך געזען מיט די חברים, און אזוי ווערט מען פֿאַרפֿרעמדט. ער פילט עס. אום צו קריגען א אידישע צייטונג מוז ער פאַרען ספעציעל צו דער אידישער שטאדט טייל, דאס מיינט אנלייגען וועג, אבער דאס וואלט אים שוין ניט

געאַרט, פאַרגעסט ער אבער. פאַרשלאָסען דעם קאַבינעט, איילט ער זיך אהיים עסען, און ער קוקט זיך ניט ארום ווי דער אויטאמאביל איז שוין אַוועקגעפאָרען אויפ'ן וועג אהיים. זיינע הענט זיינען ווי פערדישע פיס, שמייכעלט ער צו זיך אליין, דרייען שוין אליין אין יענער ריכטונג. אָפּרייסען זיך פון דער אידישער צייטונג אינגאנצען ווייל ער ניט. אמת, די נייעס דאַרף ער ניט, מ'שטיינס געזאגט, פון וואנען נעמען די אידישע צייטונגען זייערע נייס אויב ניט פון די גוי'אישע, נאר גארניט, ער איז שוין געוואוינט דערצו, האט ער דאך אמאל זאגאר געשיקט זיינע א וויכטיגע פאסירונג אין איינער פון זיי. ברייגען אים איינע, וואוינט ער צו ווייט, נו, האט ער זיך אבאנירט אויף א צייטונג, אבער וואס קומט אַרויס — איין טאג קומט זי און דריי ניט. ער קוקט זיי קוים דורך. ניי לייען דריי, פיר צייטונגען מיט אמאל, איז ער טאַקע אביסעל אפּגעפרעמדט געווארען. צו זיינע פאַרטיי פארזאמלונגען גייט ער אויך זעלטענער ווי פריער. איז מען נאך געווען אין דער אידישער גאַס און מ'האט נאך געארבייט ביז אכט און אמאָל נאָך שפּעטער, האָט מען נאך אראָפּגעקירעוועט צו דער פארזאמלונג, אפּגעווען א שטונדע, און אוועקגעגאנגען. אבער איצט, מיט דער ארבייט ווערט ער פארטיג ארום פינף, פאָרט ער אהיים, עסט אָפּ, היינט גיי פאָר אַרויס פון דערהיים צו א פארזאמלונג וועלכע הויבט זיך אן אזוי פארדאמט שפּעט, און ענדיגט זיך ניט פריער ווי האלבע נאכט. און פרעג וואס, פרעג ווען? ער האט שוין געהערט ווי זאלצמאן האט אים געמאכט א ברוך הבא, ווען ער איז איינמאָל געקומען צו דער פארזאמלונג. אַזוי שנעל ווי ער איז אריינגעקומען האט זאלצמאן אויסגעשריען: חברים, עפענט די פארזאמלונג, די פני זיינען שוין דא, און זיי קענען דא לאנג ניט פארבלייבען.

— די פני! — א שטאָך. נו, יא ער קומט צופאָרען מיט'ן אויטאמאביל, און ווייל טאַקע ניט זיצען ביז האלבער נאַכט, דאס איז פשוט אומגעזונט. מ'זיצט און מ'רויכערט, און מ'רעדט און מ'היצט זיך, און מ'קאכט זיך און פרעג וואס, פרעג ווען. פון אלע רייד דעררעדט מען זיך דאך אלץ צו דערזעלבער זאַך — געלט, נו, שיקט ער זיי אריין זיין טשעק, און, כ'לעבען, מיט וואס איז ער ערגער וואס ער שטויסט ניט

קיין וואסער. ער טוט וואס ער קען. ער קען געבן געלט, גיט ער, און א רעדנער איז ער קיינמאל ניט געווען. ניין, זיינע פארטיי פארזאמלונגען פעלען אים ניט אוים אזוי שטארק, מער ניט ס'ווילט זיך אמאל זען א היימישען מענ־שען, אבער די צרה איז וואס קומט מען צוגיין הערט מען אויפלבע רייד ווי: אז ביי אונז זיינען דאך גאר קיין ארביי־טער ניטא, ווארום רופט זיך אונזער פארטיי ארבייטער־פאר־טיי, וועלן זי באשטייט פון קרעמער, רענט פראפיטירער און גלאט אזוי אידען מיט לופטיגע פרנסות, און דערביי טייט מען מיט'ן פינגער, א גליק וואלט אים געטראפען וועלן ער זאל זיין אן „ארבעטער". דער זאלצמאן מאכט אים אויך קראנק מיט זיין ארבעטערשאפט. א פייהיגער יונג, איז לערנען האט ער ניט געוואלט, זיך ניט „געקאנט איינשפא־נען אין דעם לערן־ביכעל וואגען", דאס איז פאר אים צו „שמאל", און איצט וועלן זיין ברייטע וועלט באשטייט אין קומען צו א פארטיי פארזאמלונג און רעידען, און רעידען, ניט מער ווי דאס, דערדט ער מיט אזא גאל אז ס'ווילט זיך צוגיין און אים א פרעג טאן: הער ברוך, וואלט אפשר גע־וועלן א פלאן דו זאלסט עפענען א שפייז געועלבעל? האט טענות צו די אידישע קאפיטאליסטען, עט, נארישקייטען. פארשטייט זיך, די איצטיגע געזעלשאפט איז ניט קיין אי־דעאל, זי וועט מיזען אונטערגיין, אבער דערווייל לעבט ער, אויך ער וועט אמאל שטארבען, אבער דערווייל לעבט ער, און אז מ'לעבט, וואלט ניט לעבען בעסער. רעדט מיט זיי, זאגען זיי: א, ביזט שוין א בורזשוי מיט א בורזשואזער פסיכאלאניע. ער איז א בורזשוי מיט א בורזשואזער פסי־כאלאניע! ער קען זיך פארגלייכען אין ראדיקאלייזם מיט יע־דען איינעם פון זיי. אדרבה, זיין ביבליאטעק איז אנגעפיקע־וועט מיט ראדיקאלע ביכער, און דוקא אויף א פראמינענטען פלאץ שטייען זיי. איז ערנעץ וואו א ראדיקאלע אונטערנע־מונג גיט ער מיט דער פולער האנט, און דאס ווילען זיי דאך, דאס דארפען זיי דאך, טא וואס האבען זיי אויסצוועצען גע־גען. ניט אנדערש קנאה רעדט אין זיי.

דר. עפשטיין האט זיך דארום מיט זיינע געוועזטנע פרוינד ווינציג וואס באגעגנעט, האט מען זיך צופעליג נע־טראפען האט מען זיך באגריסט, געפרעגט: „ווי גייט'ס",

און מ'האט זיך ביידע געאיילט ערגעץ וואו. ס'פלעגט זיך אבער מאכען וועג אויף דר. עפשטיין פלעגט אנפאלען א ביינקעניש נאך דער אידישער גאס, נאך א אידישען מאכל, ווי הערינג מיט ציבעלעם, וועלכען זיין וויב האט שוין לאנג אראפגענומען פון דער מעניו... עס פלעגט זיך אים אויך פארווועלען זען זיינע — נו זאל זיין געווענטע — חברים, אויב זיי ווילען זיך דוקא אזוי רופען, ווייל ער פילט אז ער איז נאך דערזעלבער חבר, דאן פלעגט ער צופארען צו דעם רעסטאראן וואו ער האט שוין געוואוסט אז מ'קען זיי טרעפען און ער האט דארט אלץ געקראגען: ציבעלעם מיט הערינג, אביסעל שנאפס, זיינע חברים האט ער געזען, אויך אין א אידישער צייטונג אריינגעקוקט, און, ווי דער שטייגער איז, פאר אלעמען באצאלט.

דער רעסטאראן, די אידישע צייטונג וועלכע פלעגט אים אנקומען אייגנטאל אין דרייי טאג, און דער טשעק וועלכען ער האט געשיקט צו זיין פארטיי פאר א גאנצען יאר שטייער, אדער פאר א אינטערנעמונג, צו פון דער פארטיי, צו פון אנאנדער פילאנטראפישער אדער צדקה ארגאניזאציע, זיינען געווען די פעדים אויף וועלכע די פארגאנגענהייט פון דר. עפשטיין איז געהאנגען און וועלכע האט זיך אים נאכגעשלעפט, לאזענדיג אים וויסען פון צייט צו צייט אז ער איז א איד מיט'ן נאמען בענציע, האט חברים חיים'ס און משה'ס מיט וועלכע ער באלאנגט צו איין פארטיי, וועלכע האט איר אויפנאבע צו ראטעווען די מענשהייט און דאס פאלק ישראל בתוכם, און אז ער איז איינער פון די רעטער, און ער ראטעוועט אויף וויפיל ער קען נאר, אלץ וואס ער קען.

5

אין שיללער'ס רעסטאראן, דער פלאץ וואו די חברה פלעגען עסען, זיצען, טרינקען טיי און רויכערען, איז אנגעקומען א נייער קעלנער. ער איז שוין געווען דארט לאנג גענוג צו קענען די „חברה", צו וויסען אז ביי זייער טיש קענען זיצען פינף און אמאל זעקס זייערינע, אז איין טאג זאל איינער צאלען פאר אלעמען, און אים איבערלאזען פופציג סענט פאר פינף, און איין טאג זאל יעדער איינער צאלען פאר זיך, און אים איבערלאזען יעדער באזונדער צען סענט. צו דעם מסחור האט ער, דער קעלנער, ניט דערלייגט,

ער פלעגט זיך בלויז אמוזירען מיט די פרייליכע קבצנים וואס איין טאג רייסען זיי זיך, יעדער איינער וויל באצאלען פאר אלעמען, און איין טאג ווארפט מען זיך מיט די קוויט־לעך, מ'ציט קניפלעך, און מ'צאלט יעדער פאר זיך. דאס אלץ האט שוין דער קעלנער געווואוסט, און ווען ער איז צו־געקומען צום טיש האט ער געהאלטען די קוויטעלעך אין האנט, ווארטענדיג אימיצער זאל אים געבען דעם האלב ציר־קעלדיגען פיר מיט'ן פינגער, און ניט קריגענדיג דעם וואונק האט ער שוין אליין גענומען אויסרעכענען וואס פון וועמען קומט, ווען ליטווין האט א זאג געטאן: פילאדעלפיא. דער קעלנער האט שוין אליין געווואוסט, און האט יעדען איינעם דערלאנגט זיין צעטעלע, ניט ווארטענדיג אפילו אויף זיינע צען סענטיגע, וויסענדיג אז זייער מתנת יד לאזען זיי איבער אונטער דער שאל אדער אונטער דער גלאז. וואויל חברה. דעם איינציגען וואס ער האט ניט געקאנט בייט טיש איז גע־ווען דר. עפשטיין, וועמען ס'האט זיך פארבייגקט נאך הע־רינג מיט ציבעלעם. — מסתמא איינער פון זיי — האט דער קעלנער זיך געטראכט, און דערלאנגט אים זיין צעטעלע צום לעצטען.

געקראגען זיין צעטעלע, האט דר. עפשטיין עם „איבער־געלייענט", אין האלטענדיג עם צווישען די ערשטע צוויי פינגער, אויסגעשטרעקט זיין האנט צו ליטווינ'ס צעטעלע. ליטווין האט עם פלינק א צי געטאן, כמעט ארויסרייסענדיג עם שוין פון דר. עפשטיינ'ס פינגער, די איבערינע האבען אויף שנעל אינגעקנייטשט זייערע צעטעלעך אין די הענט, און פארמאכט אין קולאקעם. אלע האבען גערויכערט און גע־שוויגען. דר. עפשטיינ'ס פינגער האבען א ציטער געטאן. — זינט ווען זייט איר געווארען פילאדעלפיער?

—א שלעכטע שטאדט פילאדעלפיא? — האט דער נער־וועזער „ניטשע" געענטפערט, — הלואי האב איך דארט אזיין גאס מויערלעך.

— איר האט שוין אויך חשק צו מויערלעך?

— אלע מאל געהאט.

— נו.

דר. עפשטיין האט מער ווי דעם „נו" ניט ארויסגע־זאגט, אבער ער האט שוין געהערט דעם ענטפער: מיר זיינען

דאך ניט דו. אים האט עס פארדראסען, אט טפשים. וואס זיצט ער דא מיט זיי? ווער דארף זיי. צוגענומען די צע־טעלעך: זיי מיר ניט קיין פעטער, און ניי מיר ניט קיין שטיוועל. מ'נע, די ערגסטע זאך איז א קבצן, א בעל גאוה. וואלט, ער מוז זיי „אנציען".

— איז וואס, איך וועל טאקע אליין דארפען באצאלען?

— גיב אהער דיין צעטעל, — האט ליטווין ארויסגע־זויגען דורך די ציינער. אלע האבען זיך אויפגעהויבען פון זייערע פלעצער, און אנטוענדיג די היטלען האט מען געקוקט אויפ'ן טיש, און זיך געריעט אין די קעשענעס. דר. עפשטיין האט פריער פאר אלעמען ארויסגענומען פון קעשענע פינף און זיבעציג סענט און א וואלף געטאן אויפ'ן טיש אז דער „קוואלטער" איז, דרייענדיג זיך אין א האלבען עגול, ענדליך אראפגעפאלען. די חברה האבען זיך איבערגעקוקט, דער קעלנער איז אויסגעוואקסען ביים טיש, און שמייכלענדיג „דאס מאכט ניט", האט ער בלינק אויפגעהויבען די מטבע, אריינגעלייגט אין קעשענע, און האלטענדיג ביים אפראמען פון טיש, נאכגעקוקט די פרייליכע קבצנים, און געטראכט אז דער נייער איז מסתמא ניט פון זייעריגע, ווייזט אויס א רייכער פארשוין.

דר. עפשטיין האט, וואלטענדיג בין יעדער איינער וועט באצאלען, זיך געהויסען דערלאנגען א שאכטעל סיגארען, און זיי האבען מיט זויערע מינעס אריינגעשטעקט די פינגער און געמומען סיגארען. דערפאר אבער האבען זיי זיין פארשלאג זיך אריינזעצען אין אויטאמאביל איינשטימיג צוריקגעווויזען. דר. עפשטיין האט פארהאקט דאס טירעל, וואויל־יונגעריש א מאך געטאן מיט דער האנט, און אפגעפארען לאזענדיג נאך זיך א שווערען געזאלץ ריח.

דר. עפשטיין האט געוואוסט אז דאס מאל האט ער זיך געזעגענט מיט דער חברה, און ס'האט אים ניט געפרט. — ווער זיינען זיי, נאך אלעמען? פוסטע בעל גאוה'ס, שלימע־זאלניקעס, דאס אלעס. מ'האט זיי אין ווארשע.

דר. עפשטיין האט שוין ווירקליך ניט נעדארפט זיינע חברים. ניט ווייל ער האט געקראנען אנדערע, בעסערע, ער־טרייערע. ניין, דערווייל נאך ניט, אבער וואס פאר א ער־מיינשאפטליכעס האט ער איצט מיט זיי, אמאליגע חברים?

מ'צעגייט זיך מיט א געליבטער און מ'לעבט אויף. ווער דארף זיי, ווער. זיין צייט וואס ער האט, קען ער פארבריינ־ גען אויף א גאנץ פיינעם שטייגער מיט זיין פרוי, באקאנטע, בעסער ווי מיט זיי. אט האט אים זיין פרוי שוין איבער־ גענעבען אז אויף היינט אוועגט זיינען זיי געלאדען צו עפעס א אונטערהאלטונג צו די האלענדארפ'ס. דעם אמת גענאגט, איז ער ווינציג וואס מחותן מיט זיי, אבער זיין פרוי קען זיך מיט זיי זעהר גוט.

א מערקווירדינע זאך ווי זיין פרוי קניפט אן אזוי גיך באקאנטשאפט, און ווייסט אזוי פיל פון אלעמען. נעמט זי דעם „דזשואיש רעוויו" און הויבט אן לייענען די חתונות מיט די קנאסמאלס, אין דערציילט ווענען די מחותנים, חתנים און כלות איז נאר זייערע ביאגראפיעס צו שרייבען. ער האט זי אמאל א פרעג געטאן: ווי קומסטו זיי קענען אלעמען? האט זי אים געענטפערט, וואס הייסט, ווי זי קומט, זיי בא־ לאנגען דאך מיט איר אין איין טעמפעל.

פאר דר. עפשטיין איז עס געווען א איבערראשונג צו הערען אז זיין פרוי באלאנגט אין א טעמפעל, און ער האט זי געפרעגט: זייט ווען באלאנגסטו אין א טעמפעל?

— ווייסט נארניט? האסט דאך אליין אויסגעפילט א טשעק, געדיינקסט ניט?

ניין, דר. עפשטיין געדיינקט ניט. איין טשעק גייט ביי אים אוועק אויף דער שווארץ יאר ווייסט וואס... אבער ער איז זיכער אז זיין פרוי זאגט אמת און ער פרעגט: ווי גע־ פעלט דיר עפעס דער טעמפעל?

נו, דאס ווייסט זי נאך ניט, איצט איז וואקאציע, מ'גייט ניט אין טעמפעל דאוונען, אבער דער ראבי איז אזא פיינער מאן, ער רעדט אזוי שיין, און דאן, אלע באלאנגען אהין. ס'וואלט ניט געשאדט ער זאל זיך אויך פארשרייבען אלס מיטגליד, ס'קאסט ניט קיין סך. און, ווידער, מ'מוז דאך ער־ געץ באלאנגען.

דר. עפשטיין האט געקוקט אויף זיין פרוי ווי זי רעדט ווענען דעם ראבי, ער האט זיך מיט אמאל געבאפט אז די געשפרעכען צוויישען אים און זיין פרוי קומען לעצטענס פאר אין א איבערזעצטען ענגליש, אז די איינציגע אידישע צייטונג אין זיין הויז איז דער „דזשואיש רעוויו", און זיין פרוי

שעפט נחת פון ראבוי און דעדט אים צו צו ווערען א מיט־גליר. אפשר טאקע ווערען א מיטגליד אין טעמפעל? „דער ראבוי איז דאך אזא פיינער מאן". אים האט עס געקלונגען אזוי קאמיש. ער, דר. עפשטיין, א טעמפעל איה. אט אזוי ווייזט אוים גייט עס, פון קראפאטקינ׳ס „אפיל צו די יונגע" און פינסקער׳ס אויטאעמאנציפאציע" אריבער צום „דזשואיש רעווויו", און פון פת במלח תאכל און ועל הארץ תשכב ביז א „שטאדט" אין טמעפעל. ניט קיין שלעכטער מהלך. פיין, דר. עפשטיין, זעהר פיין ארויפגעארבייט.

ניין, דר. עפשטיין האט ביי זיך ניט געקענט פועל׳ן אז ער זאל ווערען א „טעמפלער", און ניט קוקענדיג אויף אלע איינרייד־ענישען און אלע טענות פון מאדאם עפשטיין אז ס׳איז איר פשוט א שאנדע צו קומען אליין אין טעמפל אהנ׳ם מאן, האט זי דאך ביי אים ניט געקענט פועל׳ן ער זאל מיט איר מיטגיין צו דער אפיציעלער ווידערעפענונג פון טעמפעל אום ראש השנה. ער האט זי בלויז צוגעפירט מיט׳ן אויטאמאביל ביז צו די טרעפ פון טעמפעל, באטראכט די רייע אויטאמאבילס וואס זיינען געשטאנען און געטראכט צו זיך: אזוי פיל מאשינאווע אידען דא אויף דער וועלט, און אוועקגעפארען. ער איז פארבייגעפארען אויף די אידישע גאסען, געזען די פילע שולען מיט די אויפשריפטען: „היער ווערט פארגיבייטין"... ער האט געזען אידען מיט טליתים שטייען אין דרויסען, די טליתים אויף די אקסלען, די הארטע קאפעלושען אויף די קעפ, די ברוינע, טאבאק קאליר בערד־לעך ניט אפגענאלען, האבען זיי אים אויסגעזען ווי דאס „אי־דעל" אין בוירלעסק, וועלכער צייגט ארוים זיין חכמה געגען דעם אירלענדישען, און ער האט געלאזט זיין „פעקארד" לוי־פען שנעלער...

ווען מאדאם עפשטיין איז פון טעמפעל אהיים געקומען, האט זי שוין געטראפען איר מאן זיצען אין א ווינקעל פון דער ווייבער אטאמאנקע, מיט׳ן קאפ אנגעשפארט אויף דער האנט, האט ער אפיסעל אין א זייט געקוקט אין דרויסען ארוים און איז געווען אזוי פארטיפט אז ער האט אפילו ניט אפגעקערט דעם קאפ ווען זי איז אריינגעקומען. ערשט ווען זי האט אים געוואונשען א „לעשאנא טאווא", האט ער זיך אומגעקערט צו איר. מאדנע פרעמד האט אים געקלונגען דער

„לעשאָנאָ טאָוואָ". ווער רעדט דאס צו אים? אבער דאס איז דאך זיין ווייב, און זי רעדט מיט אזא באגייסטערונג וועגען דעם ראבּיי, ווי שיין ער האט גערעדט, ס'איז געווען א פיינע דרשה, און מאדאם סטוירן האט געטראגען א נייע קלייד, שוין איינמאל א קלייד. דר. סטוירן האט זיך נאכ־געפרעגט ווארום ער איז ניט געקומען.

— איז וואס האסטו געזאגט? — האט דר. עפּשטיין געפרעגט.

— דו מיינסט ווארום ביזט ניט געקומען? דו האסט עפּעס ניט געפילט גוט.

— און האסט גאר קיין מורא געהאט נאכ'ן ראבּיי'ס דרשה גלייך זאגען א ליגען אויפ'ן נייעם יאָר? — האט דר. עפּשטיין קוים שמייכלענדיג געפרעגט.

— וואס האב איך געקענט טאן, אז דו האסט ניט גע־וואלט גיין, איך בין געזעסען איינע אליין, איך האב זיך פּשוט געשעמט, דו וועסט מוזען גיין מיט מיר.

— גוט, מארגען, וועל איך גיין מיט דיר.

— מארגען! ער דיינקט דאס איז א אידישע שול, פאר־געס ניט דאס איז א טעמפּעל, און אין טעמפּעל ריכט מען אפּ גאטעסדינסט בלויז איין טאג. דו וועסט אבער מוזען גיין מיט מיר יאָם קיפּאָר. אָ, זיי האבען אזא שיינעם כאָר.

צו כל נדרי איז דר. עפּשטיין מיט זיין ווייב געזעסען אויף איינער פון די אנגעזעהענסטע שטעדט אין טעמפּעל.

אידיש

ספקות

נאָך האלבער נאכט. די זייטיגע גאַס רוט אין איר גע־שמאַקען ערשטען שלאָף. ווען ניט ווען גייט נאך דורך א פארשפּעטיגטער בחור און פייפט א לידעלע צום טאַקט פון זיינע הילכיגע טריט, און אין א געוויסער שטונדע לויפט דורך א צוג. און דערנאך ווידער שאַ, שטיל. די פענסטער קוקען שטום און שווארץ, אין ערגעץ קיין ליכט, אויסער ביי מלכיאל סקריבנער אין פענסטער. איבערגעבויגען איבער זיין שרייב־טיש, זיצט ער און שרייבט. די לעצטע צייט זעט זיך דארט ליכט כמעט דורך די גאנצע נאכט. גרויע האָר האָט ער דערזען אויף זיין קאָפּ און דערשראקען זיך פאר דעם אנ־זאג. עס האט זיך ביי אים דערועקט א דורשט אריינצוכא־פּען וואס מער. און נאכט־איין, נאכט־אויס זיצט ער און שרייבט. שנעל לויפט די־פּען, אבער נאך שנעלער ארבייט דער געדאנק. אפטמאל שרייבט ער נאר האלבע ווערטער, אמאל פארענדיגט ער איין ווארט מיט א בוכשטאַב פון דעם קומענדען נאָך ניט אנגעשריבענעם ווארט. ער באמערקט דאס ניט און שרייבט ווייטער, ביז מיט אמאל דערפילט ער, ווי עפּעס האט זיך אפּגעשטעלט דארט אין קאפּ. ער קאן מער ניט שרייבען א ווארט. האלטענדיג די פּען אין האנט ווי איינצוטונקען זי אין טינטער, לייענט ער דערווייל דאס אנגעשריבענע. נאך א פּאָר ווערטער און ער האט שוין אי־בערגעלייענט, דעם פאדים אויפגעכאפּט און ער קאן שוין ווייטער שרייבען. קוקענדיג אויף דאס לעצטע ווארט רוקט ער די פּען אין טינטער און אין דעם מאמענט דערפילט ער, ווי אימיצער בויגט זיך איין צו זיין אויער און פרעגט מיט א סופליאָר־שטימע „פאר וועמען?"

די פּען האט זיך אנגעקלאפּט אן דעק פון טינטער. דערשראקען קוקט ער זיך אום, אבער ער זעט קיינעם ניט. וועמען זאל ער זען? קיינער איז ניטא אין צימער, קיינער האט ניט גערעדט, דאס האט זיך אים אויסגעדוכט. — אפּ־געטרייסעלט דעם טינט אן די טינטער ווענטלעך, שרייבט

ער אָן א פּאָר ווערטער אבער ווייטער שרייבען קאן ער ניט. אויך די אנגעשריבענע פּאָר ווערטער געפעלען אים ניט. פּא־מעליך מעקט ער זיי אויס און ניט געפינענדיג קיין אנדערע זיצט ער און טראכט. און ווי זיין נאמען איז מלכיאל! — ער האָט דערפילט ווי אימיצער שטייט נעבען אים און דייטליך געהערט נאָכאמאל די צוויי ווער־טער: „פאר וועמען?"

דערשראקען האט ער זיך אומגעדרייט אויף זיין שטול און מיט איין קוק ארומגענומען דאס גאנצע צימער. די בלויע דראפּירונג, דער גרינער אבאזשור פון דעם לאמפּ אויף זיין שרייב־טיש ווארפען טונקעלע שאטענס, פילען אן דאס צימער מיט האלב פינסטערניש. ס'זעט זיך ניט קיין שארפע קאנ־טורען, דערפאר אבער זעט ער דייטליך די פּנים'ער פון די בילדער אויף די ווענט, און בולט'ער דייטליכער פון אלע זעט ער זיין אייגען פארגרעסערט בילד און הערט, יא, ער הערט, ווי דער מלכיאל סקריבנער פון דער וואנט זאגט צו אים: „דאס האב איך געפרעגט. ווארום ענטפערסטו ניט?" — און די ווערטער זיינען באגלייט מיט א שניידענדען שמייכעל.

אן אומרוהיגער האט זיך מלכיאל סקריבנער אויפגעהוי־בען פון זיין שטול, געשפּאנט איבערן צימער הין און צוריק און מיט אמאל געבליבען שטיין פאר זיין בילד. אינסטינק־טיוו האט זיך די האנט א צי געטאן צום בילד, א טאפּ גע־טאן. עס זיצט פעסט אין רעמעל. —צופיל די נערווען אנ־געשטריינגט. — ער דערהערט איצט דעם זשומען פון דעם פייער אין קאמין. ער האט עס פריער אפילו ניט געזען. יא, די נערווען. מ'דארף פאררויכערען. ער פאררויכערט, אבער ער פילט ניט די רוהיגקייט, די גלאטקייט, וועלכע דער רויך בריינגט אים געוויינליך. עפּעס איז דא פארגעקומען אזוינס, וואס האט צוגענומען זיין רוהיגקייט, עפּעס שווערעס איז צו־געקומען, פון וועלכען ער קאן זיך ניט באפרייען. — פאר וועמען? וואס מיינט עס? א מאדנע פראגע. יא, פאר וועמען? — א בלוי, געדרייט פּאסיקעל רויך ציט זיך פון דעם זיך זעלבסטרויכערענדען סיגאר. דער בעל־הבית זיינער האט פארגעסען אן אים, פּרובט ער זיך אליין אויפצוהאל־טען, אבער לאנג קאן ער דאס ניט, און ווען דער בעל־הבית

דערמאָנט זיך אן אים איז שוין צו שפּעט. ס׳רויכערט זיך ניט מער. בלויז טאָפּט ער אויפ׳ן טיש, זוכענדיג א שוועבעלע, און ניט געפֿינענדיג, לייגט ער אוועק דעם סיגאר אינגאנצען. שטום קוקט ער אויף די אנגעשריבענע זייטלעך פאפּיר. ער זעט קיין וועדטער.

אט זעט ער פּאר זיך זיין טאכטער. זי איז ניט אליין, איבער׳ן צימער שפּאַנט ארום איר געלויבטער, זיין צוקונפטיגער איידים, דער פאטער פון זיין אייניקעל. — אן וואס איז מכח דיין שרייבען, אנגעשריבען עפּעס נייעס? — פרעגט די טאכטער, און זיך וועגדענדיג צו איר אויסערווייטען זאגט זי: דו ווייסט, סאאל, מיין פאטער איז דאך א שרייבער, א אידישער שרייבער. — יענער קוקט שטאַרק אויף א בילד און בורטשעט עפּעס ארוים, ווי אויגער וואלט זאגען: זוך מיך, איך בין קיין היגער. די טאכטער איז אבער אויפגעלייגט און פרעגט ווייטער מיט א שמייכעל: קענסטו לייענען אידיש? — און נעמענדיג א בלעטל פֿון די אנגעשריבענע פאפּירען, פרעגט זי: קענסטו עס לייענען?

ס׳טוט מיר זעהר לייד, כ׳וויים ניט דעם אלף בית אפילו. מיין אלטיטשקער קען יא לייענען, ער בריינגט אמאל ציטונגען.

— דער אלטיטשקער! און די וונגינקע? ס׳טוט אים זעהר לייד! — ער האט זיי פיינט, אלעמען פיינט, זיין טאכטער, אים, אלעמען. ער נעמט ביי איר צו דאס פאַרשריבענע זייטעל פאַפּיר, פאַרקוועטשט עס אין האנט. זי פארשטייט זי האט אים ווייי געטאן, און ניט וויסענדיג ווי דאס צו פארגלעטען וואלט זי א פאר מינוטען ביז מ׳רוקט זיך ביידע ארוים פֿון הויז, איבערלאזענדיג אים אליין.

אליין, קיין קינד, קיין רינד, פאר וועמען, פאר וועמען שרייבט ער, פאר וועמען שאפט ער, ווען זיין קינד אפילו וועט ניט לייענען, וועט ניט קענען איר פאטער. עך.

ער זעצט זיך צו צום קאמין, דאס זייטעל פאפּיר וואס ער האט געהאלטען קנייטשט ער אין אין האנט און אנגעשפּאַרט דעם קאפּ אן ביידע קולאקעס קוקט ער אין פייער אריין. ס׳ציט זיך דאס פּייער ארויף, טוקט זיך, נעמט ארום די שטיקלעך כלומרשטע האלץ, גלעט זיי און ציט זיך ווידער ארויף. ארויף און אראפּ, ארויף און אראפּ. דורות גייען

פארבייַ זייַנע אייגען. דורות פארגאנגענע און צוקונפטיגע. ווי דורך א זיפ זעט ער די לעצטע. שווער פאר אים צו באַשטימען זייערע פארמען, ער קאן זייערע פנימ'ער קוים זען. דערפאר אבער זעט ער דייטלעך זיין זיידען און זיין פאטער. מיט מערקווירדיגער דייטליכקייט זעט ער די לעצטע שעה מיט זיין פאטער, פאר זיין אפפארען. אט שטייען זיי בייַדע ביי דער אלטער, רויטער, הויכער שאפע. דער טאטע עפענט בייַדע טירען און זאגט: „זעסטו, מיין קינד, דאס איז גאנץ ש''ס, סלאוויטער ש''ס. געדיינקט האָב איך דאס אוועקצוגעבען אין קלויז, אבער כ'האָב מיך איבערגעלייגט, זיך מישב געווען, פארט... דא קאנסטו געפינען מיין זיידענ'ס, מיין טאטענ'ס און מיינע גרויע האָר''. — דערביי האט ער דורכגעפירט די פינגער דורך זיין שוין מיט זילבערנע פעדעם דורכגעוועבטע באָרד. — „איך גיב אים דיר אוועק. נעם אים מיט און... קוק אמאל אריין''. — מער האט ער א ווארט ניט געזאגט. געקוקט אויף די ספרים, א קוק געטאָן אויף אים און צארמאכט די טירלעך. איצט פארשטייט ער זיין טאטען, ערשט איצט איז אים קלאָר, וואס איז געלעגען אין יענע ווערטער, אין יענעם קוק. ווי ער האט ער גאר ניט געדיינקט וועגען דעם! — האט ער אריינגעקוקט אין דעם סלאוויטער ש''ס? — די דינסט ווישט אהם די רוקענס, אבער... — גרויע האָר. מיין זיידענס, מיין טאטענס, מיינע — איין לאנגע קייט, געפלאכטען פון גרויע האר. און איצט? דער זיידע, דער טאטע, און איך. אין דאן? ווער האלט עס די שארפע דאמאקל־שווערד איבער דער האָר? א שטארקע האָר. און איצט, דלילה. וועט אימיצער כאטש ארומווישען די רוקענס פון זיינע ביכער? די בלעטער וועלען ניט צושניטענע זיין באדעקט מיט שטויב. דער קערפער מיט ערד און דער „איך'' מיט שטויב. אלעס איז שטויב.

נידעריגער בויגט זיך דער קאָפ צו דער ברוסט. דאס פארשריבענע בלעטל איז ארויסגעפאלען פון האנט, זיך אנגעלאפט אן זיינע שפיץ שיך און צוגעפאלען צום פייער. אט הויבט זיך עס אן אויסצוגלייכען, די קנייטשען ציען זיך פאנאנדער. עס ווערט ברוינלעך, א שטיקעל שפאלט זיך אפ און די עפענונג פון דעם ארויסגעפאלענעם שטיקעל ווערט באזוימט שווארץ. בריטער ווערט די עפענונג, גרעסער דער

זוים. נאך א שטיקעל האט זיך אנגעכאפט, ס'ברענט. פא־
מעליך ציט זיך א קוים באמערקבאר בלוי פייערעל איבער
דעם פארקנייטשטען בלעטעל פאפיר, פארכאפט מער פלאץ
און מער, באלד פלאקערט עס אויף און א שווארץ שטיקעל
איבערגעברענט פאפיר, גרינג ווי רויך און צארט ווי אן איי
אהן א שאלעכץ, ליגט ביי זיינע פים. ער גיט עס עטוואס
א ריר מיט'ן שפיץ שוך און עס צעפליט זיך. ניט נאר דאס
פאפיר, נאר אויך די ווערטער. אותיות פורחות. אט זעט
ער, ווי זיינע ווערטער דרייען זיך אין דער לופט, פליען צו
צום ביכער שראנק, קלאפען אן אין די טירלעך, אן אומזיכט־
בארע האנט עפענט זיי און זיי קלייבען זיך אריין אהין אונ־
טער די דיקע כאוולען, צווישען די בלעטער, און די קאנטיגע
אותיות רוקען זיך צענויף, מאכען פלאץ פאר די אימגליקליכע
קוילעכדיגע. דא האט זיך א האר א ריר געטאן, זיך פאר־
שטופט טיף אין רוקען און, ער וואלט געמעגט שווערען, די
האר זאגט: „קום אהער מיין קינד, וועט זיין געזונ פלאץ
פאר ביידען". — די שטימע, ער דערקענט זי. דאס איז
דאך דעם טאטנס שטימע. ער קוקט זיך אום צו דער שאפע
מיט די גלעזערנע טירלעך. הויכע ספרים, גראבע רוקענס,
ער פילט אין די הענט די שווערקייט פון די גמרות, די גלאט־
קייט פון דעם לעדער. שוין לאנג, לאנג ניט געהאלטען. אין
די אומעטיגע אויגען דערזעט זיך א פייערעל פון נייגעריג־
קייט, פון חשק. ער גייט צו צו דער שאפע, עפענט די טיר־
לעך, קוקט אויף די ספרים מיט פארליבטע אויגען, און ניט
קלייבענדיג, ניט לייענענדיג די ווערטער אויף די רוקענס,
ציט ער ארויס איינעם.

ס'ארא געזונטע טאוולען. ערטערוויז זען זיך לעב־
לעך דורכגענעסען פון מאל נאך אין יענער רויטער הויכער
שאפע. דאך זיי זיינען שטארק. דאס ערשטע וויסע בלע־
טעל איז פארקנייטשט. ער גלייכט דאס אויס, קערט דאס אי־
בער און א גרין־בלוי בלאט דערזעט ער, און די רויטליך גאל־
דענע גרויסע אותיות אין דער הויך קוקען אזוי קלאר, זעהען
זיך אזוי שארף. „קדושין". א שמייכעל באווייזט זיך אויף
זיינע ליפען. אויף „קדושין" האט ער געמאכט זיין ערשטען
סיום ערב פסח. א בכור. צופרידען בלעטערט ער א בלאט
נאך א בלאט. די ווערטער זיינען ווי פרעמד צו אים. אט

דרייען זיי זיך ארום אים, נעמען אים אויף באר א פיינעם גאסט, ריידען אלע מיט אים, דאך זייער שפראך קלינגט אים פרעמד. עפעס הערט ער קלאנגען, אבער וואס זיי זאגען, וויים ער ניט. און וואס שרייען זיי אזוי אלע מיט אמאל. נאך דער ערשטער אויפנאמע ביי דער טיר פירען זיי אים צום טיש ער זעצט זיך אנידער און אינטימער געשפרעך פארבינדט זיך צווישען אים און זיי. שטילער ריידען זיי און ער הערט יעדעם ווארט. אזעלכע זאנפטע ווערטער, אזעלכע צארטע שטימען. ער דערקענט זיי. ווען ער איז נאך נאר יונג געווען, האט ער זיי געהערט. און ער בעט זיך: רעדט ווייטער, רעדט, דערציילט. א בלאט נאך א בלאט מישט ער. אט איז א גרויע האר. וועמען איז דאס? דעם זיידענס? דעם טאטענס? און דא עפעס א שפור. זאל א טרער דא האבען געפאלען אמאל? ניין, דאס האט זיין זיידע געלערנט ביי א סטאטשיק, וועלכער האט זיך געשמאלצען. ווייטער מישט ער און ווידער א גרויע האר. ער לערנט: וזרח השמש ובא השמש. נאך איידער עלי'ס זון איז אויסגעלאשען געווארען האט שוין געשיינט שמואל'ס, וויל נאט'ס ליכט ווערט קיינמאל ניט פארלאשען. נאכאמאל, ווי זאגט ער?

די פינגער טיף אין די האר האט ער זיך פארטראכט. און אפשר ברענט דארט ערגעץ א ליכט, אפשר זיינען דא פארבארגענע ווינקעלעך, וואו דאס נייע ליכט האט זיך אנגעצונדען, ברענט און וועט קיינמאל ניט פארלאשען ווערען, נאר ער זעט ניט, ער איז אלט און אויסער די ווינקלען פון זיין הויז זעט ער ניט. ניין, ניט אפשר, זיכער, ערגעץ גייט אויף די זון. אנדערש... אנדערש קאן ניט זיין.

א פרייליכער רוקט ער אונטער דעם שטול צום טיש, נעמט ארויס די האנט פון קאפ. אזוי, א האר ארויסגעצויגען. גוט, זאל זיין האר אויך זיין אין דער קייט. אט אזוי, צוזאמען מיט דיר, גוט. ציפרידען פאררויבערט ער א ציגאר און מיט דעם חשק פון א מתמיד זעצט ער זיך לערנען.

ער האט זיך פארלערענט... א גאנצע נאכט האט דאס ליכט אין זיין צימער געברענט. אנשטאט דעם סקריפען פון דער פען האט זיך א שטילער ביינקעגדיגער נגון געהערט. מלכיאל סקריבנער האט א משמר געפראווען.

אַנטקעגען שטראָם

1.

נאָכמיטאג. די אראפגעלאזטע שטארען לאזען ניט דער זון אריינקוקען צו דר. בירנבוים אין הויז. אויך דער געקלאנג פון שטאָל און אייזען, די ליארמען און געשרייען פון דער ערב רב שטאדט, האבען קיין ציטריט צום הויז. ארוים פון דעם קאביגען קעסטל, ערנעץ אין א פארווארפען געסל וואו ס'זיי־נען נאָך פארבליבען בוימער און גראז, שטייט דר. בירנבוים'ס הויז, אן ארום דעם, ווי אויך אינעווייניג הערשט א שטיל־קייט וואס דערמאנט אן א שבת נאכמיטאג אין א קליינעם שטעדטעל אין רוסלאנד, וועו דער עולם שפאַרט זיך צו אבי־סעל צו פארדייען בעסער דעם טשאָלענט.

אויך דר. בירנבוים האט זיך צוגעשפארט. דאס א"ש שוין ביי אים א געוואוינהייט, יעדען נאכמיטאג כאפען א דרעמעל, און זיין פרוי פאר לאנגע יאָרען, וועלכע האט זיך שוין אזוי איינגעלעבט מיט אים דאס זיינע געוואוינהייטען זאלען אויך זיין אירע, האט זיך אויך צוגעלייגט אפיסעל. דער אייניציגער וואָכער מענש אין הויז איז זייער טאכטער אסתר.

אויך זי ליגט אויף דער וויך־געבעטער סאפע און אירע אויגען זיינען ניט אפען די גאנצע צייט. איר פאָר־אָרם, וועלכער איז אריבערגעצויגען איבער דעם אפענעם בוך, וועל־כער האט זיך נאך ניט אראפגעליטשט אויף דר'ערד, זאגט עדות אז זי שלאפט ניט, אבער אויך אז זי לייענט ניט. האָט זי זיך פארטראכט וועגען דעם געלייענטען און איז אזוי פאר־זונקען געווארען אין אירע מחשבות? אירע העל־בלויע אויגען וועלכע ענדערן זיך אויף גרוי וועו ערנסט פארטראכט און אויף טיף־בלוי וועו פארחלומ'ט, איר מילדער אויסדרוק ארום די מויל ווינקלען זאגט עדות אז זי טרויעט מער ווי זי טראכט, און דער טשיטשעראָנע אין איר טרויס־לאנד איז

קיין אנדערער ווי דער וועלכער האט איר געגעבען דעם בוך — טיאמקין.

— קלוג זיין הייסט לערנען פונ׳ם נעכטען אויף היינט. ווער ס׳זעט ניט דעם נעכטען הינטער זיך גייט היינט ארום א בלינדער און מארגען ווארט אויף אים א גרוב. — אזוי האט ער איר געענטפערט ווען זי האט אים געפרעגט ווארום נאר עפעם אנהויבען מיט אידישער געשיכטע.

זי האט זיך ווירקליך געשעמט פאר אים פאר ניט ווי־סען „ווער זי איז". א מאדנעם קוק האט ער. זי געדיינקט ווי זי איז איבערראשט געוואָרען דאס ערשטע מאל ווען זי האט דערזען זיינע שוואַרצע האָר און בלויע אויגען, איר איז דאס אויסגעקומען אזוי אויסערגעווייניקיך און צו דערזעלבער צייט אזוי אנגענעם, אזוי דאס ווען ער האט ביים בארגע־שטעלט ווערען פאר איר א קוק געטאן, ווי איר האט זיך אויסגערוכט, פון אויבען אראפ מיט א בטול היש, האט עס איר שטארק פארדראסען. זייט דאן האט זי שוין געזען ביי אים פארשידענע אויגען, אויגען ווי ביי א קינד ערשט אויפ־געשטאנען פון א גוטען, לאננג שלאף, אפען און קלאָר נאָר אריינצוקוקען אין זיי, אויגען ווי א העל־בלויער הימעל אין א שיינעם ווינטערדיגען זוניגען טאג, לויטער, קלאָר, אבער טרו־קען ערנסט, און אויגען טיף ווי דער טיף־בלויער הימעל אין א שיינער הערבסט־נאכט פול מיט ביינקענדיש, פול מיט טרוי־מען. זי האט ליב צו פילען אויף זיך זיינע אויגען, אריינ־קוקען אין זיי, אבער צייטענווייז ווילט זיך איר באהאלטען פון זיי, דאס איז דאן ווען עס קומט צו רייד ווערען פראגען פון אידישען לעבען, ווערען וועלכע ער דיסקוטירט אפט מיט איר פאטער. דאן, ווען זייערע אויגען באגעגענען זיך, דוכט זיך איר אז ער קוקט אויף איר פון אויבען אראפ, און אין בעסטען פאל זאגען זיי: ארים קינד, דו ווייסט נעבאך גאר־ניט פון דעם אלעם. זי קען אליין ווייסען ווען זי ווייל נאר, און זי ווייל, אט לייענט זי די אידישע געשיכטע.

זי טראגט צו דעם בוך נאענטער צו די אויגען, קוקט אריין אפיסעל, אבער באלד לאזט זי אים ווידער אראפ, דרייט זיך איבער מיט׳ן פנים ארויף, און ארונטערנעמענדיג די ארעמס אונטערן קאפ ליגט זי מיט פארמאכטע אויגען.

ער איז ניט שוין, פאר קיין פאל ניט. זיין נאז איז עט־

וואס הארבאטע, דער פּנים אביסעלע צו לאנג, אפשר דער־
פאר ווייל ער איז אזוי דאַר, און דער גאנצער קערפּער אזא
אויסגעטריקענטער, און דאך איז דא עטוואס אין אים וואס
האט אפּגעשטעלט איר אויג אזוי שנעל ווי זי האט אים דער־
זען. טאקע אט דער ליינגליכער בלאַסער פּנים, דער הויכער
ווייסער שטערן פון אונטער וועלכען עס האבען ארויסגעפּינ־
קעלט אזעלכע מילדע אויגען, און וועלכער איז באקרוינט מיט
אזוינע שיינע לאנגע האָר, ווייך ווי זייד, וועלכע באַוועגען
זיך אזוי לייכט ביי זיין יעדער באוועגונג מיט'ן קאפּ, זיינע
ניט זעהר דינע ליפּען, די טירעלעך צו זיין קליין מויל וועלכע
האבען דערציילט אויב ניט פון אַ קאַפּריזנעם איז פון א
טייער קינד, א בן יחיד'ל ביי זיין מאַמען, דאס אלעס האט
צוגעצויגען איר אויג. זי האט אמאל געהערט ווי ריידענדיג
מיט איר פאטער, האט ער געזאגט, אז אויב ביי אידען פעלט
די אריסטאָקראטישקייט, די אריסטאקראטישע מאניערען איז
אבער ביי זעהר פיל אידען פארבליבען דער אמת'ער שטריך
פון גייסטיגער אריסטאקראטיע וועלכער ציט זיך נאך פון משה
רבינו און ישעיה הנביא, דער אמת'ער צלם אלהים. ניין,
דאס איז ניט אזוי, ער איז אנדערש פון אלע אידישע בחורים
מיט וועלכע זי איז ארומגעגאנגען, וועלכע זי האט געזען. א
גאַלעריע פון פּארטרעטען, צווישען וועלכע איינער היינגט
אויף א גאנץ באשיידענעם פּלאַץ, דאך האלט ער דעם צו־
שויער און לאזט אים ניט גיין ווייטער.

געדרייט און פארבארגען זיינען די וועגען פון מענשלי־
כען געדאנק. גאַנץ מעגליך אז אסתר'ס געדאנקען זיינען
אוועק צו גאַסט צו טיאמקינ'ס געדאנקען, און צוזאמענריי־
דענדיג זיך, אים געבראכט צו דר. בירנבוימ'ס טיר, און מעג־
ליך אז טיאמקין איז צופעליג פארבייגעגאנגען דר. בירנבוימ'ס
הויז און האבענדיג שוין געמיידט די טיר האט ער א טראכט
געטאן: אנקלינגען דעם אלטען. ווי ס'ניט איז, ער האט אנ־
געקלונגען, און ביים אריינגיין זיך געטראפען אויג אויף אויג
מיט אסתר'ן.

אָט שטייט ער פאר איר מיט זיין גוטען קינדערישען
קוק און מילדען אויסדרוק אויפ'ן געזיכט, נעמט אראפּ די
היטעל באפרייענדיג זיינע שיינע האר, זי וואלט איצט ארומ־
געכאפּט זיין קאפּ און שנעל און שטארק גלקושט אים אומ־

צוויליגע מאָל. זי דערמאנט זיך גלייך אז זי דארף אים אריינ־
לאזען אין הויז, און אריינפירענדיג אים אין צימער וואו זי
איז געלעגען, בעט זי אים זיצען, דערבייַ הויבט זי, אפיסעל
פארשעמט, אויף דעם בוך וועלכער איז אראפגעפאלען וועו
זי איז אויפגעשפרונגען עפענען די טיר.

— דא איז אזוי שטיל, — זאגט טיאמקין.

— דא איז אימערצו שטיל, און איצט, דער טאטע
שלאָפט, די מאמע שלאפט.

דער טאטע און די מאמע זיינען שוין ניט געשלאפען.
דער קלונג האט זיי בייַדען אויפגעוועקט, און דער אלטער
האט א זאג געטאן: דוכט זיך, אימיצער איז אריינגעקומען,
אויף וואס די מאדאם בירנבוים האט געענטפערט: אסתר איז
אין הויז, און באלד גערופען: אסתר!

— זיי זיינען שוין אויפגעשטאנען.

— דאס האב איך זיי אויפגעוועקט. — אויף זיין פנים
האט אסתר דערזען דעם אויסדרוק פון א קינד וואס שווערט
זיך: אויף מיין ווארט, איך בין ניט שולדיג, און האט מיט
א ליבען שמייכעל זיך געלאזט צו די עלטערן אין צימער.

טיאמקין האט נאכגעקוקט אסתר'ן ווי זי איז גראציעז
אפגענאנגען, האט „דערזען" ווי שיין עס זיצט איר קאפ
אויף אירע פליציעס, שטיצענדיג זיך אויף אזא שיינעם האלז,
און וועו זי איז שוין אינגאנצען פארשוואונדען אין די אנ־
דערע צימערען האט ער זי פאר זיך געזען, און געגען זיין
געוואוינהייט צו באטראכטען א צימער אין וועלכען ער גייט
אריין, מעג עס זיין צום וויפיליטען מאל, איז ער געבליבען
זיצען מיט'ן קאפ ארונטערגעלאזט, האלטענדיג די היטעל אין
האנט, גרייכענדיג כמעט מיט דער היטעל דעם ברוק.

— וואס אזוי פארעולמ'ט?

טיאמקין האט זיך אויפגעכאפט און געבליבען שטיין מיט
דער היטעל אין האנט אָט ווי אפצוגעבען א רעפארט. —
שלום עליכם, — האט דערווייל דר. בירנבוים אויסגעשטרעקט
די האנט. טיאמקין האט איבערגענומען די היטעל פון דער
רעכטער אין דער לינקער האנט, און אפגעגעבען שלום עליכם.
דר. בירנבוים האט שטארק געדריקט זיין האנט.

— וואס מאכט מען עפעס? נו, וואס האלט איר זיך
מיט דער היטעל? איר אויילט זיך דאך ניט אוועקצוגיין. ער

איז בלויז אריין אויף א פּאָר מינוט? וואס האט ער אזוי קיין צייט, זעצט זיך, מיר'ן טרינקען א גלעזעל טיי, שמועסען אביסעל, אפשר שפּילען א שאך, דערציילט עפּעס גוטס.

טיאמקין האט זיך ניט געלאזט לאנג בעטען. האט ער דען געהאט א באשטימטען פּלאץ וואוהין ער האט געדארפט אדער געוואלט גיין? און דא איז אזוי באקוועם, דער אלטער דר. בירנבוים איז אזא וואוילער איד, ער האט אים ליב, הגם—

טיאמקין און דר. בירנבוים האבען קיינמאל אין קיין זאך אויסגעשטימט, און אזוי שנעל ווי מ'פלעגט נאר אויסרייד־דען א פּאָר ווערטער, פלעגט זיך שוין פארבינדען א דעבאטע, אפער וואס מער דעבאטען מ'האט געפירט אלץ פרייגדליכער איז מען געווארען, אויך דאס מאל האט מען גלייך פארפירט א דעבאטע. אנגעהויבען האט זיך עס מיט דעם וואס דר. בירנבוים האט באמערקט דעם באנד אידישע געשיכטע און ווי צו זיך אליין א פרעג געטאן: ווי קומט דאס אהער, און דאן וועגדעגדיג זיך צו טיאמקינען געפרעגט: דאס האט איר אריינגעקוקט דאריין?

טיאמקין האט א נעם געטאן דעם בוך און איבערגע־בענדיג אים צוריק, צוגעגעבען: ניין, דאס האט אייער טאכ־טער געמוזט לייענען.

דער אלטער האט א שמייכעל געטאן. — איך הויב אן חושד זיין אז איר האט אויך זיך געגומען די מיסיע צו ראַ־טעווען מיין טאכטער'ס נשמה. כ'האב אבער מורא אז ס'איז אביסעלע צו שפּעט.

— אט דאס איז די צרה מיט אייך — האט טיאמקין ברוגז'ליך געענטפערט, — וואס פריער דיינקט איר אז ס'איז צו פרי און שפּעטער אז ס'איז צו שפּעט. דאס קלינגט מיר פונקט ווי אן אימיגראנט ביי זיין אנקומען אין אמעריקא, הערט גלייך דעם פּזמון: אמאליגע יארען, אפילו מיט א יאר צען צוריק האט מען דא געקענט עפּעס אויפטאן, היינט אבער, — און ס'גייט אוועק א צען יאר און דערזעלבער אי־מיגראנט זאגט דעמזעלבען פּזמון צו דעם נייַ אריבערגעקו־מענעם, ס'איז קיינמאל צו שפּעט. איר ווייסט דאך, בעסער שפּעט איידער קיינמאל. איר אליין, אויב איך מאך קיין טעות, האט זיך מגיר געווען פון אייר קאסמאפּאליטיזם שפּעטלעך אביסעל.

— א פיינער פארגליך.

דא איז אוועקגעגאנגען א דעבאטע וועגען דעם אידישען לעבען אין רוסלאנד, די ווירקונג פון דעם חדר, די ישיבה און דאן א פארגלייך צווישען דעם דארטיגען און דעם היגען אידישען לעבען אין אמעריקא. — אז איר קענט נאך ניט אמעריקא, — האט דר. בירנבוים ניט איינמאל אויסגערופען.

אסתר איז אריינגעקומען און געמאלדען דאס טיי איז פארטיג. אויפ'ן וועג צום טיש האט זיך די דעבאטע נאך פארטגעזעצט. דר. בירנבוים האט ג'טענה'ט... — איז נאך אייער מיינונג נאך צוגרשט שולדיג דער האפען. ווי איז אבער אז דער האפען איז א שטילער, א גוטער, און דאס שיפעל אויך קיין שלעכטס, אבער דער שטראם שלעפט דאך עם אוועק ווי נאר עס גייט ארוים פון האפען.

— דאן איז עם די שולד פון דעם רודערער, — האט טיאמקין אפגעהאקט געענטפערט.

— דינקט איר אז ס'איז גרינג צו שווימען אנטקעגען שטראם? — האט מיט רחמנות אין זיין קול דר. בירנבוים געפרעגט.

— געווים איז שווער.

— ער רעדט וועגען שווער, עס איז אוממעגליך. אז דאס לעבען איז נעגען אונז.

פאטעטיש ווי דר. בירנבוים האט ארויסגעזאגט די ווערטער האבען זיי אבער אויף טיאמקינען קיין ווירקונג נעמאכט. ווי א ריכטער וואס גיט ארוים אן אורטייל האט ער רוהיג געענטפערט. — יעדער איינער דארף עם רעכענען פאר א כבוד אויפצונעמען א קאמף מיט'ן לעבען. אפלאזען דעם רודער און זיך לאזען ציען פונ'ם שטראם איז זעהר גרינג, דאס איז אבער נאר פאר אלטע און שוואכע.

— איך בין אויך אמאל יונג געווען — האט דר. בירנבוים מיט א פארוואורף אין זיין שטימע געענטפערט.

טיאמקין האט זיך געכאפט אז ער האט ווי געטאן דעם אלטען. אויף זיין פנים האט זיך באוויזען דער אויסדרוק פון א פארשולדיגט קינד. — אנטשולדיגט, איך האב ניט געמיינט אייך, איר זייט נאך יונגער פון אנדערע יונגע, און טאקע דערפאר פארדריסט עס, א י ר זאלט זען אזוי שווארץ.

— איך זע ניט ווייט — האט דר. בירנבוים טרויעריג

געענטפערט — איך זע ניט ווייטער פון מיין הויז, אבער איך זע ריכטיג. מ'נאָ מיר'ן טרינקען טיי. — ער האָט ראש ארויסגערוקט א שטול, זיך אוועקגעזעצט, שנעל צוגערוקט דעם צוקער, און ווען רער צוקער איז שוין אין גלאז געווען, האט ער זיך ווי אנגעשפאַרט אויפ'ן לעפעלע וואס ער האט אריינגעשטעלט אין גלאז. מאַראַם בירנבוים, וועלכע האט שוין געקענט איר מאַנ'ס יעדע מינע, האט פון זיין אוועק־זעצען זיך צום טיש, פון זיין ארט האלטען די גלאז, גלייך דערזען אז איר מאן האט זיך אויפגערעגט שוין צופיל, און דאס שאדט דאך אים צום געזונט. זי האט אין הארצען געשאלטען טיאמקינען, און זיך וועגדעניג צו איר מאן גע־זאגט: ווייסט, אהרן, וואס מיר איז איינגעפאלען, איצט וואלט געפאסט אויפ'ן טיש זאל שטיין דער סאמאוואר, דאן וואלט עס געווען א עכט רוסיש גלעזעל טיי. ווי דיינקסטו?

— דאס אלץ וואס עס בייקט זיך דיר איז נאכ'ן רוסי־שען גלעזעל טיי?

מאַראַם בירנבוים האט געזען אז איר פארזוך ארויסצו־פירען איר מאן פון דעם אויפגערעגטען צושטאַנד איז איר ניט געלונגען, דאך האט זי ניט אויפגעגעבען. — די טיי האט גאר געהאט אן אנדער טעם.

— אלץ האט דאט געהאט אן אנדער טעם. איך דיינק אז איר ווען דאס צוגעבען — האט ער פארענדיגט, אויפ־הויבענדיג די אויגען פון גלאז און ריכטענדיג זיי צו טיאמ־קינען.

— יא, איך גיב צו, אבער ס'זיינען דא נענוג געשמאַקע זאכען דא אויך, ווי זאגט איר, אסתר?

אסתר האט אויך דערפילט אז די היינטיגע דעבאטע צווישען איר פאטער און טיאמקינען האט אויפגערעגט איר פאטער, און ווי זי האט ניט געוואלט פארנלעטען דעם גע־פיל איז זי אבער צו דערזעלבער צייט געווען נייגעריג צו וויסען וועגען וואס אזוינס האבען זיי געדרעט און מיט א חנ'עודיגען ברוגז טאָן האט זי געזאגט — וואס ארגומענטירט איר אזוי פיל מיט'ן פאפא, נאָר מ'ארגומענטירט, דאכט זיך אזוי רעדט ער גארניט, און קומט איר נאר צוגיין, אהא, מ'קריגט זיך שוין. וועגען וואס האט איר זיך דאס היינט געקריגט, ניט געקענט הערען, געווען אין קיך.

דער כלומרשטער פּאַרוואורף האט אזוי מעלאדיש אפּגע־
קלונגען אין טיאמקינ׳ס אויערען, ער האט געקוקט אויף איר
ווי זי האט געענדיגט די פּראָגע מיט א חנ׳עוודיגען שמייכעל,
און ביי אים האט זיך שיער ניט ארויסגעכאפּט, — דאס איז
א סוד וועלכען איך וואלט דיר געוואגט זאגען פון ליפּ צו
ליפּ. — ער האט א שמייכעל געטאָן און געזאגט — היינט
האבען מיר גערעדט וועגען דעם ווי א הון איז אויסגעזעסען
קאטשקעלעך און איז מיט זיי אוועק צום וואסער, זיינען די
קאטשקעלעך אוועקגעשוואומען און די הון איז ארומגעגאנגען
ביים בּרעג און געקרעכצט.

— נו איז וואס געווען?

טיאמקינען איז געפּעלען געווארען דער נאאיוער ערנסט
אין וועלכען די פּראָגע איז געשטעלט געווארען, און ער האט
גוטמוטיג געענטפערט — גארניט. די הון שווימען וועט
קיינמאל ניט קענען, דארף מען די קאטשקעלעך פּארקירעווען.
ניט אזוי, דאקטאר?

דר. בירנבוים האט געפּירט מיט׳ן פינגער איבער׳ן ראנד
פון גלאז, און ניט אויפהויבענדיג די אויגען, ווי אין גלאז
אריין, אריינגעזאגט — די קאטשקעלעך זיינען צו ווייט פּאר־
שוואומען, און דער שטראם יאגט זיי אלץ ווייטער און ווייטער.

— נו, און די הון, — האט טיאמקין ניט אפּגעלאזט.

— די הון, האט דר. בירנבוים אויסגעצויגען געזאגט און
אויפּגעהויבען דעם קאפּ, — די הון אדער זי וועט זיך א לאז
טאן מיט׳ן שטראם און דארט דערטרונקען ווערען, אדער זי
וועט קרעכצענדיג אויסגיין אויפ׳ן בּרעג. — ער האט פּאר־
ריכט די בּריל׳ען אויפ׳ן נאז, האט זיך געמומען אריינווארפען
נאכאמאל צוקער אין גלאז, אזוי דאס אפילו טיאמקין, וועל־
כער האט, א פּארטיפּטער אין זיינע רייד, גארניט באמערקט,
האט איצט אויך דערזען אז דר. בירנבוים איז צעטראנען, און
האט מיט א פּריל׳יכען טאן א זאג געטאן — ס׳רעדט זיך
אזוי, מיר וועלען די קאטשקעלעך פּארקירעווען, ניט אזוי,
מאדעמואזעל בירנבוים?

אסתר האט זיך דערפּילט ווי טיאמקין וואלט זי אנגע־
נומען ביים קין, אריינגעקוקט אין די אויגען און שמייכלענדיג
מיט זיינע אויגען זאגט ער: זאג יא, מיין שיין מיידעלע.

— איך וויים ניט וואס איר רעדט — האט זי א פּאר־

רויטעלטע געזאגט, — איך פארשטיי אידיש, אבער דאס איז, דוכט מיר, כינעזיש. — זי האט זיך צעלאכט.

אסתר'ס געלעכטער האט געווירקט. מ'האט אנגעהויבען ריידען וועגען כינעזישע צעפּ, כינעזישע פּאָרצעליי, די מא־דאם בירנבוים האט געצייגט אירע יאפּאנעזישע טאַסען, וועלכע זי האט מיטגעבראכט פון דערהיים און וועלכע זיינען אמת געמאכט געווארען ניט אין יאפּאן נאר אויף וויסאצקי'ס פאב־ריק אין רוסלאנד, זיי זיינען אבער ניט ערגער פון יאפּאנע־זישע. דר. בירנבוים האט זיך אפילו ניט אזוי שטאַרק בא־טייליגט אין דעם געשפּרעך, ער האט אפטמאל פארריכט די ברילען אויפ'ן נאז, און געפירט מיט די ערשטע צוויי פינגער איבער זיין קמץ בערדעל, מ'האט אבער שוין מער ניט אַרגו־מענטירט.

אסתר האט זיך געכאפּט צונעמען די כלים נאכ'ן טיי טרינקען, די מאַמע האט אבער ניט געלאזט. — גיי, איכ'ל שוין אליין צונעמען פונ'ם טיש. — מורא האבענדיג איר מאַן זאל ווידער ניט אריין אין א געשפּרעך מיט טיאמקינען, האט זי אזוי שנעל ווי די יונגע זיינען ארויס פון עס־צימער, א זאג געטאן אז משה'קע האט אפּגערופען ווארום מ'איז שוין אזוי לאנג ניט געווען ביי אים, און געפרעגט איר מאן צו וועט ער צוגיין.

— ער דארף מיך נויטיג האבען? — האט דר. בירנבוים סארקאסטיש א פרעג געטאן.

— ער דארף מיר נויטיג האבען? אָי, איז דאס א טאטע. — זי האט אויף אים בייז א קוק געטאן.

דר. בירנבוים האט א שמייכעל געטאן. — פארגעסען, אנגערירט דעם בן יחיד דיינעם. — און ווען זי האט ביי דעם לעצטען ווארט אויף אים ווידער א שארפען קוק געטאן, האט ער זיך גענומען פארענטפערען — נו, שאַ, איך גיי, איך גיי.

— גיי ניט, איך קען אליין אויך גיין.

— נו, זיי ניט ברוגז, מאַמעלע. ביזט שוין ברוגז, קום לאָמיר גיין. דו דארפסט דאך אבער צעוואשען די גלעזער.

— כ'וועל שוין צעוואשען שפּעטער. כ'וועל אויף זיך נאר ארויפווארפען עפּעס און לאמיר גיין.

דר. בירנבוים איז אריינגעקומען אין צימער וואו אסתר

מיט טיאמקינען זיינען געזעסען, געזאגט אז ער גייט אפיסעל ארויס און געפרעגט: איר בלויבט דאך דא. אסתר האט געענטפערט אז יא, און דער אלטער האט זיך צעזעגענט מיט טיאמקינען בעטענדיג אים אריינקומען וועו ער קען נאר. די מאדאם בירנבוים איז אריינגעקומען, געהייסען אכטונג געבען אין הויז און אין פאל זיי גייען אוועק, פארשלאסען די טיר, זיך צעזעגענט מיט טיאמקינען, און דאס אלטע פאָר באלק איז אוועקגענאנגען איבערלאזענדיג די יונגע אליין.

.2

— אפשר, לאה, וואלטען מיר געגאנגען צופוס, ס'ווילט זיך מיר ניט שטופען אין דעם נעדריינג.

— מ'קען גיין, — האט לאה, ווי דער שטייגער, צוגעשטימט צו איר מאן.

דר. בירנבוים האט ניט אזוי מורא געהאט פאר'ן נעדריינג. ער האט געוואלט גיין צופוס וויל גייענדיג איבער די ניט שטארק באלעבטע גאסען, האט ער נעקענט גיין און טראכטען ניט ווערענדיג צו אפט געשטערט פון זיין באגלייטערין, וועלכע האט שוין געוואוסט אז איר מאן טראכט אלע מאל ווען ער גייט אויף א לאנגען שפאציר. דר. בירנבוים האט זיך דאסמאל פארטראכט טיפער און ערנסטער ווי אלע מאל.

געשען איז דאס צוליב טיאמקינען. ער האט ליב דעם בחור שוין דערפאר אליין וואס אריבערקומענדיג נאך דער ערשטער רוסישער רעוואלוציע האט ער מיט זיך ניט מיטגענראכט קיין „סאנין אידעאלן", איז ניט ארומגענאנגען מיט דער זויערער מינע פון די פוסטע בחורים וואס קלאנגען זיך אויף ענואי, ער האט געגלויבט. ער איז אפילו פאנאטיש אפיסעל אין זיין גלויבען, אבער וועלכער גלויבען איז עס אהן פאנאטיקער, און ווער איז קיין פאנאטיקער וועו מ'איז יונג און מ'גלויבט. בלויז די אלטע סקעפטיזירען. אלט. דאס וואלט ווי טיטוס' פלייגעלע געפיקט דר. בירנבוים אין מח. — איך בין אויך אמאל יונג געווען, — האט ער געענטפערט טיאמקינען, דאס זיינען אבער בלויז וועלטער. וועו ער איז יונג געווען האט ער אויך געגלויבט, געגלויבט פאנאטיש אין ראטעווען די גאנצע וועלט, די מענשהייט. דאס לעצטע האט זיך אים אלע מאל גערוכט איז א צוואמענ-

שטעל פון א מאסע קערפֿערס מיט איין קאָפּ אין וועלכען מ׳דארף אריינקלאפען דעם ריכטיגען געדאנק, און דאס איז דאך, נאך אלעמען, ניט אזוי שווער. ס׳וועט ניט נעמען לאנג און די מענשהייט וועט זיין א באפרייטע, א גליקליכע, ובא למענשהייט גליק בעגלא ובזמן קריב. ווי נאאיוו, און ווי גוט און שיין עס איז געווען. אָפּגעקילט און א היבש ביסעל אנטוישט ווי די מערסטע יונגע לייט, און אונטערן דרוק פון די אומפארמיידליכע שווערigקייטען פון צופאסען זיך צום נייעם לעבען אינ׳ם נייעם לאנד, האט ער זיך כמעט ווי צו־ריקגעצויגען פונ׳ם געזעלשאפטליכען לעבען, דאס לעבען אין דחקות איז פשוט נמאס געווארען, עס האט זיך געוואלט פארזארגען מיט א בעסער לעבען, און זיך ווי זיך, די קינדער, זאלען זיי כאטש ניט פארזוכען דעם ביטערען טעם.

ווי פאסיוו דר. בירנבוים איז אפער געווען, האט ער נאכגעפאלגט די געשעהענישען פון דער צייט, ער האט אויך געהאט אן אויג אויף זיינע געווען חברים. ער האט געזען ווי אייניגע פון זיי זיינען נאך פארבליבען בײ זייער נאיוון גלויבען, און ער האט זיי באדויערט און מקנא געווען. ער האט געזען ווי אייניגע וועלכע האבען שוין פארלוירען דעם גלויבען אין אירגענד וואס, האבען דאך נאך אלץ ווי פאפּוגאיען נאכגעזאגט די וועדטער וועלכע האבען שוין פארלארען פאר זיי יעדען זין. וועד פון זיי האט נאך געדרעט פשוט צוליב מאטעריעלע נוצען, און וועד פון זיי וויל זיי זיינען פארבליבען אין א מין פארגליווערטען צושטאנד, ניט קענענדיג זיך א ריר טאן אהין וואהין דאס לעבען האט אננעצייגט, וויל דער וועג איז אביסעל אן א זייט פון דעם אויסגעטראטענעם וועג אויף וועלכען זיי זיינען געגאנגען יאָרען לאנג. ער האט זיי פיינט געהאט. געווען אפער אויך אייניגע באוועגליכע נאטורען, אויפריכטיגע מענשען, וועלכע, אנטוישט ניט וויניגער פון אים אין זייערע יוגענד חלומות, זיינען זיי דאך ניט אנטמוטיגט געווארען, אפען ערקלערט, זיי האָבען א טעות געהאט און זיך געמומען ארבייטען פאר׳ן נייעם אמת וועלכען זיי האבען געריינקט זיי האבען געפונען. די האט ער ליב געהאט, זיי האבען אפער אים ניט איבעריג ליב געהאט. פלעגט ער זיך מיט זיי טרעפען, און זיי, ווי דער שטייגער פון אלע פרויידיגער, פלענען אים מאכען פאר־

וואורפען וואָרום ער טוט גארניט, פלעגט ער זיך פֿארשעמען פאר זיי. ער האט געזען וויי אייניגע באטראכטען אים אלס דינער פון ענגל הזהב, זיי פלעגען קומען צו אים בעטען געלט פאר געווייסע צוועקען, און ער האט געגעבען מער וויפיל ער האט געקענט, דאך האבען זיי דאס באטראכט אלס פֿריון פאר זיינע זינד און געדיינקט אז ער קען געבען נאָך מער. ער איז ניט צוגעשטאנען צו זיי גלייך, זייער דעווייז איז געווען — פּאָלק און שפּראָך, און ער האט זיך סקעפּטיש באצויגען צו ביידען. „דאס פּאלק". וויפיל נעמען ער האט פאר דעם: ספּינקס, גולם, ריזע, פּופּע, וואס איז ניט דאס פּאלק, און וואר רעדט ניט אין דעמ'ס נאָמען. אין שפּראָך. זיין בעסטע שפּראָך איז שווייגען. מענשען ריידען שוין צופיל. זיי האבען אבער שטארק געגלויבט, אין פּאלק האבען זיי געזען וואונדערבארע כחות, אליין געזען און מיט זייער גלויבען געמאכט יענעם צום זען, און שפּראָך איז ביי זיי געווען א פעסטונג וועלכע זאל האלטען דאס פּאלק באשיצט, און אויף דער פעסטונג דארף מען ארבייטען, מ'דארף זי אויפשטעלען, מאבען שטארק, און מ'האט אים געדופען צו זיין א בויער. ער האט ניט געקענט אוועקשטיין. סקעפּטיש ווי ער איז געווען, איז אבער גלויבען אנשטעקענד, און ער האט צוגעלייגט א האנט. אנגעהויבען ווי א מתנגד איז ער אבער אינגיכען געווארען א חסיד. דאס איז שוין געווען אין זיין נאטור, אויב טאן עפעס איז אריינגעטאן דאריין ראשו ורובו. אין יעדען גערדוקטען אידיש ווארט האט ער געזען א ציגעל פאר דער פעסטונג, יעדער שאפער פון דעם וואָרט א בויער, און די קינדער אין די שולען, דאס זיינען די צוקונפטיגע באשיצער פון דער פעסטונג, די שומרי החומות פון דעם עם הספר. פארטיפט אין זיין נייעם גלויבען, פארטאן אין בויען די פעסטונג, האט ער ניט געזען ווי דער שונא לויערט אויף אים פון הינטען, ווי א ווערימל גראבט זיך איין אין אים גופא, און וועז ער האט זיך געכאפט איז שוין געווען צו שפּעט. דער שונא איז געקומען צו אים אין הויז אריין, און אלס וואפען גענומען זיינע אייגענע קינדער.

צווויי קינדער האט ער, א זון מיט א טאכטער, און וועז ער טראכט וועגען זיך און זיי, באטראכט ער זיך אלס עקר. ער וועט שטארבען ניט איבערלאזענדיג קיין יורש נאך זיך.

דאס איינציגע וואס זיי וועלען ירשענען פון אים איז זיין הויז. וואס קער זיך אן מיט אים מאָו בוירן? וואס איז א נאמען? און דאך איז משה בירנבוים, משה, א איד, א צוויי־געל פונ׳ם אלטען בירנבוים וועלכער האט געשלאגען טיפע ווארצלען און שטייט שוין עטליכע דורות, און מאָו בוירן, וואס איז דאס פאר א באשעפענישׂ, א כוי, עס איז אלץ אין דער וועלט, נאָר ניט משה דער זון פון אהרן בירנבוים. און טיאמקין זאגט אז אהרן בירנבוים איז שולדיג דעריין, אהרן איז שולדיג אין „העלאָו דער! וואס מאכסטו? אָלרייט, א דאנק״. איז טאקע בלויז אהרן דער שולדיגער?

— ביזט דאך שוין פארביי־געגאנגען דאס הויז. — די אלטע לאה האט געזען איר מאן איז פארטראכט און אים ניט געוואלט שטערען, איז זי געגאנגען שטיל ביי זיין זייט און געטראכט וועגען אים, וועגען טיאמקינען און אסתר׳ן און וועגען די קינדער צו וועמען זיי זיינען איצט געגאנגען, און צופרידען ווי זי איז אלע מאל געווען מיט איר מאן, די קינדער און דעם גאנצען לעבען ארום, האט זיך אבער דאס מאל איר מאנ׳ם טרוייער איבערגעגעבען אויך צו איר, און זי איז אליין אויך געווען אומעטיג. זי איז דאָרום געווען העכסט צופרידען וועו זיי זיינען צו צום הויז, אגב האבען איר שוין וויי געטאן די פים אויך.

לאה האט ווירקליך געפונען רו אין הויז. די שנור א עכטע „אמעריקאנערין״ וועלכע האט זיך געשעמט פאר לייטען מיט איר שוויגער׳ם שלעכטער ענגלישער אויסשפראך, האט אבער ליב געהאט די „מא״, און נאך מער ווי די שנור האבען זי ליב געהאט די איניקלעך, א אינגעלע פון א יאר פינף און א מיידעלע פון א יאר דריי, די באבע האט זיי נאך שטארקער ליב געהאט ווי זיי זי, אין אזוי שנעל ווי זי איז אריינגעקומען, האבען זיי זיך ארויפגעקליבען צו איר אויף די קני און געשפילט, געלאכט, און די באבע איז ניט אפגעשטאנען, אזוי אז ס׳האט זיך געדוכט די באבע איז שוין אין דער צווייטער קינדהייט און דריי קינדער זיצען און שפילען זיך.

נאכן אנדערש האט זיך געפילט דר. בירנבוים. פון יעדען ווינקעלע פון דעם רויך מעפלירטען הויז האט גיוויים א קעלט, א קעלט האט אויך געווייט פון זיין זון. די געווייניקליכע באגריסונג: העלאָו פּא, און דאן א געשפרעך וועגען

הייזער, ערבות, הלואות, די אדוואקאטען פירמע בוירן און סטוירן האט געמאכט גוטע געשעפטען. דאך איז מען גע־זעסען, גערערט, עפעס צוגעביסען, און ווען זיי זיינען צו־ריקגעפארען אהיים איז שוין געווען פינסטערליך.

אין די מייסטע הייזער האט זיך שוין געזען פייער, זייער הויז איז ניט געווען באלויכטען און לאה האט אין דער הויך ארויסגעזאגט איר השערה אז אסתר האט געמוזט ארויסגיין פון הויז, פרובירענדיג עפענען די טיר מיט א שלי־סעל און געפינענדיג זי אפען האט זי אויסגעדריקט איר פאר־וואונדערונג: אסתר זאל לאזען די טיר אפען. אריינקומענ־דיג אין הויז האבען זיי קיינעם געזען, ערשט דערנעהענטע־רענדיג זיך צום מוזיק צימער האט דר. בירנבוים דערהערט א קלאנג און צוקומענדיג צום טיר, דערזען אסתר'ן מיט טיאמקינען שטייענדיג, אט ווי ערשט זיך אויפגעכאפט פון זייערע פלעצער, און, ער וואלט געמעגט שווערען, אסתר האט זיך אביסעל פאררויטעלט.

— איר זייט גאר דא, — האט לאה אויסגערופען — אבי איך האב געמיינט איר זייט ערגעץ ארויסגעגאנגען. וואס זשע זיצט איר אין דער פינסטער?

— איך האב גארניט באמערקט ווי ס'איז נאכט געווא־רען — האט אסתר געענטפערט. איך גלויב מיר'ן ארויסגיין אביסעל, ס'איז געווען אזא שיינער פארנאכט.

דער פארנאכט איז געווען א שיינער. די זון איז נאך א ווארימען שיינעם טאג פארגאנגען פאמעליך, איבערלאזענ־דיג אויפ'ן וועג א צוזאג אז זי וועט מארגען ווידער קומען א לויטערע, א קלארע. אויף איר וועג האט זי געוואלט אי־בערגעבען דעם צוזאג אויך צו די וועלכע האבען זיך געפונען אין דר. בירנבוימ'ס מוזיק צימער, אבער דער בוים וועמעס צווייגען האבען זיך אויך געריסען אין די ארק־פארמיגע פענס־טער פון צימער, האט ניט געלאזט דער זון אריינקומען אהין. איז זי געשטאנען א ווייל פאר'ן בוים אויספילענדיג דעם שטח צווישען איין צווייג און דער צווייטער, און איין בלע־טעל און דעם צווייטען, מיט לויטער גאלד, געשטאנען, שטום זיך געזעגענט און פארגאנגען. אסתר און טיאמקין האבען פארשטאנען די שטומע געזעגעניש, זיי זיינען געזעסען, גע־קוקט אויף דעם גאלדענעם פארהאנג, אויסגעשטריקט מיט די

גרינע בלעטער פון בוים, און געשוויגען. ס'איז אבער נאך ניט געווען די שטונדע פון שווייגען. עס האט געפעלט די טונקעלהייט, אבער ריידען האט מען אויך ניט געקענט, צו האמעטנע זיינען געווען ווערטער.

— שפילט עפעס, — האט טיאמקין געבעטען.

— וואס זאל איך שפילען?

— שפילט עפעס א פארנאכטיגס.

— וואס הייסט ביי אייך א פארנאכטיגס?

— איר ווייסט שוין וואס, עפעס א שטילען, צארטען ראמאנס, איר'ט שוין געפינען וואס צו שפילען. שפילט.

זי האט זיך ניט געלאזט בעטען, זי איז צו צו דער פיא־נא, זיך איינגעזעצט, געזומען א פאר אקארדען און א שאקל טוענדיג מיט'ן קאפ, ווי איינער זאגט: איך האב עס, האט זי געזומען שפילען „אזרא". די באקאנטע טענער האבען אויפגעוועקט טיאמקינען פון זיינע רעווערים, ער האט א קוק געטאן אויף דער שפילערין, זי זיצט אזוי גראציעז, און די פ'נגער לויפען אזוי באיוענליך, זי האט א גוטע טעכניק, אין זי שפילט אזוי הארציג. — מיין נאמען איז מאהאמער. — ווי קרעפטיג זי שפילט עס, און ווי גוט דאס איז. ער וואלט צוגענאנגען, זיך איבערגעבוינען איבער איר אקסל און איר א קוש געטאן טיף טיף אין האלז. ס'ארא שיינע האלז זי האט. זי האט געענדיגט און זיך אומגעקערט צו אים מיט'ן פנים. — נו, ווי געפעלט אייך מיין אזרא?

— אויסגעצייכענט, איר האט עס גישפילט מערקווירדיג גוט.

— איר קאמפלימענטירט מיר בלויז. איך האב ליב די מעלאדיע.

— א אידישע מעלאדיע.

— אין אזרא אידיש?

— יא, די ווערטער האט גישריבען איין איד, די מוזיק א צווייטער, אין גישפילט האט עס א אידישע טאכטער.

— כ'האב קיינמאל נעווואוסט אז אזרא איז אידיש, פא־ראן עפעס נאך אידישע לידער צום שפילען?

— דא נעניג.

— שפילט אייניע.

— אבער איך קען דאך קיין נאטען, — האט זיך טיאמ־

קין געווערט.

— אבער איר שפּילט דאָך גוט אהן נאטען אויך, קומט שפּילט א ליד, איין ליד, קומט.

זי האט אים געשלעפּט ביים ארבעל: קומט. אים איז אזוי געפעלען איר בעטענדער טאן דאם ער וואלט זיך געלאזט בעטען און בעטען, אבער ער האט מורא געהאט: דאם קינד וועט ברוגז ווערען, וועט פארשניערעווען די ליפּעלעך און אוועקגיין אין א ווינקעל, איז ער צוגענאנגען צו דער פּיאנא, געמאכט אפּיסעל שפּאם איבער זיך, אויפּאדערענדיג די אוידיענץ צו זיין רוהיג ווייל דער בארימטער רוסישער פּיאניסט אברהם טיאמקין וועט שפּילען א פּיאנא סאלא, און געזומען שפּילען „קום צו מיר אין חדר'ל". געענדיגט, האט ער זיך אומגעדרייט און אויפּהויבענדיג זייגע אויגען זיך אנגעראפּען מיט אסתר'ס וועלכע האבען געקוקט מיט אזוי פיל ליבע.

— ס'איז אזוי זים, ס'איז אזוי גוט. שפּילט עם נאָך אמאל, וואדט, ווי הייסט עם?

— קום צו מיר אין חדר'ל.

— קום צו מיר אין חדר'ל? ריינמאל געהערט. איר קענט אזוי פיל לידער. איר מוזט עם מיר אויסלערנען, איר ווייסט די וועדטער, יא? גוט, שפּילט נאָך אמאל די מעלאדיע, בלויז איין מאל, שפּילט עם אין זאנט די וועדטער, איך וועל עם איבערנעמען.

טיאמקין האט עם איבערגעשפּילט.

— איך ליב עם, — האט זי אנטציקט אויסגעשריען, — איר מוזט עם מיך אויסלערנען.

— איר'ט מוזען זיין א גוטע שילערין, פאלגען דעם לערער.

— איך וועל.

— וועט איר?

זי האט שטום געשאקעלט מיט'ן קאפּ: יא, דערבּיי געקוקט אויף אים. זייערע אויגען האבען זיך באגעגענט. — מיין גוטע שילערין. — מיין גוטער לערער.

האנט אין האנט האט מען זיך געזעצט אויף דער ווייכער סאפע. די זון איז שוין אוועקגעגאנגען איבערלאזענדיג נאָך זיך שאטענס און שטילקייט וועלכע האבען זיך געקליבען

אין דעם מוזיק צימער. אויפ'ן בוים האט עפּעס א פויגעלע א פּישטשע געטאן. אסתר און טיאמקין זיינען געזעסען שטיל, מורא האבענדיג א קוק טאן איינער אויפ'ן צווייטען, עס האט זיך געדוכט אז דאס זיצען צוויי פרעמדע מענשען וואס ריידען אויף פארשידענע שפּראכען, זיי האבען אבער ביידע גערעדט אויף דער אוניווערסאלער שווייג שפּראַך, און ווען מ'האט ענדליך זיך צוזאמענגעטראפען מיט די אויגען, האבען זייערע ליפּען זיך צוגעצויגען איינע צו די אנדערע, און שווייגענדיג אקצענטירט די ווערטער: איך ליב.

איר איז געווען אזוי גוט צו ליגען איינגעגראבען מיט'ן קאפּ אויף זיין ברוסט האלטענדיג ביידע הענט פארשלייפט ארום זיין אקסעל. אט האט זי זיך געטוליעט נאהענטער צו אים מיט איר קאפּ, און אט האט זי אראפּגעבויגען זיין קאפּ צו זיך, און ער קושט שטיל אירע אויגען, אירע האָר. דאס אנקומען פון טאַטע מאַמע האָט געשטערט. זי האט ניט געוואלט ער זאל אוועקגיין, זי האט אבער אויך ניט געוואלט זיי זאלען איצט ביידע געזען ווערען, זי האט דארום געזאגט, זיי וועלען ארויסגיין אביסעל.

— גייט ניט אויף לאנג — האט די מוטער געזאגט — איר'ט קומען באלד וועלען מיר עסען צוזאמען.

— מיר'ן קומען — האט אסתר געענטפערט, און כמעט איילענדיג זיך ארויסגעגאנגען פון הויז מיט טיאמקינען.

לאה האט זיי נאכגעקוקט ווי זיי האבען געעפענט די טיר, און ווען זיי זיינען אראפּ פון די טרעפּלעך איז זי צו־געגאנגען צום פענסטער, פארשארט דעם פארהאנג און זיי נאכגעקוקט וויפיל מ'האט נאר געקענט זען אין דער האלב פינסטערניש. זי האט אבער געזען גענוג. טיאמקין האט גענומען אסתר'ן אונטער'ן ארעם און אסתר האט זיך אומגע־קערט צו אים מיט'ן פּנים, און דער פּנים אזא שמייכלענדער.

— מיר זאל זיין פאר איר — האט די אלטע מאמע א זאג געטאן, און אוועקגעגאנגען צום מאן מיט דער דעה צו דער־ציילען אים וואס איר איז ארויפגעקומען אויפ'ן געדאנק.

— זיי זיינען אוועקגעגאנגען? — האט דר. בירנבוים געפרעגט.

— יא, זיי זיינען ארויסגעגאנגען אויף א קורצער וויילע — האט לאה געענטפערט, און נאך א וויילע ישוב'ן זיך,

האט זי שטאָמלענדיג אנגעהויבען. — האָסטו, אהרן, ניט באמערקט, כ׳מיין איז דיר ניט איינגעפאלען, איך האב א פארדאכט.

— וואס אזוינס, זאג שוין, נו.

— מיר איז איינגעפאלען אז דער טיאמקין קומט די לעצטע ציים זעהר אפט אהער.

— נו איז וואס, ער איז א וואויל׳ער, וואויל׳ער בחור.

— יא, ער איז א וואויל׳ער, אבער וואדום דיינקסטו קומט ער אהער אזוי אפט?

— וואס מיינסטו?

— איך מיין אז אסתר...

— וואָס פאלט דיר איין?

— א מאמע׳ס האַרץ פילט, מיר דוכט אז אסתר איז שטארק צופרידען ווען ער קומט.

— און דו ביזט ניט צופרידען?

— כ׳וואל דיר זאגען דעם אמת, אהרן, כ׳האב דעם בחור ליב, קומט ער אריין הערט מען נאך א היימיש ווארט, און ער שטאמט, וויזט אויס פון פיינע באלעבאטיישע עלטערען, אבער ער איז דאך אזוי ארים ווי די נאכט, און מיר דוכט ער איז ניט קיין איבערגעשפיצטער. איז שוין א היבשע פּאָר יאָר אין אמעריקא, ניכאיבי וואלט ער זיך ארויפגעארבייט צו עפעס, אבער וואס איך הער פון אים איז נאר שולעס און שולעס, און כ׳וויים דארט וואס.

— און אז מ׳האט דאס אין זינען איז מען נאריש? — האט דר. בירנבוים שפאטיש א פרעג געטאן.

— אהא, כ׳האב נאר פארגעסען אז ס׳איז דא א אינדיק אין שטוב טאר מען ניט פייפען, אבער דאס לאזט דאך אים ניט זען די וועלט פארדינען עפעס, אנקלייבען אפיסעל׳ גאלט.

— איך האב געהאט מער פון אים ווען מיר האבען חתונה געהאט?

— נו, אז וואס מיינסטו, איז טאקע געווען שלעכט, אסתר איז קיין עין הרע אוא וואויל׳ קינד.

— לאה, טיאמקין איז אויך א וואויל׳ קינד, דו הערסט, א וואויל׳ קינד, און אויב ס׳איז אמת וואס דו זאגסט וועל איך אסתר׳ן אוועקגעבען די לעצטע פּאר גראשען וואס מיר האבען. קום אהער, לאה.

דר. בירנבוים האט אוועקגעזעצט זיין ווייב לעבען זיך, האט געשוויגען אביסעל און אנגענומען ייר האנט. — פאר־שטייסטו, לאה, מיר האבען קיין קינדער. קוק ניט אזוי. משה'קע וועט ניט נאר נאך אונז קיין קדיש זאגען, דאס בין איך אים מוחל, נאר וועט אפילו פארגעסען אויב ער האט אמאל געהאט טאטע מאמע. איין קליינינקייט אזוי פיל הייזער פארקויפען. און וואלט אסתר חתונה געהאט מיט אזא גוי ווי אונזער „מאָו", וואלט זי אויך געווען א פארפאלענע. ער וועט זי אפשר ראטעווען. דו הערסט. און וועט זי זיין א אידישע מאמע וועלען מיר נאך אפשר דערלעבען אונזערע אייניקלעך. — ער האט שטארק א דריק געטאן איר האנט, זי גלייך אפגעלאזט, זיך אויפגעהויבען און צוגעגאנגען צום פענסטער.

ביי לאה'ן האבען גענומען רינען טרערען פון די אויגען, באלד איז זי אריבער פון שטילע טרערען אויף א געוויין. דר. בירנבוים האט זיך אפגעקערט פון פענסטער, איז צוגע־גאנגען און זיך צוגעזעצט לעבען זיין פרוי. — נו, וואס איז דא צו וויינען, מאמעלע מיינע.

— כ'ווייס ניט, אהרן, ס'וויינט זיך עפעס.

— נו, שא. — ער האט גענומען איר קאפ, איינגענורעט צו זיך אין בוזים און זי געגלעט. — שא, מאמעלע, עס וועט זין גוט, וועסט זען עס וועט זיין גוט.

די צוויי עלטערע מענשען, די הנאבים בחייהם ובמותם לא נפרדו, האבען מיט טרערען געבענשט די ליבע וואס האט נאר אויפגעשפראצט צווישען זייער קינד און טיאמקינען.

3.

אברהם טיאמקין שפאנט ארום איבער'ן צימער. דער איינטאניגער קלאנג פון זיינע טריט ווערט פון צייט צו צייט איבערגעריסען פון א הוסט, וועלכער רייסט זיך פון ערגעץ טיף און קומט ארויס אין דער באגלייטונג פון געדיכטען לייכעץ. הוסטענדיג קארטשעט זיך טיאמקין איין און ווען דער לייכעץ איז שוין אין טיכעלע, באטראכט ער עס אויפמערק־זאם, וויקעלט איין דאס טיכעלע, שפארט עס אריין אין קע־שענע און הויבט אן ווידער זיין ארומשפאנען איבער'ן צימער. ווען דער הוסט קומט ווידער, פאררויכערט ער, פארציט טיף דעם טאבאק רויך און אים דוכט אים ווערט גרינגער. קוקענ־דיג אויף אים ווי ער שפאנט ארום, דעם קאפ אראפגעלאזט,

דעם זיך רויכערענדען פּאַפּיראס צווישען צווייטען און דרי־טען פינגער, וועלכע זיינען פארגעלבט פון רויך, דוכט זיך אז דער מענש שפּאנט שוין אזוי פון ווער ווייסט ווען, און וועט אזוי ארומשפּאנען ביז ווער ווייסט ווען. אט זעצט ער זיך אריין אין שטול, זיצט א פּאָר מינוט, פאַרציט אביסעל רויך און הויבט זיך ווידער אויף, שפּאנט ארום, לייגט זיך צו אויפ'ן דיוואן, הויבט זיך ווידער אויף, צינדט אן א נייעם פּאפּיראס און שפּאנט ווידער. ער שפּאנט ארום א שוויי־גענדיגער, בלויז א שטילער מורמעל: מיין קינד, קומט ארויס, דוכט זיך, אהן זיין וויסען. ער שטעלט זיך אפּ קנאַקט אויס אלע צען פינגער, הויבט אויף די אויגען פּונקט ווי ער וואלט עפּעס דערזען, און באלד לאזט ער ווידער ארונטער דעם קאפּ און שפּאנט ווייטער.

אברהם טיאמקין איז די לעצטע צייט שטאַרק נערוועז, ווערט אויפגערעגט פון יעדע קלייניגקייט, איצט איז ער אבער מער ווי אויפגערעגט, ווייל געשען איז עטוואס אויסערגע־וויינליכעס פאר אים.

אסתר האט געהאלטען אין לייגען שלאפען דאס קינד. ווי דער שטייגער איז דאס קינד צו צו אים און אים געבע־טען ער זאל דערציילען א מעשה'לע. אברהם האט זיך גע־פילט ערשעפט פונ'ם טאג לערנען מיט קינדער, ער איז גע־ווען מיד, זיין מח האט ניט געארבייט, געווען בלאנק. ער האט ניט געקענט צופרידענשטעלען זיין קינד'ס פארלאנג און אנשטאט דערציילען דעם קינד א מעשה'לע, געבעטען דאס קינד ער זאל דערציילען וואס ער האט געלייענט. דאס קינד איז איינגעגאנגען, און ארויפקלייבענדיג זיך צו אים אויף די קני, גענומען דערציילען „די פארכשופ'טע בת מלכה". מיט זיין באזונדערען קינדישען חנ'עוודיגען ערענסט, הויבט ער אן דערציילען: אמאל איז געווען א מלך מיט א מלכה, הא־בען זיי געהאט קיין קינדער, פלעגען זיי נאר טאן זאגען: אך, ווען ביי אונז וואלט א קינד געווען.

So once when the queen was bathing a frog came out and said: Your desire shall be fulfilled . . . *

---

*) איינמאָל ווען די קעניגין האט זיך געבאדען איז ארויסגעקומען א זשאַבע און געזאגט: דיין פארלאנג זאל דערפילט ווערען...

אברהם האט געהאלטען זיין קינד אויף די קני, געקוקט אויף אים ווי ער רעדט אזוי, דערציילט, ניט פילענדיג אפילו אז ער איז איבערגעגאנגען פון איין שפראך אויף דער צווייטער, און אים האט אזוי פארקלעמט ביים הארצען, דאס ער איז געבליבען זיצען ווי א פארגליווערטער, קוקענדיג שטאר אויפ'ן קינד. דאס קינד האט קענטיג דערפילט זיין קוק. אינמיטען זיין באגייסטערטען דערציילען האט ער אויפגעהויבען דעם קאפ און ארויפקוקענדיג צום פאטער אין די אויגען מיט שרעק א פרעג געטאָן: „וואַט'ס דהי מעטער, פאַ?"*)

— וואס האסטו מיר דערציילט?

— וואַי, דהי סליפינג ביוטי!"**)

— וואס מיינט עס?

— „דאָנ'ט יו נאָו" — האט דאס קינד א פרעג געטאן איבערראשט, און באלד זיך ווי דערמאנט עפעס, אריינגעכאפט דעם צווייטען פינגער אין מויל — אָ, די שלאפענדע בת מלכה.

דאס קינד האט געווארט צו זאל עס ווייטער דערציילען אדער ניט. טיאמקין האט אבער געפילט א שארפען ווייטאג, וועלכער האט זיך ניט געלאזט איינשטילען מיט א מעשה'לע. — וויפיל מאל האב איך דיר געזאגט דו זאלסט צו מיר ריידען אידיש!

— פארגעסען, אויף מיין ווארט פארגעסען! — דאס איז געזאגט געווארען אזוי פאטעטיש, אזוי בעטענד, אז אברהם'ן האט זיך צוגלייך מיט זיין קינד געשטעלט טרערען אין די אויגען. ער האט א קוש געטאן דאס קינד אין קאפ, אויף וואס עס האט געענטפערט מיט א שטארקער אומארמונג. — גיי, מיין קינד, שלאפען. א גוטע נאכט.

אסתר לייגט אים איצט שלאָפען, און ער וועט אנטשלאָפען ווערען מיט א רוהיגען קינדישען שלאף, דער טאַטע אבער האט די רו פארלארען. — מיין קינד, מיין קינד. אומשולדיג קינד. זיין קינדיש הערצעל גיט זיך א צאפעל ווען ער דערפילט אויף זיך דעם טאַטע'ס קוק און וואס איז מיט די קינדער וועמעס טאַטעס קוקען גארניט, ווייל זייערע אויגען זיינען פארנומען מיט געקט ציילען אדער אנגעפילט מיט

---

*) וואָס איז, טאַטע?

**) די פארכשופ'טע בת מלכה!

טרערען, וואס וועט ווערען מיט יענע קינדער. אבער יענע קינדער גייען אים איצט ניט אן. איצט איז ער א טאַטע און ניט א לערער. מיין קינד, מיין קינד.

וויפיל האַפנונג, וויפ'יל פרייד האט ער ערוואַרט פון אים. ארים איז געווען זייער לעבען. די עטליכע דאלאר וואס אסתר'ס עלטערען האבען איר געגעבען זיינען אוועק אויף איינארדנען א הויז, און זיינע פארדינסטען, ניט קיין רעגעל־מעסיגע, האבען ערלויבט קיין לוקסוס. ער האט אפטמאל געקוקט אויף אסתר'ן ווי, אן אויסגעבלייכטע, זיצט זי און נייט עפעס פאר'ן קינד, און אים פלעגט פארקלעמען ביים הארצען. ארויסגעריסען זי פון א וועלט מיט פארגניגען און זי אריינגעבראכט אין א וועלט פון ליידען, ארימקייט און נערוועזיטעט. וואס גיט ער איר פאר די אלע קרבנות וואס זי האט געבראכט פון זיינעטוועגען, זי האט זיך דאך געמוזט אזוי פיל ברעכען, איר גאנצען לעבען איבעראנדערשען. צייטענווייז האט ער זיך געשראקען אז א געוויסען פרימאָרגען וועט ער זיך אויפכאַפען און ניט געפינען אסתר'ן אין הויז מער. זי האט אבער אלץ איבערגעטראגען מיט אזוי פ'יל ליבע, וועלכע זי האט איצט געטיילט צווישען אים און דעם קינד. ניט איינמאָל האט ער זיך געשראקען, אפשר באַגרייפט נאך ניט אסתר וואס עס מיינט פאר אים ערציען זיין קינד אידיש, זי איז דאך א גר. ווי גרויס איז געווען דאַרום זיין פרייד צו זען אסתר'ן א אמת אידישע מאמע, וועלכע פארשטייט אז אין אירע הענט איז אנפארטרויט דער צוקונפטיגער דור. זי האט געפרעגט, געלערענט און דערפ'ילט איר מיסיע ריכטיג. א אידישע אטמאספערע איז געווען אין הויז, און אין דער לופט איז דאס קינד ערצויגען געווארען. ביז ניט לאנג צוריק איז עס טאקע געווען זיין קינד, ס'איז אבער גענוג געווען ער זאל ארויס אין גאַס, אין שול, און... צו אים אין הויז האט זיך די גאַס און די שול אריינגעריסען און רויבט ביי אים זיין קינד. — מיין קינד.

אסתר האט נאך זייענדיג אין שלאף־צימער געהערט איר אברהמ'ן ארומשפאַנען און זי האט שוין געוואוסט אז עפעס איז מיט אים. זי האט זיך געטראכט אז מסתמא האט ער געהאט אן איבעררייד מיט אימיצען, זי האט געוואוסט אז ער האט אפטמאל אומאנגענעמע געשפרעכען מיט די פאר־

וואלטער פון דער שול וואו ער האט געלערנט, און געטראכט אז אברהם דארף זיך היטען, ער הוסט, ער איז שרעקליך נערוועז, און דאס גלייכסטע וואלט פאר אים געווען ער זאל אויפגעבען זיין לערערי. צייטענווייז קומט ער אהיים אזוי הייזעריג אז זי דערשרעקט זיך אזש. זי וויסט אבער אז רייזען מיט אים וועגען אויפגעבען לערערי איז אַרויסגעוואר־פענע רייד, און טראכט, זי וועט אים היינט צווינגען אוים־טרינקען צוויי גלעזער מילך. אין דעם לידעלע וואס זי האט געזונגען דעם קינד צום איינשלאפען האבען זיך געהערט טרויעריג טענער, און וועז דאס קינד איז איינגעשלאפען איז זי געשטאנען ביים בעטעלע, געקוקט אויף אים און איר איז גע־ווארען אזוי אומעטיג אויפ'ן הארצען. זי וואלט אים איצט אויסגעקושט אלע גלידער, ער שלאפט אבער, גיט זי אים א לייכטען קוש אויפ'ן שטערען, פארריכט דעם צודעק, און אי־בערפירענדיג מיט די שפיצען פינגער איבער'ן פנים ביי די אויערן, לאזט זי זיך אין צימער, וואו אברהם שפאנט ארום.

בלויז א קוק אויף זיין ארונטערגעלאזטען קאפ, אויף זיין בלאם מיט א אפישיין פון גרין פנים, אויף זיין פארלאשענעם פאפיראס אין מויל, האט זי פארשטאנען, אז מיט אים איז עפעס געשען. זי איז צוגעגאנגען צו אים, אפגעגעשטעלט אים אין מיטען צימער, ארויפגעלייגט איר האנט צו אים אויפ'ן אקסל און אים פארקוקט אין פנים אריין. אברהם האט א געצוואונגענעם שמייכל געטאן, אבער דער שמייכל האט נאך מער ווי זיין פראמערט געזיכט דערציילט פון ווייטאג. זי האט אים א קוש געטאן. — וואס איז דיר, טייערער?

— מיר איז נארניט, ליבינקע. — זי האט אויף אים געקוקט. ער האט זיך ווי פארשעמט, געמומען גלעטען איר האר. — אויף מיין ווארט. — זי האט ארויפגעלייגט איר פינגער אויף זיין מויל, אים צוגעפירט צום קליינעם דיוואן און זיך ביידע אנידערגעזעצט. זי האט אריינגענומען זיין קאפ אין אירע ביידע הענט און אים געקושט אין די אויגען. ער האט איינגענארעט זיין קאפ ביי איר אין בוזים, און זי האט געפירט מיט די פינגער צווישען זיינע האר. יונגער פון אים, האט זיך דאך אין אירע באציהונגען צו אים געפילט ניט נאר וויבלעכעם נאר אויך מוטערלעכעם, און איצט האט זי גע־

האלטען לעבען זיך איר קינד וועמען ס'טוט עפעס ווייַ, וועל־כעס ווייל אבער ניט אויסזאגען ואס. נו, זי וועט דאס שוין וויסען. — וואס איז דיר, מיין קינד? — פרעגט זי אויפ־הויבענדיג זיין קאפ און ארויפקוקענדיג אים אין די אויגען. ער וויל ניט קוקען איר אין די אויגען. איינגראבענדיג דעם קאפ אין בוזום זאגט ער מיט א פארשטיקט קול — מיר איז אזוי שווער, מאמעלע, אזוי שווער. — דערביי דריקט ער זי צו זיין קאפ. — מיין קינד, אונזער קינד, זיי ווילען עס צו־נעמען ביי אונז, ווילען עס ארויסרייסען.

— וואס אזוינס?

אברהם זעצט זיך אויף, זיין שוואכקייט איז פאראיבער. ער איז טרויעריג, אבער ער קוקט רוהיג. — גארניט, ער נעמט זיך מיר דערציילען א מעשה'לע, דערציילט, און גייט אזוי לייכט איבער אויף ענגליש ניט פילענדיג אפילו אז ער רעדט אנאנדער שפראך.

— נו, טא צו וואס מאכען פון א ווינטעל א שטורעם. ער איז דאך א קינד, ניט מער ווי א קינד.

— דאס ווינטעל, אסתר, איז א געפערליכס, געפערליך פאר א יונג בוימעלע, ער איז נאך א קינד, אפטמאל טראכט איך אויך אזוי. וואס איז ער נעבאך שולדיג, זיין קינדיש מח'ל און הערצעל קענען דאך ניט באגרייפען און פילען זיין פאטער'ס ווילען. אבער וען כ'גיב א טראכט אז ער וועט עלטער ווערען, די גאס און די שול וועלען אים אינגאנצען צונעמען פון מיר, און איך וועל זיין, אויב איך וועל נאך לעבען, אן „אלד מען", א „דער", ניין, איך ווייל דאס ניט דערלעבען, איך ווייל דאס ניט דערלעבען, אסתר.

— ביזט מיד, אברהם, ביזט פארמאטערט, און דו נעמסט זיך צופיל צום הארצען. שייקע איז א גוט קינד, אויף אלע טאטע מאמע געזאגט געווארען, און הלואי וואלטען אלע קין־דער נעהאט אזעלכע טאטעס. זארגסט שוין צופיל, און אר־בייטסט די לעצטע צייט אויך צופיל, וואלסט בעסער אויף זיך אכטונג געגעבען אביסעל מער. איך וועל דיר ברייגען א גלאז מילך.

— כ'ווייל ניט קיין מילך.

אסתר האט אים ניט געהערט און איז אוועקגענאנגען ברייגען מילך. אברהם איז געבליבען זיצען, דעם קאפ צוו־שען די הענט, מיט די עלענבויגענס אויף די קני. — מילך

וויל זי מיר געבען, אה, וועז מילך זאל העלפען.
— נא, טרינק אויס.
— איך וויל ניט, אויף מיין וואָרט איך וויל ניט.
— טרינק אויס. א גלאז מילך קענסטו ניט אויסטרינקען. נו, נא נעם.

אברהם האט אויסגעטרונקען די מילך און דערלאנגט אסתר'ן די לידיגע גלאז. זי האט ארומגעווישט די ליפען, פלינק אים א קוש געטאן און אוועק אויסוואשען די גלאז. אברהם האט איר נאכגעקוקט, און וועז זי איז צוריק אריינגעקומען האט ער זי באגעגענט מיט דעמזעלבען קוק: מיין טייערע אסתר.

— נו, וואס ביזטו אזוי אומעטיג, קוק צו מיר.

— איך בין ניט אומעטיג, אבער וויסט וואס כ'וואלט געוואלט איצט, הערען א זיסע שטיקעל מוזיק, אפשר וואלסטו עפעס געשפילט. שפיל, אסתר'קע.

— דאס קינד שלאפט.

— פארמאך די טיר, ער וועט ניט הערען. שפיל עפעס.

אסתר האט פארמאכט די טיר, צוגעזעצט זיך צו דער פיאנא, געזומען א טאן, א שאקעל געטאן מיט'ן קאפ ווי איינער זאגט: ניין, ניט דאס, געזומען א צווייטען טאן, זיך אומגעדרייט, א קוק געטאן אויף אברהמ'ן מיט א שמייכעל, און אומדרייענדיג זיך געזומען שפילען „אזרא". די גאנצע צייט וואס אסתר האט געשפילט איז אברהם געזעסען אומבאוועגליך, און וועז זי האט געענדיגט שפילען איז ער געבליבען אין דערזעלבער פאזיציע. אסתר האט געקוקט אויף אים ווי ער זיצט אזוי און איר איז אזוי אומעטיג געווארען, זי איז געבליבען זיצען די הענט אויסגעצויגען אויף די קני, באלד אבער האט זי א טרייסעל געטאן מיט'ן קאפ, האט זיך אויפגעהויבען, פון פיאנא שטול, איז צו צום דיוואן און זיך צוגעזעצט צו אברהמ'ן. — וואס האסטו זיך אזוי פארטראכט, מיין קינד?

— כ'האב געטראכט וועגען מאדאם מוזיקא — האט געזאגט אברהם אויפהויבענדיג דעם קאפ און פארקוקענדיג איר אין פנים אריין, — וואס פאר א כח זי פארמאגט. ביי די ערשטע אקארדען בין איך יונגער געווארען מיט זיבען יאר. געדיינקסטו יענעם פארנאכט? און די גאנצע צייט וואס דו

האסט געשפּילט איז יעדער קלאנג געווען ווי א טאג פון אונ־זער לעבען, בּיז דער לעצטער האט זיך דערהערט, היינטיגער טאג, און ווען דאס שפּילען האט אויפגעהערט האב איך נע־טראכט פונ׳ם צוקונפטיגען ליד. מיט וועלכער מעלאדיע וועט עס געשפּילט ווערען?

— א צארטע, שטילע מעלאדיע ווי בּיז איצטער.

— ניין, אסתר, כ׳האב מורא אז ניין. — אברהם האָט איר טיף אריינגעקוקט אין די אויגען אוּן מיט א רירענדען טאן געזאגט — איך בּין דאך דיר אזוי פּיל שולדיג, אסתר.

— דו רעדסט שוין נאריש־קייטען — האט אסתר ברוגז־ליך געזאגט, און איס ארויפגעלייגט די האנט אויפ׳ן מויל, — ווען מ׳זאל זיך וועלען אויסרעכענען מיט די חובות, דיינק איך אז איך בּין א גרעסערער בעל חוב, ווי דו. אבער פון ווען אן האבען מיר זיך עפּעס אנגעהויבען רעכענען, רעכען ניט און טראכט ניט, אוּן נעם זיך ניט צום הארצען.

— ווי גרינג זי זאגט דאס, רעכען ניט און טראכט ניט.

— דו טראכטסט שוין צופיל.

— ניין, ניט צופיל, אָט איז מיר ארויפגעקומען אויפ׳ן זינען דיין טאטענ׳ס רייד דאן, געדיינקסט. איך האב דאן ניט געפּילט מיט וויפיל ווייטאג ער האט זיי געזאגט אוּן געדיינקט ער איז אומגערעכט, אבער איצט, איצט הויב איך אָן צו דיינקען ער איז געווען גערעכט.

— און אלס באווייז האסטו זיין טאכטער.

— שטיפערקע מיינע!

— דער טאטע איז ניט געווען גערעכט, אויב איך האב געקענט ווערען וואס איך בּין, ווי דו האסט געוואלט, ווארום זאל אונזער קינד ניט קענען זיין דאס וואס מיר ביידע ווילען, מיר האבען דאך אים אזוי ליב.

אברהם האט איינגעקלאמערט אסתר׳ן אין זיינע ארעמס. — מיין ליבע אסתר. זיין צוויפעל איז פון אים אוועק. ער האט דערפילט אז אימיצער איז מיט אים, גרייט צו העל־פען אים אין יעדער שווערישקייט. ער איז געזעסען מיט אסתר׳ן, גערעדט וועגען פארשידענע זאכען אוּן איבערהויפט וועגען דעם קינד, געפּלאַנעוועט אוּן געבויט וועלטען בּיז שפּעט אין דער נאכט, ווען דער שלאף האט זיי איבערגעפירט פון זייערע וואכענדיגע טרוימען צו שלאף חלומות.

4.

די לעבליכע פרייע אטמאספערע וואס האט אלע מאל געהערשט בײַ די טיאמקינס אין הויז איז פארשוואונדען, אין שטוב האט זיך געפילט א קראנקען לופט און א דריקענדע שטילקייט. יעדער איינער איז געגאנגען אויף די שפיץ פינגער און געהערט בלחש, אברהם איז קראנק. א גייענדיגע קריינק, אבער ארומגייענדיג פֿארגייט מען אהין פון וואנען קיינער קומט צוריק. געווען אויך טעג וען אברהם האט ניט געקענט ארונטער פון בעט... פון א טויבען נעמט איז זייער הויז פארוואנדעלט געוואָרין אין א טרערען טאָל. אלע האבען געווויינט, אסתר האט געווויינט אין דער שטיל ער זאל ניט זען, האט דאס קינד דערזען די מאמע וויינען, האט ער אויך געווויינט, די מאמע לאה האט געטרייסט איר טאכטער און געווויינט, און דער אלטער דר. בירנבוים איז געוואָרען גרויער, שווייגענדיגער, אריינקומענדיג פלעגט ער זיצען א פאָר מינוט מיט אברהמ'ען און באלד ארויסגיין און אפווישען א טרער.

געקומען איז די קריינק צו אברהמ'ען, ווי ס'האט זיך אים געדוכט, פלוצלונג, ער האט אבער דערפילט אז קיין וועג אויף צוריק איז ניטא, אין בלויז געוואונשען אז דער וועג אהין זאל זיך לאנג ניט ציען און אז זיין פרוי און קינד זאלען ניט לײַדען דערפון... אוועקגיין פון הויז האט ער ניט געוואלט, בלויז א שטיקעל צייט געבליבען, ווײַל ער זיין מיט זיינע ליבֿע צוזאמען, און אכטונג געבענדיג גוט קען ער דאס זיך פארגינען און זיי זאל ניט שאטען, א קורץ שטיקעל צייט בלויז. ער האט געלאכט פון די דאקטוירים וועו זיי האבען אים דערציילט פון ערנסטערע פאלען וועלכע זיינען געהיילט געוואָרען, האט געשמייכעלט וועו זיי האבען אים געזאגט די קראנקהייט איז א קאפריזנע, אין געטראכט אז אין דער קאפריזנער שפיל מיט דער קראנקהייט זיינען זיינע שאנסען צו געווינען — נול. ער איז געווען גרייט צו באגעגענען דעם טויט, ער זאל נאר קומען. ער איז אבער ניט געקומען אזוי שנעל.

א שיינער פרילינג האט זיך געשטעלט, אברהם האט געטראכט צו וועט ער נאך איבערלעבען דעם פרילינג, איבערציען דעם זומער און ערשט אין הערבסט וועט זיין די ענדע,

אדער עס וועט געשען שנעלער, האט ער א טאג געפילט בע־
סער האבען זיך זיינע האפנונגען געשטארקט, איז אבער ג־
ווארען כמורנע אין דרויסען, א רעגען האט געגאסען און דער
הוסט האט געשטיקט צום דערווארגען וועדען, האט ער ג־
פילט אז דער מלאך המות שטייט ביי אים צעקאפענס, און
רוהיג ווי ער האט אויפגענומען דאס ערווארטעט, ווי זי־
כער ער איז ניט געווען אז דאס וועט אינגיכען געשען, האט
ער דאך זיך געשראקען פאר דעם פלוצלונגען איבערגאנג און
געוואונשען נאך א פאר חדשים, נאך א חודש, נאך א פאר
טעג, נאך און נאך... — ס'וויל זיך ניט שטארבען — האט
ער א זאג געטאן צו דר. בירנבוים, ווען יענער האט אים ג־
פרעגט ווי ער פילט — ס'וויל זיך נאך ניט שטארבען,
כ'דינק ס'איז נאך אביסעל צו פרי, כ'האב נאך מיין ארבייט
ניט געענדיגט, אבער, ווי פלעגט מיין טאטע זאגען: אז
מ'רופט מוז מען גיין.

— צו וואס ריידען פון שטארבען, אין דרויסען איז פרי־
לינג, וועסט זיך דערפילען אביסעל קרעפטיגער, וועסטו אוועק־
פארען. פרישע לופט, אבסאליוטע רו, גוט עסען, וועסטו נאך
קומען צו זיך, דער דאקטאר זאגט —

— א וואונדער אויף אייך, איר זאלט אזוי ריידען: דער
דאקטאר זאגט. איר ווייסט דאך יא אז ס'איז ניטא קיין
פולס — האט ער צוגענעבען מיט א שמייכעל. — איך וועל
דאך אייך ניט באלויגען וען איך וועל אייך זאגען אז נאך
מיין מיינונג זיינען די מעדיקער דעם מלאך המות'ס אגענטען.
ניט די דאקטוירים האלטען מיך אויף, האקט אפ פון א בוים
א צווייג און דער בוים דערשרעקענדיג זיך פארן טוידט,
ווייזט ארוים א שטארקען ווידערשטאנד, און וואו א זאפט,
ציט ער אין זיך אריין, קרעפטיגט זיך, דער דראנג צום לע־
בען איז שטארקער, איך פיל עס, אסתר, שייקע, זיי האלטען
מיך אויף, אבער דער קאמף איז א שווערער און די כוחות
זיינען ווייט ניט גליך. די שפיל איז צו ענדע. פרילינג אין
דרויסען, פרילינג, און ביי מיר איז הערבסט און באלד וועט
זיין ווינטער.

— וואהרום זאלסטו אזוי ריידען?

— נארען זיך איז בעסער? מ'דארף זיך צוגרייטען,
מ'דארף צוגרייטען אסתר'ן, וואס עס מוז געשען, וועט געשען.

דר. בירנבוים קען מער ניט רירדען, וואס זאל ער זאגען? זעט ער דען ניט אז דאס איז דער סוף? דאס איז עס, וואלט ער געקענט העלפען, אבער גיי, העלף. דער געדאנק פון פאר־לירען זיין זון — אנדערש האט ער פון אברהמ'ען ניט ג־טראכט — האט אים וויי געטאן, אט ווי עס קען נאר וויי טאן א טאטען וועלבער שטייט שוין מיט איין פוס אין קבר, אבער איידער ער וועט אהין אריבער מוז ער פריער אריינ־לייגען אין קבר זיינעם א יונגען זון. עס האט אים וויי ג־טאן דאס הארץ, אויך אויף אסתר'ן. ווי זי איז געווארען. א שרעק צו קוקען אויף איר, זי זאל כאטש ניט אריינפאלען אין א קרייזק, אבער קען ער זי טרייסטען? אך, רבש"ע, וא־רום שטראפסטו מיך אזוי אויף דער עלטער — האט דר. בירנבוים געטראכט אין דער שטיל, און ביי דעם געדאנק האט ער געפילט ווי אים ווערט איינג אין האלז.

לאה, אסתר און דאס קינד זיינען אריינגעקומען, און טרעפענדיג זיי ביידע שווייגען, האט קיינער פון די אריינ־קומענדע ניט געפונען א פאסיג ווארט צו זאגען.

— נו, וואס זייט איר אלע אנטשוויגען געווארען? — האט אברהם נערוועז געפרעגט.

דאס האט ווי אויפגעוועקט דר. בירנבוים פון זיינע מחשבות. — ווייסטו וואס איך וועל דיר זאגען, לאה, מיר'ן גיין אהיים, די שטוב איז אליין, קום.

— וואס איילט איר זיך אזוי? — האט אברהם ג־פרעגט.

— איך דארף נאך גיין אינקויפען, מאכען עסען — האט די אלטע אונטערגעטראגען דעם תירוץ — קום, אהרן, וועלען מיר גיין, א גוטען טאג.

ביי דער טיר האבען די טאטע מאמע אננעזאגט דער טאכטער זי זאל זען ער זאל נאר קיין ערגערניש ניט האבען, און טרויעריג אוועקגענאנגען.

— וועסט אפשר טרינקען א גלאז מילך — האט אסתר געפרעגט צוקומענדיג פון טיר.

— ניין, ניט איצטער, וואס כ'וואלט יא געוואלט, כ'וויים ניט צו ס'איז בלויז מיר פינסטער, אדער ס'איז שוין טאקע פינסטער. מאך ליכטיגער.

— אנצינדען ליכט?

— ניין, צו פרי. צי ארויף אביסעל העכער די שטארען, אט אזוי. ווי שיין די זון שטארבט.

— זי פארגייט בלויז צו קומען מארגען ווידער.

— ביזט נערעכט, די זון פארגייט און קומט ווידער, אבער א מענש אז ער פארגייט אהין.

— אברהם! איך וויל ניט, אברהם! — האט אסתר אויסגעבראכען אין א געוויין. — צו וואס רעדסטו אזוי!

די עובדא צו דערמאנען אלע מאל דאס ערווארטעט איז געווארען ביי אברהמ'ען אזוי נאטירליך, אז ביי יעדער געלעגנהייט האט ער עס געטאן, וויסענדיג אז דאס טוט ווי זיינע צוהערער. אסתר'ס טערערן האבען אים נערירט, ער האט זי צוגעצויגען צו זיך. — נו, שא, מאמעלע, כ'וועל שוין מער ניט רעדען, כאטש ס'וויל זיך אזוי פיל רעדען. צו פרי ווער איך אנטשוויגען, מיר דוכט אז צו פרי, און דערפאר טאקע וויל זיך אזוי פיל רעדען, מיר זיינען דאך ניט קיין קינדער, מיר קענען באטראכטען זאכען וואי זיי שטייען און גייען, מיר דארפען קענען זאגען און הערען דעם אמת. אסתר, כ'וועל אינניכען דיך פארלאזען.

— אברהם! — האט אסתר געפרובט פראטעסטירען, אברהם האט אפער ווי ניט געהערט און וויטער פארטגעזעצט. — דו וועסט בלייבען אליין, אויף דיינע הענט בלייבט ער. — ער איז אנטשוויגען געווארען גלעטענדיג דאס קינד איבער'ן קאפ. אין דער שטילקייט וואס איז אנשטאנען האט זיך דערהערט אסתר'ס שטילער געוויין.

— וואס ווינסטו, מאמע? — האט דאס קינד געפרעגט.

— איך וויין שוין ניט, מיין קינד.

— מ'טאר ניט ווינען — האט אברהם מיט א ציטערענדיגער שטימע געזאגט, — ער דארף קיינע טערערן זען. טערערן פארביטערען, און, וואס נאך ערגער, מאכען שוואך. און ער און דו, איר דארפט ביידע זיין שטארק, געדינק, דער וועג איז א שווערער, וועסטו ניט אפקירעווען פון אים?

— דיין וועג איז מיין וועג.

— יא, ליבע, אזוי איז עס געווען, איצט אבער צעשיידען זיך איינזערע וועגען, איך גיי אוועק, די שעה זאל נארניט זיין דו זאלסט פארבלאנדזשען, קוק אויף אים, געדינק אן מיר.

— אברהם! — האט אסתר ווידער אויסגעבראכען אין

א געוויין. — אברהם!

אברהם האט שוין אויך מער ניט געקענט ריידען. איינ־נורענדיג זיין געזיכט אין אירע האר, האט ער שטיל געגאסען טרערען, און זי מיט איר קאפּ ביי זיין האלז, האט געוויינט.

— מאמא, פּאפּא! — האט דאס קינד גענומען רופען און וויינען.

אברהם האט זיך באהערשט, גענומען גלעטען אים. — וויין ניט, מיין קינד, נו שא, וויין זשע ניט, אז דו וועסט וויינען וועט דיר דער טאטע מער קיין מעשה'לעך דערציילען.

— דער צייל מיר א מעשה'לע — האט זיך דאס קינד אנגעכאפּט, — א שיינע, שיינע מעשה'לע. יא, פּאפּא?

— יא, מיין קינד, דו מוזט אבער זיצען שטיל און זיך איינהערען.

— און די מאמע אויך?

— די מאמע אויך.

— נו, דערצייל זשע.

— גוט, די מעשה'לע הייסט „דער ארימער קעניג".

— ווייט, ווייט אויף יענער זייט ים האט אמאל געלעבט אן ארימער קעניג, געווען איז ער א קעניג אבער אהן א לאנד, אָהן באדינער, זעהר ארים, איז ער ארומגעגאנגען פון שטאדט צו שטאדט, פון דארף צו דארף, ביז ער איז צום ברעג ים געקומען. דארט האט ער א שיף געטראפען און איז אויף איר אפּגעשוואומען. די ערשטע טעג האט די שיף זיך רוהיג געוויגט אויפ'ן ים, און דער ארימער קעניג, צוזאמען מיט נאך אנדערע, זיינען רוהיג געפּארען. אויף דעם פינפטען טאג האט אבער אויסגעבראכען א שטורם, ס'האט גענומען וואַרפען די שיף ווי א שפּינדעל, דער קאפּיטאן האט ניט געזען ווי צו פארען, האט ער די שיף פּאראנקערט אבער דער שטורם האט זי פון אנקער אפּגעריסען און די שיף איז פון די כוואליעס צעשמעטערט געווארען. פילע מענשען זיינען דאן אומגעקומען, דער ארימער קעניג האט זיך אבער געראטעוועט, דריי טעג און דריי נעכט איז ער אויף א אפּברוך פון שיף געשוואומען ביז ער איז ענדליך צו א אינזעל געקומען.

— הונגעריג, דורשטיג, און דערפרוירען איז געווען דער קעניג ווען ער איז אנגעקומען אויף דעם אינזעל, ער האט זיך דארום זעהר דערפרייט ווען ער האט דערזען מענשען: זיי

וועלען אים אריינגעמען אין הויז, אים געבען צו עסען און צום טרינקען. איז ער צו צו איין מענשען און צו א צוויי־טען, אבער קיינער האט אים פארשטאנען, האט ער צו זיי גע־פרובט רעידען מיט צייכענס, געצייגט אויפ'ן מויל, ער וויל עסען, אבער זיי האבען אים אלץ ניט פארשטאנען. האט ער אנגעהויבען זוכען ביי זיך אין די קעשענעס, האט דארט א מטבע געפונען און זי געצייגט די מענשען, אזוי שנעל ווי זיי האבען די מטבע דערזען, האבען זיי אים פארשטאנען און אים געגעבען צום עסען און צום טרינקען, און א גלעזער צום שלאפען.

— אויפ'ן צווייטען טאג האט שוין אבער דער ארימער קעניג קיין מטבעות מער געהאט, און מ'האט אים ווידער ניט פארשטאנען. איז ער ארומגענאנגען אויפ'ן אינזל אזוי לאנג ביז ער איז צו א קליין שטיבעלע געקומען, און אין יענעם שטיבעלע האט אויך געוואוינט אן ארימער קעניג, א פאר־טריבענער פון זיין לאנד, ער האט אריינגענומען דעם פאר־בייגייער, אים געגעבען עסען און טרינקען, גערעדט מיט אים, און מיט דער צייט זיינען זיי געווארען פריינד. און ביי דעם אלטען קעניג איז געווען א טאכטער, א פרינצעסין, האט זי זיך פארליבט אין דעם יונגען ארימען קעניג, חתונה געהאט מיט אים, און אין א יאר ארום איז ביי זיי א פרינץ געבוי־רען געווארען.

— עטליכע יאָר האט אזוי גלעבט די קעניגליכע פא־מיליע אין דעם קליינעם שטיבעלע. דער ארימער קעניג האט שוין געקענט א סך מענשען פון דעם אינזל, רעידען מיט זיי האט ער אבער זעלטען ווען גערעדט. א סך האבען אים ניט פארשטאנען, און פון די וואס האבען אים יא פארשטאנען, האבען א סך גלאכט פון אים, בלויז מיט געציילטע פלעגט ער זיך צוזאמענקומען, דערפאר אבער פלעגט ער מיט די קינ־דער פון אינזל פארברייננגען יערען טאג.

— צוערשט האבען זיי אים אויך ניט פארשטאנען, און ער זיי אויך ניט. ער האט זיי אבער ליב גהאט און זיי אים אויך, און אז מ'ליבט פארשטייט מען. בישלעכווייז, בישלעכ־וויז האבען די קינדער זיך אויסגעלערנט אים צו פארשטיין, און ער פלעגט יעדען טאג ארויסקומען צו זיי, דערציילען זיי מעשה'לעך, זינגען מיט זיי לידלעך, לערנען מיט זיי. עלי־

טערע מענשען האבען דאס געזען און געלאכט פון אים: א גרויסער מענש און פארבריינגט מיט קלייניע קינדער, ער האט זיך אבער ניט געקומערט וועגען דעם געלעכטער, וויל די קינדער האט ער ליב געהאט, און זיי אים אויך.

— איין טאג איז דער ארימער קעניג ניט געקומען צו די קינדער, זיי האבען געווארט, געווארט, ער איז אבער ניט געקומען, האבען זיי זיך געוואונדערט: ער קומט יעדען טאג, פארוואס איז ער היינט ניט געקומען, ניט אנדערש מיט אים איז עפעס געשען. און די קינדער האבען אפגעמאכט דאס אויב ער וועט מארגען ניט קומען זאלען זיי גיין צו אים, זען וואס מיט אים איז געשען.

— און מיט'ן ארימען קעניג איז טאקע אן אומגליק געשען, אויפ'ן אינזעל איז געווען א הויכער, הויכער בארג, און גלייך ווי א וואנט, און אויף יענער זייט בארג איז געווען א טיפער אפגרונט מיט שפיציגע שטיינער אויפ'ן דעק. האט זיך דעם ארימען קעניג פארוואלט ארויפקריכען אויף דעם בארג. אויף די הענט און פיס איז ער געקראכען, זיך שטארק פארמאטערט, ער איז אבער צום שפיץ בארג געקומען. זייענדיג אבער שטארק פארמאטערט איז ער אנידערגעפאלען אן זיך אראפגעגליטשט אויף יענער זייט בארג אין טיפען אפגרונט אריין. און פליענדיג אין אפגרונט האט ער געטראכט וועגען זיין קעניגין און זיין פרינץ וואס וואַרטען אויף אים אין שטיבעלע, און וועגען די אלע קינדערלעך וועלכע ער האט אזוי ליב געהאט. און טראכטענדיג וועגען זיי איז ער צום גרונט געפאלען און צעשמעטערט געווארען.

— אריימער קעניג. נו, און זיי — האט דאס קינד געפרעגט — די קעניגין, דער פרינץ און די קינדער, וואס האבען זיי געטאן וועז זיי האבען זיך דערוואוסט אז דער קעניג איז געשטארבען?

— דאס, מיין קינד, וויים איך ניט — האט אברהם געזאגט, און א קוק טוענדיג אויף אסתר'ן וועלכע האט שטיל געווייַנט, האט ער צוגענעבען — ניין, איך וויים ניט וואס פון זיי איז געווארען. אנווייזענדיג דעם קינד אויף אסתר'ן, האט ער געזאגט — די מאמע, זון מיינער, וויים עס. יא, זי וועט עס דיר דערציילען, גיי, מיין קינד שלאפען, די מאמע וועט דאס מעשה'לע פארענדיגען.

די רעוואלוציאָנערקע

1.

כמעט אלע איינוואוינער פון פיניק׳ס בלאק, א מויער אין וועלכען ס׳האָבען געוואוינט א צוואנציג פאמיליעס, האָבען געוואוסט או לילי איז א גוט קינד, און ניט איין מאמע פון די צוואנציג האָט שטראָפענדיג א׳ר קינד, געשטעלט לילי שאפירא אלס מוסטער.

לילי האָט געקראגען איר פּאָפולאריטעט צוערשט דורך איר מוטער, וועלכע האט ניט פארפעלט א געלעגנהייט צו דערציילען דער שכנה וואס פאר א נאָלדען קינד איר לילי איז. לילי האט אבער איר רעפוטאציע בשר פארדינט.

לילי איז אלט געווען אכט יאָר, דאָס ניינטע, וועו איר מאמע האָט זי צוואמען מיט נאך דריי קלענערע קינדער געבראכט קיין אמעריקא צום טאטען, דער טאטע האָט שוין געהאט אויסגעמעבלירט פאר זייערטוועגען א הויז, האָט זיי דעם ערשטען טאָג באקלוידט אלעמען פון א העמד ביז א ניי סטענגעלע אין די האָר, און אין א פאָר טעג ארום האָט ער לילי׳ן אוועקגעפירט אין שול. לילי איז געווען פארזאָרגט.

לילי האט נוט געלערענט, זהר גוט געלערענט. אינ׳ם ערשטען יאָר איז זי איבערגענאנגען צוויי קלאסען, דעם צווייטען יאר איז זי אויך איבערגעשפרונגען א קלאס און צו דרייצען יאָר האָט זי שוין געענדיגט די עלעמענטארע שולע. אירע רעפאָרטען וועלכע זי האט געבראכט אהיים זיינען געווען „אויסגעצייכענט", און אירע לערערינס זיינען געווען אנטציקט פון איר. יעדעס מאל וועו די שול טעג האבען זיך געענדיגט און די גראָדואירונג צערעמאָניעס זיינען פארגעקומען, האָט זי געפרובט ריפען די מאמע, דעם טאטען זיי זאלען קומען אין שול זען. זיי האבען אבער ניט געוואלט. די מאמע האָט זיך פשוט געשעמט, און דער טאטע האט ג׳ע־

בעטען זי זאָל אים לאָזען צורו.

די מאמע האָט זיך געשעמט: זי קען ניט קיין ענגליש, וואס וועט זי זיצען ווי א טויבער גוי אין קלויסטער. לילי האָט רחמנות געהאט אויף איר מאמע למאי זי קען קיין ענגליש ניט און איר פארגעשלאגען צו לערנען זי. לילי האט שוין אפילו געהאט צוגעגרייט א העפט, א בלייפען און אן ערשט ביכעל און שוין אפילו אוועקגעזעצט דער מאמע ביים טיש. די מאמע האָט גענומען דעם בלייפען אין האנט, אנ־געהויבען פירען דערמיט, דאן גענומען פינטלען מיט די אוי־גען, און אוועקגעלייגט דעם בלייפען:

— ניין, מיין קינד, איך וועל שוין ניט קענען. צו אלט דערצו. ס'טרייסעלט זיך די האנט, אין די אויגען שווינדעלט. שוין אזוי פיל געלעבט אָהן דעם, וועל איך שוין ווייטער אויך אויסקומען, דו וועסט שוין שרייבען פאר מיר.

דערמיט האָט זיך געענדיגט לילי'ס פארזוך צו לערנען דער מאמען ענגליש. די מאמע האט ניט פארפעלט דערציי־לען די שכנים וועגען דעם און זיי האבען אין שפאס גענומען רופען לילי'ן — די לערערין.

דער טאטע רעדט שוין יאָ אביסעל ענגליש, אבער, קענ־טיג, ער האט זיך גאָר ניט געקימערט ווי זי לערענט. האט זי אים צוגעטראָגען דעם רעפארט צום טיש וואו ער איז געזעסען און געגעסען, האט ער א קוק געטאָן, א זאָג געטאן „גוט", און אים צוריק אפגעגעבען, אמאָל נאָך מיט צייכענס פון זיינע פינגער דארויף.

זאָגען אז לילי'ס טאטע האָט זיך ניט געקימערט ווע־גען איר לערנען, וואלט געווען ניט אמת. אים האָט אמת הנאה געטאָן וואס זיין לילי לערענט זיך גוט, אבער וואס האָט ער געקאנט מער טאן פאר איר ווי ער האט געטאָן? און געטאָן האָט ער זעהר א סך — ער האָט געארבייט. א שווערע ארבייט, א פארמאטערענדע. ישראל שאפירא, אדער ווי מ'האָט אים דאָ מקצר און משנה שם געווען אויף איזי קאצאפ — דעם לעצטען צונאמען האבען אים געגעבען זיינע מיטארבייטער פאר זיינע רויטע בעקלאך און פאר זיין ווערען שנעל אין כעס — איז פון דער היים געווען א סטאָליאר, און קומענדיג אין אמעריקע האט ער זיך גענומען צו דערזעל־ביגער מלאכה. דאכט זיך דיזעלביגע מלאכה — סטאָלעריי,

אבער דאָרט אין שטעדטעל איז ער געווען ישׂראל דער סטאָ־
ליאר, געמאכט טישען, ביינקלאָך, קופערטלאָך; און דא האט
מען באדארפט שלעפען קלעצער, גיין אויף רעשטעוואניעם,
ארבייטען שווער און ביטער. ווי שווער עס איז ניט געווען
צו שלעפען קלעצער, איז אבער נאָך שווערער געווען צו שלע־
פען דאָס פעקעל חבות, וואס פלעגען זיך אים אָנקלייבען
פאר'ן ווינטער, און אז גאָט האָט געהאָלפען און דער זומער
איז נאָך געווען א נאכער איז אודאי געווען שווער. איין קליי־
ניגקייט, א וויי, קיין עין־הרע, מיט זעקס קינדער. די לעצטע
צוויי שוין אמעריקאנער בירגער. אכט מיילער דארפען עסען
און בלויז צוויי העמד.

דערפאר טאקע פלעגט ער אמאָל פון דער זייט א קוק
טאָן אויף זיין לילי'ן ווי זי איז, קיין עין־הרע ניט, אויסגע־
וואקסען — דאס לאנד האָט איר „פאָליובעט", קלייניוואדג
פאסט זיך באלד צו — און א טראכט טאָן, אז זי לערנט
זיך טאקע גוט, אבער צי ער וועט זי וויטער לאָזען גיין
בייטאָג אין שול וויסט ער ניט. וויפיל זי וואלט ארויינגע־
בראכט וואלט דאָך געווען א שטיקעל הילף. מ'שטיינט גע־
זאגט, וואס קאן ארויסקומען פון זיינע אויגע צען פינגער?

אזוי האט ישׂראל געטראכט. פונדעסטוועגען, ווען לילי
האָט געהאלטען ביים ענדיגען די עלעמענטארע שולע האט
ער פאר איר באשטעלט א נייע קלייידל און צו דער גרא־
דואציע האָט ער צוזאמען מיט חנה'ן, נאָכדעם ווי לילי האָט
זיי שטארק געבעטען, געווויינט ממש — אלע מאמעס און
אלע מאטעס וועלען זיין — זיך אויסגעפוצט אין בגדי שבת
און אוועקגענאנגען מיט'ן קינד אין סקול. און וועז די צע־
רעמאָניע איז אנגענאנגען און אייניגע לערער האבען געדעדט
וועגען די אימיגראנטען און דער אמעריקאנער שול, און דער־
מאָנט זייער קינד'ס נאָמען אלס אייגע פון די וואס זיינען
אויף דעם ערען־ליסט, און וועז מען האָט נאכדעם ארויסגע־
רופען זייער לילי, זי זאל האלטען א רעדע. האט זיך ישׂראל
דערמאָנט אָן זיין בר־מצוה און שטיל זיך געפרייט, און חיה
האָט אפילו א טרער געלאזען.

קומענדיג אהיים און זעהענדיג ווי לילי איז אויפגע־
לעבט, ווי אירע בעקלאָך פלאמען, די אויגען פינקלען, און
זי רעדט אזוי באגייסטערט וועגען דעם אָוועגט, און וועגען

דעם, אז איצט וועט זי גיין אין דער העכערער שול און דאן אפּנעמען א לערער־קורס, האָט ישראל שטאַרק פּראָקנייטשט דעם שטערען. אן עבירה אפּצורייסען דאָס קינד פון לערנען. זיין טאטע האט פּראָזעצט א קישען און געצאלט שכר־למוד. באשר ער האט ניט געוואלט לערנען, צום הובעל האָט עס אים געצוינגען, נו איז עפּעס גוט אז מ׳קען ניט? א מיידעל, וועט וועלן א לערערין...

ער האָט א קוק געטאָן אויף זיין טאָכטער און אים האט זיך געדאכט, אז ער האָט ביז אהער ניט געזען זי אזוי גרוים. אפּשר דאָס לייגערע קליידעל, וואס זי האָט אָנגעטאָן, מאכט זי אויסזען אזוי גרוים. א לערערין, און א פּראקוויפּערין ערגעץ אין א דעפּארטמענט כטאָר, אדער גאר א נייטאָרין ביי העמ־דער, צי ביי בלוזקעס... ישראל האָט זיך א שטארקען קראַץ געטאָן אין קאָפּ און געהייסען חנה׳ן צוגריטען דעם מיטאָג, ווייל ער ארבייט ערגעץ מארגען אין דר׳ערד אויפ׳ן דעק, ס׳נעמט אפּשר אנדערהאלבען שטונדען פּאָרען, — און זיך געלעגט שלאָפען.

פּאָרענדיג א פּארשלאפענער אין דעם נעפּאקטען וואגאָן, האָט זיך ביי אים אין מוח נאָך נעבאָמבעלט דער נעכטיגער אָוונט. א יום־טוב, ניט קיין יום־טוב, אבער עפּעס וואס ניט אלע אָוונט פּאסירט. ווידער האָט זיך ביי אים געדרייט אין קאָפּ דער גדאנק: וואוהין שיקט מען לילי׳ן ארבייטען, — און אפּשר טאקע ניט ארבייטען? ער ווייל זעהר ניט זי אָפּרייסען פונ׳ם לערנען. עך —

מ׳שטופּט און מ׳דריקט אים פון אלע זייטען; און ער טרעט אָן אויפ׳ן פוס און בעט אנטשולדיגונג. ישראל איז בייז, אויפגערעגט און דאנקט גאָט וועז זיין פּאָרען ענדיגט זיך און ער קאָן שוין פרייער אפּאָטעמען.

די פיר שטונדען, וואס ער האט געארבייט, האָט ער כמעט ווי ניט געטראכט, דערפּאר אבער וועז ס׳איז געקומען מיטאג צייט און ער האט זיך אנידערגעזעצט אויף דער ערד, די פים אויסגעצויגען און געגעסען זיין מיטאג צוזו־פּענדיג מילך פון א גרויסער מילך־פלאש, האָט ער זיך דער־פילט אביסעל מיושבדיג, און וועז מער ווי א העלפט פון דעם מיטאג איז שוין געווען אפּגעגעסען, האָט ער דערפילט ווי צו רוידען צו עמיצין, דערציילען וועגען זיין לילי.

קיין בעסערען צוהערער, ווי משה „דער ליטעראט" האט ער זיך ניט געקאנט ווינשען, און ער האט זיך צוגערוקט נעהענטער צו אים.

משה „דער ליטעראט" האט געארבייט מיט זעג אין האמער, ווי אלע אידעריגע סטאליארעס, דאך האט ער געהאט דעם נאמען ליטעראט. א צונעמעניש האט געהאט כמעט יעדער אידישער סטאליאר. אלע האבען באלאנגט צו איין לאקאל, דעם אידישען לאקאל, און מ'האט זיך אויכט ס'אנדערע געקענט אלס יוניאן־בריידער און טיילווייז אויך מער ווי דאס — צוזאמען געארבייט ערגעץ, זיך באגעגענט, א סך זיינען געווען לאנדסלייט און מ'האט זיך גערופען בײ די ערשטע נעמען, ממילא האט שוין יעדער געהאט א צונעמעניש, ווער „פריינץ", ווער „גראף", ווער „מיניסטער", ווער „שווערער ארבייטער", „בלייענע פויגעל", און משה האט געקראגען דעם נאמען „ליטעראט."

דעם נאמען האט ער געקראגען א דאנק דעם, וואס אויסער צו דער יוניאן האט ער אויך באלאנגט צו א ליטעראישען קלוב אדער פאראיין, האט זיך מתעסק געווען בײ יעדען קבלת פנים, וואס מ'האט פאראנשטאלטעט פאר א בכבוד'יגען גאסט, א אידישען שריפטשטעלער, איז דערגאנגען די יארען זיינע מיטארבייטער מיט פארקויפען זיי בילעטען צו די קבלת־פנימ'ס, און חברה סטאליארעס פלעגען אים אפטמאל קיבעצען, אז מיט דער פען וואלט ער אפשר בעסער געארבייט ווי מיט דער זעג. קיין גלענצענדער בעלמלאכה איז משה, דעם אמת געזאגט, טאקע ניט געווען.

ישראל, אלס סטאליאר פון דער היים, האט געהאט א מין גרינגשאצונג צו קאליקעס בעלי־מלאכות בכלל און צו משה ליטעראט בפרט, — אין אמעריקע ווערט אלץ א סטאליאר. און אויב ס'האט זיך אים געמאכט צו ארבייטען צוזאמען מיט אים, פלעגט ער אים געווינלעך באהאנדלען ווי איינעם, וועלכער איז נאך ניט ארויס פון דער לער. דאס האט אפער ישראל'ן ניט געשטערט צו האבען א געוויסען דרך־ארץ פאר משה'ן. — פארט א קענער אין די שווארצע פינטלאך, נישט קיין גראפער יונג. — און איצט, ווען עס האנדלט זיך וועגען לערנען, קען קיין אנדערער קיין בעסערע עצה ניט געבען, ווי טאקע דער משה.

פארווירקלענדיג דאס „אליינגעמאכטע" פאפיראסל, האט ער, האלטענדיג נאך דאס שטיקעל פאפיראס בײם צונג צווישען די קוים געעפענט ליפען, געזומען דערציילען משה'ן וועגען זיין לילי'ן, ווי זי האט נעכטען גראדואירט, — עס איז א סברא, אז היינט דארף זיין איר בילד אין צייטונג, — און ארויסלאזענדיג דעם רויך מיט א שטארקען בלאז, האט ער האלב גזואגט, האלב געפרעגט:

זאל מיך אזוי ווייסען צרות וואס מען טוט. זי לאזען גיין ווייטער לערנען, אדער זי אוועקשיקען צו דער ארבייט? א וואויל קינד.

— די ארבייט וועט ניט אנטלויפען, און אז מ'לערנט ניט ווען מ'איז יונג, טוג מען אויך דער עלטער אויך כפרות, — האט משה מיט א מין זיכערקייט, געענטפערט. — ניט פייער.

איר זייט געראכט, — האט ישראל געענטפערט, — זוי שטייט עס דארטען אין פרק... אמאל געלערנט אביסעל, — האט ישראל צוגעגעבען, ווי איינער רעדט: איינגאנצען קיין עם־הארץ בין איך ניט.

איזי „קאצאפ" איז ווייט, ווייט ניט געווען קיין פרייד מיט משה „ליטעראט", און וואס אנבאלאנגט אן עצה האלטען זיך, וואר שמועסט וועגען אזא וויכטיגען ענין ווי זיינס א קינד, איז משה זיכער געווען ניט דער יעניגער, וועמעס עצה איזי זאל אננעמען גלייך. אינ'ם איצטיגען פאל אבער, האט איזי געפילט, אז משה האט זיין עצה, ארויסגעזאגט אין איין זאץ, אים ארייגעזעצט ווי א קלין אין קאפ, אין איין וואגשאל האט אריבערגעצויגען — לילי ווען וויטער גיין לערנען. נאכמער, ער האט דערפילט צו משה'ן א מין פריינדליכקייט, האט אים מוחל געווען וואס ער איז א קאליקע א בעל־מלאכה און אפילו אויסגעדריקט זיין פארלאנג אז ער, משה, זאל קענען זיין טאכטער. — זי איז א וואויל קינד.

— כ'וואלט זי געוואלט זען — האט משה געענטפער.ט

— קומט אריין אמאל, איר וואוינט דאך ניט וויט.

— כ'וועל אפשר אריינקומען די צייטען.

ישראל האט דעם נאכמיטאג ניט געפילט די ארבייט. דער האמער האט געקלאפט אזוי פינקטליך, די זעג איז גע־

גאנגען אזוי לייכט, ער האָט אפילו ניט באמערקט, או ער האָט אויפגעטאן מער ארבייט וויפיעל עם פאדערט זיך גע־ווינלעך, און פאר דעם גיט מען אין דער יוניאן ניט קיין קנייפ אין בעקעל דאך האָט ער נאָך דער ארבייט ניט גע־פילט קיין מידקייט, און איז א צופרידענער אהיים געפאָרן.

.2

ווארום משה „ליטעראט", אָדער משה ראפאָפּאָרט, איז געווען א סטאָליאר איז שווער צו זאגען. ער וואלט פונקט אזוי גוט געקענט זיין א מולייאר, א מאלער, אן ארבייטער אין א אויטאָמאָביל פאבריק, א בוכהאלטער, און וואלט ביי די אלע מלאכות געווען דערזעלבּיגער חצי בעל־מלאכה וואם בייי סטאָליערייי. ער האָט בייי די אלע מלאכות שוין גע־ארבייט און בייי נאך מלאכות, ס'איז א סברא אז ער האט ניט געדענקט די אלע פאכען, בייי וועלכע ער האט שוין איבערגעארבייט, — געבליבען איז ער אבער בייים הובעל און דער זעג און ער איז געווען צופרידען מיט זיין ארבייט.

— פארגעניגען צו זיצען אין א שיינעם פרימאָרגען אויף א דאך, — פלעגט ער זאגען, — און קלאפען שינדלעס. די זון וואַרימט, ברענט ניט, די לופט א ז פריש, פויגעלאך זינגען צו, אקאמפאנירען צום האמער, ס'איז דאך אן אמת'ער פארגעניגען.

משה פלעגט אבער דעם פארגעניגען אויסקרענקען. בייי טאג ארבייטענדיג אונטער דער ברענענדער זון, פלעגט ער קומען אהיים אזוי פארמאטערט, אז ער האָט בלויז געקאנט נעמען א קאלט וואנע, אפעסען, און אמאל נאך בייים טיש אנשלאָפען ווערען. ס'איז אויך ניט געווען קיין איבעריג גרויסער פארגניגען דורכגעווייקט צו ווערען בייז'ן בייז אין א רעגענדיגען טאג און קומען אהיים, פילענדיג אין די שלאס־בויגער דראָטען שטעקען. משה איז אבער געווען צופרידען פון זיין ארבייט.

און איז געקומען דער ווינטער און קיין ארבייט איז ניט געווען, פלעגט ער אפליגען גאנצע טעג און לייענען, שפילען אמאל אין שאך, שאשקעס, קאָרטען, און אויב זיין ווייב פלעגט אים זאגען ער זאל ארויסגיין א קוק טאָן אפשר וועט ער ערגעץ קריגען א שטיקעל ארבייט, פלעגט ער גע־ווינלעך ענטפערען: אויב ס'איז דא א שטיקעל ארבייט,

זיינען דא בילבערע פון מיר.

מיט דעם „בילבערע" האט ער ניט געמיינט די וועלבע נויטיגען זיך מער ווי ער. וואס אנבאלאנגט דאס, וואלט ער זיך געקאנט פארמעסטען מיט יעדען סטאָליאר.. ער האט אָבער געוואוסט, אז ער איז ניט א קינסטלער א בעל מלאכה, און מיט דעם „ביזנעס איידזשענט" פון דער יוניאָן איז ער געווען א קנאפער מחותן, פאָלגליך, אויב ס'איז דאָ אביסעל ארבייט, וועט עס אנקומען ניט צו אים, טאָ צו וואס זיך נאריש מאכען שטיין און בעטען. אויסבעטען א טאג ארבייט, דאס קען ער ניט טאָן.

טאקע צוליעב דערזעלבער אורזאך האָט ער געמומען א קנאפען אנטייל אין די געשעפטען פון זיין יוניאָן. וואס איז אים פאר א חילוק ווער עס וועט זיין פרעזידענט אדער סעקרעטאר, צי „ביזנעס־איידזשענט." וואס איז שייך דעם לעצטען, פלעגט ער געווויינליך זאגען: מיה נפשך, איז דא ארבייט, דארף מען אים דאָך אויף כפרות, קען איך דאך אליין קריגען, איז ווידער ניטא קיין ארבייט דארף מען אים דאך אודאי אויף ניין און ניינציג כפרות. ער פלעגט דארום זעלטען גיין צו די זיצונגען פון זיין יוניאָן, אויסער ווען מען האָט געמוזט צאָלען שטראָף פאר ניט קומען, און פלעגט קומען בלויז דאן ווען ער האָט זיך געריכט אז מ'וועט קומען נאך שטיצע פון א געוויסער אינסטיטוציע, ווי א אידישע שול, א ליטעראריש אונטערנעמונג, אדער עטוואס ענליכעס. די מיטגלידער האָבען עס שוין געוואוסט, אין זעהענדיג אים אריינקומען צו דעם מיטינג, פלעגען זיי שוין זאגען: נו, מיר מעגען זיך שוין ריכטען אויף געסט, אפשר וואלטען מיר אויך געגעבען די פאָר דאָלאר און פטור געווארען פון די „נודניקעס"?

— ניין, — פלעגט משה שמייכלענדיג ענטפערען, — געלט וועט איר טאקע געבען, אבער איר דארפט וויסען פאר וואס איר גיט, און דאס יועלען זיי שוין אויך דערקלערען.

ווי ווינציג ער האָט זיך באטיילינט אין זיין ארגאניזאציע, האָט מען אים דאך געקענט אלס דעם „ליטעראט", און געהאט א געוויסען אפשוי פאר אים; אז מ'דארף א צירקולאר, א באריכט צוואמענשטעלען, — וועט טוט עס אויב ניט ער? און מ'האָט געהאט פאר אים אביסעל דרך־

ארץ. קיין פריינדשאפט איז אבער צווישען אים און זיי ניט געווען, און בלויז געציילטע חברה, אויך געוועזענע עקסטערנעס, אדער געוועזענע רעוואלוציאָנערען, וועלכע האבען פארבלאנדזשעט צום האמער, און ווי ער שלעכט געקלאפט, פלעגען אריינקומען צו אים אין הויז, וואו מ'האָט אלע מאל געטראפען א פריינדליך וואָרט און א גלעזעל טיי, און ביי דער טיי האט מען ארומגערעדט וועגען ליטעראטור, קונסט, פאָליטיק, וועגען איין זאך האָט מען בלויז ניט גערעדט — וועגען ארבייט, וועגען סטאָליארקע.

ישראל שאפירא — „איזי קאצאפ'' — איז פארשטייט זיך ניט געווען קיין אריינגייער צו ראפאפארט'ען, און דער לעצטער איז אויך קיינמאל ניט געווען ביי אים אין הויז; און ווען ער האָט געקראגען די איינלאדונג אריינצוקומען, און ער האָט צוגעזאגאט דאָס צו טאָן ווייל ער וויל זען זיין מיידעלע, האט ער זיך דאך ניט געאיילט אריינצוקומען. ניט ווייל ער האט ניט געוואלט, נאר ס'איז אים פשוט ניט אויסגעקומען. דאָ א פארזאמלונג, דא א ליטעראריישער אווענט, א אונטערנעמונג פאר דער שול, וואו זיינע קינדער האָבען געלערענט און ער איז געווען א מיטגליד און גענומען אן אקטיווען אנטייל, — דאס אלץ האָט אים געשטערט אריינצוקומען צו שאפירא'ן, ערשט אין א ווינטערדיגען זונטאג, ווען גייענדיג אין גאס האָט אים אנגעגעגענט ישראל שאפירא און באנייט די איינלאדונג: קומט אריין, מיר'ן טרינקען א גלעזעל ווארימס, — איז ער אריינגעגאנגען.

ישראל האט פארגעשטעלט פאר משה'ן זיין טאָכטער; און ווי דער שטייגער, געוואלט זי זאָל צייגען פאר'ן גאסט אירע קענטענישען, פון וואס לילי האָט זיך אביסעל פארשעמט און זיך דערפילט אומבאקוועם. דער גאסט האָט זי אבער ארויסגעפירט פון דער פארלעגענהייט, צורופענדיג זי צו זיך און מיט א גוטמוטיגען שמייכעל א פרעג געטאן ווי מ'רופט זי. קריגענדיג דעם ענטפער „לילי'', האָט ער באמערקט, אז דאס איז א שיינער נאָמען. לילי האָט זיך אביסעל פאררויטעלט פון דעם קאָמפלימענט. ראפאפארט ווידער האָט באטראכט די הויז־אויסשטאטונג, געשמעקט די לופט, געקוקט אויפ'ן קינד, א טונקעל געזיכט, שווארצע, קורץ געשאָרענע האָר און מערקווירדיג שווארצע לעבעדיגע

אויגען, וועלכע האבען פריער פאר אלץ אויסגעדריקט אומרו־היגקייט, זוכענישׂ, און געטראכט: דו ביזט א לילי, אבער דו וואקסט אין א טאל. באמערקענדיג, אז דאס קינד פילט זיך אומרוהיג, שטייענדיג פאר אים שווייגענדיג און ניט וואגענדיג אוועקצוגיין, האט ער זי א פרעג געטאן וואס זי לערנט.

זי האָט אים געענטפערט אויף זיין פראגע, ער האָט איר אבער ערקלערט אז ער פארשטייט ניט וואס זי רעדט.

— פארשטייט איר ניט קיין ענגליש? — האָט זי אים געפרעגט אין ענגליש.

— איך פארשטיי ניט, וואס דו פרענסט.

— איר פארשטייט יא, — האָט זי קאפריזנע געענט־פערט. זי האט ניט געגלויבט, אז ער פארשטייט ניט קיין ענגליש. — ווי איז דאס מעגליך, א מענש זאל ניט פאר־שטיין ענגליש? אפילו איר מאמע פארשטייט וואס זי רעדט צו איר, און זי האָט ניט געגלויבט, און צו דערזעלבער צייט רחמנות געהאט אויף אים. זי האָט דאך געזומען אים דער־ציילען אין א שלעכטען אידיש וואס זי לערנט: אידיש, גע־שיכטע, אלגעבראַ, געאָמעטריע, א. א. וו.

זי האט אים דערציילט, אז מ'לערנט איצט אין שול „האמלעט", און ער האָט זיך ביי איר נאָכגעפרעגט, וואס זי דענקט וועגען דעם בוך, ווי געפעלט איר האמלעט, פאלאניוס, האָראציוס.

— אויב דו קענסט ניט קיין ענגליש, טאָ ווי ווייסט־ווועגען די, — האָט אים לילי, פארשעמט למאי זי האט אים געכאפט אין א ליגען, געפרעגט.

דער טאטע אירער, וועלכער האט הנאה געהאט וואס זיין קינד רעדט מיט משה'ן וועגען הויכע ענינים, האָט איר גלייך באמערקט, אז אן עלטערן זאגט מען ניט „דו", לילי האָט זיך פארריטעלט און א קוק געטאָן אויף ראפאפארט', ווי בעטענדיג אנטשולדיגונג מיט די אויגען.

אזוי פיל נאאיווער געבעט איז געלעגען אין די קינ־דערשע אויגען, אז ראפאפארט'ן האט פארדראסען וואס צוליב אים האָט זיך דאס קינדערשע הערצעל א צאפעל גע־טאָן. ער האָט איר ערקלערט, אז האמלעט איז איבערזעצט אין פיל שפראכען און ער האָט עס צום ערשטען מאל גע־

לייענט ניט אין ענגליש. נו און זי קען עפעס אידיש?
— אָט רער איך דאך.
— נו, און לייענען, שרייבען?
— דאָס קען איך ניט. איך דארף עס ניט.
ראפאפארט האָט באטראכט דאס קינד ווי זי האט אזוי א טרייסעל געטאן מיט'ן קאפ — איך דארף עס ניט — און ביי אים אין קאָפ איז דורכגעלאָפען א געדאנק; זי איז א וואויל קינד. מען דארף זי אריינגעמען אין שול און איר פאָטער מאכען פאר א מיטגליד פון דעם שול־פאראיין.

ביי ראפאפארט'ען איז עס שוין ניט געווען דער ערש־טער פאל ,,מגיר'' צו זיין, ווי ער פלעגט זאגען, אידישע קינדער. און אויב ער האט ניט געקאנט זיין שטארק טעטיג אלס ,,מיסיאנער'' פלעגט ער אבער זיין צופרידען, ווען אים פלעגט געלונגען אריינצובריינגען א קינד אין דער שול און שאפען נאך א מיטגליד פאר דעם פאראיין. ,,ווער עס ראַ־טעוועט איין אידישע נשמה, איז גלייך ווי ער וואלט זיך געקויפט עולם־הבא.'' לילי און איר טאטע האָבען דארום געדארפט זיין די נעקסטע גרים.

דערווייל האט ער ניט געוואלט מער רעידען מיט איר. ער האָט דערזען אַ פיאנא שטיין און געפרעגט אויב זי שפילט עס. ער האָט זי אבער ניט באלעסטיגט מיט בעטען שפילען עפעס. ער איז אליין צוגענאנגען צו דער פיאנא און געגומען א פאָר אקָארדען.
— שפילסטו... איר פיאנא?
— אביסעל — האט ראפאפארט געענטפערט — ווילסטו עפעס שפילען?
— אה, איך שפיל בלויז איבונגען דערווייל.
— לערן זיך, לערן זיך, וועסטו קענען, — האָט ער איר געענטפערט, ניט בעטענדיג מער זי זאל שפילען.

ראפאפארט'ס ווייזט איז שוין געווען צו ענד. ער האָט געבעטען ישראל'ן, ווען ער וועט צייט האבען זאל ער אריינקומען צו אים, מיטנעמען דאָס וויב אויב זי וועט צייט האבען צו גיין, און לילי'ן. ישראל האָט צוגעזאגט ער וועט דאָס טאן און באגלייט משה'ן ביז דער טיר.

אזוי שנעל ווי די טיר האָט זיך פארמאכט הינטער ראפאפארט'ען, האָט לילי געגומען באוואַרפען איר פאָטער

מיט פראגען: וואר איז דער מאן, וואו וואוינט ער, וואס איז זיין באשעפטיגונג? און וואן זי האט דערהערט, אז דער מאן איז א סטאליאר, ארבייט מיט איר טאטען צוואמען, און וואוינט דא ניט וויט, האט זי נאכאמאל איבערגע־פרעגט: איז ער ווירקליך א סטאליאר? זי האט זיך עס ניט געוואלט גלויבען. א סטאליאר און ער האט געלייענט „האמלעט" און שפילט פיאנא, און וויסט וועגען אלגעברא, און עפעס קוקט ער אויס אזוי אנדערש. זי האט אים פאר־גלייכט מיט איר טאטען, און אויב דער לעצטער האט בײ איר גארניט פארלאראן, — ער איז דאך איר טאטע, — האט אבער ראפאפארט פיל געוואונען.

וואן דער טאטע אירער האט מיט אייניגע טעג שפעטער זי געפרעגט, אויב זי ווייל מיט אים מיטגיין צו ראפאפארט'ן, האט זי זיך אנגעכאפט אן דעם מיט שמחה, האט אנגעטאן איר בלוי קלוידעלע מיט די אויסגעניטע ברעגען און גע־נאנגען אהין מיט א קלאפענדיג הארץ, פול מיט ערוואַרטונ־גען און נייגעריגקייט.

אויף איר שעמעוודיגען „גוד איוונינג", האט איר ראַ־פאפארט געענטפערט מיט א פריילעכען „גוט נאַוונט, לילי", אויך דעם טאטען האט ער באגריסט פריינדליך און ער האט זיי געבעטען זיצען.

א שעמעוודיגע איז זי געזעסען, געשוויגען. איר איז געווען היים. דאך וואן זי איז זיך איינגעזעסען א פאר מינוט האט זי גענומען ארומקוקען דאס צימער, וואו זי האט פאר זיך פיל נייעס דערזען. צוערשט האבען זיך איר געווארפען אין די אויגען די פיל בילדער וואס זיינען גע־האנגען אויף די וואנט. בלויז געציילטע פון זיי וויסט זי וואר זיי זיינען. דא איז שעקספיר, אים דערקענט זי, נאך א פאר האט זי דוכט זיך ערגעץ געזען; אבער די איבערי־גע, וואר זיינען זיי? היינט די קליינע סטאטועטקעס, וואר זיינען זיי? זי וואגט ניט זיך אויפהויבען פון זיץ, צוגיין נעהענטער און זיך איינקוקען אין די אויפשריפטען. היינט אזוי פיל ביכער, אזוי פיל ביכער.

אירע באטראכטונגען וואַרען איבערגעריסען, וואן א מיידעלע עטוואס יונגער פון איר, לויפט אריין און אויפ'ן לויף נאך רופט זי — פא! דערזעענדיג אבער פרעמדע מענ־

שען, בלייבט זי שטיין פארשעמט, און וועז איר פאטער פרעגט זי: וואס איז, זאגט אים דאס מיידעלע עפעס שטיל אויפ'ן אויער, אויף וואס ראפאפארט ענטפערט: גוט.

דאָ נעמט ער דאס מיידעלע, פירט זי צו לילי'ן און באקענט זיי, פרעגענדיג דערביי: נו, וואס זיצסטו אזוי? זייט באקענט. דאָס איז לילי, לילי שאפירא און דאָס איז חייקע.

חייקע, א רירעוודיגע און בארעדעוודיגע נעמט אויף איר גאסט און זעט מיט אלע מעגליכקייטען זי זאל ניט זיין אליין. זי פרעגט, און ענטפערט, און צייגט פארשיידענע זאכען. וואס לילי'ן אינטערעסירט אפער אממיסטען זיינען די בילדער, און הגם זי שעמט זיך, דאך נעמט זי זיך אן מיט מוט און פרעגט: ווער זיינען זיי?

— ווייסט ניט? — דאָס זיינען דאך שרייבער, אידישע, רוסישע, ענגלישע, — און אננעמענדיג לילי'ן ביי דער האנט, פירט זי איר נאענט צו די בילדער, שלעפט זי כמעט ארויף אויף א שטול און הויבט אָן אָנצייגען — דער איז... — דער איז... — אָה דער האט אזעלכע שיינע „סטאריעס.״ האָט זי ניט געלייענט? און דער איז נעווען ביי זיי אין הויז

לילי איז אמת מקנא חייק'ען און שעמט זיך פאר איר. זי זאל ניט וויסען וואס א קלענער קינד פון איר וויסט! — פון וואנען קענסטו זיי אלע? — פרעגט לילי עטוואס טרויעריג. און חייקע, מעשה אויטאריטעט, זאגט: — וואס הייסט? מיין טאטע האט מיר געזאגט, און, ווידער, לערן איך אין שולע.

דער טאטע... — ביי לילי'ן אין געדאנק קומט פאָר א פארגלייך צווישען אירען און חייקע'ס טאטען, און זי ענדיגט ניט דעם געדאנק. וועגען דער שולע אבער, דאס איז פאר איר אינגאנצען נייַ, און זי פרעגט איין פראגע און א צווייטע: וואס מ'לערנט דארט, ווער לערנט. און חייקע ענטפערט מיט צופריעדענקייט, צייגט אירע ביכלאך און דאן איר העפט — דאס איז איר קאמפאזיציע.

— האָסטו עס אליין געשריבען?

— געווים אליין, ווער דען? — ענטפערט חייקע מיט שטאלץ. — אָה דאס איז גארניט. דא אייניגע אין דעם העכערען קלאס וואס שרייבען טאקע אמת'ע קאמפאזיציעס. און אין וועלכער שול ניט זי?

לילי ענטפערט, אז זי גייט ניט אין קיין אידישער שול, און חייקע בלייבט שטיל, ווי באדויערענדיג זיי. באלד אבער געפינט חייקע א טרייסט פאר איר, אז זי קען דאך גיין צו איר אין שול, וואו זי לערנט. און לילי ענטפערט פארטראכט, אז זי דענקט, זי וועט גיין.

אירע אויגען וואנדערען ארום איבער'ן הויז און אלץ קוקט איר אויס אזוי ניי, צו. דערזעלבער צייט געפעלט עם איר. זי דערזעט אויך ווי איר טאטע זיצט און רעדט מיט ראפאפארט'ען און ביי איר דערוועקט זיך א פארלאנג, אז דער טאטע זאל עם מאכען וואס שנעלער, זי פילט אז זי ווייל איצט זיין אין דער היים מיט אים, זי ווייל אים עפעס זאגען.

אָבער דער טאטע, ווייזט אויס, טראכט נאך ניט פון גיין אהיים. אט דערלאנגט די מאדאם ראפאפארט טיי, פאר איר אויך א גלאז, און זי מוז זיך זעצען צום טיש טריי־קען. טרינקענדיג די טיי רייסט זי אפ די אויגען פון גלאז און קוקט אויף די בילדער און אויף ראפאפארט'ען.

— געפעלען דיר די בילדער? — פרעגט זי ראפאפארט.

— איך קען זיי נישט. הלואי וואלט איך זיי נעקענט.

— ווי וואלט אשטייגער געווען, ווען אייער לילי זאל גיין צו אונז אין שול לערנען? — וועגדט זיך משה צו ישראל'ן.

ווען לילי שעמט זיך ניט, פאלט זי איצט דעם ראפאפארט'ען אויפ'ן האלז און קושט אים. אָט פונקט דאס וואס זי האט געוואלט בעטען דעם טאטען.

דער טאטע זאגט: כ'וויים, אויב זי האָט נאָר צייט, מהיכא תיתי, פארוואס ניט, עס קאסט עפעס?

— עס קאסט, שייך זאגען עס קאסט, מ'דארף דאָרט צאָלען אזוי פיל א חודש און ווי אז שוין צען וואכען, אז כ'האָב קיין האמער אין האנט ניט געהאלטען, פונדעסטוווע־גען גייען מיינע ביידע קינדער אהין. און וואס איז שייך צייט, גלויב איך, אז לילי האָט גענוג צייט. איאָ, לילי?

די לעצטע ווערטער האָט ראפאפארט ארויסגערעדט מיט א שמייכעל און מיט א שאָקעל מיט'ן קאפ, ווי אייגער זאגט: זאג „יא". אבער אהן דעם וואלט לילי אויך געזאגט יא, זי מוז קענען דאס וואס חייקע און נאך בעסער. זי שטעלט

זיך פאר, אז ס'מוז זיין שווער צו לערנען, אבער זי וועט עס אויסלערנען.

— מילא, ענטפערט ישראל, — ווי זאגט מען: „ווי מ'נעמט זיך פאר אזוי העלפט גאט." וועט זיין אויף דעם אויך. כ'וואלט, דעם אמת געזאגט, שטארק געוואלט זי זאל קענען אנשרייבען א אידיש בריוועל, איבערלייענען. אבער ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער, כ'מיין —

— וועגען דעם דארף זיך ישראל ניט זארגען. זאל לילי מארגען נאכמיטאג קומען צו ראפאפארט'ן אין הויז און זי וועט שוין פון דארט גיין צוואמען מיט חייקען אין שול. אלץ וועט שוין זיין פארזארגט.

3

לילי האט זיך געפילט זעהר ניט היימליך דעם ערשטען טאג אין שול. געגאנגען אהין אין דער באגלייטונג פון חייקע'ן און איר פאטער, האט זי דערווארט — וואס האט זי דערווארט — זי האט ניט געהאט קיין פארשטעלונג פון דעם, וואס דארט איז, זי האט אבער דערווארט עטוואס נייס, גוטעס. ארויסגעקומען אהין, האט איר דער לערער אנגעצייגט א פלאץ, פארשריבען איר נאמען, געגעבען א בוך, א העפט, א בלייפען, און דאן, אנשרייבענדיג מיט קרייד איניגע בוכשטאבען אויפ'ן ברעט, האט ער געהייסען אלע קינדער נאכשרייבען. זי האט נאכגעשריבען, זי האט אבער מער געביסען און געקאלופעט דעם בלייפען ווי גערשריבען. עטוואס עגליכעס האט זי געפילט וועז זי איז ארויסגעקומען דעם ערשטען מאל אין שול באלד ווי זי איז אנגעקומען אין אמעריקע. לילי איז געווען ניט צופרידען, אומרוהיג, און אומגעדולדיג. זי האט שוין זאנאר באשלאסען אז מער קומט זי ניט אהער. זי האט זיך שוין אפילו געקווייענקעלט צי זאל זי מיטנעמען דאס ביכעל אהיים. זי וועט דאך שוין מער ניט קומען.

איר באשלוס איז אבער צורונען געווארען וועז ארויס-קומענדיג פון שול האט זי אנגעטראפען חייקע מיט איר פא-טער ווארטען אויף איר.

— נו, ווי איז דיר געגאנגען היינט אין שול? — האט ראפאפארט גוטמוטיג געפרעגט.

לילי האט זיך אביסעל פארוויטעלט. — איך וויים

ניט. דארטען זיצען בלויז קליינע קינדער. און מ'לערנט מא—מע. איך ווייס ניט. —

דא האָט זי אויפגעהויבען אירע גרויסע אויגען אויף ראפאפארט'ען ווי בעטענדיג אים: דיינקט ניט וועגען מיר צום שלעכטען, אבער איך קאן ניט — און זיי גלייך ארוכ־טערגעלאזט.

ראפאָפּאָרט האָט זי באטראכט און א זאג געטאָן:

— ביזט נערעכט, לילי. —

זי האָט אויפגעהויבען די אויגען, איר איז געפעלען געווארען דער „דו ביזט נערעכט." הייסט עס, אז מ'האלט זי שוין ניט פאר א קינד.

— דאָרט איז קיין פּלאץ פאר דיר. דו קאָנסט אבער דערווייל אין א העכערען קלאס ניט גיין. יענע האלטען שוין ווייט, איז ווייסטו וואס מיר וועלען טאָן, דו קום צו מיר יעדען אָוונט און איך וועל מיט דיר לערנען ביז מיר אין דערהיים, דיך צוגרייטען, און אין א קורצער צייט ארום וועסטו קאָנען אריין אין א העכערען קלאס.

— וועט איר עס טאן! — האָט זיך לילי אנגעכאפט מיט פרייד.

— פארוואס ניט. קום צוגיין מאָרגען.

וואס פאר א מענש איז דער ראפאפארט? לילי האָט אים בשום אופן ניט געקאָנט פארשטיין, און דערפאר טאָקע געווארט אויפ'ן מאָרגען מיט אומגעדולד און איר ערשטע לעקציע ביי ראפאפארט'ן אין הויז האָט זי נאָכמער נייגע־ריג געמאכט און זי נאך שטארקער געצויגען אהין אין הויז.

זי איז געגאנגען אהין יעדען אָוונט און האָט זיך גע־כאפט צום לערנען מיט אזא חשק אז די מאמע פלעגט שוין אזש שרייען: גיב נאר א קוק, האָט זיך צוגעכאפט ווי צו הייסע לאקשען. וויל אויסלערנען כולה תורה אויף איין פוס. גיי שוין שלאפען, גיי, — לילי האָט אפער ניט געדינקט וועגען גיין שלאפען ביז זי האט ניט צוגעגרייט אירע לעקציעס פאר דער ענגלישער שול, איר „הויס אר־בייט" און איר אידישע לעקצ׳ע. נאכמער, זי פלעגט זיך קיינמאל ניט באנוגענען מיט דעם וואס מ'האט איר פארגעבען, נאר לייענען אביסעל ווייטער און מישענדיג דאס ביכעל געטראכט: אָה, וועז איך האלט שוין דא.

לילי האָט שוין געלייענט און געשריבען אידיש. זי האָט שוין אויך געלייענט אייניגע מעשה׳לאך. מאדנע, די־זעלביגע געשיכטעס האָט מען איר דערציילט אין זונטאג־שול, אבער דער ראפאפארט דערציילט זיי נאנץ אנדערש.

ראפאפארט האָט, דעם אמת נעזאגט, נאָר ניט דערציילט. וואס ער האָט געטאן, איז נערעט מיט איר און זיין רייד־ען איז מער באשטאנען אין פרענען פראנען, אויף וועלכע לילי׳ן האָט נעענטפערט, עס איז אבער אזוי אויסנעקומען, אז לילי׳ן האָט זיך נעדוכט אז ראפאפארט האָט איר דערציילט דאס, וואס זי האָט נעענטפערט.

אָט האָט זי איבערנעלייענט די מעשה פון קין און הבל. זי נעדיינקט ווי זי האָט אין דער זונטאג־שול נאכדעם ווי די לערערין האָט פאר זיי איבערנעלייענט די נעשיכטעלע אזוי פארהאסט קין׳ען, אז זי האָט עס איין אינגעלע צונע־ווארפען אלס זידעל־וואסט, און דא ביי ראפאפארט׳ן האָט זי רחמנות נעהאט אויף אים. זי האָט עס ניט נעקאנט בא־האלטען פון ראפאפארט׳ן. האָט ער בלויז א שמייכעל נעטאָן און נעזאגט: כ׳האָב אויך אמאל אזוי נעדיינקט, אבער כ׳האָב איבערנעלייענט ביי־ראן׳ס ,,קין״ און מיין מיינונג האָט זיך נעענדערט. וועסט שוין אויך באלד קאנען לייענען בייר־אנען.

— האָט ער דאס נעלייענט פיל, און ווייסט אזוי פיל! וועז זי האָט פאר אים נעלייענט דאס מעשה׳לע וועגען פייער, האָט ער זי נעפרענט צי זי לערנט די נעשיכטע פון אור־אלטער און וועז זי האָט אים נעענטפערט יא, האָט ער זי נעפרענט צי זי ווייסט פון פראמעטעאוס, און דערביי דער־ציילט אזעלכע שיינע נעשיכטעלאך. פון וואנען ווייסט ער אזוי פיל, דער ראפאפארט? די איינציגע אויסזעצונג נעגען אים איז וואס ער וויל ניט רייד־ען מיט איר קיין ענגליש. זי ווייסט, אז ער קאן רייד־ען, און וועז זי פרענט אים פאר־וואס ער רעדט ניט צו איר אין ענגליש, זאגט ער: אז מ׳וויל זיך לערנען שווימען, מוז מען גיין אין וואסער, און אז מ׳וויל קאנען אידיש דארף מען רייד־ען אידיש. און לאכט. א מאר־נער מענש דאָס איז.

קומענדיג אהיים פון איר לעקציע, אויב זי טרעפט נאך דעם טאטען וואך, רעט זי מיט אים וועגען דעם וואס זי

האָט געלערנט, געלייענט און וועגען ראפאפארט'ן, און זי פרעגט אלץ פראגען וועגען אים, און דערציילט אז ער האט אזוי פיעל ביכער, און פרעגט ווארום ער, דער טאטע, האט ניט קיין ביכער.

דער טאטע פילט זיך אביסעל פארלעגען, דאך ענטפערט ער האלב ברוגז'לאך: כ'דאנק גאָט אז כ'האב ברויט, נאך ביכער פעלען מיר. פאר לילי'ן איז אבער דער תירוץ ניט צופריידענשטעלענד. זי ווייסט שוין, אז ראפפאארט איז אויך ניט קיין גביר און דאך...

ראפאפארט'ס הויז איז געווארען איר צווייטע היים. זי האָט דארט גערן פארבראכט די צייט פון דער לעקציע און נאך דער לעקציע רעידענדיג מיט חיזקע'ן און אכטונג געבענדיג וואס ראפאפארט טוט, און כמעט ווי אומבאוואוסט זיניג פאר זיך אליין געמומען אינפירען אין איר אייגענער היים עטוואס ענליכעס צו ראפאפארט'ס. ער האָט איר געשיינקט דריי קארטלאך־בילדער פון דריי אידישע שרייבער, די נעמען פון וועלכע זי ווייסט שוין און וואלט זיי שוין ווען לעזן לייענען. די קארטלאך האָט זי איינגעפאסט אין אזא פאפירען־ראמעלע, וואס האט זיך געענדיגט מיט א שיפעלע פון אונטען און עס אויפגעהאנגען אויף דער וואנט. זי האט אויך איינגעפירט א ביכער־עטאזשערקע, אין פאליצקע. אמת, דארט ליגען איצט בלויז די שול־ביכער, אבער זי וועט האבען ביכער. אה, זי וועט שוין זיכער האבען ביכער.

— ווי געפעלט עס דיר? — האָט זי געפרעגט דער מאמע, צורופענדיג זי זאל זען ווי אזוי איר ניי רעמעלע מיט די בילדער היינגט.

— וואו האסטו עס געקראגען? — האָט די מאמע געענטפערט מיט א פראגע.

— מר. ראפאפארט האָט עס מיר געשיינקט, — האָט לילי מיט אנטציקונג געזאגט.

— וואס אזוינס איז דאס? — האָט דער טאטע גע־פרעגט.

— ווייסט ניט, דאָס זיינען דריי אידישע שרייבער, מענדעלע, שלום עליכם און פרץ. האָסט ניט געלייענט זייערע ביכער? —

— כ'האב בילכערע זאכען, מיין טאכטער, צו טאָן, —

האָט ישראל געענטפערט, — דעם שלום עליכם׳ס האָב איך דאכט זיך אמאל געהערט עמיצער האט געלייענט.

— נו, איז עס דיר געפעלען?

— ווארט, וואס איז דאס געווען. אָה, האב איך געלאכט, כ׳האָב געמיינט, איך בלייב אהן זייטען לאכענדיג. א קלוגער איד ווייזט אויס. דו האסט שוין עפעס געלייענט זיינס?

ניין, זי האט נאך ניט געלייענט, זי האָט אויך בלויז געהערט, זי וועט שוין אינגיכען לייענען.

דא פאלט לילי׳ן איין א געראנק, און דער געראנק איז אזא סוד, אז זי מוז זיך מיט אים באהאלטען. זי וועט אין־בערראשען איר טאטען. זי וועט אים בריינגען שלום עליכם׳ס א בוך. ווי אזוי און ווען זי וועט קריגען דעם בוך, ווייסט זי ניט, וואס זי ווייסט איז אז איר טאטע וועט מאָרגען לייענען א בוך, און זי האָט איצט מורא אים צו קוקען אין די אויגען.

שטאמלענדיג און ווערענדיג אביסעל פארוויטעלט, האָט לילי ארויסגעזאגט ראפאפארט׳ן דעם ליגען, אז איר טאטע האָט געבעטען אפשר האָט ער, ראפאפארט, שלום עליכם׳ס א בוך. ער ווייל אים לייענען.

געווים האָט ער. און ער פירט זי צו צום שאפע צייגט איר אָן: זעסט, דאָס זיינען אלע שלום עליכם׳ס בי־כער, און האלטענדיג א וויילע די אונטערשטע ליפ פאר־קוועטשט צווישען די ערשטע צוויי פינגער, לעגט ער דאן ארויף די האנט אויף א בוך און ציט אים ארויס: — נא, וועסט עס געבען דעם טאטען, אבער זאלסט בריינגען דעם בוך צוריק.

— געווים וועט זי בריינגען, אזוי שנעל ווי ער וועט אים האבען איבערגעלייענט.

ישראל איז ניט געווען א שנעלער לייענער. וועו, מ׳שטיינם געזאגט, האט ער צייט צום לייענען? נאך דער ארבייט דאנקט ער גאט, אז ער קאן אפעסען, זיך נאך נעמען לייענען, דערפאר, אבער, זונטאג האט ער צייט. און ניט נאר ער, זיין ווייב האט אויך צייט, און קריגענדיג א בוך, וועלכען ראפאפארט האט אים געשיקט ווייל ער איז זעהר לאכענדיג, האט ער זיך געזעצט לייענען פריער פאר זיך.

אזוי ווי לאכען צו זיך אליין האט ישראל געפילט מעשה משוגענער, און וען דאס ווייב האט אים געפרעגט: וואס קוועלסטו דארט אזוי, דער נאר שטיקט דיך? האט ער זי איינגעלאדען: קום אהער, דו נארישע אידענע, וועסטו אויך לאכען, און ישראל האט בקול רם איבערגעלייענט פאר זיין ווייב „דאס טעפעל", פון וואס זי האט געלאכט, אז טרערען זיינען איר גערונען פון די אויגען. אויך לילי האט געלאכט אבער אויסער דעם געלעכטער איז דארט אויך געווען א שמייכעל: צופריידען דערפון, וואס איר טאטע לייענט א בוך.

דאס איז אפשר געווען דער ערשטער בוך נאכ'ן סדור און חומש, וואס ישראל האט געלייענט, ער איז אבער ניט געווען דער לעצטער. פאר א שטיקעל צייט האט לילי נעבראכט ביכלעך פון ראפאפארט'ן, שפעטער איז זי געווארן געוואהר, אז אין דער שטאטישער ביבליאטעק וואו זי נעמט ענגלישע ביכער, זיינען אויך דא אידישע, און זי האט אנגעהויבען נעמען דארט ביכער פאר'ן טאטן. ס'האט זיך ניט איינמאל געמאכט, דאס גייענדיג אין ביבליאטעק זאל ער איר האבען נאכגעשריען: פארגעס ניט צו נעמען באר מיר א ביכעל, און אין א רענעדיגען טאג האט מען געקאנט טרעפען ישראל'ן זיצענדיג אנגעטאן מעשה יום טוב און לייענען א בוך.

אביסעל איז דאס אים אנגעקומען שווערלאך. ס'איז דא אזוי פיל ביכער, היינט גיי וויים וואס צו נעמען. אפער אויך דא האט אים לילי אומדירעקט ארויסגעהאלפען. ער האט זיך מיט ראפאפארט'ן איצט געטראפען אפטער ווי פריער, און ריידענדיג מיט אים וועגען לילי'ן אז זי איז קיין עין הרע א קינד א גאלד, האט ער א זאג געטאן: איר וויסט, די ביכלאך וואס איר האט מיר געשיקט צום לייענען זיינען וואויל ע ביכלאך.

— דא א סך וואויל ע ביכלאך, — האט ראפאפארט געענטפערט. און פארגעסענדיג זיך אז ער רעדט מיט איזי „קאצאפ", האט ער גענומען ריידען וועגען ליטעראטור, ריכטונגען, שטרעמונגען! ישראל האט ווינציג וואס פארשטאנען פון דעם, וואס ראפאפארט האט גערעדט, ער האט אבער געכאפט אייניגע נעמען און דאס איז פאר אים גענוג, ער האט שוין גענוסט וואס צו לייענען. ער האט צו דער-

זעלבּיגער צייט געטומען לייענען יעדען טאג א צייטונג, און טאמער האט ער א טאג ניט געקראגען ז י י ן צייטונג ביי זיין צייטונגס־פארקויפער, — פארשפעטיגט, צו וואס, — איז פאר אים רעכט געווען צו גיין א תחום שבת, אבי צו קריגען דעם ראמאן וועלכען ער האט דארט געלייענט. ישראל שאפירא איז געווארען א לייענער.

4.

איינגעשפאנט אינ׳ם יאך פון ארבייטען אדער זוכען ארבייט, אויפשטייענדיג און לייגענדיג זיך מיט׳ן געדאנק, בעסער, מיט׳ן וואָרט „מ׳דארף״, איז ישראל ווי א דילייזשאנסקער פערד געגאנגען, שלעפענדיג דעם שווערען וואגען הינטער זיך, ניט אויפהויבענדיג די אויגען צו זען וואס סטוט זיך ארום און פאר אים.

ישראל׳ן איז ניט ארויפגעקומען דער געדאנק: וואס וועט זיין? אלץ איז געווען קלאָר — ארבייטען, עסען, ארבייטען ביז׳ן טויט. האָט ער געהאט וואס צו קוקען פאָראויס? און ארום אים א ווייב, קינדער — צוגעקומען נאך צווויי — וועלכע דערמאָנען דאָסזעלבע וואָרט — „מ׳דארף״. מ׳דארף זיי שפּייזען, קליידען, אמאל זיי געבען א פּאָר קלעפּ. — ישראל איז ראָרויף ניט קארג געווען, רעכענענדיג זיך דערמיט, אז זיין טאטע האָט אים מער געשלאָגען און הלואי וואלט ער געווען געשלאָגען נאך מער, וואלט אפשר פון אים געוואָרען א לייט, אזוי וואס?

אן אויסנאם איז געווען לילי. זי האָט ווי געהאט א באזונדער פלאץ ביי אים אין הארצען. ער האָט זי ניט געטשעפּעט. נאָכמער, ער האָט זיך צו איר באצויגען מיט א געוויסען דרך ארץ און האָט אלע מאל געפילט, אז ניט לילי איז זיין קינד, נאָר ער איז לילי׳ס טאטע, דער יחום איז אויף איר זייט. פארשטייט זיך, אז ער האָט די איבעריגע קינדער ליב געהאט ווי א טאטע קען נאָר ליב האָבען א קינד, אָבער דיזעלבע פאָטער־ליבע האָט זיך אמבעסטען אויסגעדריקט אין זיין באציאונג צו לילי׳ן, ער האָט געוואוסט אז זי ווערט שנעל אין כעס, ווערענד שרה׳לעם כעס וואָלט ער געפרובט איינשטילען מיט א פאטש (אוי, ווי עס ווירקט), האָט ער אָפט מאל פארביסען די ליפּ און גאָרניט געזאָגט לילי׳ן. זיין צארטליכקייט

און דרך ארץ צו איר איז געוואָרען נאָך גרעסער, ווען ער האָט מיט אמאָל דערזען אז זיין קינד איז א דערוואקסענע מיידעל. אים האָט זיך געדוכט, אז דאָס איז געשען כהרף־עין. א י צ ט זעט ער עס, אָנגעטון אין א מאטראָסקע גייט זי פארביי אים און ער וואונדערט זיך וואָס ער האָט ביז אַהער ניט באַמערקט אירע יונגע בריסטלאך, צניעות'דיג באהאלטען, וואָס דערציילען אַיעדען איינעם, אז זיי זיינען דאָ. — שוין א גרויסע מיידעל, לילי. — געדאנקען, וועלכע האָבען גאָרניט צו טון מיט קלאַפּען נעגעל און זעגען ברעטער, האָבען זיך גענומען ציען ביי שראל'ן אין מוח. לילי — א מיידעל, א דערוואקסענע טאָכטער, א לערערין, א כלה, א מאמע, ער א זיידע... עך, ווי דערלעבט מען שוין. לילי איז געוואָרען ישראל'ס האָפנונג.

דער וועג, אויף וועלכען לילי איז געגאנגען, האָט געפירט דערצו, אז זיינע האָפנונגען זאָלען מקוים ווערען. לילי איז א גוט קינד און לערנט גוט. זי לערנט גוט ניט נאָר אין דער ענגלישער שול, נאָר אויך אין דער אידישער. אָפטמאָל פאר־שעמט ער זיך פאר איר. זי קומט צו אים און רעדט מיט אים וועגען דער אידישער געשיכטע, אָננעמענדיג, אז ווי ווייסט עס ניט א איד זיין געשיכטע, און ער, אלץ וואָס ער געדיינקט איז אביסעל חומש. ער האָט שוין אפילו אמאָל א טראכט געטאָן נעמען די אידישע געשיכטע און זי איבערלייענען. זי פארדולט דאָך אים דעם קאָפּ דערמיט.

געשיכטע, ניט נאָר אידישע, איז געווען לילי'ס ליבלינג. לייענענדיג וועגען דעם לעבען פון פעלקער גאָר אמאָל אין די אלטע צייטען, ווי אויך פון די שפּעטערדיגע יאָרען, פלעגט איר פאנטאזיע זיך אוועקטראָגען אין יענע לענדער צו יענע מענשען און זי האָט מיט זיי געלעבט, זייערע מלחמות געקעמפט, זייערע זיגען געפייערט און זייערע נידערלאגעס געליטען.

און עס איז געווען דאָס לערנען געשיכטע וואָס האָט גע־וועקט ביי לילי'ן א פארגלייך צווישען דער ענגלישער און אידי־שער שול. צוויי שולען האָט זי געהאט, די ענגלישע און די אידישע, אין דער ערשטער האָט זי פארבראכט פינף־זעקס שטונדען א טאָג און אין דער צווייטער בלויז א שטונדע אָדער צוויי, דאָך פלעגט זי אמאָל טראכטען אז אין דער צווייטער לערנט זי מער. ספּעציעל פלעגט עס איר ארויפקומען אויפ'ן

געדאנק נאך א לעקציע אין געשיכטע — ווי פארשידען דאס לערנען, ווי פארשידען די לערער.

אט האט זי געלערנט די געשיכטע פון אוראלטער. אשור, בבל, מאצעדאניע, פיניקיע, גריכענלאנד, רוים. דער לערער האט פארגעבען אויסלערנען א קאפיטעל און וועז מ'איז געקומען צו דער צווייטער לעקציע האט דער לערער געפרעגט וועלכען דאטום איז פאַרגעקומען די שלאכט און איבערדערציילען אלץ וואס מ'האט געלייענט. דאס אלעס. מערקווירדיג, זי האט געלערנט די געשיכטע פון אלטערטום און האט וועגען די אי־דען כמעט ווי גארנישט געלייענט.

און דא אין דער אידישער שול שטייט דער לערער, ער האלט אפילו א ביכעל אין האנט, אבער איבערלייענען א קא־פיטעל נעמט ביי אים א שטונדע צייט. די תלמידים האבען אים איינמאל אין שפאס געפרעגט צו שטייט דאס אלעס וואס ער דערציילט אין ביכעל. האט ער א שמייכעל געטאן: וועד ס'לערנט געשיכטע פון א ביכעל וויסט ניט קיין געשיכטע. און ער האט געוואוסט. א, וויפיל ער וויסט. אויסער די אידישע העלדען און העלדינס, וועגען וועלכע ער דערציילט אזוי פיל שיינע וואונדערבארע געשיכטעס, דערציילט ער אויך דער־ביי וועגען די אנדערע פעלקער, ניט וועלכע די אידען זיינען געקומען אין בארירונג. און מערקווירדיג, דארט האט זי גע־לערנט די געשיכטע פון עגיפטען, בבל, אשור, גריכענלאנד און רוים, און דא בלויז פון די אידען און דאך האט זי אין דער אידישער שול זיך מער דערוואוסט וועגען דעם לעבען פון יענע פעלקער ווי אין דער ענגלישער שול. לילי האט אויסגעפונען, א דאנק דעם לערער פון אידישער געשיכטע, אז דאס לעבען פון אלע פעלקער איז ענג פארבונדען צוויישען זיך, און די גאנצע געשיכטע איז איר אויסגעקומען ווי א שנירל, אויף וועלכען עס זיינען אנגענייזעט פארשידענע פאטשערקעס, און האט זי געוואלט האט זי געזען אלע פאטשערקעס, זי האט פאר־מאכט די אויגען און איז געזעסן אין ירושלים, גריכענלאנד, רוים.

א דאנק די פארשידענע אופנים פון לערנען געשיכטע איז ביי לילי'ן אנטשטאנען א מין שקלא־וטריא צווישען די צווייי לערער. זי האט אנגעהויבען פרעגען מער פראגען אירע ביידע לערער, און די ענטפערס האבען עס באדארפט אנטשיידען וועד

ס'וואל זיין א י ר לערער. אינגיכען האָט לילי געקראָגען די געלעגנהייט אויסצוגעפינען.

אין דער אידישער ווי אין דער ענגלישער שול האָט מען געלערנט די געשיכטע פון מיטעלאלטער, וועגען די קרייץ־ציגע. דער אידישער לערער, וועלכער איז דאָס מאל געווען דער ערשטער צו געבען די לעקציע וועגען דעם, האָט דערציילט וועגען דער עפאָכע אזעלכע שרעקליכע זאכען, אז זי האָט זיך ביי איין פּלאץ שיר צעווייגט — אזוי פיל איידען אויסגע'הרג־עט, אויסגעקוילעט, פארברענט.

ווי ערשטויגט איז זי אבער געווארען ווען קומענדיג אין דער ענגלישער שול האָט דער לערער פארגעבען א קאפּיטל ווי דער שטייגער, און אויפ'ן צווייטען טאג אויסגעפרענט וועגען ריטשארד דעם „לייבהארציגען" און גארניט דערמאנט וועגען די אלע שענדליכע טאטען, פארקערט, ער האָט געלויבט יענע העלדען פאר זייער העלדענטום, זייער ריטערטום, און די נאבע־לע אידייע, פאר וועלכער זיי זיינען געגאנגען זיך שלאגען.

פאר דער צייט, וואָס דער לערער האָט נערערט וועגען דעם, האָט זי אייניגע מאל אונטערהויבענדיג זיך פון פּלאץ אויפגע־הויבען די האנט אלס צייכען, אז זי וויל עפעס פרעגען, און ווען דער לערער האָט זי ארויסגערופען, האָט זי געזומען פרעגען א סך פראגען מיט אמאל אהן א סדר און אן צוזאמענהאנג. ווען זי האָט זיך אנידערגעזעצט האָט זי געפילט ווי אירע באקען פלא־מען איר און קאָפּ האָבען זיך געטראָגען נאָך אזוי פיל פראגען צו פרעגען, איר האָט זיך אלץ געדוכט, אז די וויכטיג־סטע פראגע האָט זי ניט געפרעגט. זי האָט דארום שוואָך געהערט וואָס דער לערער האָט דאָרט געענטפערט, אז א טייל דערפון וואָס לילי האָט געפרענט איז ניט אמת, און טיילוויז זיינען די אידען געווען שולדיג.

— וואָס! — זי איז ווידער אויפגעשפרונגען.

דער לערער האָט עפעס נערעדט וועגען קריסטען און ניט־קריסטען און דאן האָט ער מיט א שמייכעלע צוגעגעבען: ווי עס וווייזט אויס וויסטו זעהר פיל פון דיין אידישער געשיכטע.

— מער פון אייך.

לילי האָט אליין ניט געהערט וואָס זי האָט ארויסגעזאָגט, און ווען זי האָט באגריפען וואָס זי האָט געזאָגט, איז שוין

געווען צו שפּעט.

אלע קינדער האָבען זיך געשושקעט: אָה, וואָס זי האָט געזאָגט דעם לערער! און דער לערער איז געשטאנען און גע־פאָכעט מיט איין האנט אויף צו זיך. זי האָט ענדליך פאר־שטאנען, אז דאָס רופט ער זי צו זיך. זי איז צוגעגאנגען צו אים, און ער האָט טייטלענדיג מיט איין פינגער געזאָגט שטיל אָבער גאנץ דייטליך, — זי וואָלט געמעגט שווערען זי האָט געזען ווי די ווערטער האָבען זיך געזייט פון צווישען די ציינער ארויס — „דו זאָלסט אהער מער ניט בריינגען דיינע אידישע געשיכטעס, דו הערסט. און פאר דעם היינטיגען וועסטו קריגען דיינס. גיי, פארנעם דיין פּלאץ".

די גאנצע צייט וואס די לעקציע האט געדויערט נאך דעם אינצידענט איז ליליי געזעסען ווי א ניטראָאיגע. נאָכ'ן לערנען האָבען זיך ארום איר ארומגעקליבען אלע אידישע קינדער, גע־רעדט אז: גוט אזוי, דער נישטיגער לערער. און מ'האט אָנגע־הויבען נאָכמאכען די העויות וואס ער מאכט. אנדערע האָבען גענומען ריידען, וואָס א שטייגער וועט ליליי קריגען דערפאר. זי אליין האָט אָבער גאָרניט געהערט און געזאָגט. זי איז אויף גיך אוועקגעגאנגען אהיים און אזוי שנעל ווי זי איז אריין אין הויז האָט זי זיך אריינגעוואָרפען אין בעט און זיך צעוויינט.

פריער די מאמע און שפּעטער זי מיט דעם טאטען האָבען געפּרובט דערגיין וואָס אזוינס איז געשען. זי האָט אָבער אלץ ניט גערעדט. „משוגע'נע", האָט די מאמע א זאָג געטאָן און אוועקגעגאנגען. דער טאטע האָט זיך איר געלאָזט אויסוויינען און דאן גלעטענדיג אירע האָר, אויפהויבענדיג איר קאָפּ, גע־פרעגט: וואָס אזוינס טאָכטער?

ליליי האָט אין אָפּגעהאקטע פראזען איבערגעגעבען דאָס געשעהענע. ישראל האָט עס אויסגעהערט מיט אן אראָפּגעלאָז־טען קאָפּ און איין געדאנק האָט זיך שוין ארויסגערוקט פון הינטערגרונד. ס'זאָל איר נאָר ניט שאָדען אויף ווייטער אין שול. און ווען זי האָט געענדיגט האָט ער געזאָגט: האָסט עס ניט באדארפט זאָגען.

— האָסט עס ניט באדארפט זאָגען! — האָט ליליי אויס־געשריען און זיך צעוויינט אויף א קול.

דער טאטע האָט זי געגלעט און זי געפּרובט איינשטילען.

דער צווייטער אויסבריך האָט אָנגעהאלטען ניט לאנג, און אויפ־הויבענדיג דעם קאָפּ האָט זי געזאָגט, אז זי וויסט אז זי האָט עס ניט באדארפט זאָגען, אָבער אז דער לערער איז אן „אומ־וויסענדע זאך", ער וויסט נאָרניט.

אויף ישראל׳ס פּנים האָט זיך באוויזען א שמייכעל. זיין טאָכטער זאָגט אז דער ענגלישער לערער וויסט גאָרניט. גוטע יאָרען.

— און וואָס דענקסטו וועט ער טאָן דערפאר?

— וואָס קען ער טאָן, ער קאָן איר גאָר ניט טאָן. אירע לעקציעס וויסט זי זעהר גוט. אלץ וואָס ער קען איז אראָפּ־נעמען א צייכען פאר אויפּפירונג, אָרט עס איר ניט.

ס׳איז אזוי געווען. אויף מאָרגען האָט מען זי געפונען צום פרינציפּאל. דאָרט האָט מען איר געהאלטען א דרשה וועגען דעם, אז אלע דארפען זיין געטרייע בירגער צום לאנד, און געטרייע שילער אין די שולען, און אז די אמעריקאנער שולען און די אמעריקאנער לערער זיינען די בעסטע, און דאר־בער זאָל זי אויף וויטער זיך אויפּפירען בעסער. דערווייל האָט מען איר אראָפּגענומען א צייכען. איר האָט עס ניט געארט שטארק. איר רעפּוטאציע אין שול איז שוין אָבער געווען ניט מער אומפּאפּלעקט. אויף איר רעקאָרד איז שוין געווען א חטא.

5.

ווי טיף לילי איז ניט געווען געירט דאן וועז דער אינ־צידענט האָט געטראָפען, האָט זי אָבער אינגיכען כמעט ווי פאר־געסען אָן דעם. לילי׳ס לעבען איז געווען ווי א שנעלער שטראָם, יעדער טאָג ברייננענדיג אלץ נייעס. דער איינצי־גער וואָס האָט איר געקענט דערמאָנען אָן דער געשעהענישׂ איז געווען דער לערער פון געשיכטע, אָבער אויך ער האָט אפילו מיט א קוק ניט געגעבען קיין אָנצוהערענישׂ. לילי האָט געלע־רענט גוט און דאָס איז, ווי עס וויזט אוים, געווען די בעסטע כפּרה פאר איר זינד, איר אויפּפירונג איז אויך געווען רוהיג, ווי עס באדארף צו זיין, און אויב א בעל־תשובה איז העכער פון א צדיק, איז לילי געוואָרען חשוב׳ער אין די אויגען פון אירע לערער און אירע מיטשילער.

לילי איז אָבער ניט געווען א בת־תשובה. זי האָט דאז

„גזוינדינט" ווייל זי האָט ניט געקענט ניט באגיין דעם חטא. און ווען ס'האָט זיך אינגיכען געטראָפען נאָך א צופאל איז לילי ווידער פארמישט געווארען אין אן אינצידענט. דאָס מאָל איז עס פאָרגעקומען אזוי:

אין איינעם פון די שטאָט־טעאטערען האָט מען געשפילט שעקספיר'ס פיעסען. די שילער, וועלכע האָבען שטודירט די ענגלישע ליטראטור, האָבען געקראָגען בילעטען צו רעזוירטע פרייזען צו גיין זען די פאָרשטעלונגען. איין אוועגט האָט מען געשטעלט „דער קויפמאן פון וועגעדיג, — שיילאָק".

אויף מאָרגען נאָך דער פאָרשטעלונג איז אין שול, אין לילי'ס אנווועזנהייט פאָרגעקומען אזא סצענע. ראָי מ'קענזי, א אינגעל פון א יאָר זעכצען, הויך געוואקסען פאר זיין עלטער, מיט א פנים ווי א רויטע נאָר וואָס ארויסגעגומענע לונג, עטוואָס ראָזעווע, מיט העל־בלאָנדע האָר און א פאררייסען נעזעל, רופט זיך אָפּ צו זיין חבר פעט: „זאָג נאָר, פעט, דענקסטו ניט אז דושאָזעף איז ענליך צו שיילאָק'ן?"

דושאָזעף, א אידישער אינגעל פון זעלבען עלטער וואָס מ'קענזי, אָבער נידעריער געוואקסען, שווארצע האָר, א פאר־ברוינט פנים מיט בריליען אויף זיין עטוואָס האָרבאטען נאָז, קערט זיך אום צו מ'קענזי'ן און גיט אויף אים א פאראכטענ־דען קוק.

— וואָס קוקסטו אזוי, שיילאָק? — פרעגט מ'קענזי, און צו פעט'ן זאָגט ער: איז ער ניט ענליך?

פעט ענטפערט פילאָזאָפיש: „ענליך צי ניט, יעדער איד איז א שיילאָק".

— און יעדער קריסט? — מישט זיך אריין לילי מיט א פראגע. אירע נאָז־וועגטלאָך ציטערען, אירע ליפען באווענגען זיך, אירע באקען זען אוים ווי א לייכט וואָלקענדעל פון הינטער וועלכען ס'וועט זיך ארוים די זון.

— שיילאָק'ס טאָכטער, — זאָגט מ'קענזי. — א פונט פלייש — און ארונטערציענדיג אביסעל דעם ארבעל פון איין האנט הויבט ער אָן מיט דער צווייטער צו פירען ווי שארפענ־דיג א מעסער. — א פונט פלייש...

— און דו וואָלסט ניט געשארפט דעם מעסער? פאר־שטייט זיך אז ניט. ווען מ'וואָלט ביי דיר צוגענומען די טאָכ־

מער וואלסטו אפגענעבען דעם זון אויף. ניט אזוי?...
— ס'רעדט זיך אזוי.
— וואהרום ניט, דו ביזט דאך א קריסט, און דיין קריס־טענטום לערענט דיך דאך אז וועז מ'ניט דיר א פאטש אין איין באק זאלסטו אונטערשטעלען די צווייטע.
— אה, יא, איך וואלט אונטערשטעלען די צווייטע. איך וואלט אים פריער געבראכען ביידע קינבאקען.
— זעסטו, אין א איד וועט דאס ניט טאן, — זאגט לילי מיט נצחון.
— ער וועט עס ניט טאן, פארשטייט זיך, ער וועט עס ניט טאן, ווייל ער איז א פייגלינג, א פארדאמטער פייגלינג.
— ווער איז א פייגלינג?
— יעדער איד איז א פייגלינג.
מ'קענזי האט נאך קיין צייט געהאט צו פארענדיגען זיין זאץ, ווען ער האט אויף זיין באק דערפילט לילי'ס האנט, און נאך איידער ער האט צייט געהאט צו באגרייפען וואס עס איז געשען האט ער שוין דערפילט א צווייטען פאטש.
— איצט וויסטו וואס א איד א פייגלינג קען טאן...
— דו גאט פארדאמטע אידן. — מ'קענזי איז אויפגע־שפרונגען, גרייט זיך ארויפווארפען אויף לילי'ן. פעט און נאך איינער איינגלאך האבען אים אפגעהאלטען. איינער מיידלאך האבען ארומגערינגעלט לילי'ן און אין שוי איז געווארען א סומאטאבע.
דער לערער איז אריינגעקומען און אן אויספארשונג האט זיך אנגעהויבען. — מ'קענזי'ן און לילי'ן האט מען אריינגעפירט צום פרינציפאל. זי האט באדארפט זיך פארטיידיגען, אבער איר ערשטער חטא איז גלייך ארויפגעשוואומען און זיך גע־שטעלט אלס קטיגור קעגען איר, וועראנד מ'קענזי'ן האט דער פרינציפאל נאך אייניגע ווערטער מוסר גלייך ארויסגעשיקט צוריק אין קלאס, האט ער לילי'ן פארהאלטען פאר א לענגערע צייט, גערעדט וועגען „טעמפער", אז מ'טאר ניט זיין היציג. זי מוז געדיינקען אז דאס איז שוין דאס צווייטע מאל.
ארויסגייענדיג פון פרינציפאל'ס קאבינעט, האט לילי גע־טראכט, אז זי האט טאקע א שלעכטען „טעמפער" און אז שלאגען איז אין אלגעמיין א מיאוס'ע זאך. אבער אט דער

מ׳קענזי, או—ף, ס׳ארא מיאוס׳ער פנים... זי וואלט אזוי ארויפגעלעגט איר האנט און אים צעקוועטשט דאס פארריסען געזעלן. „קוקט ער ניט אוים ווי שיילאק?״ שיילאק... זי וואלט אים שוין נעצייגט וואס שיילאק איז. און דער נאר דזשאזעף זיצט ווי א גולם. זי קען ניט פארלוידען אזעלכע זאכען. פרייע רעדע... אבער דאס איז ניט געראדט, דאס איז באלוידיגונג, און וואס־וואס, זי וועט א באלוידיגונג ניט פארשווייגען.

לילי איז געקומען אהיים אביסעל א צערודערטע. זי האט אבער ניט דערציילט די טאטע מאמע וואס האט פאסירט. צו וואס זיי אנמאן צרות? דער פאל, הגם ער האט זי ניט אזוי אויפגערעגט ווי דער ערשטער, האט אבער זי ניט געלאזט צורו. זי האט געטראכט וועגען דעם קויפמאן פון וועגעדיג און זי האט געפילט, אז וועגן זי רעדט זיך דורך מיט אימיצען וועגען דעם וואלט איר גרינגער געווארען.

דער איינציגער, מיט וועמען זי האט געקענט רעדען וועגען דעם, איז געווען משה ראפאפארט. באמיעדיג זיך צו רעדען אזוי גלייכגילטיג ווי זי האט נאר געקענט, האט זי אים געפרעגט צו האט ער געזען „שיילאק״ אין טעאטער און וואס דיינקט ער וועגען אים.

ראפאפארט האט געענטפערט אז וועגען „שיילאק״ איז שוין דא א נאנצע ליטעראטור; זיין פערזענליכע מיינונג אבער איז, אז אויב שיילאק אלס איד איז ניט געלונגען, איז ער אבער זעהר גוט אלס פארקערפערונג פון דעם נקמה־נעפיל, וועלכער לעבט ביי יעדען איינעם. שעמען זיך מיט שיילאק איז ניטא וואס. ער האט זיך געגוג אנגעלויטען מיט ערנידערונגען און באלוידיגונגען צו וועלען פארזיסען זיינע לייודען מיט נקמה.

ראפאפארט׳ס ענטפער איז געווען ווי א באשטעטיגונג צו לילי׳ן אז זי האט געהאנדעלט ריכטיג און זי האט זיך בארוהיגט. איר רו האט אבער לאנג ניט אנגעהאלטען. אין א קורצער צייט ארום איז לילי ווידער געווען אין א שטורעם. געקומען איז דער שטורעם גאר אומגעריכט.

איין נאכמיטאג, קומענדיג אהיים פון שול, האט לילי׳ס מאמע איר דערציילט אז צו זיי אין הויז איז געקומען א פרוי, זי האט געזאגט אז זי איז געשיקט געווארען פון די שול די־רעקטארען, און האט אויסגעפרעגט וואו דער טאטע ארבייט,

וואס ער טוט נאך דער ארבייט, צו באלאנגט ער ערגעץ, צו איז ער א סאציאליסט, און נאך אזעלכע פראגען. די פרוי האט אפשר פארפראכט א האלבע שטונדע צייט פרעגענדיג אן איבערפרעגענדיג. צו ווייסט לילי וואס דאס איז?

לילי האט ניט געוואוסט, איר הארץ האט אבער א ציטער געטאן און זי האט געקראגען דעם פארגעפיל, אז עפעס איז דא ניט גלאט. וועז מ'האט זי דארום אויך מארגען פרי ארום צען אוויגער גערופען צום פרינציפאל אין קאבינעט, איז זי געגאנגען מיט א קלאפענדיג הארץ.

— גוט מארגען.

— גוט מארגען. ביזטו הייסט עס ווידער דא — האט איר דער פרינציפאל געזאגט מיט א טאן וואס האט שוין ניט צוגעזאגט קיין גוטעס. לילי האט זיך באמיט צו זיין רוהיג ווי מעגליך.

— איר האט מיך גערופען אהער — האט זי געענטפערט.

— יא, כ'האב דיך גערופען און איך ווייל דו זאלסט מיר דערקלערען וואר ס'האט דאס געשריבען.

לילי האט אומאנטשלאסען, מיט די אויגען געוועזדעט צום פרינציפאל, געזומען דאס העפט פון פרינציפאל'ס האנט, עס צוגעטראגען נענטער צו די אויגען און דערזעהענדיג וואס מ'האט איר דערלאנגט, געזאגט: וואס הייסט וועך? איך.

— דו האסט עס געשריבען? און וועך האט עס לייר דיקטירט?

— אנטשולדיגט, קיינער העלפט מיר ניט אין מיינע קאמפאזיציעס.

— קאמפאזיציעס! — האט דער פרינציפאל ארויסגערעדט מיט פאראכטונג. — ווייסטו וואס דאס איז? דאס איז פארראט, דאס איז א פארברעכען, דאס איז די אומדאנקבארקייט פון דעם פרעמדען, דאס איז — שרעקליך.

לילי איז געשטאנען ווי א פארשטיינערטע. אירע גרויסע אויגען ווייט פאנאנדערגעעפענט, האט זי געקוקט אויפן פרינציפאל. וואו איז אהינגעקומען זיין רוהיגקייט, זיין געלאסענקייט. ער איז ניט ארומגענגענגען, נאר ארומגעלאפען און געשריען מער ווי גערעדט. לילי האט געטראכט: איך ווייס ניט וואס ער וויל.

אין קלאס פון אראטאריע ווי אויך אין דעם שול-זשור-

נאל „טענליכע פאסירונגען" האט מען דעבאטירט די פראגע צו זאל אמעריקא זיך צוגרייטען צו מלחמה אדער ניט. לילי האט וועגען דעם געשריבען פאר דעם זשורנאל, און געשריבען קענען באוואפנונג. אין איר קורצער אפהאנדלונג האט זי אלע שול־קינדער, ווי אויך די עלטערען פון די קינדער, געראטען צו לייענען דעם בוך „נידער מיט די וואפען" פון בערטא זוטנער. אונטער'ן איינפלוס פון דעם בוך און נאך איניגע ביכער, וועלכע ראפאפארט האט איר רעקאמענדירט צו לייענען, האט זי געשריבען די אפהאנדלונג. צו זאגען אבער אז זי האט בלויז נאכגעשריבען וואלט ניט געווען ריכטיג. זי האט דעם בוך, ווי אויך די איבעריגע, איינגעזאפט אין זיך, האט זיי אסימילירט מיט אירע אייגענע געדאנקען וועגען מלחמה און אז געווען איבערצייגט, אט ווי נאר א זעכצען יאריגע מיידעל ווי לילי קען זיין איבערצייגט, אז מלחמה און צוגרייטען זיך צו מלחמה אז אן אומגליק. און זי האט געפילט אז זי דארף, אז זי מוז דעם אומגליק פארמיידען. נאך מער, זי איז ביי זיך געווען איבערצייגט, אז יעדער איינער, וואס האט נאר געלייענט דעם בוך, מוז זיין קענען באוואפנונג, און מ'דארף דארום געבען יעדען איינעם דעם בוך צו לייענען. אבער איר פרינציפאל האט דאך זיכער געלייענט דעם בוך, טא ווארום איז ער אזוי אין כעס?

— ווייסטו וואס די האסט געשריבען? — האט דער פרינציפאל געשריען.

— יא, איך ווייס. — האט לילי געענפערט.

דער פרינציפאל האט זיך נאך שטארקער צעשריען.

— דו ווייסט ניט! ווייסטו, אז דערפאר קומט דיך ארויסווארפען פון שול, אז דו האסט ניט די ווערט צו באטרעטען די טרעפ פון דער שול? ווייסטו, אז דאס וואס דו האסט געשריבען, איז אנארכיסטיש, א פארלעצונג פון די געזעצען פון לאנד, א באליידיגונג פאר דער פאן?

— ניין, איך ווייס עס ניט, — האט לילי שטיל אבער פעסט געענטפערט.

— דו ווייסט ניט! — דו — און וואס איז דאס? —

דא האט דער פרינציפאל א כאפ געטאן דאס העפט, געגנומען נערוועז זוכען מיט די אויגען און מיט די פינגער, און אוועקלייגענדיג דאס העפט אויפ'ן טיש, עס צוגעדריקט מיט'ן

צווייטען פינגער אין א געוויסען פלאץ און געזאגט: לייגן דאס:

לילי האט געלייענט: „קריג — זאגט דער בארימטער רוסישער שרייבער ל. נ. טאלסטאי — איז א קריג צווישען צוויי גנבים, וועלכע זיינען צו פייג ארויסצוגיין אליין קעמפען, דינגען זיי געדונגענע מערדערס, סאלדאטען — דאס איז איינס און דאסזעלבע, — זיי זאלען גיין איינער דעם צווייטען דערהרג׳ענען. א סאלדאט — זאגט וויטער טאלסטאי — איז א מענש, וועלכען מ׳לערנט איין זאך — הרג׳ענען. און צו דעם צווינק גיט מען אים עסען און טרינקען און אפיסעל געלט דערצו, ער זאל וואס בעסער אויסלערנען די מלאכה״.

— נו, — האט איר דער פרינציפאל געשרעגט וועז זי האט אויפגעהערט לייענען.

— דאס איז וואס טאלסטאי האט געשריבען, — האט לילי געענטפערט, — אין ער איז דאך ניט געווען קיין אנארכיסט.

— ער איז יא געווען אן אנארכיסט, און דו ביזט אן אנארכיסט און דיין טאטע איז אן אנארכיסט און איר אלע, פרעמדע, זיינען אנארכיסטען. מ׳דארף אייך ארויסשיקען פון לאנד, אזעלכע אומדאנקבארע באשעפענישען. גיי.

לילי האט ניט געוואוסט וואס צו טאן און איז געשטאנען מיט פרעגענדע אויגען.

— ווארום גייסטו ניט אין דיין קלאס? — האט דער פרינציפאל בייז געפרעגט.

לילי האט פארלאזען דעם פרינציפאל, איז אריין צו זיך אין קלאס און ניט געוואוסט אויף וואס פאר א וועלט זי איז.

נאכ׳ן לערנען האט זי געווארט אימיצער פון די לערער אדער דער פרינציפאל זאל איר עפעס זאגען. קיינער האט איר אבער גארניט געזאגט. די מאמע און דער טאטע האבען זי געפרעגט אויב זי וויסט צו וואס די פרוי איז געקומען זיי באזוכען. זי האט אבער געענטפערט, אז זי וויסט גארניט, הגם זי האט זיך אנגעשטויסען, אז דאס האט א שייכות מיט איר געגנערשאפט צום צוגרייטען זיך צו מלחמה.

די פולע באדייטונג פון דער פרוי׳ס באזוך און פון איר נעכטיגען פארהער איז לילי׳ן קלאר געווארען אויף מארגען

אין דער פרי, ווען קומענדיג אין שול האט איר דער לערער פון געשיכטע באגעגענט ביים אריינגאנג אין קלאס און גע־זאגט איר זי זאל ניט אראפנעמען די קליידער, ווייל, ווייל — דא האט ער איר דערלאנגט א פארמאכטען קאנווערט. — דא איז אלץ דערקלערט.

— וואס מיינט עס? — האט לילי ערשטוינט געפרעגט.

— דאס מיינט, אז דו קענסט מער ניט גיין אהער אין שול, און ניט נאר אהער, נאר אין קיין שול.

— ווער האט עס געזאגט? — האט לילי אין כעס געפרעגט.

— ווער ס'האט עס געזאגט! — האט דער לערער מיט א שמייכעל געענטפערט — אלע האבען עס געזאגט. נעכטען איז אפגעהאלטען געווארען א ספעציעלע זיצונג פון אלע לע־רער מיט'ן פרינציפאל און די דירעקטארען, און מ'האט גע־רעדט וועגען דעם, אז דו האסט זיך שוין צוויי מאל אויפ־געפירט ניט ווי געהעריג, און מיט דיין אפהאנדלונג וועגען צוגרייטען זיך צו מלחמה האסטו זיך ארויסגעצייגט צו זיין א געפערליכע באשעפעניש, וועלכע קען פארשפרייטען שלעכטע געדאנקען צווישען די שילער. ביזט דערפאר איינשטימיג אויסגעשלאסען געווארען, און דא איז אן ערקלערונג צו דיינע עלטערען.

לילי האט בשום אופן ניט געוואלט גלויבען, אז דאס וואס דער לערער זאגט איז ריכטיג. אבער דער לערער שטיט און ווארט זי זאל פארלאזען דעם קלאס. הייסט עס, אז אזוי איז עס.

האלטענדיג דעם קאנווערט פאר זיך איז זי א פאר־טראכטע אוועקגעגאנגען אהיים, און ווען טאטע און מאמע האבען זי געפרעגט וואס עפעס אזוי שנעל צוריק, האט זי שווייגענדיג דערלאנגט דעם קאנווערט.

— וואס מיינט עס? — האט דער טאטע געפרעגט, אויפרייסענדיג פאמעליך דעם קאנווערט און קוקענדיג דערביי אויף לילי'ן.

— עס מיינט, אז — מ'האט מ־מיך ארויס־גע־ווארפען פון שול. — די לעצטע ווערטער האט זי שוין ארויסגערעדט מיט געווין, און האט א וויינענדיגע אראפגענומען די קליידער פון זיך.

— וואס הייסט! וואס הייסט! וואס מיינסטו ארויס־געטריבען? — האבען די עלטערען אין איין אטעם געפרעגט.

— ארויסגעטריבען, איך זאל מער ניט קומען.

— פארוואס?

— לילי האט ווייטענדיג דערציילט די גאנצע מעשה. ישראל איז געזעסען מיט אן אראפגעלאזטען קאפ, און וועז זי האט געענדיגט, האט ער געפרעגט: נו, און וואס טוט מען?

— איך וויים ניט — האט לילי געענטפערט.

— ווער דען ווייסט? — האט ישראל בייז געפרעגט.

לילי האט אויף אים א קוק געטאן, ווי אייגער רעדט: אויך דו? ישראל האט מער גארניט געזאגט, ער איז אבער ניט צופרידען לילי'ן, זי ניט א גלעט געטאן, און אפילו צו איר ניט אויסגערעדט א ווארט.

לילי האט געפילט אזוי ווי די גאנצע וועלט, איר טאטע מיט איר מאמע אריינגערעכענט, האבען זיך פאראייניגט קעגען איר. זי האט זיך דערפילט אזוי שוואך און אומבאהאלפען, אז זי האט אזש רחמנות געקראגען אויף זיך אליין, און אוים רחמנות זיך שטיל צעווייגט, מיט דעם געווויין וואס פאלט, ווי א דראבענער הערבסט רעגען, שטיל און פאמעליך, דערפאר אבער א לאנגע צייט.

6.

ישראל איז שוין מער ניט ברוגז אויף זיין לילי'ן. רוהיג האט זי פאר אים איבערגעלייענט וואס מ'האט געשריבען אין דעם פאפיר, וואס זי האט געבראכט פון שול, און אויך רוהיג איבערגעגעבען מיט אלע איינצעלהייטען וואס ס'איז געשען. ישראל האט געזען, אז זיין קינד איז ניט שולדיג. ער האט אבער אויך געזען אז זיין טאכטער איז ארויסגעטריבען פון שול. אלע האפנונגען וואס ישראל האט די גאנצע צייט געקעגלט ביי זיך אין הארץ, האבען אים פארלאזען ביי דעם קלאנג פונ'ם איינציגען ווארט — ארויסגעטריבען. אוים לעררייי, אוים שכר פאר זיינע אלע מאטערנישען, דער יום־טוב פון זיין וואכעדיגען לעבען איז פארשוואונדען. זאל ער עס אזוי לאזען צונעמען ביי אים זיין פרייד? זיין אייגיגע פרייד. ניין, ער וועט גיין אין שול, ער וועט רוידען צום פרינציפאל, אים בעטען. וואס הייסט ארויסטרייבען? לילי האט אים ניט גלאזט גיין. איר האבען נאך גע־

קלונגען אין די אויערן די וועלטער: דיין טאטע איז אן אנארכיסט, אלע פרעמדע זיינען אנארכיסטן. זי האט זיך פארנעשטעלט, ווי איר טאטע וועט אויסזען שטייענדיג מיט דער היטל אין האנט פאר'ן פרינציפאל רייד־ענדיג א גע־בראכענעם ענגליש. ניין זי וויל ניט ער זאל ניין.

איז וואס דען זאל מען טאן? אז עפעס מוז געטאן וועל־דען, האבען געוואוסט סיי לילי סיי איר טאטע, אבער וואס — האט קיינער פון זיי ניט געוואוסט, אן ביידע האבען, ווי צוזאמענרייד־ענדיג זיך, געטראכט וועגען דעם, אז מ'וואלט זיך געדארפט אן עצה האלטען מיט משה ראפאפארט. וועז דער טאטע האט איר דארום געזאגט אז ער וועט זיך דורכניין צו אים, האט זי אים מיט א קוק באדאנקט, אן געפרענט, אויב זי קען אויך ניין.

משה ראפאפארט האט אויפגענומען די ניים מיט א קלענערער איבערראשונג ווי זיי האבען ערווארט. ער האט בלויז ארויסגעבורטשעט אייניג ווערטער: אזוי, הייסט עס, אין שול אויך, נו, ווי דען, דער צוקונפטיגער דור. עך. איז וואס דיינקט איר צו טאן? — האט ער זיי א פרעג געטאן.

— טאקע וועגען דעם בין איך געקומען אהער — האט ישראל אנגעהויבען — זאל איך אזוי וויסען צרות, ווי איך וויים וואס מ'טוט, וואס מ'הויבט אן צו טאן. איך האב גע־רעבענט גיין אהין, זיך דורכרייד־ען, לאזט זי ניט. וואס קען מען טאן?

ראפאפארט איז געזעסען און געשווייגען, געקוקט אויף ישראל'ן, אויף לילי'ן, און ווי נאך א לאנגען ישוב מיט זיך אליין, א זאג גיטאן: הערט, שאפירא, לילי האט געוואלט זיין א לערערין, יא?

ישראל און לילי האבען מיט א קאפ־שאקעל באשטע־טיגט אז יא. דאס איז געווען דער ציל.

— איז ווי וואלט געווען אז לילי זאל וועדען א אידישע לערערין?

— א אידישע לערערין?!

— יא, א אידישע לערערין. אידישע שולען, אט ווי די וועלבע לילי האלט ביים ענדיגען פארמערען זיך און קיין לע־רער זיינען ניטא. א אידישער לערער אדער לערערין קריגען גוט באצאלט, די צרה איז וואס מ'קריגט ניט קיין לערער.

אט פאלגט מיך, שאפירא. וואס זאגסטו, לילי?

— איך... איך וויים ניט. איך קען דוכט זיך ניט ענוג.

— ביזט נערעכט, איצט קענסטו נאך ניט ענוג, ניט נאר צו ווערען א לערערין נאר אפילו צו ווערען א שילערין אין דער לערער־שול. אבער דו האסט דאך שוין ניט מער קיין ענגלישע שול, האסט צייט ענוג, איך וועל דיך צוגרייטען אין איניגע חדשים זאלסט קענען אריינטרעטען אין די לע־רער־שול, און וועסטו אהין אריין, וועסטו פון דארט ארויס א גוטע אידישע לערערין און וועסט וויסען פיל מער ווי דער דורכשניטליכער ענגלישער לערער. איך פארזיכער דיך. אויף מיין וואָרט, מר. שאפירא, אז דאס איז א גוטער פלאן, — האט ראפאפארט שוין אנגעהויבען רויידן מיט באגייסטערונג.

ישראל שאפירא איז געזעסען, האט זיך צוגעהערט ווי ראפאפארט רערט וועגען לערער, זייערע אויפגאבען, זייערע קענטנישען, וועגען אידישע לערער, און פאר זיינע אויגען זעט ער זיין קינד א אידישע לערערין. אים קלינגט עס נייי, מאדנע, דאך אזוי צויהענד, היימליך, און ער קוקט אויף זיין טאכטער וואס וועט זי זאגען.

לילי האט זיך אויך צוגעהערט צו ראפאפארט'ס רייד, אנגעשטעקט געווארען מיט זיין באגייסטערונג, אירע אויגען האבען אויפגעלאנצט, זי שלינגט זיין יעדעס וואָרט, און אויף איר טאטענ'ס קוק ענטפערט זי מיט א בעטענדען קוק: יא, טאטע.

— אפשר זייט איר גערעכט, ראפאפארט — זאגט ישראל. — כ'וועל אייך זאגען דעם אמת, ס'איז דאס ערשטע מאל וואס איך הער ווענען א אידישע לערערין, אבער כ'וויים? ס'איז דא א סך זאכען וואס איך האב ניט געהערט, היינטיגע אייער זיינען קליגער פון אמאליגע הינער. פון דארט, כ'מיין פון דער אידישער שול, וועט מען זי דאך פאר אזעלכע זאכען ניט ארויסטרייבען. מיר'ן שוין זען ווי ס'ניט איז זיך איבערמיטלען. איצט זי אוועקשיקען ארבייטען וויל איך ניט: זאל זי, ווי זאגט איר, ווערען א אידישע לערערין, זי וועט נאך אפשר לערנען מיט'ן טאטען אויך, — האט ישראל ציגענעבען מיט א שמייכל.

פרעקלאד

בריף

ניטא, גיטא קיין בריף. גוט אריינגעקוקט דורך די דריי לעכלעך אין בריף־קעסטעל, אריינגערוקט די האנט, אפשר האב איך ניט דערזען, און — ניטא! און, מאדנע, צום וויפיל־טען מאל קוק איך שוין אזוי אין בריפקאסטען! די פינגער קריכען שוין פון זיך אליין דארט. זאגאר זונטאג טו איך דארט א רוק אריין די פינגער. איך וויים, אז ס'איז ניטא קיין בריף, ניטא און ס'וועט ניט זיין, און דאך, נייענדיג אויף די טרעפ טראכט איך: און אפשר האט די באלעבאסטע ארויסגענומען דעם בריף און אוועקגעלייגט אויף מיין טישעל... לייגט דארט א בריף, אדער ניט? טראכט איך ביים ארויפגיין. — אט וועסטו זען, וויל דו ריכסט זיך שוין ניט אויף א בריף, וועסטו אים גראד היינט געפינען...

און אז איך געפין ניט קיין בריף אויף מיין טישעל, קוק איך אין די איבעריגע צימערען. דערזע איך א בריף ערגעץ ליגען, דוכט זיך מיר, אז דאס איז פאר מיר, און איך וועל שוין ברוגז, וואס די באלעבאסטע לאזט דאס זיך וואלגערען. נאך מער, איך גיי אזוי ווייט, אז איך פארדעכטיג די באלע־באסטע אין באהאלטען מיינע בריף... און אז איך רוף זיך אין מיינע געדאנקען: „אידיאטקע", און אז איך פארשעם זיך פאר זיך אליין פאר דעם נארישען געדאנק, העלפט עס מיר?

איך קען זיך פון דעם געדאנקען ניט באפרייען. מיר דוכט זיך, אז ניט נאר די באלעבאסטע, נאר דער בריף־טרע־גער, וועלכער איז געווויינליך אזוי גלייכגילטיג צו די בריף, וואס ער טראגט, פרייליכע בשורות אדער שלעכטע נייעס — אז אט דער בריף־טרעגער וויים, אז איך ווארט אויף ד ע ם בריף, און ער בריינגט אים מיר ניט.

נארישע, אבער איך קען זיך ניט העלפען. א לעטרא־מאניא, באהיט גאט. איך בין שוין אפילו אבערגלויביש נע־ווארען: א טיי שווימט ארום, ס'קלינגט מיר אין אויער,

דאס הארץ האט א צי געטאן, וועז דער בריף־טרעגער איז דורכגענאנגען — אט די אלע נארישע אבערגלויבענס קלייבען זיך אן אין מיר, אן איך גלויב אין זיי, אן עס טוט מיר שרעקליך ווי, וועז די סמנים צייגען זיך ארויס פאר ניט ריכטיגע.

אט זיץ איך ביי מיין ארבייט. מיין רעכטער אויער האט אנגעהויבען ברענען, דערנאך קלנגען אינווייניג, אן איך הער זיך שטארק צו... וואס מער איך הער זיך צו, אלץ זיכער בין איך, אז היינט איז דא פאר מיר א בריף; אזוי זיכער, אז מיר גלוסט זיך ווארפען די ארבייט אן לויפען אהיים. ס'איז נאר די שרעק — אן טאמער ניט — וואס האלט מיך אפ דערפון. איך ווייל ניט אנטוישט ווערען. אן זייענדיג זיכער, אז דאס, אויפן טישעל, ווארט אויף מיר א בריף, זיץ איך ביי דער ארבייט אן איך שטעל זיך פאר, וויז איך קום אהיים אן דערזע די באקאנטע האנטשריפט אויפן קאנווערט. איך ריים ניט גלייך אויף. ניין. איך דרייז זיך ארום זוך עפעס, פארקאס די האר, קוק אין שפיגעל אן כאש נאר בגנבה א קוק אהין, וואו דער בריף ליגט. כ'רייד מיט דער באלעבאסטע. זי זאגט: „איר האט געקראגען א בריף". זי זעט א מיידעל קוקט ארום אויף א בריף, פרעגט אלע טאג: „ניט געווען קיין בריף?" — מסתמא ערווארטעט זי עפעס א וויכטיגען בריף — אן זי ווייל דאס מיר אנזאגען די בשורה.

„יא, כ'האב געזען", ענטפער איך קאלטבלוטיג, „מ'דארף אים טאקע איבערלייענען".

אן וועז ניט מיינע ציטערענדע פינגער, די מוסרים, וואלט מען געקאנט מיינען, אז דאס איז אן אנאנס פון א הוטען פוצערין. איבערגלייענט, ווארף איך דעם בריף נאכלעסיג צוריק אויפן טישעל. ערשט שפעט אין אוועגט, וועז אלעס ארום איז שטיל, וועז די הויז־לייטע שלאפען שוין גענשמאק, דאן ערשט לייען איך דעם בריף, לייען אן לייען, אן, וויי שיין ער שרייבט — אזוי טראכט איך, פאנטאזיר איך, אן מיט אמאל שרייט אימיצער אריין אין מיין אויער: „דו מיינסט צו זאגען „ער האט" גענשריבען. ער שרייבט ניט מער"... וואס? קראנק? ניין. ער איז שטאלץ, אפער ער וואלט גענשריבען. וועז מען איז קראנק, איז מען צופרידען

צו וויסען, אז אימיצער זאלנט זיך פאר דיר. און, זוידער, אזוי לאנג קראנק? דאס איז נאריש... און אפשר האט ער גע־שריבען און זיין בריף איז ניט אנגעקומען, וועט אנקומען אין צען יאר ארום. לייענט מען דאך פון בריף וואס וואנדערען יאָרען. דער מאן וואס נעמט ארויס בריף פון די בריף־קעסט־לעך אדער וואס סארטירט זיי, ער באשטימט איר שיקזאל. מאדנע, אבער ניין, טויזענדער, מיליאנען בריף קומען דאך אן וועז מ'שיקט זיי ארויס, ווארום זאל גראדע איר בריף פאר־לארען ניין. אוממעגליך, ס'מוז אנקומען. ער האט אבער אויך ניט פארגעסען. אוממעגליך, עפעס א קליניגקייט, אזא צייט... צופיל געליטען צוזאמען, צופיל גליק געגאסען, אום מ'זאל קענען אזוי פארגעסען. ער וויל ניט. ער האלט זיך אפזוכטליך אפ פון שרייבען. יא, ער טוט עס אפזוכטליך. ער וויים, אז זיינס א ווארט וואלט געווען, ווי א ווארעם רעגנ־דעל אויף פון דער זון פארברענטע פעלדער. דאס וואלט אפ־געפרישט די ליבעס־בלום, ועמעס ריח פלענט אונז בוידע פארשיכור'ען. ער וויים עס, און דערפאר שרייבט ער ניט. און ווארום זאל איך ניט קענען ניט טראכטען וועגען אים? וויפיל מאל האב איך זיך אליין שוין געפרובירט אויסזידלען: ער האט דיך ניט ליב. ער דארף דיך מער ניט. ער האט געקראנגען א שענערע, א בעסערע, א רייכע, חא־חא־חא! יא, א רייכע כלה מיט נדן. וואס? אפשר וואלסטו אים נאכגע־פארען, געפלאגען צו די פים, ער זאל דיך ליבען... אבער, ניין, דאס הארץ וויל ניט וויסען דערפון. און טיף אין הארצען פיל איך, אז ער האט מיך דאך ליב. וועז אימיצער הערט, וואלט ער געלאכט: א בחור פארט אומישנע אוזעק פון שטאדט צוליב איר, וויל ניט זיין דארט, וואו זי געפינט זיך, און פון דערווייטענס — וויים מען דאך שוין — וויט פון אונז, וויט פון הארץ... ער שרייבט דאך אפילו ניט... יא, נאכ'ן שכל נאך, ווי קלוגע מענשען פארשטייען עס, איז עס ריכטיג. וואס, זי איז אייגע אויף דער וועלט? אבער מיין הארץ זאגט מיר אנדערש. און א הארץ פילט א הארץ. ער ליבט מיך, איך פיל עס. אט זיצט ער פונקט, ווי איך, און טראכט וועגען מיר. — נאך אלעמען, איז בלויז א מיספאר־שטענדנים פארגעקומען צווישען אונז. מיר זיינען בוידע גליך שולדיג... צוליב א נארישקייט דארף ער זיך און מיך ניט מוטשען. איך וועל איר שרייבען א בריף, טראכט ער... און

ער זעצט זיך אוועק און שרייבט:

„טייערינקע! לאנג האב איך געשווינגען. פאר וואס האב איך דאס געטאן? איך ווייס ניט. עפעס — רוף עס אן שטאלץ, רוף עס אן נארישקייט — האט מיך צוריקגעהאלטען. געדיינקט האב איך, אז וועז דאס מויל און די פֿעז וועלען אנשוויגען ווערען, וועט זיך אלעס איינשטילען, אוז אפֿשר וועט עס זיין צום גוטען פאר אונז ביידען. אזוי האב איך געדיינקט, אוז האב גאר פארגעסען, אז עס איז דא א הארץ, וועמעס שפראך עס טראגט זיך אהן אן אויפהער, וועלכע קען ניט אנשוויגען וועדען, וועלכע רעדט אומגעאכטעט דאדויף, צו איך ווייל עס, צו ניט. האסטו ניט געהערט מיין הארץ ריידען? אוממעגליך, דו האסט עס נעמוזט הערען. איך האב ניט געשריבען, אבער ניט שרייבענדיג דיר א ווארט, האב איך אלע מאל געדעדט מיט דיר. און וואלט דיך דען א בריף צופריעדענגעשטעלט? מיך ניט. איך וויל ניט קיין וועדטער. וויפיל אנגענעמע שטונדען האבען מיר דאס פארבראכט שווייגענדיג, וועז נאר די אויגען האבען געדעדט... אוז נאך אמאל וויל איך אריינקוקען אין דיינע אויגען, וועלכע, לויטער, ווי בורשטין, זיינען אזוי טיף, אז עס איז מיר אוממעגליך זיי דורכצוקוקען. איך וויל דיך זען, אנקוקען, פילען דיין אטעם, דעם איידעלען אראמאט פון דיינע שיינע, לאנגע זיידענע האר. קום צו מיר! קום!" — — — — —

א ווי משוגע איך בין! איך האב אמאל געלייענט נארקי'ס אן ערציילונג „באליעם". א דינסטמיידעל טראכט זיך אוים א געליבטען, בעט א סטודענט ער זאל איר שרייבען בריף צו אים אוז ענטפֿערם פון אים. איך בין דאז געווען נאריש נענוג צו לאכען פון דער דינסטמיידעל. איצט וואלט איך אליין געקאנט זיין די „העלדין". איך פארפאס בריף פון אים אוז איך וועל נאך באלד שרייבען אן ענטפֿער. א, גאט, ווי שווער ווי שווער! איך האב דאך דיך אזוי ליב, וואס רום שרייבסטו ניט? וואס רום? כאטש איין ווארט!

א האנט

זיין וויזיט קארטעל האָט זיך געלייענט איינפאך: „דניאל כירוק", און אין קלאמערן מיט קלייניע אותיות דאָס וואָרט „זשורנאליסט". האָט איר פאר אים באקומען דרך־ארץ, אבער איר האָט נאָך ניט געוואוסט מיט וועמען איר האָט דאָ צו טאָן. דערפאר אָבער וועז איר האָט פון אים באקומען א בריף, האָט איר פאר זיך געזען, וועד דער שרייבער איז.

דניאל כירוק, מיטרעדאקטאָר אין דער „טעגליכער פֿרעסע", געהילפֿס־רעדאקטאָר אין „דאָס וואָרט", שטאָט־רעדאקטאָר אין דעם „קוריער", רעדאקטאָר און אַרויסגעבער פון דער „צייט", לִיטעראַרישער קריטיקער פון דעם „וועג־וויזער", מיטאַרבייטער אין... א גאנצע מגילה פון צייטונגען און זשורנאלען מיט דאטען, וועלכע יאָרען ער האָט דאָרט געארבייט, אָדער מיטגעארבייט.

אן אלטע האנט, און אלם אזעלכער האָט ער זיך געקענט צופאסען צו יעדען רעדאקטאָר'ס קאָפּ, אויב ער האָט נאָר געהאט אזעלכעס. האָט די צייטונג געהאט א געוויסע ריכטונג, האָט ער פון געשפּרעך מיט'ן רעדאקטאָר געוואוסט זי אויסענווענג און געגאנגען אהין, איז די צייטונג געווען ריכטונגסריך, האָט ער זיך מיט איהר מיטגעוואקעלט. איז זי געווען ריכטונגסלאָז — האָט ער זיך מיט איהר מיטגעשאקעלט: דעם רבינ'ס טייטל און דעם רבינ'ס עברי פלענט ער זאָגען. מיט'ן רעדאקטאָר איז ער אלע מאל אויסגעקומען.

און ניט נאָר מיט'ן רעדאקטאָר, נאָר אויך מיט די זעצער. ער מיט זיי און זיי מיט אים. א דרוק־פעלער האָט אים קיין לונגען־פעלער ניט געקענט פארשאפען. האָבען זיי געזעצט „פלאָק" אָנשטאָט „פאלק" און מ'האָט אים אויפמערקזאם געמאכט דאָרויף, פלענט ער פלענמאטיש א זאָג טאָן: נישקשה, ביי פלאָקען לייענער איז א פלאָק א פאלק. האָט מען אנשטאט

„מאטערן" געזעצט „טאטערן", האָט ער זיך אויך ווינציג וואָס געקימערט: זאָלן זיי זיך מאטערן די טאָטערן, וועמען ארט עס!

דערפאר אָבער די קעפ האָבען געמוזט זיין ריכטיג. די זעצער האָבען שוין געוואוסט זיין משוגעת. רעדענדיג וועגען אים האָבען זיי געזאָגט: ער איז א מייסטער א קעפ־מאכער, ווי די צייטונג דארף און די מאשין ווי.

זיי, די זעצער, האָבען זיך געהאט געוויסע געזעצען אין באצוג צו קעפ. א קעפל ווי א טרעפל — איז געווען זייער מאטא. די ערשטע שורה קורץ, די צווייטע עטוואָס לענגער און די דריטע ווי די ערשטע, קורץ און ארויסגערוקט. און ער איז נאכגעקומען די מאטא, ווי מ'דארף ניט בעסער. קיין איבערי־גען יוד האָט ער קיינמאל ניט געפרובט ארויינשפאַרען.

ארגומענטען פלעגען דאָך אמאל זיין איבער די גרויסע קעפ, די „סענזאציע".

—נו, מר. כירוק, וואָס וועט זיין די „סענזאציע" פאר מאָרגען? — פלעגט געווויינלעך פרעגען דער הויפט־זעצער, ארויפקומענדיג ארום עלף אזייגער.

— די נאכט איז נאָך גרויס.

דער „מאָרגענשטערן" וועט ניט ארויס, אויב איהר וועט ניט געבען דעם קאָפ אין צייט.

— געבען, געבען. וואַרט, איך האָב עס. „פרוי שיסט איר מאן אויס אייפערזוכט".

— א זיבען קאָלום קאָפ ווילט איר עס?

— נו, ווי דען?

— דאָס איז צו ווינציג.

— וואָס מיינט איר צו ווינציג?

— אזוי, דאָס איז צו ווינציג פאר זיבען קאָלום.

— טאָ וואַרט. ווי א שטייגער, וועט איר וואָלט געמאכט צוויי שורות: „פרוי טרעפט איר מאן זיך קושען מיט א צווייטער; שיסט אים און איר אויפ'ן פלאץ", הא, ווי געפעלט אייך דאָס? פיין, הא, אויסגעצייכענט! וועט דאָס דער „מאר־געשטערן" מאָרגען ארויספאָרען נאשפיץ.

דאָ האָט ער אויפ'ן פאפיר וואָס ער האָט געשריבען די נייעס, שוין אויסגעצייכענט די מאָרגעדיגע צייטונג. דאָ די

סעפ, דאָ איר בילד. איר האָט אפשר יענע בילדער אויך? פיין! דאָ איז די פארגוואלטיגטע מיידל, דאָ גט זיך די אקטריסע, דאָרט בּרענט און דאָ אזוי שטיקלעך. בּחור, עס וועט זיין איינמאָל א „מאָרגענשטערן".

— טאקע זיין א שיינע צייטונג.

— נו, ווי דען, ווי דער „אוועגד גלאָק"?

— געהערט זאָגען, דער רעדאקטאָר פון „אוועגד גלאָק" איז א טויבער.

— געהערט זאָגען! איר ז ע ט ניט ווי ער קלינגט? אוי איז דאָס א גלאָק!

— טאקע א בּאָק. די נייעס וועגען דעם געבאפטען באנדיט האָט ער ערשט היינט פארנאכט. איר זעט?

— ער האָט דאָך עס ניט געקענט האָבען נעכטען.

— נייט, איר זייט ניט קיין קלענערער בּאָק פון אים. איך אליין האָב געזען די נייעס אין די נאָכמטאָג־צייטונגען האלב נאָך צוויי, און ער גייט ארויס ארום פינף. פאר אזא נייעס האלט מען אָב די פּרעס.

— וואר איז דאָרט דער לעצטער נייעס שרייבער?

— כ'וויים, ס'זיצט דאָרט עפעס א קוני־לעמעל. איר זאָלט דאָס אָנקוקען א צורה דאָס האָט, מיט א פּאָר פיסעלעך, ווי עס לויפט, לויפט...

דאָ האָט זיך מר. כיריק איינגעבויגען און אויף די שפּיץ פינגער גענומען לויפען שנעל מיט קלייע טריט, דערבּיי אוים־קוקענדיג ווי א מאלפּע, טאנצענדיג אויף די הינטערשטע פים.

דער הויפט־זעצער האָט געלאכט, דאָך זעהענדיג, אז מר. כיריק איז שוין אין קעלבערנע התלהבות, האָט ער אים אויפ־מערקזאם געמאכט:

— איר לויפט טאקע נאנץ שנעל, אָבער די נאכט שטייט אויך ניט. זעצט זיך שרייבען. איך דארף האָבען קאָפּיע.

— אויר'ט האָבען קאָפּיע. איך זעץ זיך אנידער, גיב איך א שמיר א בּלעטל איינס און צוויי. וואָס דענקט איר, איך בין יענע וויסטע קאליקע, בין איך?

— גוט, טא שרייבט טאקע שנעלער און וועט איר וועט פארטיג ווערען מיט א בּלעטל, מראָגט עס ארונטער. איך וויל כאפען די לעצטע קאר.

— איך דארף דאָך אויך פאָרען.
— דאָס ארט מיך וועניג.
— עס ארט אייך ניט, — איז ווייסט איר דאָך —
— און אייך אָרט עס יא — איז ווייסט איר דאָך, — אָהן א שפּאס, נעמט זיך שרייבען.
— ווען איך וועל פארטיג ווערען, וועל איך אייך לאָזען ווייסען.

ער איז געווען א שנעלער שרייבער, פלעגט ארויסקומען דער זעצער, פלעגט ער שוין ארויסזינגען:
— האָב איך א קאָפּ!
— א קאָפּ האָט איר?
— שוין איינמאל א קאָפּ! איר זעט? נו, ווי געפעלט עס אייך?
— ס'געפעלט מיר. אָבער פון קעפּ אליין קען מען קיין צייטונג ניט מאכען, מ'דארף קאָפּיע.
— דאָ רעדט איר שוין ווי א גרינער, א צייטונג איז בלויז קעפּ.

און ניט נאָר א צייטונג, נאָר דאָס לעבען מיט אלע טראגישע און קאָמישע פאסירונגען זיינען ביי אים געמאָסטען געוואָרען מיט'ן „קעפּעל". אכצען מענשען פארשאָטען אין א קויהלען־גרוב — א „סינגל קעפּעל", צוואנציג פארוואונדעט אין באן־צוזאמענשטויס — א סינגל קעפּעל, מיידעל סמ'ט זיך א טאָג פאר דער חופּה — א זיבען קאָלום קאָפּ.

הערר כיריק איז געווען צופרידען מיט זיך, מיט זיין מאכען קעפּ. בלויז אמאל, אמאל פלעגט ער זיך פילען אומ־אנגענעם, דאָס איז געווען, ווען ער האָט געדארפט גיין בעטען א הוספה אויף זיינע שכירות.

— ווי גייט מען דאָס צו און מען זאָגט: „איך וויל מער געלט"? נאָך אלעמען איז ער דאָך ניט א שניידער אין א „שאפּ", וואָס גייט צו צום „באָס" בעטען א „רעזי". נו, טאקע ווי גייט מען דאס צו? פלעגט ער אפלענגען פון היינט אויף מאָרגען ביז ער פלעגט זיך מיישב זיין, אז ס'וועט ניט העלפען, בעטען א הוספה מוז מען, און ער פלעגט... אָנשרייבען א בריוועל.

...ס'איז אים זעהר אומאנגענעם, אזוי און אזוי, אָבער,

הערר רעדאקטאר, איר ווייסט דאך, מ'דארף האבען אזוי און אזוי, און דאריבער... —

אין „מארגענשטערן" האט ער שוין געארבייט אריבער צוויי יאר. פאר דער צייט האט ער שוין אין בריוועל אזא געשריבען און ער האט זיך געטראכט, אז נאכאמאל שרייבען פאסט עפעס ניט, האט ער א וואך צייט געקלערט ווי זאגט מען עס, ביז ער איז געפאלען אויף אן המצאה, ער וועט קומען זאגען, אז ער פארט אוועק. מען וועט אים ניט אוועקלאזען, און אויב יא — האט ער אויך א דאנה!

ער האט קיין טעות ניט געמאכט.

— וואס וועט איר פארען אין ש.? סדנא דארעא חד הוא. וואס פעלט אייך דא?

— ס'פעלט... ס'פעלט אים גארניט, אבער פון דארט שרייבט מען אים אז... אז ער וועט קריגען מער געלט, און...

— מער געלט? טאמער וועט איר קריגען נאך א פאר דאלאר. ניט געפערליך. מיר'ן שוין ווי עס איז דורכקומען, בלייבט דא. אם־ירצה־השם נעכסטע וואך וועט איר קריגען מיט פינף דאלאר מער. צופרידען?

שויך זאגען צופרידען! נאך ווי צופרידען, ניט אזוי מיט די פינף דאלאר, ווי מיט זיין סטראטעגיק. ער האט אבער געוואוסט, אז אזוי וועט זיין. נו, ווי דען, מ'וועט אים אוועקלאזען? און ער איז חשוב'ער געווארען בייי זיך. א וויכטיגער מענש אין דער רעדאקציע זאל ער ניט קומען א טאג — וועט די צייטונג האבען אן אנדער פנים.

ס'איז אבער ניט געווען א טאג ער זאל פארפעלען. זאגאר אין דער וואך צייט וואקאציע וואס ער האט געהאט, פלעגט ער אריינקומען יעדען טאג און מיט א צופרידענער מינע זיצען און נאכקוקען ווי זיינע קאלעגען זיצען און שרייבען.

— איר'ט אפשר צולעגען א האנט, מר. כיריק?

— הם... הם... ניט היינט. היינט איז יום טוב. ארבייט, ארבייט, שקלאפען.

— איר'ט נאך פארגעסען שרייבען נייעס.

— אויף נייעס שרייבען האב איך שוין מיינע ציין אויפגענעסען, היינט ווי קען איך דאס פארגעסען?

— איך גלויב, דאס וועט איר וועט קומען אין גן־ערן,

אָדער אין גיהנום, וועט איר ווערען א מיטארבייטער אין דער דאָרטיגער צייטונג.

— עס ווענדט זיך ווער דער רעדאקטאָר איז דאָרט: מלאך גבריאל, רפאל צי אפשר גאָר דער טייוועל.

ריידענדיג פלעגט ער קוקען אויף זיינע פען־חברים און זיי מבטל זיין — וויסטע קאליקעס. אמאָל זעהענדיג איינעם מא־כענדיג א קעפּעל, זאָל ער מיט אן אויטאָריטעטען טאָן א זאָג טאָן: „ס'וועט ניט אריין!"

— פאר וואָס וועט ניט אריין?

— פארוואָס? פאר שבת! אז איך זאָג ס'וועט ניט אריין, וועט עס ניט אריין. דאָ איז אן איבעריגער בוכשטאב.

— טאָ ווי מאכט מען עס אנדערש? גיט מיר אייער קאָפּ!

— מיין קאָפּ? וואָס איז די נייעס?

איבערגעלייענט די נייעס, פלעגט ער געוויינליך אריינשטע־קען די פען אין טינטער, פאמעליך אָנשרייבען די ערשטע שורה, דאן די צווייטע און שנעל פארענדיגען די דריטע.

— דאָ האָט איר עס. איהר זעט?

געקומען צוריק פון זיין וואקאציע, האָט ער געמוזט האָבען זיין ביינקעל, זיין הענטעל־פען, זאָגאר זיין טינטער. איז ער חלילה געקומען און ניט געטראָפען זיין ביינקעל, האָט ער גע־קערט וועלטען, אין רעדאקציע האָט מען שוין געוואוסט:

— טשעפּעט ניט דאָס ביינקעל. כיריק וועט צוריקקומען וועט זיך טאָן חושך.

האָט זיך אָבער איינמאָל געמאכט, אז דאָס ביינקעל איז געבליבען שטיין א גאנצע טאָג און א גאנצע נאכט. אין רע־דאקציע האָט מען זיך גע'חדוש'ט. דער רעדאקטאָר איז ארומ־געגאנגען אָהן א קאָפּ, ווייל אָהן כיריק'ען, איז ער ווי אָהן א האנט. כיריק זאָל ניט קומען. ניט אָפּרופען! עפּעס מוז מיט אים זיין.

ווען ער איז אויף מאָרגען אויך ניט געקומען, האָט מען באשלאָסען, אז ער איז קראנק און מ'מוז אים גיין זען.

ער איז געווען קראנק, ער האָט זיך פארקילט און איז איצט שוין געלעגען אין היץ. אויסער דעם דאָקטאָר האָט ער קיינעם ניט, ווער עס זאָל אים דערלאנגען אפילו א גלאָז וואסער.

מ׳האָט אים אין האָספיטאל אוועקגעפירט, און יעדען טאָג האָט עמיצער פון די שרייבער אָדער זעצער אים באזוכט און געבראכט א בריכט.

— נו, וואָס מאכט ער?

— ער איז רעכט אין דער ארבייט. ער האָט לונגען־אנטצינדונג אויף ביידע זייטען.

— דערקענט ער אימיצען?

— געווים. ער האָט מיך דערקענט. געפרעגט ווי מיר קומען אוים אָהן אים.

— לינגענדיג קראנק האָט ער אין זינען די צייטונג.

— יענער!

געווען איז דאָס א טאָג פאר׳ן טויט. אים איז לייכטער געווארען. די היץ איז אינגאנצען אָפגעטראָטען, ער האָט זיך געפילט גרינג. דער הויפט־זעצער איז צו אים געקומען.

— נו, וואָס מאכט איר?

איצט פילט ער זעהר גוט, אָט ווי נאָר אראָבצוגיין פון בעט.

— איר׳ט שוין אראָפגיין די טעג — זאָגענדיג דאס, האָט דער זעצער א קוק געטאָן אויף אים און דאָס ערשטע וואָס אים האָט זיך געווארפען אין פנים איז געווען זיין נאָז, וועלכע האָט זיך אויסגעצויגען אויסערגעווינלעך לאנג, און אזוי שווארץ־גרין. „טויט״ האָט מען געקענט לייענען.

— יא אראָפגיין — האָט כיריק געענטפערט — און אפשר אוועקגיין. — אים האָט זיך ג׳חלומ׳ט די נאכט, אז זיין טאטע איז געקומען, אים אָנגענומען ביי דער האנד און געזאָגט „קום״. דאָס איז געווען דער קריזים האָט דער דאָק־טאָר ערקלערט.

— גייט שוין, גייט! א מענש זאָל גלויבען אין חלומות! — האָט דער זעצער געענטפערט און דערביי געטראכט אז מ׳דארף אוועקגיין וואָס שנעלער. אומאנגענעם צו זיצען לעבען א מענשען, וועלכער מ׳ווייסט, דארף באלד־באלד שטארבען.

— וואָרט, איר׳ט זען, — האָט כיריק מיט א קריינקליכען שמייכעל געזאָגט — איר וועט נאָך די טעג האָבען א סענזאציע.

— וואָס מיינט איר?

— איך מיין א סענזאציע, א מיטארבייטער איז ג׳ע־

שטאַרבען.

— גויט, איר רעדט נאַרישקייטען.

— וואַרום נאַרישקייטען? איר'ט מיר כאַטש געבען א נישקשה'דיגען קאָפּ?

— א זיבען קאָלום.

— א זיבען קאָלום? ווי וועט דאָס אויסזען: „אונזער מיטארבייטער דניאל כיריק טויט!"

— דער קאָפּ אליין איז נאָך גאַרניט. מיר וועלען אייך געבען א בילד און א שווארץ רעמעל, איר ווייסט דאָך, — דער זעצער האָט זיך צעלאכט.

כיריק האָט זיך פארטראכט. מעגליך ער האָט שוין געזען, ווי דער „מאַרגעשטערן" וועט אויסקוקען.

קומענדיג אין רעדאקציע האָט אים דער רעדאקטאָר געפרעגט:

— נו, וואָס מאכט ער?

— איר מעגט שוין שרייבען א ליט־ארטיקל.

— וואָס רעדסטו?!

— יא, יא, איר מעגט שוין שרייבען א ליט־ארטיקל, אדער, ווי רופט איר דאס, א נעקראָלאָג נאָך אייער מיטארבייטער.

— דו מיינסט דאָך ניט צו זאָגען אז כיריק איז געשטאָרבען.

— איז ער ניט געשטאָרבען, וועט ער שטארבען. ער וועט די נאכט שוין ניט איבערלעבען. די נוירס האָט געזאָגט אז ער וועט די נאכט שוין ניט איבערצייגן. איבעריגענס איז כיריק שוין לאנג געשטאָרבען, בלויז א האנט איז געבליבען, און וויפיל דארף נעמען א האנט אָפּצושטארבען?

דער רעדאקטאָר האָט פארניכטענד א קוק געטאָן אויפ'ן זעצער און אריינגעשריען אין צווייטען צימער:

— פישבערג!

— מר. כיריק וועט היינט שטארבען. שרייבט אָן די נייעס. דאָ האָט איר זיינעם א בריף, וועט איר ווייסען זיין ליטעראריש קאריערע. ווען איר וועט שוין האלטען ביים שליסען די צייטונג, רופט אָפּ אן האספיטאל.

אינהאלט

קליינע ווערקלאך:

ארום קלוב — — — — — — — — — 7— 46
אלטוואגן — — — — — — — — — 47— 86
די פאלקא — — — — — — — — — 87—154
אונטער איין דאך — — — — — — — 155—195
דער גלגול פון א דאקטאר — — — — — 196—220

אידיש:

ספקות — — — — — — — — — 223—228
אנטקעגען שטראם — — — — — — — 229—261
די רעוואלוציאנערקע — — — — — — 262—298

ברעקלאך:

בריף — — — — — — — — — 301—304
א האנט — — — — — — — — — 305—312

.G4F47

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

DEC 24 '84

DEC 25 '72

MAR 26

APR 4 '82

MAY 17 1984

[illegible]

[illegible]

[illegible]

#1538

[illegible]

[illegible]

[illegible]

#1538